

„Tudom, hogy titok, hiszen mindenütt suttogják.”
William Congreve (1670–1729)

DAVID V. BARRETT

TITKOS TÁRSASÁGOK

AZ ŐSIEKTŐL ÉS REJTETTEKTŐL
A MODERNEKIG ÉS ÁLCÁZOTTAKIG

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000703266

Gold Book

Eredeti cím: Secret Societies
Copyright © 1997 David V. Barrett
All rights reserved

Első kiadás: Blandford Book, 1997, Nagy-Britannia

Fordította: Daróczi Enikő
Szakmailag ellenőrizte: Békési József

Minden jog fenntartva. Tilos ezen kiadvány bármely részét sokszorosítani, információs rendszerben tárolni vagy a kiadóval történt előzetes egyeztetés nélkül bármely formában, bármely módon sugározni.

Szegedi Tudományegyetem
Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Közp. napl. 228901/2001.....SZ
Btk. napl. 20565/2001.....SZ

ISBN 963 9248 94 0

Magyarországon kiadja a Gold Book Kft.
Felelős kiadó a kft. ügyvezetője

TARTALOM

Köszönetnyilvánítás	7
Bevezetés	9
Első fejezet	
A gyökerek	21
Második fejezet	
A reneszánsztól az értelem koráig	73
Harmadik fejezet	
A szabadkőművesség	111
Negyedik fejezet	
Az Ezoterikus Társaságok újjászületése	171
Ötödik fejezet	
A titkos társaságok sötét oldala	223
Hatodik fejezet	
Az örök keresés	251
Kóda	287
Kronológia	289
Jegyzetek	295
Hasznos címek	309
Bibliográfia	311

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Mindazoknak a szerzőknek adósa vagyok, akiknek műveit megdézsmáltam, akár közvetlenül idéztem őket, akár nem; meglátásaik felbecsülhetetlen értéket jelentenek akkor is, ha egyáltalán nem értek velük egyet. E számos szerző közül kiemelem Richard Cavendisht és a néhai Frances Yates-t, akiknek éles elméje és alapos tudása segítettek abban, hogy ne tévedjek el e különbségéről és furcsaságáról nevezetes területen; valamint A. E. Waite-et, aki a tárgyban elmélyített ismeretei folytán nem egykönnyen viselte el a bolondokat.

Megkésért köszönetet mondok tanáromnak, Gordon Aldricknek, aki – annak ellenére, hogy akkoriban valószínűleg nem érzékelt (én biztosan nem) – nagymértékben felelős azért, hogy az ezoterikus vallások iránt tudományos érdeklődést ébresztett olyasvalakiben, aki huszonöt évvel ezelőtt a legkevésbé sem tűnt tanítványnak. Nem érzem úgy, hogy negyedszázad telt el azóta, hogy nyelvbontás nélkül megtanultam kimondani a „fenomenológiai” szót.

Külön köszönet illeti R. A. Gilbertet az egyik fejezetre vonatkozó korrekciók miatt; valamint Diana Rosalyn Atkinst, Chris Bellt, Mary Gentle-t és John Hamillt, amiért a kézirat különböző részeit elolvasták és megjegyzéseikkel ellátták. A könyvben levő vélemények a megmaradt ténybeli és logikai tévedésekkel együtt az én felelősségemet képezik. Köszönetet mondok még Matthew Scanlonnak (Angliai Egyesült Nagypáholy Állandó Bizottsága), a Rózsakeresztes Szövetségnek és az Adytum Építőinek, amiért engedélyezték számomra a fényképek felhasználását.

BEVEZETÉS

A titkos társaságok beágyazódtak mindennapjainkba. Mindannyian szeretünk titkokat meghallgatni és olyasmikről tudni, amelyekről mások nem. Ha fontos, jelentőségteljes dologról van szó, a hatalom érzetét keltheti, hogy azon kevesek egyike vagyunk, akiknek tudomásuk van tőle; ám még ellenkező esetben is meglegedettséggel tölt el annak tudata, hogy a kiválasztottak közé tartozunk.

Kisgyerekként sokan – kiváltképp azok, akik Enid Blyton *A híres örök* és *A titkos hetek* vagy Malcolm Saville *Magányos Fenyő Klub* című művein nőttek fel – saját titkos társaságokat, külön klubokat alapítottak. Ezek általában igen kevés tagot számláltak, alkalmasint csupán kettőt, beleértve a hosszasan szenvedő kutyát is.

Az iskolában fontos, hogy csatlakozz valahova. Ha nem vagy benne az első 11-ben vagy az első 15-ben, esetleg a focit, a hokit vagy a röplabdacsapatban, akkor a bélyeggyűjtők klubjához, a csillagászok köréhez vagy valamilyen más csoporthoz kell csatlakoznod. Ha nem ezt teszed, tényleg magányos vagy. Néha két-három magányos csoportosul – a tagok száma a biztonságosság és a bajtársiaság szempontjából egyaránt kedvező. És mindig van valaki, aki náluk, többi magányosnál is magányosabb; nem igazán kedvelitek, de azért időnként megengeditek neki, hogy veletek lógjon azon az alapon, hogy ő kívülálló, tulajdonképp nem közületek való; sejtetik vele, hogy vannak titkok, amelyeket nem fogtok megosztani vele – még akkor sem, ha valójában nincsenek.

A valahova tartozás igénye az iskola elvégzése után is megmarad. Vannak, akiknek elég, ha tagjai valamelyik egyháznak; mások ilyen irányú igényeit a sport elégíti ki, ismét másokét pedig az, ha törzsvendégei egy kocsmának. Vannak, akik táncházba járnak, és vannak, akik a sci-fi-klubba. Ha focizol, a te csapatod minden más

csapatnál jobb; ha sci-fi-rajongó vagy, lenézően szólhatsz a „laikusok”-tól, akik nem tartoznak hozzátok.

Egyes csoportok a többinél nagyobb hírnévvel rendelkeznek. Az egyetemi vitaköt vezető tagjának lenni igen jó ugródeszka, jogtanácsosok válogatott társaságában találhatod magad, vagy akár a Brit Parlament alsóházában.

Ha üzletembet, kisvárosi ügyvéd, tanát vagy rendőr vagy, utad a Rotary Clubba vagy a szabadkőművesek közé vezethet. Mindez a legtöbbünk esetében ugyanazt a szükségletet elégíti ki: a valahová tartozás szükségét, azt, hogy tagjai legyünk egy csapatnak.

Mások annak érzik szükségét, hogy olyan dolgokról tudjanak, amelyektől a többiek nem: hogy titkokat birtokoljanak; arra a tudatra van szükségük, hogy a kiválasztott kevesek közé tartoznak. A tudás hatalom – minél kevesebben osztoznak ebben a tudásban, annál nagyobb a hatalmuk. Jóleső érzés meghívást kapni egy ilyen társaságba; legyenek akár a szabadkőművesek, akár a helyi amatőr színtársulat, legalább egy vonatkozásban nincs nagy különbség: végte bent vagy és helyzetednél fogva – egyebek mellett – kívül tarthatsz másokat.

Senki sem szereti azt érezni, hogy valamiből kihagyták. A kitesztettség lélektanilag itigységhez és féltékenységhöz vezethet. Akár elismetik, akár nem, azok keserősége, akik például a szabadkőműveseket támadják, talán abból fakad, hogy sosem kérték fel őket arra, hogy belépjenek. De ugyanez érvényes az élet minden területén, szakmákon és egyházakon belül, a klubokban és más társadalmi csoportokban. Közkeletű sirám, hogy azok, akik a legjobb állásokon osztoznak, mind ismerik egymást. Nem kell a titkos társaságokat figyelni ahhoz, hogy állandó önmozgásban levő belső köröket fedezzünk fel. Egyforma képességű emberek esetében egyesek miatt siketesebbek, miért tendelkeznek nagyobb hatalommal, mint a többiek? „Nem az számít, hogy mit tudsz, hanem az, hogy kit ismetsz” – ez a fajta morgolódás különösen akkor szokásos, amikor valaki új területre próbál betörni és azt tapasztalja, hogy a jó megbízásokat azok kapják, akiknek jó kapcsolataik vannak.

Könnyűszertel figyelmen kívül hagyható az ellenérv, mely szerint teljes mértékben természetes olyasvalakinek munkát adni, akitől tudjuk (a referenciaanyaga alapján), hogy képes azt elvégezni, és akiről tudjuk (személyes kapcsolat alapján), hogy megbízhatunk

benne. Az önmagukat mozgásban tartó belső körök létezésének néha tökéletesen tacionális okai vannak.

Am ha olyasvalakinek jut tisztességesen jövedelmező megbízatás – legyen szó helyi építkezésekre vonatkozó szerződésekről vagy egy vezető cég elnökségéről –, aki köztudomásúlag egy bizonyos módon szokott kezret fogni, feltámad bennünk a tetmézetes embeti gyanakvás, hogy aztán ujjunkat vádlóan a szabadkőművesekre szegez-zük. Miközben szenzációhajász újságok és könyvek rettenthetetle-nül leplezik le a valóban rejtélyes szabadkőművesség kotruptságát, aligha meglepő, hogy akadnak, akik elhiszik.

Ez a könyv azonban *nem* tartozik a fenti típusba.

Mindezzel együtt biztos vagyok abban, hogy vannak kotrupt szabadkőművesek. Az lenne meglepő, ha nem lennének. Ugyanany-nyta biztos vagyok abban is, hogy vannak kottupt tagjai az igazga-tótanácsoknak, a szakszervezeteknek, és amennyite tudom, az Anyák Szövetségének is.

Semmi szokatlan nincs abban a vágyban, hogy titkos társaságokhoz tartozzunk, akár egy gyeték két-hátom személyes klubjától, akár egy szabadkőműves üzletembetről van szó. Jó mulatság lehet; meg-van annak az ötöme, hogy olyan titkokat tudunk, amelyeket keve-sen mások; az elégtétel, hogy bevettek a belső kötbe; a fontosság és időnként a hatalom érzete, hiszen alkalomadtán *tényleges* hatalom-mal bír az, aki a döntéshozókhoz, az elithez tartozik.

De vajon a valódi elitről van szó? A kívülállóknak néha atra gyanak-zsanak, hogy létezik egy rejtett csoport, amely a mindannyiunk éle-tére kiható döntéseket hozza. Az emberek gyakran tréfálkoznak ar-ról, hogy a világegyetemnek titkos utai, titkos mesterei vannak. De azzal, hogy végte bekerültél a szabadkőművesek közé vagy a jacht-klubba, közelebb jutottál-e vajon ezekhez a „mesterekhez” is? Vagy inkább az a benyomásod, hogy tulajdonképpen a tagok egy belső csoportja irányítja a szálakat? Egyte feljebb és feljebb jutsz a rang-léttán, a veled azonos szinten álló eztekből százak lesznek, majd tí-zek. Az elithez tartozol az alacsonyabb fokozaton elhelyezkedőkhöz képest, és még inkább azokhoz képest, akik kívül maradtak – a tö-meghez, a laikusokhoz, a hozzá nem értőkhöz képest. De valóban egyike vagy a döntéshozó hatalmasoknak? Még rended nagymestere is (vagy akár golfklubod elnöke) mások döntéseinek szorításában áll.

Talán ő maga is báb csupán, közszemlére kitett figura, aki mögött árnyékba burkolózott csoport húzódik meg: azok, akik a dolgokat *valójában* működtetik. Talán *ők* a világegyetem titkos urai.

Az összeesküvés-elméletek kiagyalói számára ez a terület igazi kincsesbánya. A felszín alatt mindig meghúzódik egy másik szint, a vezetők mögött mindig titkos vezetők állnak, és az általunk ismert titkos társaságok mögött mindig még titkosabb társaságok vannak, amelyekről soha senki még csak nem is hallott.

Könyvemben érinteni fogom ezeket az elméleteket is.

A tend kedvéért csupán, itt jegyzem meg, hogy magam nem vagyok a világegyetem utainak egyike. Miközben ezeket a sorokat írom, nem vagyok (és a McCarthy-időszak szóhasználatával élve, soha nem is voltam) sem a rózsakereszteseknek, sem a szabadkőműveseknek még csak közönséges, mezei tagja sem. Ebben a könyvben egyetlen Titkos Mester neve sem található meg, hacsak nem véletlenül. Nem tudom, hogy kik *ők*; és ezzel a tárgy minden más szet-zője így áll.

Alapértelmezésben ezek a titkos mestetek (ha léteznek egyáltalán az összeesküvés-elméletek híveinek patanoiás elméjén kívül is) mások számára ismeretlenek és megismethetetlenek. Az embet nem kérheti felvételét közéjük úgy, ahogyan a rózsakeresztesek közé; a tagság csupán meghívás által nyerhető el. Elképzelésem szerint egy ilyen tagfelvétel csak nagyon-nagyon kevesekre korlátozódik.

MEGHATÁROZÁSOK ÉS ELLENTMONDÁSOK

A titkos társaságokra vetett legelső pillantásból kitűnik, hogy legtöbbjüknek valamilyen vallási alapja van. Hasznos lehet néhány olyan, gyakran vallási kifejezés etedetét megvizsgálni, amelyeket gyakorta hoznak kapcsolatba a titkos társaságokkal.

Alkímia: tulajdonképpen soha nem a fémek atannyá alakításához volt igazán köze, ez csupán szimbóluma annak a transzmutációnak, amelynek során az emberi alaptermészet istenivé alakul.

„Amint fent, úgy lent”: a makrokozmosz (a világ, az univerzum, a kozmosz Isten nélkül) és a mikrokozmosz (az egyes ember, a lélek Istennel együtt) visszatükrözése vonatkozik.

Arkánum: latin eredetű jelentése szerint „valami, amit ládában tartanak vagy zárnak el”.

Krisztusi szikra: az isteni láng szikrájára utaló kifejezés, vagy Istennek minden emberi lényben meglevő apró töredéke.

Ezoterikus: a görög „belső” vagy „benne” jelentésű szóból származik és olyan tanításokra vonatkozik, amelyek csak a beavatottak számára érthetők és adhatók át.

Exoterikus: a görög „külső” vagy „kinn” jelentésű szóból származik; a be nem avatottak számára hozzáférhető tudásta vonatkozik.

Eretnekség, eretnek hiedelmek: mindig a hatalmon levő egyház (bármelyik vallás esetében) határozza meg őket, általában a szellemi disszidensek ellenőrzése érdekében irányuló eszközként. A szó eredeti jelentése görögül „választás”, amit a vallási vezetők mindig is megtagadtak az egyéntől.

Hermetikus, vagyis titkos tanok: az elnevezés Hermész Tiszmegisz-tosz, a „háromszorosan nagy Hetmész” nevéből ered. Ő volt azoknak az okkult egyiptomi szövegeknek a mitikus szet-zője, amelyek a tizenötödik századtól a tizenhetedikig az alkímia alapjául szolgáltak. Nevét a görög istenek küldöncéről kapta, akinek római megfelelője Mercurius.

Immanencia, immanens (a latin *manere* „matadni” szóból): Isten lélekben rejlő jellegére vonatkozik, lásd még *transzcendens, transzcendencia*.

Iniciátus, beavatott: a latin „kezdet” szóból származik; általánosságban arra vonatkozik, hogy valakit titkos tudásba vezetnek be.

Mágia, mágikus, mágus: a görög „mű”-ből ered – inkább mesteri, mint művészi értelemben.

Mítosz: mindennapos használatától némiképp eltérően szakkifejezésként olyan történetet jelöl, amelynek fontossága sokkal inkább áll az általa hotdozott üzenetben, mint abban, hogy történelmileg tényszerű-e vagy sem. A szó használata *nem* feltétlenül jelenti azt, hogy a történet valójában sohasem esett meg; helyénvaló értelmezés esetén a szabadkőműves történet Hírámról, az építész-től, az Attúr kitaláltól szóló legendák, a Jézus életét megjelenítő események mind mítoszok. A „Jézus-mítosz” kifejezés nemcsak az újtestamentumi beszámolókat jelent, hanem azokat is, amelyeket a több száz éves népi hagyomány hozzátett, például a napkeleti bölcseket, akiket a Biblia nem sorol fel.

Nyugati misztikus hagyományok: attól függően, hogy az illető irányzat mire fektet különös hangsúlyt, magába foglalhatja az Artúr-legendakör vagy a görög, római és egyiptomi mitológia tanulmányozását. Általában idetartozik a kabbala és a tarot, valamint az alkimisták szellemi vonatkozású tanainak tanulmányozása.

Okkult: a latin „rejtett” szóból származik; manapság mind az asztrológiában, mind az asztronómiában ebben az értelemben használják, minden sátáni mellékjelentéstől mentesen.

Rítus, rituális: szintén latin eredetű, ünnepélyes vagy vallásos szertartást vagy előírásokat jelent.

Transzcendens, transzcendentális (a latin *transz*, „túl” és *scandere*, „fel lép, felmegy valahová” szavakból): Istennek arra a tulajdonságára vonatkozik, hogy „valahol máshol”, az emberi megismerés határain túl létezik; lásd még *immanencia, immanens*.

Felhívom a figyelmet arra, hogy az „ortodox” szót attól a néhány kivételtől eltekintve, amikor nagy kezdőbetűvel jelölten egyértelműen a keleti ortodox egyházakra utalok, mindig abban az értelemben használom, amely főáramlatot, intézményesült és „normális” hiedelmeket takar, szemben a nem ortodox, heterodox, szokatlan és valószínűleg eretnek hiedelmekkel. Az exoterikus keresztény hit és gyakorlat ortodox, az ezoterikus nem az.

A nagybetűvel írt „Egyház” a – bármelyik felekezethez tartozó – keresztény intézményrendszer autoritására vonatkozik. Sok helyen ez történelmi okokból, a Római Katolikus Egyházat jelenti; másutt, kontextustól függően, a protestáns egyházi hatóságokat.

Az „Isten” szót mindvégig nagy kezdőbetűvel írom, a közmegegyezésnek eleget téve, ám azért is, hogy elkerüljem annak a rejtett értékítéletnek a csapdáját, amely különbséget tesz „az egyetlen igaz (keresztény) Isten” és a „hamis pogány istenek” között.

A „Kőműves” szabadkőművest jelent, kis kezdőbetűvel pedig egyszerűen kőművest. [A magyar szabadkőműves szakirodalomban használatos még a maszon, maszonéria, antimaszonéria, maszonikus, antimaszonikus szócsalád a szabadkőművességgel kapcsolatban – a ford.]

Könyvemben a kereszténységnek többféle változatáról beszélek, nem pedig felekezetekről. Az általam használt jelentésük az alábbiak szerint értelmezendő:

A *bevett, hagyományos, ortodox, intézményesült és standard* kifejezéseket a nagyobb felekezetekhez tartozó keresztények többségére használom, akik általában követik egyházuk tanításait. Történelmük során a római katolikus és az anglikán egyházak papjaira mindig is úgy tekintettek, mint akik Isten és a hívek között közvetítő szerepet töltenek be, bár az utóbbi évtizedekben ez meglehetősen sokat változott. Közülük sokan vallásukban járatos, jámbor, istenfélő férfiak. Másokat, miközben őszintén hisznek az ortodox kereszténység legfontosabb hittételeiben, nehezen lehetne rábírní arra, hogy teológiai kérdésekről vitázzanak. Néhányuknak, akiket én „templomba járók”-nak nevezek, csupán elmosódott, általános elképzelésük van a keresztény tanokról; az egyház életvitelüknek megszokott, otthonos része, és ennél csak kevéssel több. Ennek értelmében a kereszténység – a római katolikus, a keleti ortodox és a protestáns – történetének nagy részében az elfogadott trendek közé tartozott; a legtöbb keresztény doktrína nagyrészt az elfogadott trendnek megfelelő; a keresztény tudományosság nagy része szintén az. A keresztény doktrína meghatározó változatai az evangélikustól a liberálisig terjednek.

Az evangélikusok felkérték Jézus Krisztust, hogy személyes Megváltójuk legyen, és hisznek abban, hogy biztosítékuk van az üdvözülésre. Jól ismerik a Bibliát, teológiájukat érvekkel tudják alátámasztani. Hiszik, hogy a Biblia Isten ihletett műve, bár ebben a vélemények eléggé eltérőek. Például vannak evangélikus Bibliaszakértők (mint F. F. Bruce professzor), akik sok mindent elfogadnak az elmúlt száz év bibliakutatásának megállapításaiból, ám ez nem befolyásolja a Jézusba vetett hitüket. Az utóbbi évtizedekben az evangélizmus növekvő fontosságra tett szert az angliai egyházakon belül; ma már számos evangélikus püspök tevékenykedik.

Az evangélikusoknak csak kis része fundamentalista, ők azonban hangos kisebbséget jelentenek. A fundamentalista evangélikus keresztény abszolút mértékben hisz a Biblia betű szerinti igazságában: Isten hat nap alatt teremtette a világot, Ádám és Éva valóságos személyek voltak, Mózes előtt kettényílt a Vörös-tenger és így tovább. Bárki, aki kételkedni merészelne a hasonló események tényszerűségét illetően, elítélendő; a valódi fundamentalisták még a leg-

több evangélista hitét is kilúgozottnak, színtelennek-szagtalannak tartja, a magukat kereszténynek nevező emberek többsége pedig egyszerűen nem is az: a római katolikusok példának okáért Babilon szajhái. A fundamentalisták elutasítanak mindenfajta bibliai forrás- és szövegkritikát; azt a feltételezést, hogy a Biblia könyveit esetleg hitük alátámasztására állították össze bizonyos emberek, vagy azt, hogy emberi döntés eredményeként kerültek be az Újtestamentumba a kiválasztott evangéliumok és levelek, vagy azt, hogy a Biblia egyes részei allegotikusan értelmezendők, egyenesen istenkáromlásnak tartják.

A fundamentalisták számára a libetális teológia egyszerűen nem keresztény. A libetális hitnek szintén igen széles köte van, a mátmát bevettől az „Isten halott” ideológiájáig. A libetális keresztényekre általában jellemző, hogy megkérdőjelezi a szeplőtlen fogantatást, a testi feltámadást; a Biblia egyéb csodálatos eseményeit. Álláspontjukba beépítik a Biblia-ktitkát, egyes téziseit pedig inkább allegotikusnak, mint tényzetűnek tekintik. Néhányan közülük Jézusról mint embettől, és Krisztusról mint Megváltóról beszélnek; különbséget tesznek az uralkodó hiedelem – mely Jézus Krisztus istenségét vallja – és a liberálisabb nézet között, amely szetint Jézust, az embett isteni jelenlét hatota át.

Talán lesznek majd olvasók, akiket megbotránkoztat a könyvemben tárgyalt eszmék egy része: hogy minden vallásban lehet némi igazság, hogy a Biblia emberi kezek munkája, és hogy a keresztény hitvallás túlnyomó részét csupán Jézus születése és halála után több száz évvel alakították ki. De hát mindezek aligha jelentenek újdonságot.

Az átlagkeresztények többségének nem jutnak tudomására azok a tudományos eredmények és viták, amelyek az utóbbi száz évben vallásukat érintették. A papi hivatalra való felkészülés során mind az anglikán, mind a tómai katolikus papok tanulmányozzák a Biblia-ktitika fejleményeit, ám ezt a tudást ritkán adják át híveiknek. Az 1990-es évek elején a duthami püspök, David Jenkins főtiszteendő azzal a kijelentésével került a támadások kereszttüzébe, hogy elfogadható, ha valakinek kételyei vannak a szeplőtlen fogantatáshoz és a feltámadáshoz hasonló problémákkal kapcsolatban, ám hitét megtartja. A fundamentalisták elítélték, amint az várható is

volt, de a média úgy viselkedett, mintha efféle gondolatoknak az idáig senki nem adott volna hangot – s a püspöknek nem állt jogában ezt tennie. Sokan mondták, hogy nem lenne szabad püspöknek lennie, és olyanok is akadtak, akik szetint az ilyen ember nem is keresztény.

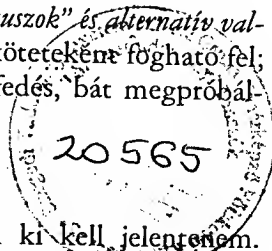
Míntha a százévnvi Biblia-kritika és vallástudomány nem is létezne. Bátki, aki a hit sokféleségétől ít, folyamatosan általános tudatlansággal és neheztelessel találja szemben magát. A jelenséget kiválóan tárgyalja Michael Baigent, Richard Leigh és Henry Lincoln *A messiási örökség* című könyvének első fejezete.

Könyvemben helyenként olyan korábbi műveket bírálok, amelyek a tárgynak egyik vagy másik speciális vetületét tárgyalják; ez leginkább a szabadkőművesekről szóló fejezetben szembetűnő. Itt nem szetzők közti belhatc esete áll fenn; arról sincs szó – és ezt sokkal fontosabb leszögezni –, hogy akár a szabadkőművesség, akár bátmely más mozgalom prókátoraként lépnek fel. Az említett könyvet azétt éti ktitika, mett a felületes előtanulmányokta, gyenge érvrendszerte, ténybeli tévedésekte mutatok tá, vagy bármire, ami nyilvánvaló megtevesztésnek tűnik.

Könyvem bizonyos szervezetek, mozgalmak és egyének hiedelmeinek fenomenológiai feltárása, semmint saját hiedelmeimnek ki nyilatkoztatása. Személy szetint egyetlen titkos társaság, a keteszténységnek egyetlen ága, sem pedig más vallás irányában nem vagyok elfogult. Ha bírálattal élek; az a bigottságot, az ostobaságot és a szűklátókörűséget étinti, mátpedig ezek a hibák semmiképp nem kotlátozódnak csupán a keteszténységre, sem egyetlen más valósi mozgalomta.

Ez a könyv sok tekintetben a *Szekták, „kultuszok” és alternatív vallások* (Blandford, 1996) című munkám kísézőköteteként fogható fel; a kettő között elkerülhetetlenül van némi átfedés, bát megpróbáltam az ismétléseket minimálista csökkenteni.

Van még egy dolog, amit tögtön az elején ki kell jelenítenem. A könyvemben megemlített jelenkoti szervezetek többsége határozottan állítja, hogy *nem* titkos társaságok. Gyakran idézik a szabad-

kőműveseket, akik azt mondják magukról, hogy „nem titkos, hanem titkokkal rendelkező társaság”. A különféle rózsakeresztes csoportosulások általában vallásfilozófiai iskoláknak, vagy ehhez hasonlóknak nevezik magukat. Van egy szervezet, a Lemuriánus Szövetség, amely ezt írta: „bár értjük, hogy minek alapján véli odaillőnek Szövetségünket egy titkos társaságokról szóló könyvbe, ez a gondolat nem felel meg a valóságnak.” Így folytatják: „a lemuriánus tanok csak előképzettséggel rendelkező hallgatók számára hozzáférhetők. Nem azért, mert »titkosak«, hanem mert minden egyes lecke a következőt alapozza meg; emellett az, hogy a szövetség tanárai minden egyes hallgatót egyéni szükségleteinek megfelelően irányítanak, a mélyebb értelemben vett javukat szolgálja, és részét képezi a lemuriánus oktatás egyedülállóságának.”¹

A titkos társaságokra nincs pontos definíció, de legfontosabb jellemzőik közül négyet a fenti sorok elég jól körülhatároltak:

- gondosan szintekre bontott és fokozatosan haladó tanítás
- csak kiválasztott egyének számára hozzáférhető
- rejtett (és „egyedülálló”) igazságok felé vezet,
- valamint olyan egyéni üdvözülés felé, amely a beavatatlanok számára elérhetetlen, de még csak fel sem fogható.

E társaságok másik általános jellemzője, hogy többségükben olyan szertartásokat végeznek, amelyeket tilos megfigyelni azoknak, akik nem tagok, vagy akár csak a részleteiről is tudni.

Akár titkosaknak nevezik magukat, akár nem, a könyvemben említésre kerülő társaságok esetében – legyenek történelmi, illetve mai mozgalmak – a fenti tulajdonságok közül néhány vagy valamennyi kimutatható.

Társadalmunkban járvány a titok. Mindig is az volt. Könyvem további részében megvizsgálom a bűnözésben és a kormányzatban honos titkosságot; előtte azonban kitérek a szabadkőművesek és a rózsakeresztesek eredetére. Közelebbről megvizsgálom azt a fogalomzavart és kuszaságot, amely a titkosságba burkolózott filozófiai és vallási társaságokat századok óta övezi. Mindenütt kapcsolódásokra fogunk bukkanni: a szabadkőművesek, a rózsakeresztesek, a templomos lovagok, a katharok – eszmék és eszmények kötik össze

őket és közös gyökerekből táplálkoznak. Fejtegetéseim kezdetén ezekből a gyökerekből indulok ki.

A könyv folyamán a mozgalmak és személyek többé-kevésbé kronologikus sorrendben követik egymást, kivéve ott, ahol az egyik tárgyalása természetes módon átvezet a másikba. Bizonyos témákat, mint az építészet, a tarot, a mágia és mások, amelyek századokat fognak át, akkor és ott mutatok be, ahova legkézenfekvőbb volt elhelyezni őket.

ELSŐ FEJEZET

A GYÖKEREK

A titkos társaságok története az ezoterikus vallás és a mágia története. Bármilyen is az éppen érvényben levő gyakorlat és tanítás, megjelenési mód és prioritás, a titkos társaságok többségének vallásos gyökerei vannak. A vallás az emberrel egyidős, a pap a kémekkel és a prostituálttal verseng a legősibb mesteriség címéért. Ez a fejezet – a legkorábbi időktől a késő középkorig terjedően – röviden megvizsgál néhányat abból a számos vallási határból, amelyek napjaink titkos társaságait érintik.

Fontos megjegyezni, hogy néhány, a korai tanítókra és írókra vonatkozó adat forrásról forrásra változik, valamint, hogy a mítoszok, filozófiák és vallási mozgalmak ebben a fejezetben nem feltétlenül sorrendben követik és sok esetben fedik egymást.

A PRIMITÍV TÁRSADALOM

A vallás kialakulásának voltak külső és belső okai. Az ősember sokkal kiszolgáltatottabb volt az elemek kénye-kedvének, mint mi ma: a mennydörgés, a villámlás, az eső, az árvizek, a perzselő nap és a szárazság meghatározta mindennapjait. Ott volt felette az ég, napközben a Nap, éjjel a Hold meg a csillagok rejtélyeivel. Mik voltak ezek a fények? Miért változtatták helyüket a nap, a hónap, az év különböző szakaiban, miért változott fényük, alakjuk, méretük? A Nap fénye és melege életet adott. Amikor a téli napfordulókor a leggyengébben sütött, honnan tudhatták biztosan, hogy életadó ereje ismét visszatér? Magot vetsz a földbe és táplálék lesz belőle. A gabonaszem elpusztul, majd új életre kel.

Könnyen nyomon követhető, hogyan jöttek létre az istenek a természet hatalmas erőiből, az ember fennhatóságán kívüli erőkből.

Vajon meghallgatják ezek az erők a könyörgést? Ha áldozatokat mutatnak be nekik, vajon kedvezően válaszolnak? Mi megközelítésük leghatékonyabb módja és vajon veszélyes-e? Bárki megteheti, vagy különleges feladat, képesség, művészet, magában is hatalom?

Így lettek a papok.

Voltak más kérdések is, amelyekre az ember választ szeretett volna kapni. Mi történik, amikor valaki meghal? Én is meg fogok halni? Mi történik velem, amikor én halok meg? Ha van élet a halál után, miféle az? Hol található? Jó vagy rossz? Hogyan biztosíthatnám, hogy jó legyen? Ha van élet a halál után, van a születés előtt is? Ha a gabonamagvak élnek, elhalnak, majd ismét életre kelnek, igaz ez az emberekre is? Aztán a kérdések újabb sorozata. Álmomban hová megyek? Miért nem hozhatom magammal álombeli dolgaimat? Az álmok megjósolják a jövőt? Ki mondja meg, mit jelentenek az álmaim?

Emellett azokban a korokban, amikor egy sebesülés vagy egy betegség könnyen halálhoz vezethetett, a törzs legfontosabb tagjai közé tartozott az, aki ismerte a megfelelő gyógymódot, a megfelelő füveket.

A pap, a sámán vagy a javasember tudta, hogy milyen szertartással kell rávenni a Napot, hogy minden évben visszatérjen. Tudta, hogyan lehet esőt hozni, jó termést, sikeres vadászatot elérni, győzedelmeskedni a szomszéd törzs felett. Ismerte a jelek és az ómenek jelentését, az álmok rejtett értelmét, saját álmaiban pedig tetszése szerint juthatott el a szellemek földjére. Tudott gyógyítani és tudott átkot mondani. Bölcs volt, akinek tanácsát még a törzsfő is kikérte.

Senki nem él örökké, ezért a pap legfontosabb feladatai közé tartozott, hogy a törzs jóléte érdekében utódját maga oktassa mestersege bonyolult ismereteire. Ahogy a szerepkör egyre nagyobb hatalommal járt, úgy vált a tudás egyre szigorúbban őrzötté – kialakult a hatalom és a titkosság közti kapcsolat. A társadalmak fejlődésével és összetetté válásával együtt fejlődött és vált összetetté a vallás külső, publikus formája is: az exoterikus vallás, és ugyanez történt a vallás belső magját képező titkos tudással, a tudás titkosságával is: az ezoterikus vallással. A kettő egyre jobban elkülönült, míg nem a vallás belső titkai nemcsak a nyilvánosság, hanem a papság nagy része előtt is rejtve maradtak.

A TIGRIS ÉS AZ EUFRÁTESZ KÖZÖTT

A huszadik század végi politikai és vallási elnyomások tükrében talán meglepő azt felidézni, hogy a civilizáció bölcsője a mai Irakban ringott, abban a termékeny országban, amelyhez hozzátartozott a Tigris és az Eufrátesz, északon Bagdad városa, délen pedig Basra a Perzsa-öböl fölött. A sumerok az Eufrátesz déli részén éltek több mint 6000 évvel ezelőtt; az akkádok – amely nevet a Sumerban és Akkádban, nevezetesen Babilonban letelepült sémita faj kapta – 5000 évvel ezelőtt.

Ezek a népek mezőgazdasággal, városokkal, bonyolult társadalommal, szervezett vallással és papsággal, valamint lépcsős templomokkal, zikkuratokkal rendelkeztek. A sumer, az akkád és az asszír mitológia áll az Ábrahámról, Izsákról és Jákobról szóló mítoszok mögött, amelyekből a zsidó vallás, majd később a kereszténység kinőtt. Kimutatták, hogy több héber mítosz a sokkal korábbi babiloni vagy sumer verzióra vezethető vissza.

Az iszlám, amely szintén tiszteli a zsidó pátriárkákat és prófétákat, az időszámításunk előtti tizenhetedik század elején a mai Szaúd-Arábia délnyugati partvidékén alakult ki, és igen gyorsan terjedt. A Mohamed halálát követő néhány éven belül eljutott a mai Irán és Irak területére, ami azzal a hatással járt, hogy a vallás korai időszaka erőteljes perzsa hatást mutat.

Érdemes megjegyezni, hogy amikor a ma akkádkként ismert nép Sumerba költözött és lépésről lépésre inkább asszimilálták, mint kiszorították a sumerokat, a magukkal hozott nyelvet annak ellenére megőrizték, hogy átvették a sumerok ékírását. A vallási szertartások során azonban inkább a sumert használták a sajátjuk helyett, ami egyet jelentett azzal, hogy a pápi titkokról „az Istenek nyelvén”, tehát a köznép számára rejtetten szóltak.

Helyszükében nem vázolhatom fel az összes mezopotámiai mítoszt – a sumer, az akkád/babiloni és az asszír mítoszokat –, ám közülük sok ma is ismert: a teremtetésről és a vízözönről szóló történetek és bibliai megfelelőik, Inanna vagy Istár alászállása az Alvilágba, Gilgames mítosza és mások.

Az evangélisták bizalmatlansága a szabadkőművesség, a rózsakeresztesség és a vallásos hiedelmek egyéb ezoterikus formái iránt részben abból fakad, hogy mereven ragaszkodnak a bibliai történetek egyediségéhez és betű szerinti értelmezéséhez, ezzel szemben a

liberálisabb ezoterikus mozgalmak elfogadják a történetek allegorikus értelmezését, a mítoszok nem bibliai megfelelőit pedig azokkal egyenértékűeknek tekintették.

Az istenek minden panteonban (hogy a görög szakkifejezést használjuk) családi kapcsolatban állnak egymással, időnként viszálykodó családokkal és általában családon belüli viszályokkal. Az istenek veszekszenek, csálnak, harcban állnak egymással és megölik egymást, hasonlóan az emberekhez. Az istenek viszálykodásáról szóló mítoszok, mint Dumuzi és Enkidu mítosza a sumer mitológiában, vagy az emberekéről szólók, mint Káin és Ábel története a héber mitológiában, gyakran nagyarányú társadalmi változásokat tükröznek, mint ahogyan mindkét példában a nomád pásztorkodásról való áttérést a letelepedett, földművelő életformára. Az istenek közti más konfliktusok annak emlékét őrzik, ahogyan különböző városok, különböző kultúrák, különböző népek harcoltak egymással az uralomra jutásért. Hosszú ideje megfigyelték már, hogy a kelta országokban valahányszor új népfaj vándorolt be és vette át az uralmat az eredeti őslakóktól – akik gyakorta primitívebbek, földközeli voltak és kapcsolatban álltak a hely szellemeivel (ezt pedig az újonnan jöttek rettegtek és irigyelték) –, a beözönlők népi emlékezetében a bennszülöttek „a kis néppé” váltak.

A ZOROASZTRIZMUS

A zoroasztrizmus, amely nevét a perzsa papról, Zoroaszterről vagy Zarathusztráról kapta, jogot formálhat arra, hogy az első jelentős monoteista vallásként tartsuk számon. Nagy hatással volt az utána következő judaizmusra, kereszténységre és iszlámra, amelyeknek az egyetlen Istenbe, mennybe és pokolba, a halál utáni feltámadásba, a végítéletbe és a jó gonosz feletti győzelmébe vetett hite mind a zoroasztrizmusból ered. A perzsa birodalomban államvallásá vált és erejét a hetedik századi muszlim előrenyomulásig megőrizte.

Zarathusztra, aki vagy Kr. e. 660–583 körül élt, vagy talán már 1000, esetleg 1400 táján, megreformálta Perzsia bonyolult, rítusokhoz és áldozatokhoz kötött politeizmusát azzal a kijelentésével, hogy

csupán egyetlen Isten van, Ahura Mazda, a Bölcs Úr; a perzsák által tisztelt minden más Isten csak szolgálja és segítője volt a legfelsőbb lénynek. Ahura Mazda tisztaságát a láng tisztasága képviselte; hívői a mai napig lángoló tűz mellett imádják. Az is figyelemre méltó, hogy a zsidó Isten ÉN VAGYOK-já égő csipkebokorból hangzott el (Kivonulás 3:2, 14), és hogy számos mai ezoterikus vallási mozgalom, ideértve a rózsakereszteseket és az Egyetemes és Győzedelmes Egyházat (Church Universal and Triumphant) is, lánggal ábrázolja Istent és Isten jelenlétét az emberben.

Monoteizmusa ellenére a zoroasztrizmus egy jó és egy gonosz erő elvét is hirdette. Ez utóbbi Angra Mainyu démonai segítségével uralma alatt tartja a világot, bár az ember Isten törvényeinek ismeretében képes arra, hogy a sötétségtől a világosság felé forduljon. Valószínű, hogy ez a gnosztikusok dualista hitének az eredete.

Máté evangéliuma és minden betlehemi játék három királya Zoroaszter-követő volt; a perzsák, a zsidók, a görögök és az egyiptomiak között élénk kereskedelem zajlott és Antiochia, a szír főváros, ahol feltehetően Máté evangéliumát írta, forgalmas kereskedelmi kikötő volt.

Zoroaszter hívei közül ma néhányat párszi (perzsa) néven vagy Mazda-yasniként ismerünk, kiváltképp Indiában (Ahura Mazda követői).

A MITHRÁSZ-KULTUSZ

Mithra vagy Mithrász egyike volt azoknak a perzsa Isteneknek, akiket a zoroasztrizmus magába olvasztott. A szerződések és a meg egyezések Istene volt; a Nappal hozták kapcsolatba. A mithraizmus népszerű vallás volt a Római Birodalomban Kr. e. a másodiktól az ötödik századig, különösen a birodalom katonái és tisztségviselői körében. Miközben a zoroasztrizmus nagyjából egyformán viszonyult a férfiakhoz és a nőkhez, a mithraizmus csupán férfiaknak szóló vallás volt.

A Nagy-Britanniában feltárt római kori leletek azt mutatják, hogy a mithraizmus sokkal szélesebb körben elterjedt és fontosabb vallás volt a rómaiaknál, mint a kereszténység. Fejlődése során az utóbbi sokat vett át az előbbitől. Mithrász egyszerre volt Napisten (a perzsa *Mihr* „nap”-ot jelent) és Megváltó Isten; Plutarkhosz úgy

emlegeti, mint az ember és a Mindenható közötti közvetítőt. Valószínű, hogy Mithrász követői számára a vasárnap volt az ünnepnap; a legfontosabb ünnepek egyikét a téli napfordulókör, december 21-én tartották. Arra utaló nyomok is vannak, hogy a rituális étkezés valamilyen formáját is gyakorolták, bár a kenyér mellé bór helyett vizet fogyasztottak.

A szertartásokat barlangokban, pincékben vagy barlangszerűvé alakított szentélyekben tartották – ez a „ kozmikus barlang ”-ot, a világegyetemet jelképezte. A beavatásnak hét szintje volt: *Corvus* (Holló), *Nymphus* (Nimfa), *Miles* (Harcos), *Leo* (Oroszlán), *Perses* (Perzsa), *Heliadromus* (Napfutó), *Pater* (Atya). Nem volt szokatlan például az, hogy egy középrangú katona a beavatásnak magasabb szintjére jutott el, mint feljebbvalója. A szertartásokról keveset tudunk azonkívül, hogy titokban, csak a beavatottak jelenlétében tartották őket. Azt feltételezik, hogy az új jelölteknek sötét átjárókon kellett a kijáratot, a fényt megtalálniuk – az eljárás szimbolizmusa világos. A rítus nyilvánvalóan a halál és a feltámadás jelképes megjelenítését is tartalmazta. Semmiképpen sem volt minden katona tag, ám azok, akik igen, az egymás iránti bajtársiasságot fokozottan élték meg a külvilágban, és valószínű, hogy titkos jelekről ismerték fel egymást.

Bár történelmi értelemben a szabadkőművesekhez és a későbbi, beavatáson alapuló társaságokhoz való közvetlen kapcsolódásuk elenyészően csekély mértékű vagy nincs is, egyértelmű párhuzamok figyelhetők meg a szerkezetben, a titkosságban, a szertartásokban, a kizárólag férfiak között fennálló bajtársiasságban és egymás támogatásában.

A Mithrász-kultusz egyike volt annak a számos misztériumvallásnak, amelyek a Krisztust közvetlenül megelőző és követő századokban virágoztak. A misztériumvallás olyan vallásos-mágikus kultusz vagy közösség, amely titkait, tanításait és szertartásait csak a beavatottaknak tárta fel; a „misztérium” szó görög töve titkos dolgot vagy szertartást, valamint „beavatott”-at jelent. A beavatás gyakran tartalmazta a jelképes halált és újjászületést; a jelképiség az egyéb rituálékban is erőteljesen jelen volt. A vallás titkai fokozatosan tártak fel beavatási szertartások sorozatán át, míg egyre kevesebben és kevesebben kerültek feljebb a „spirituális ranglétrán”.

Misztériumvallások többek között a következő istenek köré főnódtak: Dionüszosz, Ízisz és Ozirisz, Kübelé és Attisz, Déméter és Perszeponé (az elíziumi misztériumok), valamint Orfeusz. Ez utóbbi, az orfikus mozgalom azt hirdette, hogy a testi valóságba zártan mindenki megvan az isteni szikra: ezzel az elképzeléssel még találkozni fogunk e könyvben.

PÜTHAGORASZ

Bár Püthagorasz (Kr. e. 581–497) ma főleg matematikai tételei révén ismert, a Krisztus előtti évszázadok legkiválóbb vallásfilozófusai közé tartozott; az ezoterikus vallásra és a titkos társaságokra gyakorolt hatása felbecsülhetetlen.

A *Dátumok és események enciklopédiája* tömören annyit mond róla, hogy „nagy filozófus és matematikus, ám tudományos munkásságát károsan befolyásolta a miszticizmus.”¹ Ami olyan, mintha William Blake-ről azt mondanánk, hogy nagy költő és nagy művész volt, de művét miszticizmusa tönkretette.

Püthagoraszról azt mondják, hogy több évet töltött Egyiptomban és Mezopotámiában, még talán Kelet-Indiában is a vallás, a filozófia és a tudományok tanulmányozásával, arra törekedve, hogy olyan „egyetemes elmélet”-re léljen, amely minden ismeretet átfog. (Az újabb kori ezoterikus mozgalmak több alapítója, mint például H. P. Blavatsky és Georgij Ivanovics Gurgyjev is követte példáját – akár valóságosan, akár maga kreálta legendákban.) Kr. e. 530 körül Püthagorasz a dél-itáliai Krotón görög közösségében telepedett le és akadémiát alapított, nagyon szigorú tagsági kritériumokkal.

Az oktatás részét képezte a matematika, a zene és az asztronómia, ám nem önálló tárgyként, hanem Püthagorasz hitrendszerének részeként – amihez csodálatosan illett volna E. M. Forster híres mondása: „Csak teremts kapcsolatot!” A világ és a felette levő mennybolt a matematikán és a geometrián, a számok és a köztük fennálló viszonyok titokzatos tulajdonságain alapul. Azt tartják, hogy Püthagorasz alakította ki a zenei oktáv fogalmát és ő világított rá a zenei hangközök és harmóniák matematikai alapjaira. Az egész világegyetem folyamatosan vibrál, hangokat ad, így hozva létre a „szférák zenéjét”. Az aranymetszés számokban történő kidolgozása is az ő nevéhez fűződik; ez az a matematikai arány, amely az építé-

szet ezoterikus jelentésének alapját képezi (és ezáltal kötődik a szabadkőművesség jelképiségéhez).

Püthagorasz a reinkarnációt hirdette, amely a nyugati misztikus hagyomány legfőbb tana. Azt tanította, hogy az ember és a kozmosz, a mikro- és a makrokozmosz közt kapcsolat van – ez természetes módon vezet az asztrológiához, amely abban az időben és még sok száz évig egyet jelentett a csillagjósolással. A számok ezoterikus jelentéséről szóló tanításai a mai napig a modern numerológia alapjait képezik.

Más titkos társaságok alapítóihoz hasonlóan Püthagoraszt is fél-isteni tulajdonságokkal ruházták fel követői, „harmonikus istenség”-ként emlegették, akinek helye az Istenek és az emberek között félúton van. Követőitől szigorúan aszketikus, sok tiltást tartalmazó életmódot követelt, például vegetáriánusoknak kellett lenniük, de babot nem ehettek. A test és az életvitel tisztasága, a tökéletes szellemi elkötelezettség elengedhetetlen volt.

Három évet vett igénybe, hogy valaki a beavatás első szintjén túljusson, és ötöt, hogy a másodikon; Püthagorasz követőjének lenni sok kötelezettséggel járt.

Püthagorasz eszméi erőteljesen befolyásolták Platónt (Kr. e. 429–347), aki a legnagyobb hatású görög filozófusok egyike volt. Joggal mondhatjuk, hogy Püthagorasz nélkül nem lett volna Platon, Platon nélkül pedig (a neopüthagoreizmust is magába foglaló) neoplatonizmus, amely rendkívüli mértékben befolyásolta az ezoterikus gondolkodásmódot a keresztény korszak kezdetén és a reneszánsz folyamán.

Egyes szaktekintélyek szerint vagy Püthagorasz tanult az északnyugat-európai druidáktól felkészülésének valamelyik fázisában, vagy pedig ő vagy követői tanították a druidákat.

A NEOPLATONIZMUS

A neoplatonizmus az időszámításunk előtti ötödik vagy hatodik század során fejlődött ki, és a görög filozófiai iskola utolsó felvirágzása volt. Különböző forrásokból táplálkozott, mind az exoterikus, mind az ezoterikus kereszténységre nagy hatást gyakorolt. Az egyházatyák közül sokan, ideértve Szent Pált is, ismerték a neoplatonista eszméket – azokban a századokban elképzelhetetlen volt olyan mű-

velt ember, aki ne ismerte volna a görög filozófiát –, és azok a teológiai viták, amelyek végül a keresztény dogma lefektetésében végződtek, esetenként szintén a neoplatonista gondolkodásmód ellenzői vagy követői közti nézetkülönbségből fakadtak.

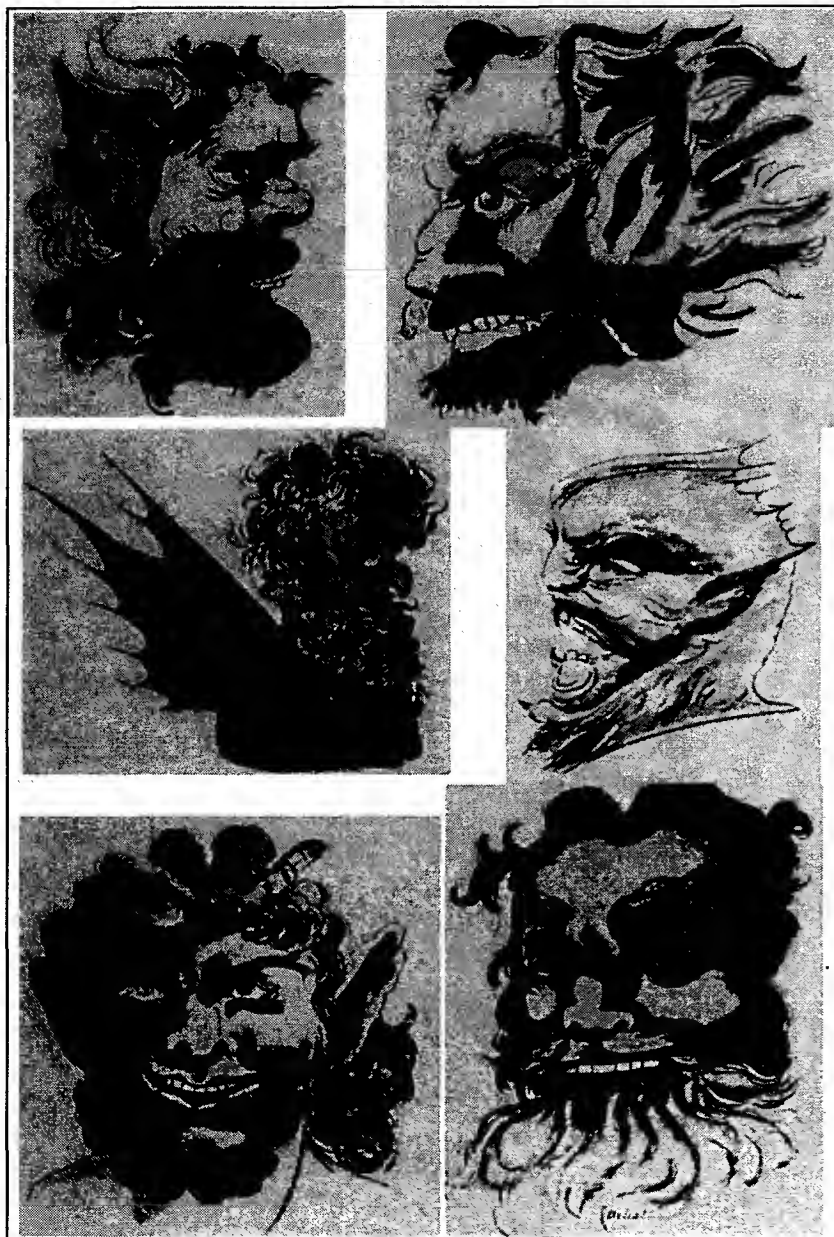
Számunkra azonban fontosabb az a hatás, amelyet a neoplatonizmus a kereszténység és más vezető vallások ezoterikus oldalára, és ezzel együtt a titkos társaságokra gyakorolt.

A neoplatonista mozgalom vagy iskola úgy változott és fejlődött a századok során, ahogy különböző vezetői az elődökre építették tanításait. Plótinosz (204–262) – aki ellenezte a mágiát – az erényt, az önmegtartóztatást és Isten misztikus imádatát szorgalmazta. Tanítványa, Porfiriosz (232–304) azonban a vallási szertartásokra és a mágikus rítusokra fektetett nagyobb nyomtatékot; ennek hangsúlyozása ellentétek forrásává vált a neoplatonizmus és a kialakulóban levő kereszténység között és alkalmat adott a római császároknak arra, hogy a nem keresztény vallások gyakorlását időről időre meg- szigorítsák.

E könyv szempontjából a neoplatonizmus legfontosabb hatása hosszú távon dióhéjban az volt, hogy megoldást talált a politeizmus és a monoteizmus közötti dichotómiára. Volt egy mindennek felett levő, végtelen, egyetemes, felfoghatatlan Isten; a hozzá vezető igaz utat a filozófia (ami görögül a bölcsesség szeretete) jelentette, míg a vallások alacsonyabb rendű istenek alacsonyabb rendű megközelítési módzatai voltak. Ezek a kisebb istenek valójában szolgálai vagy *dæmonai* voltak az Egyetlen Istennek (lásd még: zoroasztrizmus).

A „démon” szó a *dæmon* pontatlan értelmezése; eredetileg idetartoztak a jó és a gonosz lények, a kisebb istenek és a holtak szellemei. Rossz szellemeket jelölő pejoratív használata csak későbbi, keresztény változtatás. A keresztény teológián belül inkább a „fejedelemségek és hatalmasságok” (Kol. 1:16) kifejezéssel lehetne helyettesíteni, ezeket az egyetlen Isten teremttette és lehetnek jók vagy gonoszak. Az angyalok nagyjából ugyanebbe a kategóriába tartoznak.

A démonok és *dæmonok* közti különbségtétel igen fontos. A neoplatonisták a *theurgiát* hirdették, amit szellemidézésnek is lehet nevezni, de pontosabb, ha a jó *dæmonok* segítségével hívásáról beszélünk. A későbbi mágikus rituálékban, a hermetikusoknál és az alkimistáknál, majd a tizenkilencedik század végének és a huszadik század elejének hermetikus rendjénél, a Golden Dawnnál (amely Arany

A keresztény egyház a démonokat démonokká változtatta
(Francis Barrett *A mágus*, 1801)

Hajnalt jelent és amelyet regényeiben triviálisan és félrevezetően mutatott be fekete mágiaként például Dennis Wheatley), a cél nem az volt, hogy a sátánt és a pokol urait idézzék meg – tulajdonképpen ez igen ritka volt és rendkívül veszélyesnek is tartották –, hanem a *dæmonokat*, a kisebb isteneket, az angyalokat, a túlvilági fejedelemségeket és hatalmasságokat és azoknak a szellemét, akik életük során lélekben erősek voltak.

A minden istenek fölött álló, egy igaz isten képzele központi helyet foglal el a titkos társaságok hiedelmei között. Ez magyarázatot ad arra, hogy – bár lényegét tekintve mind a szabadkőművesesség, mind a rózsakeresztesség eredetében és kifejezőmódjában is keresztény – miért nyitottak a más hitet követők iránt is, különösen a Szentírás más vallásai iránt. A világegyetem hatalmas építője nem csak a kereszténységre korlátozódott.

A szabadkőművesesség keresztény evangélikus ellenzői, valamint a Stephen Knighthez és Martin Shorthoz hasonló szabadkőműves-ellenes szerzők, abbeli törekvésükben, hogy megragadják ennek a kérdésnek a lényegét, teljesen téves úton haladnak. A szabadkőművesek Istene nem „három különböző személyiségből egybeolvasztott istenség”², nem Jahve, Baál és Ozirisz ötvözete Jahbulon szent nevében, mint ahogy Knight és mások állítják. Isten természetesen ezzel az összetett névvel is megközelíthető, vagy e név alkotóelemeinek bármelyikével (feltéve, hogy ez a helyes eredeztetés), vagy Isten bármelyik nevével, amellyel a több ezer év alatt illették. Hiszen az ember emberi csupán; a kimondhatatlan megközelítése iránti sóvárgásunkban segít, ha névvel, címkével, tulajdonságok sorozatával látjuk el. Ám Isten nem csak annyi, amennyit ezek az ember által ráaggatott címkék jelentenek.

Az Egyetlen Mindenható Istenben való hit arra is magyarázatot ad, hogy zsidó, keresztény és muszlim misztikusok hogyan érthették meg egymást századokon át, ahogy az majd a következőkben kiderül.

A keleti egyházak mindig több sikerrel tudták kezelni a kereszténység misztikus vonatkozásait, már a Rómától való formális elszakadás előtt is. Bizánc vagy Konstantinápoly a különféle kultúráknak és eszméknek sokkal engedékenyebb olvasztótégelye volt, mint Róma valaha is lehetett. A Bizáncban született Szent Maximus tanítása (580–662) például, ami a Nyugat szemében vad eretnekségnek tűnt volna: „az istentiszteleten részt vevő végső célja, hogy Istenné váljon.

Ezen a ponton találkozunk a tiszta lénnel való extatikus eggyé válás neoplatonista vágya a korai keresztényeknek azzal a meggyőződéssel, hogy a teljes beavatkozás által a hívő Krisztussá lesz.³

Az ezoterikus kereszténység magját hasonló hiedelmek képezik; aligha meglepő, hogy az üdvözítés monopóliumával rendelkező Egyház mindig a hatáskörét veszélyeztető támadásként igyekezett ezt eltörölni.

EGYIPTOM

Jelentőségteljes, hogy az „alkímia” szó, amely e könyvben sűrűn elő fog fordulni, az arab *al kimijá*ból származik, ez pedig a görög *che-meia* közvetítésével szinte bizonyosan a Nílus deltájának régi nevéből, a „fekete föld”-et jelentő *khemből* ered: azt a mélységesen termékeny, életadó talajt jelenti, amelyet a Nílus sötét iszapja képez a sivár sivatagban. Az allegorikus utalások nem lehetnek véletlenek.

Bár a valódi alkímia a lélek átalakításáról szól, nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az első (és a későbbi) alkimisták kémikusok is voltak. (Hasonlóképpen; az asztrológusok és az asztronómusok közti különbségtétel szintén viszonylag újkeletű.) Azokban, akik tudták, hogy milyen látványos hatással jár, ha különféle porokat különféle arányban vegyítenek egymással, majd ezeket bizonyos hőfokra hevítik, a tudós és a muratványos tulajdonságai elegyedtek, a külső szemlélők, a hétköznapi emberek számára pedig mindkettő a mágia megnyilvánulása.

Az egyiptomiak már Kr. e. 2900-ban felfedezték a finom arany titkát; ezt, nehezen előállítható, értékes fém lévén a királyi rend számára tartották fenn. A titkot őrző papok nemcsak fémmegmunkálók voltak, hanem – tulajdonképpen – korai vegyészek is. A varázslás, a mágia, a titkosság, a tudományos ismeretek, valamint az arany tényleges előállítása így ezredévekre összefonódott.

Az egyiptomi mitológia rendkívül komplex. Akárcsak a többi mitológia, századokon át formálódott. Ám a judaizmussal ellentétben, amely egyetemes monoteizmusba torkollott, Ozirisz, Ízisz, Anubisz és a többiek pantheonjáról úgy tűnik, hogy későbbi fejlemény: a legrégebbi egyiptomi vallás egyetlen Istenben hitt, a Rá vagy Ré nevű Napistenben.

Az egyiptomi teremtmésmítosz legkorábbi változatainak egyikében Atum-Ré, a Teremtő, aki egymaga emelkedett ki az őskáoszából, maszturbálni kezd, hogy életet teremtsen. A korai vallások a szexualitásban az erő forrását látták. Az embereknel, akárcsak az állatoknál, a szex új élet születésének forrása – és ez minden bizonnyal ugyanígy van az isteneknél is. A szexuális energiák és a szexuális fluidumok életet adnak, hatalommal rendelkeznek és szakrálisak.

Mint ahogy Püthagorasz beutazta Közel-Keletet és talán a Távol-Keletet is a tudást kutatva, és végül egy itáliai görög közösségben alapított iskolát, más filozófusok is éveket töltöttek hazájuktól távol tanulással, ismeretek szerzésével, összehasonlításával és asszimilálásával.

A tizenkilencedik és huszadik századi összehasonlító vallástörténet egyáltalán nem új dolog; 2000 vagy még több évvel ezelőtt a Földközi-tenger környéke, azaz a civilizált, kultúrával rendelkező világ tudósai pillantást vetettek szomszédaik isteneire és istennőire és párhuzamokat vontak azokkal. A római és a görög Isteneket elég könnyen lehetett egyeztetni, az egyiptomiakat már valamivel kevésbé – bár amikor a görögök uralták Egyiptomot, Zeuszukat boldogan azonosították Atum-Rével, a Teremtővel.

A kereszténység már a kezdetekkor elterjedt Egyiptomban. A görögökkel és a rómaiakkal ellentétben a korai keresztények nem engedhették meg, hogy más istenek is létezzenek más néven; nem fogadhatták el, hogy Istent, Jézus mennyei Atyját azonosítani lehessen Zeusszal vagy Jupiterrel vagy Amun-Rével, mint az Egyetlen Teremtő Istennel. Ráadásul a korai keresztények borzadállyal nézték az egyiptomi mitológia nyíltan szexuális jellegét. Origenész, az egyiptomi keresztény megtisztulása érdekében kasztrálta magát. A vétek, a bűn és a szegény, amelyet a kereszténység az egyházatyák óta a szexhez kapcsolt, meglehetősen valószínű módon fakadt az Egyiptom vallása elleni reakcióból és abból az elhatározásból, hogy önmagát attól különbözökként mutassa be.

HERMÉSZ TRISZMEGISZTOSZ

Igen kétséges, hogy Hermész Triszmegisztosz művei mikor íródtak, az azonban bizonyos, hogy ilyen nevű személy sohasem létezett. A név egyébként háromszor nagy Hermészt jelent; Hermész a kiejtett szó, a *logos* görög Istene, akit Mercuriusszal, a rómaiak szárnyas Hírnök-Istenével és Thothtal, az írás egyiptomi Istenével azonosítottak (az írás önmagában is érthetetlen mágikus tevékenység volt a hétköznapi ember számára). Az is figyelmet érdemel, hogy a Mercurius, csillagászati bolygóként (Merkúr) és folyékony fémként (higany) egyaránt kiemelt fontosságú volt az alkímia számára. Thoth volt annak a fontosságban minden mást felülmúló kalendáriumnak a történetírója és alkotója, amellyel nemcsak a történelem, de a Nap, a Hold és a csillagok működését is követni lehetett. Az Istennek írnokaként Thoth minden tudás őrzője volt. A tudás hatalom; a csak kevesek előtt ismert tudás még inkább. A különböző kultúrák vallástörténeteinek és filozófusainak munkássága során Thoth/Hermész az ezoterikus ismeretek és erők Istene lett. A pap, filozófus vagy mágus, akinek műveit Hermész Triszmegisztosznak tulajdonították, az istenek ember-írnoke volt.

Akárki is volt, vagy akárhányan is húzódtak meg e név mögött, Hermész Triszmegisztosz volt a szerzője a később hermetikus szövegekként vagy *Corpus Hermeticum* néven ismertté vált műnek, amely az ezoterikus vallásról szól, hatalmas terjedelemben. (A teljes *Corpus Hermeticum* angol fordítása három vaskos kötetet tölt meg.)

Egy időben azt hitték, hogy Hermész Triszmegisztosz körülbelül egy időben élehetett Püthagorasszal vagy talán Mózessel; a Jézus tanításaira tett utalásokat pedig e nagy igazságok profetikus előrevetítésének tartották. A későbbi tudományos kutatás azonban kimutatta, hogy a *Corpus Hermeticum* valamikor a Kr. e. első öt század folyamán íródott, legnagyobbbrészt Egyiptomban, és a görög és egyiptomi ezoterikus tanításokat ötvözte.

Az iszlám tudósok már a középkorban ismerték a hermetikus szövegeket, a Nyugat azonban nem figyelt fel rájuk mindaddig, míg 1471-ben az olasz Marsilio Ficini le nem fordította őket latinra. A szövegek vallásról, filozófiáról, mágiáról, gyógyászatról, alkímiáról és asztrológiáról szóló műveket tartalmaztak – és e területek közt szoros kapcsolat volt. Számos egyéb munka mellett idetartozik a *Smaragdtábla* vagy a *Tabula Smaragdina*, amely azzal a mondattal

kezdődik, amelyet röviden általában így emlegetnek: „amint fent, úgy lent” és amely a Bölcsék Kövéréről szól; aztán a *Poimandrész*, a *Jó Pásztor*, ami gnosztikus szöveg Isten örök fényességéről és az embernek a megvilágosodás felé vezető útjáról; Aszklépiosz *Tökéletes Imája*, amely a spirituális lények hierarchiája fölött levő, isteni teremtményről és az emberről szól, akinek isteni természetéből adódóan teste is, lelke is van.

„Amint fent, úgy lent” – Hermész Triszmegisztosz híres mondása
(Robert Macoy *General History, Cyclopaedia and Dictionary of Freemasonry*, 1850)

A *Smaragdtábla* így kezdődik:

„Valóban hazugság nélkül bizonynyal és valóságosan mondom. Ami lent van, olyan, mintha fent volna, és ami fent van, olyan, mintha lent lenne, hogy az egy dolog csodáit megteremtse. És amint minden dolog egyből keletkezett, Egyisten kezéből; úgy születik minden dolog most ebből az egyetlen dologból, egy teremtmény gondolatból, úgy született minden ebből az egyből...”

És a következőképpen folytatódik:

„Ez az egy minden tökéletesség ősforrása. Ereje akkor teljes, ha újra visszatért a földre. Válaszd el a földet a tűztől, a finomat a durvától, szelíden, nagy megértéssel... Így a tiéd lesz a világ minden dicsősége. Minden sötétség széteszlik előtted. Ez minden erő eleje, mert erősebb a legfinomabbnál is, és áthatol a legdurvábbban is. Így született a világ.” (Fónagy Iván fordítása)

Egyetlen rövid passzusban megtaláljuk a makro- és mikrokozmosz közti kapcsolat, az Egyetlen Teremtő Isten gondolatát, és azt, hogy az isteni erő az ember számára is hozzáférhető. „Válaszd el a földet a tűztől, a finomat a durvától” – ez az őselemek közül kettőre utal, ám ennél sokkal fontosabb, hogy arról szól, amit alkimista szakkifejezéssel spirituális transzformációnak neveznek; ez a tiszta arany elkülönítése a közönséges fémektől; a fizikai testben levő lélek megtisztítása.

A hermetikus írások lefordítása ösztönzően hatott a tizenhatodik századi alkimistákra és a tizenhetedik századi hermetikus filozófusokra, akik – mint azt látni fogjuk – nemcsak az ezoterikus tanítások folyamatosságában játszottak nagy szerepet, hanem a modern tudományosság fejlődésében is. A „hermetikusan zárt” kifejezésben tükröződik a titkosság erőteljes mértéke: állandó és légmentes. Ez nem a hétköznapi ember számára szóló tudás.

A GNOSZTICIZMUS

Akárcsak Püthagorasz esetében, azt a hatást sem lehet túlbecsülni, amelyet az idők során a gnoszticizmus gyakorolt a titkos társaságokra.

A gnoszticizmus kifejezés a görög *gnosis*, „tudás, ismeret” jelentésű szóból ered. Egy szerző⁴ „vallásos egzisztencializmus”-nak nevezi, amennyiben az isteni közvetlen megtapasztalásával foglalkozik. A gnosztikus önmagában keresi az isteni szikrát, és mivel rátalált a bent levő Istenre, a kívül levő felfogására is képes.

(Ebben az értelemben a gnosztikus megragadja, felfogja, befogadja az isteni tudást. János evangéliumának jól ismert sora: „A világosság a sötétben világít, de a sötétség nem fogadta be” [Jn 1:5], egyértelmű gnosztikus utalás.)

A tudás itt a titkos, a rejtett tudással egyenlő. A Bibliának van exoterikus, mindenki számára nyitott jelentése, ám a gnosztikus, az ezoterikus csak kevesek számára megnyíló értelmét tanulmányozza: Isten és a teremtés titkait.

Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy a *gnosis* nem pusztán intellektuális ismeret, nem csupán bizonyos titkos doktrínák elsajátítása; a huszadik század végi gnosztikusok, tartozzanak bármelyik valláshoz vagy mozgalomhoz, azt hangsúlyozzák, hogy a belső Isten *felismerése*. Akárcsak a szeretet, ez a szív és az elme együttes ismerete: egy belső *állapot*.

Majdnem bizonyos, hogy a gnoszticizmus megelőzi a kereszténységet; elemeket vett át a zoroasztrizmusból, a görög/egyiptomi filozófiából, az ezoterikus judaizmusból. Erős érvek szólnak amellett, hogy az esszénusok (akár kumrániak voltak, akár nem) gnosztikusok voltak, és egyesek szerint Jézus esszénus volt. Ebben az esetben, bár a bizonyítékok hiányoznak, csak egy kis lépés választ el attól a feltételezéstől, hogy a hivatalos exoterikus kereszténység inkább lehetett a gnoszticizmus felhígított származéka, mint fordítva. A gnoszticizmus, bár állandóan támadták mint eretnekséget, erőteljesen befolyásolta a keresztény gondolkodásnak mind az exoterikus, mind az ezoterikus változatát.

Sosem volt önálló vallás, inkább a vallás, pontosabban a szellemiség egyik megközelítési módja. Ezért, bár a korai gnosztikusok többsége a kereszténységgel állt kapcsolatban, a judaizmuson és az iszlámon belül is voltak gnosztikusok, akiket saját vallásuk ortodox hatóságai rendszerint szintén eretneknek tartottak.

Könnyen belátható, hogy miért.

A gonosz jelenléte egyike azoknak az elsődleges problémáknak, amelyekkel minden vallásos gondolkodónak szembesülnie kell. Hogyan tűrheti a jóságos Teremtő Isten a szenvedést a földön, mely az övé? Ha Isten mindenható, miért van fájdalom, bánat, halál? Minden vallás megküzd ezekkel a kérdésekkel, és kevés az olyan lenyűgözően logikus válasz, mint a gnosztikusoké.

Láttuk, hogy monoteista jellege ellenére a zoroasztrizmusban hogyan van jelen a fény és a sötétség szelleme. Néhány gnosztikus továbbvitte ezt az elgondolást: a jónak nemcsak szelleme, hanem Istene van, mint ahogy a gonosznak is – és ez inkább dualizmus, mint monoteizmus. Mindenek felett ott van a hatalmas Isten, az Egyetlen, ám alatta másik Isten található, a Teremtő. Ez a test és lélek kettősségéről szóló köznapibb hit végső logikai kiterjesztése: a tiszta, örök szellem az emberi test anyagszerűségébe van bebörtönözve. Az, ami szellemi, a jó Istentől való; az, ami anyagi, a rossz Istentől. Anyagi a fizikai világ is, és ez magyarázatot ad a gonoszságra, a fájdalomra, a betegségekre, a földrengésekre és a cecelégyre. Az Isten, a demiurgosz, aki a világot teremtette, bármely néven is ismert (beleértve Jahvét is), csak az alárendelt Isten, vagy azok egyike, és mint ilyen, a gnoszticizmus bizonyos formáiban a rossz Istene. A közönséges emberek közönséges vallásaikkal ilyenformán a Gonoszt imádják.

A fentiek egyszerűsített formában mutatják be a gnoszticizmus egyik változatának komplexitását, de még így is látható, hogy a tradicionális zsidó-keresztény teológiától milyen messzire juthatnak a különböző hiedelmek.

A gnoszticizmus alapját a kettősség képezi. A jó és a rossz, a fény és a sötétség, a szellem és az anyag, az élet és a halál, az igazság és a hamisság, a tudás (*gnosis*) és a tudatlanság, valamint ezekhez hasonló ellentétpárok bukkannak elő minden gnosztikus tanításban.

A gnosztikus hiedelmek erősen éltek a kereszténység korai századaiban, amikor folyamatban volt a keresztény dogmarendszer lefektetése⁶. Az egyházatyák sok vitriolos kinyilatkoztatása arra volt kísérlet, hogy a gnosztikusok gyakran nagy vonzerőt gyakorló érveit és tanításait ellensúlyozzák.

Az sem elhanyagolható, hogy az ortodox kereszténység tanait az egyház püspökei és papjai közvetítették, míg a gnosztikusok azt állították, hogy az Istennel való kapcsolat egyéni reveláció eredménye, és ezzel kikerültek az egyház hatásköre alól. Ehhez kapcsolódott az az inkább teológiai természetű kérdés is, hogy az egyház tanítása szerint Istent és az embert a bűn választja el egymástól, és csak a Krisztust képviselő papság közbenjárása révén közelíthetnek egymáshoz. Ezzel ellentétben a gnosztikusok abban hittek, hogy mind-

egyikükben jelen van az isteni szikra; a *gnosis* a reveláció vagy annak felismerése, hogy az isteni bennük van – hogy valójában ők maguk Istenek, vagy legalábbis az az Isten megtalálható bennük.

Az üdvözítés monopóliuma nélkül, anélkül, hogy adományozhattott és a kiközösítéssel elvethetett, az Egyháznak nem lett volna hatalma.

Az egyik legkorábbi keresztény írások egyike az *Against Heresy* (*Eretnekség ellen*), amelyet Iréneusz lyoni püspök írt Kr. u. 180-ban, polémia a gnosztikusok ellen. Az elsőségért ellenük vívott harc kétségtelenül azokban a szerkesztési változtatásokban is megnyilvánult, amelyek a kialakulóban levő, ám végleges és hitelesített formáját csak Kr. u. 367-ben elnyert Újtestamentumot érintették⁷. A korai századokban sok olyan evangélium és levél volt forgalomban, amelyek a későbbi keresztények számára teljesen ismeretlenek voltak. Az egyházatyák határozták meg az ortodoxiát (bár többük hite heterodox volt; Szent Ágoston húsz éven át volt a manicheizmus, a vezető gnosztikus vallás követője), és valójában ők válogatták be az Újtestamentumba azokat az írásokat, amelyek leginkább tükrözték az egyház hivatalos tanításait. Rengeteg írást ítélték el és vetettek el, mint eretneket; ezek közül sok teljesen eltűnt, míg korai dokumentumok egy gyűjteményére nem leltek az egyiptomi Nag Hammadiban 1945-ben. A *Tamás evangéliuma* és a *Tamás cselekedetei* erőteljesen gnosztikus szövegek, míg a gyönyörű vers, *A villám* nem annyira az Istennőhöz, mint inkább Sophiához, Isten nőnemű bölcsesség-aspektusához szóló himnusz (ez az aspektus a korai heterodox hiedelmekben lelhető fel).

Nagyon valószínű, hogy a *Tamás evangéliuma* az az elveszett forrásanyag, amelyet a tudósok *Q*, vagy Jézus Tanításai néven ismernek, és amely a szinoptikus evangéliumok (*Máté*, *Márk* és *Lukács* evangéliumának) alapját képezi; vagy legalábbis igen közeli rokonságot mutat ezzel a forrással. Olyan kijelentéseket tartalmaz, amelyeket az ortodox írásból eltávolítottak, és amelyek sok esetben határozott gnosztikus felhangot tartalmaznak. Így kezdődik: „Ezek az élő Jézus titkos tanításai, amelyeket Didymos Júdás Tamás jegyzett le”. A Didymos ikret jelent – a korai szír keresztény hagyomány szerint Tamás apostol Jézus ikertestvére volt. (A Mária örök szüzességére vonatkozó doktrína egyebek közt egyértelmű kísérlet a Didymoshoz hasonló problémás alakok eltávolítására.)

„Jézus azt mondta nekik: Amikor a kettőből egy lesz, amikor a külső olyan lesz, mint a belső, a fent pedig olyan, mint a lent, amikor a férfi és a nő egyformák lesznek, akkor juttok be a királyságba.” (*Tamás evangéliuma* 22)⁸

Figyeljük meg a Hermész Trismegisztoz *Smaragdtáblájából* származó „amint fent, úgy lent” visszhangját.

Az *apostolok cselekedeteiben* szó esik egy bizonyos Simonról (8:9–24), aki „varázslással foglalkozott”; hívő lesz és megkeresztelkedik, ám látván, hogy az apostolok által „jelek és nagy csodák történnek”, megpróbálja ugyanezt a hatalmat a maga számára is megvásárolni. Péter ezért megrója. (Simon hagyományozta ránk a „szimónia” kifejezést, ami egyházi vagy lelki javakkal való üzérkedést jelent.) Léteznek a Biblián kívüli történetek is Simon mágusról, a hatalmas gnosztikus csodatevőről, és arról a mágikus erőket is felvonultató harcról, amelyet Simon Péterrel folytatott. Lehet némi alapjuk, de sokkal valószínűbb, hogy ezek a legendák – mint az igen rövid bibliai beszámoló kibővítései – később alakultak ki, a keresztény propaganda céljainak megfelelően: az oda-vissza alapon lezajló varázslatok sorozata után Simon Péter megfosztja Simon mágust a repülés képességétől, így ez halálra zúzza magát és bebizonyosul a keresztény Isten felsőbbrendűsége. A pusztá tény, hogy ezek a történetek léteztek, arra utal, hogy a korai keresztények úgy tekintettek a gnoszticizmusra, ideértve a simoni gnoszticizmust is, mint olyan erőre, amellyel számolni kell. Iréneusz azt állította, hogy minden eretnekség kútfője Simon mágus. Azt is érdemes megjegyezni, hogy a gnosztikusokat nemcsak egy hamis vallás híveinek tartották, hanem valóságos varázserővel rendelkező embereknek.

Szent Pál, akinek természetesen ismerősek voltak a neoplatonista gondolatok, leveleiben gyakran fakadt ki az eretnekség ellen. „Más Jézus”-ról beszél, „nem akit mi hirdettünk” (2Kor 11:4), átkot szór azokra, akik „más evangéliumot hirdetnek” (Gal 1:6–9). A legtöbb gnosztikus és valójában a legtöbb korai keresztény hitt a reinkarnációban; talán ezért hangsúlyozta annyira *A zsidókhoz írt levél* szerzője ennek az ellentétét: „elrendeltetett, hogy az emberek egyszer meghaljanak, azután pedig ítélet következik” (9:27).

Sok gnosztikus szélsőséges aszkéta volt, akik megtagadtak maguktól minden (bűnös) testi örömet a lelki megtisztulás érdekében: hogy szellemüket szabaddá tegyék. Voltak, akik abban hittek, hogy Jahve, az e világért felelős rossz Isten, minden evilági gonoszságért is felelős, ez pedig feloldozta őket a tetteik iránti felelősség alól; vagy hogy a *gnosis* szellemisége az anyagi világ kisszerű erkölcei fölé helyezi őket; vagy ahogyan a második századi Bazilidész feltehetően tanította, a lélek reinkarnációit felgyorsítandó a lehető legtöbb, halhatatlanságot biztosító tettet kell végrehajtani. Szükségtelen mondanunk, hogy az intézményesült egyház mennyire kevésbé kedvezően ítélte meg az ehhez hasonló magatartást, bármi is állt annak hátterében.

De még a példás életet élők esetében is gyanakvással fordult az egyház mindazok felé, akik azt állították, hogy közvetlen kapcsolatban állnak Istennel. A misztikusok szolgáltatták erre a klasszikus példát. Azokat, akik egyértelműen csak lelki életet éltek – az eleven szenteket – és betartották a kívülálgra vonatkozó viselkedési normákat, megtűrték. Azokat, akikről úgy tűnt, hogy az egyházi fenntartóság fölé helyezték magukat, nem.

Tévedés lenne azt feltételezni, hogy hitében minden misztikus gnosztikus volt, ám az Istennel való egyéni, személyes kapcsolat hangsúlyozása, amely a miszticizmus magját képviseli: a gnoszticizmus fémjelzője. A gnosztikus alapokon állók számára mindig is sokkal bölcsebb volt vallásuk főáramában megmaradni; ha nyilvánosan beszélniük kellett misztikus élményeikről, azt az elfogadhatóság határain belül tették; hitük radikálisabb vonatkozásait pedig megtartották maguknak. A kevésbé elővigyázatosak általában máglyán végezték, századokon át. A keresztény éra első három vagy négy százada után a gnoszticizmus, ahol még létezett, csendben meghúzódott.

A máglya vagy a kard volt a hatalom válasza, amikor a tizenegyedik és a tizenharmadik század közötti katharok vagy albigensek révén a gnoszticizmus (manicheista oldalhajtások közvetítésével) ismét felbukkant. A manicheizmus, amelyet Mani, a perzsa tanító (Kr. u. 216–76) alapított, az első időkben erős versenytársa volt a kereszténységnek; a Földközi-tenger térségében, valamint Ázsia és India

egyreszeiben a tizenharmadik századig jelen maradt; Kínában pedig egészen a tizenhetedik századig volt nyomokban fellelhető.

A kereszténységhez képest nem annyira eretnek, mint alternatív vallást képviselt a kereszténységre, a gnoszticizmusra, a zoroasztrizmusra és nagyon valószínűen a buddhizmusra támaszkodva. Két istenség, a Fény és a Sötétség állt egymással állandó harcban; a Fény Istene teremtette a lelket, ám a Sötétség Istene – az Őszövettség Istene – által teremtetett gonosz, anyagi világban élünk. Az édenkerti kígyó nem gonosz volt, hanem jó: az igaz tudással akarta megismertetni Ádámot és Évát. Az emberiségben megvan az eredeti isteni fény szikrája. Akárcsak a gnoszticizmusnál, az üdvözülést itt is Istenről és az emberről, pontosabban: az emberben levő Istenről szóló igazság nyújtja. A manicheisták a reinkarnációban is hittek. Többségük, az „értők” meghalnak és visszatérnek; ám a kiválasztottak felmentést kapnak ez alól – a kiválasztottak hús és szex nélküli, aszketikus életet éltek abból a megfontolásból, hogy a nemzés megnövelte azoknak az isteni szikráknak a számát, amelyek a test börtönére ítéltettek. (Érdemes megjegyezni, hogy igen nagy valószínűséggel Ágoston manicheista múltja állt annak hátterében, hogy megfogalmazta az eredendő bűnről és a nemi öröm bűnösségéről szóló doktrínát.)

A manicheizmust az különbözteti meg a többi gnosztikus mozgalmatól, hogy Mani rögtön, a kezdet kezdetén szervezethez vezetett be, apostolokkal és püspökökkel rendelkező egyházi hierarchiát állított fel; valószínű, hogy emiatt maradt tovább fenn, mint a többi.

Ugyanúgy, ahogy a katharok esetében, a megfelelően leplezett gnoszticizmus formái megjelentek a szufiknál, talán a templomos lovagoknál, és természetesen a kabbalistáknál.

Különböző alakváltozatokban a gnoszticizmus időben közelebbi századok vallásos mozgalmáiban és titkos társaságaiban is előbukkant. Erőteljesen befolyásolta a tizenhatodik és a tizenhetedik századi hermetikus filozófusokat, akik viszont többféle szervezetre, a rózsakeresztesekre, a szabadkőművesekre és a Golden Dawn rendre hatottak.

A huszadik század végén Iránban és Irakban még mindig fellelhető egy gnosztikus vallású kis csoportosulás, a mandeusok, akik Jé-

zus helyett Keresztelő Szent János szellemi örököseinek tekintik magukat. A fény és a sötétség gnosztikus (és zoroaszteri) kettősségében hisznek, az anyagi test börtönébe zárt lélekben, az eljövendő megváltót, Manda d'Hayyet várják, akitől nevüket is kölcsönözték, amely egyébként az „élet tudását” jelenti.

A KABBALISZTIKA

Egyetlen mondatban megfogalmazva a kabbalisztika olyan ezoterikus judaizmus, amelyet ezoterikus keresztények is gyakorolnak. A Kabbala, vagy Kabbalah, vagy Qabala nemcsak szövegek sorozata, hanem e szövegek közlési módja is. A héber *qbl* jelentését változóan határozzák meg, lehet „hagyományozott tradíció” vagy „szájról szájra”, vagyis a tanítások eredetileg szóbeliek és csupán azok számára hozzáférhetők, akik alkalmasak voltak a befogadásukra.

Bár van olyan tudós, aki a háromféle írásmódnak háromféle jelentést tulajdonít⁹ – a Kabbalaht tekinti az eredeti zsidó rendszernek, a Kabbalát ennek reneszánsz kori keresztény változatának, a Qabala pedig az, ahogyan a modern okkultisták használják –, ez a különbségtétel *ex post facto*. A századok során a kabbalisztikának többféle változata és használata volt, nevét a különböző népek különböző időkben különböző módokon írták és ejtették. Könyvemben – hacsak nem idézet vagy könyvcím – „kabbalá”-t írok, és erre három okom van: a helyesírás szempontjából ez a legegyszerűbb, mentes azoktól a specifikus felhangoktól, amelyekről a többi írásmód esetleg nem, és világosan megfigyelhető benne a „kabala” szót, amely a köznyelvben „szerencsehozó” jelentésben honosult meg mindenféle vallásos konnotáció nélkül.

Van némi igazság abban a sztereotípiában, amely az erkölcsi tanulságokkal záruló történeteket előszeretettel mesélő zsidóról szól. A kabbalista írárok tobzódnak a morális üzenetet hordozó történetekben, az allegóriákban, a parabolákban, a mítoszokban. Természetesen a Biblia is sok ilyent tartalmaz, ideértve Jézus tanításait is – ezt gyakran elfelejtik azok, akik a Biblia betű szerinti értelmezéséhez ragaszkodnak.

A kabbalisztika lényege, ahogyan azt a *Zohár* tartalmazza, hogy az Írást olvasva a legtöbben csak a külső történetet látják – mond-

juk, a külső tuházhhoz hasonlóan; kevesen látják meg a ruhában az embert, és még kevesebben az emberben a lelket. A kabbalisták a belső jelentést keresik, a titkos, az ezoterikus jelentést; Isten és a teremtes titkait akarják felismerni. Észrevehetjük és megcsodálhatjuk a barátunk szép ruháját – ám barátunk valódi éttéke ennél valamivel mélyebben rejlik.

A kabbalisztika mintegy 2000 évvel ezelőtt keletkezett. Krisztus korában a tanult zsidók több csoportta szakadtak; közülük az Újtestamentum is megemlíti a rabbinikus farizeusokat – akik az Írás és a Törvény értelmezéseket szóbeli hagyományt követtek –, és náluk konzervatívabb, arisztokrata és a szó szertinti értelmezést előnyben részesítő szadduceusokat – akik nem hittek az angyalokban, a démonokban és a feltámadásban. Ott voltak még a nemzeti érzelmű zelóták, akiknek politikai motivációik voltak, valamint az istenfélő esszénusok, akik feltehetően gnosztikusok voltak. Bát valamennyien a *Tóra* alapjain álltak, amely tartalmazta a Törvényt, a Pentateuchust és kiterjesztett formájában a teljes Ótestamentumot, igen különböző módokon közelítették meg és értelmezték azt. Hasonló volt a helyzet a zsidó misztikusok esetében is, akik később kabbalisták néven váltak ismertté. Kiindulópontjuk a rabbinikus judaizmus volt, ám a lelki megvilágosodás keresése során a zsidó gnosztikusoktól ugyanúgy vettek át elemeket, mint a zsidó neoplatonizmusból és a neoatiztoteliánizmusból.

A tá következő másfél évet üldöztetései során, amikor a zsidók szétszóródtak egész Eutópában, fontos volt számukra, hogy mind tudományukat, mind szellemiségüket megőrizzék. Miközben a középkori keresztény papok gyakran szinte teljesen iskolázatlanok voltak, püspökeik pedig etkölsileg és politikailag kortuptak, a középkori keresztény rabbi tanultságukról és ájtatosságukról voltak nevezeteseik. A „tabbi” azt jelenti: „én mesterem”, és a rabbi inkább voltak népük tanítói és bírái, a Törvény magyarázói, mint papok, bár rituális szettartásokat is vezettek.

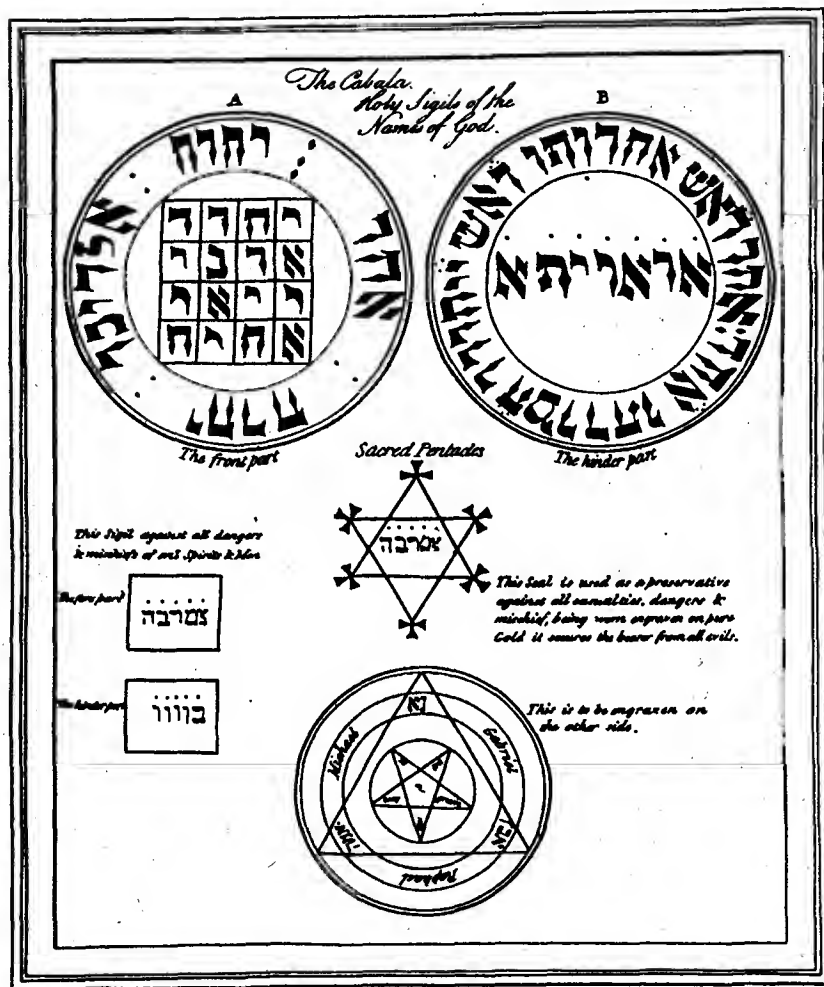
A szellemiség és a tudomány együttese igen etötöljes kombináció. Isten magasabb tendű megértése és közelsége itánti vágyában sok tabbi mélyedt el a *Tóra* és a *Talmud* tanulmányozásában, a Törvény tabbinikus hagyományának és magyarázatának írott gyűjteményében. A babiloni *Talmud* írott formájában Kt. u. 500 körül ke-

letkezett, ám bizonyos értelemben befejezetlennek mondható, hiszen a tabbi a mai napig saját kommentárjaikkal és értelmezéseikkel látják el.

Egy olyan vallás esetében, amely ennyire a Törvényen alapul, a Törvény értelmezése életbe vágóan fontos: innen ered a rabbinak tulajdonított fontosság és mély tisztelet. Minden szervezeten belül ellentétek feszülnek azok között, akik a törvény betűjének engedelmeskednek és azok között, akik fontosabbnak hiszik a törvény szellemének követését; vannak tradicionalisták és legalisták (ami egyáltalán nem minden esetben jelenti ugyanazt), és vannak liberálisok; vannak olyanok, akik különböző és változatos dolgokra helyezik a hangsúlyt. A legalistákat nem lehet automatikusan – ahogyan a liberálisok hajlamosak rá – csökkent értelműséggel vádolni; vannak köztük olyanok, akik éppen a törvény szellemének fontosságától vezérelve követik a törvény betűjét, azaz azokat a mögöttes tartalmakat, amelyek mások számára pusztán kicsinyes legalizmusnak tűnhetnek. Ez a kabbalistákra is vonatkoztatható és természetesen azokra az elkötelezettek, akik különféle mai, rituális alapokon nyugvó titkos társaságok tagjai.

A kabbalisták a *Tóra* és a *Talmud* allegorikusabb megközelítését mindig előnyben részesítették a betű szerinti értelmezéssel szemben. Abban is hittek, hogy az igazság fellelhető magukban a szövegekben, a szavakban, sőt a betűkben. Az első kabbalista munkák egyike a *Széfer Jesira*, a Teremtés Könyve (Kt. u. 2–5. század); ez rögzítette legelőször a 10 *sefira* (többes számban *sefirót*) és köztük levő 22 ösvény fogalmát, előtevértve ezzel a héber ábécé 10 számjegyének és 22 betűjének a kabbalisztikát érintő majdani fontosságát. A római számjegyekhez hasonlóan a héber betűk is jelentettek számokat, mátpedig a számok – Püthagorasz tanításai szerint – Isten, az ember és a köztük levő viszony szimbólumai.¹⁰

A kabbalisztika a tizedik században öltött határozottabb formát etedetileg Itáliában, majd Németországban. A tizenkettedik századi *Széfer ha-Bahir* (A tagyogás könyve) a *sekhina* (héberül: „tartózkodni valahol”), vagy jelenlét, vagy immanencia fogalmát hangsúlyozta, mint Isten női aspektusát. A mozgalom a tizenhatodik században vált nagykotúvá a dél-franciaországi Provence-ban, majd töviddel ezután átkerült Spanyolországba, ahol a *Zohár*t írták (vagy összeállították) 1285 körül. Ezt nagyrészt Moses de Leónnak tulajdonítják, bár a művet kötüllengő mítoszok szerint a tanítások a második szá-

A kabbala: Isten nevének szent pecsétjei
(Francis Barrett *The Magus*, 1801)

zadbeli Simeon bar Yohai rabbitól származnak. A *Széfer ha-Zóhar* teljes címén „A káprázatos fény könyvé”-t jelenti, tanításai szerint lényegét tekintve Isten megismerhetetlen és leírhatatlan, ezért az *Áin-Szóf*, héberül „vég nélküli” kifejezéssel illetik. A világegyetemben minden mindennel összefügg, és mindenben Isten kifejeződése

van jelen. Az emberiség legvégső célja az Istennel való misztikus egyesülés elérése – a kabbalisztika ennek mikéntjét tanítja.

A kabbalisztika legismertebb ábrázolása az Életfa. Dolores Ashcroft-Nowicki szerint, aki „A Fény Szolgái” elnevezésű, okkult tudományokkal foglalkozó iskola tanulmányi igazgatója, ez tartalmazza „a Qabalah minden bölcsességét ... Egyszerűségének köszönhetően ... a jel könnyen emlékezetünkbe vésődik; mélyértelműségéből adódóan viszont ez a sivár egyszerűség képezheti alapját egy olyan filozófiának és életismeretnek, amely teljes és kielégítő módon fogja át mind a külső, mind a belső aspektusokat.”¹¹

Az Életfa Isten és a Teremtés kapcsolatát mutatja be; egyszerre jelképezi az emberhez lehajló Istent és az Istenhez felemelkedő embert. A 10 *szefera* a Teremtés fényének 10 sugarát szimbolizálja, ezzel pedig az univerzum titkait. Az ember számára elérhető isteni tudás szintjeit is jelzik, ám ennél sokkal fontosabb, hogy Isten tulajdonságait is feltárják, amelyeket Isten neveiként is felfoghatunk. Isten szent neve – vagy a tetragrammaton, amelyet a héber JHVH betűk jelölnek – túl magasztos ahhoz, hogy kiejthető legyen.

A 10 *szefera* a következő: *Keter*, a Korona, *Hokhmá*, Bölcsesség, *Bíná*, Megértés, *Heszed*, Kegyelem, *Gevurá*, Hatalom, *Tiferet*, Szépség vagy Harmónia, *Necáh*, Győzelem, *Hod*, Ragyogó fény, *Jeszdó*, Alapítás és *Máelhút*, Királyság. Ezek és a közöttük vezető ösvények számoknak és betűknek, színeknek, bolygóknak, angyaloknak, emberi testrészeknek és sok minden egyébnek felelnek meg; az efféle megfelelések képezik a rituális mágia magját. A későbbiekben a 22 ösvény és a Tarot 22 kártyalapja között is fedeztek fel megfeleléseket.

Azzal, hogy 1492-ben a zsidókat kiűzték Spanyolországból és Portugáliából, a kabbalisztika elterjedt egész Európában és a keresztény misztikusok és okkultisták figyelmének előterébe került. A tizenhatodik századra az alkimisták és a hermetikusok tanulmányainak fő részét képezte.

A Kabbala elméletet és gyakorlatot egyaránt megtestesítő komplex szimbolizmusa a misztika és a mágia közötti kapcsolatot példázza, valamint a mítosznak, mint igazságokat közvetítő eszköznek a fontosságát. Mély szellemiséget rejtő tanításai minden nyugati ezoterikus vallásban középpontivá váltak és azok is maradtak számos mai titkos társaság számára is.

A SZUFIZMUS

A szufizmus misztikus iszlám; ám ennél jóval több. Ahogyan a kabbalisták kényelmetlenek voltak az ortodox zsidók számára, a szúfik a tisztelettel vegyes félelem kínos érzését keltették az ortodox muszlimok közt. És ahogyan a kabbalista tanok túlnőttek a judaizmuson, a szúfi írások zsidó és keresztény misztikusokat is megihlettek, manapság pedig az egyéb ezoterikus ösvényeken haladókat, ideértve a „New Age”-hez hasonló vallások híveit is.

Az iszlám kezdetének története igen bonyolult. Röviden, a Mohamed halálát követő félszáz éven belül a vallás két fő részre szakadt, a szunnitákra és a síitákra, majd a radikálisabb síiták szintén több csoportra oszlottak az évszázdok során. Bár a szufizmus eredetét a történelem és mítosz között húzódó homály fátyla fedi, annyi ismeretes, hogy a misztikus iszlám nagyon korán megjelent, talán már a hetedik században. A szúfik azt állítják, hogy maga Mohamed és veje, Ali is szufisták voltak.

A szúfi elnevezés az arab „gyapjas” jelentésű *szúf*-ból származik és arra a gyapjúköntösre utal, amelyet az askéta misztikusok, keresztények és muszlimok gyakran viseltek. Lehetséges kapcsolatot tekinthetnek fel még az arab *safa*, „tisztaság” szóval; a héber *Ain Szóf*, „vég nélküli” kifejezéssel, amellyel a kabbalisták a megismerhetetlen Istent jelölték; sőt még a görög *Sophiá*-val is, amely a Bölcsességet, Isten nőnemű személyiségét jelentette.

A gnosztikushoz és a kabbalistához hasonlóan a szúfi is a megismerhetetlen után kutat, hogy megtalálja az Istennel való eggyéválás lehetőségét. Isten mindenben jelen van, és Istenben is jelen van minden: közkeletű misztikus hiedelem, ám amelynek bírálói mindig panteista felhangokat tulajdonítottak. Mint a misztika esetében mindig, a paradoxon mélyén igazság húzódik meg; egyszerre végtelenül bonyolult és egyszerű. A Korán szufista értelmezése ezoterikus és allegorikus. Azzal, hogy az Istennel való személyes és egyéni egyesülést keresték mindenekelőtt, a szúfik a formális iszlám hierarchiája fölé helyezték magukat.

Könnyen belátható, hogy a zsidó kabbalisták, a keresztény gnosztikusok és a muszlim szúfik miért mutatnak nagyobb hasonlóságot egymással, mint eredeti vallásukkal; mint ahogy az is, hogy miért üldözte mindhárom vallás intézményrendszere a hasonlóan

heterodox hitűeket. Az eretnekséget, mint mindig, az ortodoxia definiálja.

Több száz éves üldöztetés után a tizenkettedik és a tizenharmadik században a szufizmus elfogadottá vált; akárcsak a judaizmus esetében, a szellemiség és a tudományosság ütőképes kombinációt alkotott. A kor számos ortodox muszlim teológusa felkarolta a szúfi tanokat és segítséget nyújtott azok megfogalmazásában. A síiták azonban továbbra is ellenségesek maradtak velük szemben; még a mai Pakisztánban is letartóztathatják és megölhetik az Ahmadi szufista szekta tagjait, ha bármi olyant mondanak vagy tesznek, ami „sértheti egy muszlim érzelmeit”.

A kívülállók számára a szufizmus főleg a híres „táncoló dervisek” révén ismert, akik extatikus állapotba táncolják magukat, valamint csodálatos költészete révén, amely Isten és az ember szeretetteljes egyesülését gyakran erotikus kifejezésekkel írja le. (Hívó muszlimok és keresztények számára egyaránt elborzasztónak tűnhet ugyan, ám ez nem kizárólag a szúfiknál fordul elő; párhuzamba állítható a mai kanadai zsidó énekes és költő, Leonard Cohen műveivel, amelyek szinte teljes egészükben a szexről és Istentről szólnak.)

Kialakulásának kezdeteikor a szufizmusra hatottak a keleti ortodox misztikusok, a neoplatonizmus, sőt a hinduizmus néhány vonása is, pontosabban az advaita védizmus. A szúfik mindig szoros kapcsolatot ápoltak más vallási hagyományok misztikusaival és filozófusaival; az Istennel való szeretetteljes egyesülés transzcendens élménye áthidalja a vallások korlátait. Köztudomású, hogy a középkorban, még a keresztes hadjáratok idején is, voltak keresztények és muszlimok, akik együttműködtek, akik megismerték egymás misztikus hiedelmeit. Spanyolországban a kabbalista zsidók és a muszlim mórok hasonlóképpen osztoztak egymás tanaiban.

Annak ellenére, hogy a titkos társaságok többsége és a szabadkőművesek túlnyomó része ma valószínűleg keveset tud a szufizmusról; ez létfontosságú szerepet tölt be az ezoterikus gondolkodásmód kétezer éves, vagy annál régebbi fejlődésében.

Robert Graves költő és történelmi regények írója „ősi szellemi szabadkőművességnek” nevezi a szufizmust és mintegy tényként szögezi le: „Valójában maga a szabadkőművesség szúfi társaságként jött létre. Aethelstan király uralkodása (924–939) alatt jutott el először Angliába, Skóciába pedig céhbeli mesterségnek álcázva került a

tizennegyedik század elején, minden kétséget kizáróan a templomos lovagok közvetítésével.”¹²

AZ ASSZASZINOK

Az iszlám szerteágazó történetét ismét csak röviden fogom érinteni. A süta ág számos részre szakadt, amelyek közül a két legismertebb a 7., illetve a 12. imámos változat. Hitük szerint a hetedik, illetve a tizenkettedik imám az álcázott és majdan visszatérő Mahdi, a megváltó-vezető, aki helyreállítja majd az iszlám tisztaságát. A hetedik imám vagy a sabiyya hívei iszmaeliták voltak, nevüket a nyolcadik századi Muhammad ibn Iszmailról kapták, aki meghalt, még mielőtt a hetedik imámmá válhatott volna. Velük közeli rokonságban állt a nizari szekta, amely sikertelenül próbálta Nizárt apjának 1094-ben bekövetkezett halálakor az iszmaeliták kalifájává, vezetőjévé tenni.

Hasszán-i Sabbah eredetileg a perzsa tizenkettesek közé tartozott, aki azonban áttért és az iszmaelizmus ügyének lelkes hívévé, Nizar támogatójává vált. Ifjúkorában együtt tanult a majdani csillagással és költővel, Omár Khayyámmal, valamint Perzsia jövőbeli elnökével, Nizám ul-Mulkkal, akit később aztán meg is gyilkolt. 1090-ben Hasszán ellenőrzése alá vonta Alamutot (a Sasfészket), az Észak-Perzsia hegyvidékén magasló szunnita erődöt és hadműveletei központjává tette.

Hasszán követőit a keresztény keresztések nevezték el asz-szaszinoknak, gyilkosoknak. Elkötelezett hívei voltak Hasszánnak – akit időnként a Hegyek Vénjeként is emlegettek – és parancsára készek voltak ölni vagy meghalni. Feltehetően fennmaradtak apokrif történetek arról, hogy látogatói közül azoknak, akiket becsben tartott, Hasszán a következőképpen mutatta be hatalmát: az általa megadott jelre a sziklacsúcson szolgálatot teljesítő őrszem a halálba vetette magát.

E feltétel nélküli hűség mítoszbeli alapja az, hogy Hasszánnak volt egy gyönyörű kertje a hegyek között meghúzódó termékeny völgyben. Az itt csordogáló patakok tejjel, mézzel, borral és tiszta vízzel folytak, a fák gyümölcstől roskadoztak. A beavatottakat elkábították, majd a völgybe vitték, ahol néhány napig élvezhették an-

nak gyönyöreit: a palotákat, a zenészeket, az énekeseket, a táncosokat és a *hurikat*. Aztán ismét elkábították őket és visszakerültek Hasszánhoz; azt mondták nekik, hogy a Paradicsomból kaptak ízeltőt. Ha esküvel fogadnak teljes engedelmességet Hasszánnak, haláluk után visszatérhetnek oda.

Vannak arra utaló régészeti bizonyítékok, hogy az alamuti sziklákba víztárolókat vájtak – és állítólag a sziklák között van egy szűk szakadék, amely kis, termékeny völgybe vezet. A kábítószer, amellyel Hasszán beavatottjait a boldog örömhöz juttatta, cannabis volt; az arab *hashshashin*, „hasisélvező” szó volt az, amelyet a keresztések az asszaszinokra alkalmaztak, és amelyet 900 évvel később magas körökben elkövetett politikai gyilkosságokra még mindig használnak. (Egyes szakvélemények szerint az elnevezés pusztán sértés volt, amellyel az ortodox muszlim ellenfelek illették az iszmaelitákat annak jelzésére, hogy bűnös élvezetek rabjai; mások azt állítják, hogy a szó eredete az arab *assasseen*, „őrök”).

Hasszán briliáns és könyörtelen vezető volt. Hasznára fordította a Perzsiában dúló politikai káoszt – amely feltehetően az ő segédletének is köszönhetően alakult ki –, potenciális riválisait megsemmisítette. Igen rövid időn belül nagyobb tényleges hatalommal rendelkezett, mint a névleges uralkodók; keresztények és muszlimok egyaránt rettegték.

90 évesen, 1124-ben halt meg, miután közel 35 esztendőn át uralkodott fanatikus hívei segítségével. Utódai folytatták az általa elkezdett hagyományt: a politikai és a vallási élet kulcspozícióban levő szereplőit megölték, a gyilkosokat pedig biztosították arról, hogy haláluk után útjuk egyenesen a Paradicsomba vezet, amelyből már kóstolót kaptak. Az általuk alkalmazott módszerek közül nagyon sikeres volt az, hogy „alvókat” helyeztek el az uralkodók udvarában. Ezek évekig nem fedték fel kilétüket, mígnem jelet kaptak és megölték a teljesen gyanútlan uralkodót.

A negyedik, szintén Hasszán nevű Nagymester vezetői vagy imámi pozíciója annyira megerősödött, hogy nyíltan hirdethette: ő a rejtőzködő imám, a Mahdi, Isten közvetlen szószólója. A korábbi években az asszaszinok a külvilág számára közönséges muszlimok módjára viselkedtek, ám II. Hasszán és fia, II. Mohamed alatt fitytyet hánytak az óvatosságnak. Többé nem tartották be az iszlám törvényeit; bort ihattak és disznóhúst ehettek. Utódaik azonban nem követték a nyílt eretnekségnek ezt a politikáját; a felszínen leg-

alábbis elfogadták a szunnita iszlám valamilyen formáját. Az almuti asszaszinokat egy időre megfékeztek.

Eközben az asszaszinok szíriai ága gyakorlatilag önállósult és kedvükre vagy megrendelésre, folytatták a gyilkolást. Rendszeres kapcsolatban álltak a Szíriában levő keresztésekkel – és ez a kapcsolat nem mindig volt ellenséges. Ha céljaiknak az felelt meg, hogy a keresztések oldalán harcoljanak a közös ellenség, a muszlimok ellen, akkor azt tették. Ezeknek az asszaszinoknak volt a legtöbb közülük a kereszties lovagokhoz, hiszen egy darabig évi 2000 aranyat fizettek nekik a fegyveres konfliktus elkerüléséért.

Az asszaszinokat végül a mongolok győzték le a tizenharmadik század közepén. Nem irtották azonban ki őket teljesen; a befolyásuk alatt tartott kétszáz év alatt a civilizált világ nagy részén elterjedtek, ideértve India bizonyos részeit és Dél-Oroszországot. Bár már nem asszaszinoknak hívják, a nizari kis iszmaelita szekta még ma is létezik. Khoja néven is ismert, szellemi (és bizonyos mértékig világi) vezetője Aga Khán.

A jelen történet szempontjából az asszaszinok több okból is fontosak. Hatalmas, önfenntartó rendet képviseltek, amely a beavatásnak több szintjét tartalmazta, ezenkívül engedelmisségi fogadalmakat és titkos jeleket. Hitük különbözött a standard iszlámtól, némiképp rokonságot mutatva a gnosztikus elképzelésekkel. Tanításaik között megtaláljuk azt a hiedelmet, hogy menny és pokol egy; hogy önmagában egyetlen cselekedet sem bűnös, hiszen a jót és a rosszat csak az imámnak való engedelmeskedés vagy annak megtagadása jelenti.

Vannak, akik azt gondolják, hogy az asszaszinok számos módon hatottak a templomos lovagokra. Egyenruhájuk fehér köpeny volt, amelyhez vörös öv, kalap vagy lábbeli tartozott: az ártatlanság, a tisztaság színe a vér színével. A templomosok fehér köpenyükhöz vörös keresztet viseltek. Az asszaszinok a Nagymester, a *da'i* alá szerveződtek; voltak szenior *da'ik* és misszionáriusok, a közrendű *da'ik*; *rafiqok* (bajtársak); *fidaik*, *fidaik* vagy *fedayeenek* (szó szerinti értelemben „hűségese”, a hívek), akik a gyilkosságokat végrehajtották; és *lasiqok* (a világiak). A templomosok Nagymestere alá főpriorok, priorok, lovagok, fegyverhordozók és világi testvérek tartoztak. Széles körben elterjedt vélemény, hogy e keresztény katonarend eredete-

tileg ortodox hitére hatással volt ez a leghatározottabban nem ortodox muszlim rend.

ERETNEK TANOK A KERESZTÉNYSÉGBEN

Mielőtt rátérnék a katharokra és a templomos lovagokra, látnunk kell, hogy a korabeli Európában a vallás terén a helyzet mindenféle volt, csak megállapodott nem. A római katolikus egyháznak több eretnekséggel kellett szembeszállnia, mint bármikor azóta, hogy az egyházatyák a kereszténységet definiálták.

Kialakulásának első négy századában a keresztény vallás eretnek tanok szorításában állt¹³, amely tanok közül több igen könnyen válhatott volna a kereszténység domináns formájává, és így ma is ismertek lennének. (Az eretnekség végső soron csupán olyan hit, amelyet az éppen uralkodó vallás intézményrendszere szét akar zúzni.) E tanok egyike volt az arianizmus, amely – ha 325-ben a mérleg nyelve a másik oldalra billen a niceai zsinaton – a katekizmust tanuló ifjak nemzedékeit menthette volna meg attól, hogy az egy Istent jelentő teljes Szentháromság szövevényével küszködjenek. Az arianizmus sosem tűnt el teljesen; különféle módokon ma is jelen van, ám nem csupán az unitáriusok vagy Jehova Tanúinak vallásában, hanem – csendesen meghúzódva – a tökéletesen szabályos anglikán és római katolikus parókiák padjaiban, sőt szószékein is. Többféle változatában az arianizmus alapvetően azt állítja, hogy ha az Atya Isten volt, akkor Jézus nem lehetett az. Vagy ha másfelől nézzük, csak Egyetlen Teremtő Isten létezik.

Egy másik eretnek tan, a dinamikus monarchianizmus azt tartotta, hogy Jézus isteni erővel rendelkező köznapi ember volt – ez is olyan hiedelem, amelynek ilyen vagy olyan formája meglehetősen elterjedt manapság a kereszténység periferiáján.

Igen erősen brit jellegű eretnekség volt többek között a pelagianizmus, amelyet Pelagius, egy negyedik vagy ötödik századi skót vagy ír szerzetes alapított. Röviden szólva azt tanította, hogy képesek vagyunk a saját lábunkon megállni; hogy lehetséges – ugyan csak hatalmas erőfeszítések árán – bűn nélküli életet élni és ezáltal elnyerni az üdvözülést. A teológiai vita, hogy vajon hit által vagy tettek által üdvözülünk, sosem szűnt meg még a legmagasabb körökben sem; miközben a parókiák és plébániák papjai naponta hall-

ják a nem templomba járóktól: „De tiszteletes/tisztelendő úr, én megpróbálok tisztességesen élni – Istennél ez semmit nem számít?”

A következő félezer évben kevés új eretnekség köszöntött be, azt azonban érdemes megjegyezni, hogy a kilencedik századbéli ír tudós, John Scotus Erigena azt tanította, hogy a gonosz valójában nem létezik (lásd: asszaszinok), hogy az egyéni indíttatás fontosabb, mint az autoritás (lásd; gnosztikusok), és hogy a teremtés az Istentől jövő kisugárzás eredménye (lásd: kabbalisták).

A tizenkettedik századra azonban Közép-Európa fölött összecsaptak az eretnek tanok hullámai. A század első felében Dél-Franciaországban Peter de Bruys például azt tanította, hogy a keresztényeknek inkább ócsárolniuk, mint tisztelniük kellene a keresztet, hiszen azzal kínozták és ölték meg Jézus Krisztust; meglehet, hogy ez volt a forrása annak a későbbi vádnak, hogy a templomos lovagok a keresztre köptek.

A Peter Waldo által 1176 körül alapított valdensesk voltak tulajdonképpen az első protestánsok; a katolikus egyházzal kapcsolatban mindent elutasítottak, amit később a protestánsok is. Eretneknek kiáltották ki és üldözték őket, az inkvizíció sokukat megégette, de a mai napig léteznek.

Eközben a manicheusok (lásd később) hatása a Földközi-tenger környékén továbbra is érződött. Belőlük nőttek ki a pauliciusok, bár egyes szaktekintélyek önállóan létrejött mozgalomnak tekintik őket, amelynek a manicheizmushoz hasonló hite a közös gnosztikus tőről fakadt. A pauliciusok talán már a negyedik században léteztek, ám szerepük akkor nőtt meg, amikor a hetedik század közepén Örményországba kerültek. A katolikus egyház teológiai bonyolultságával, szent-imádatával és gazdagságával szemben állva a kiteljesedést a kilencedik században érték el, amikor saját, rövid életű államot alapítottak a Balkánon.

A maguk módján termékenyítően hatottak a bogumilokra, vagy Isten barátaira, akiket – legalábbis a legenda szerint – egy tizedik századi keleti ortodox pap, Bogumil alapított. Azt a gnosztikus dualista tant hirdette, hogy a világ nem Isten, hanem egy gonosz erő te-

remtménye, és hogy Krisztus azért jött, hogy az embereket a Sátán szorításából kiszabadítsa. (Később ezt az erőt, a Sátánt vagy Sata-naeit Krisztus bátyjának tartották; a mai mormonok szerint Lucifer Krisztus testvére volt.) Bogumil társadalmi evangéliumot is hirdetett a feudalizmusba éppen belépett Bulgária elnyomott parasztjainak: a nemesek és a papok a Sátán szolgálói voltak. Annak ellenére, hogy a katolikus egyház tiltotta és üldözte (a tizenegyedik vagy tizenkettedik századi bogumil barátot, Basilust megégették), a vallás fennmaradt. A bogumilok a tizenegyedik századig léteztek, amikor a Balkánt előzönlötték a muszlimok és a bogumilok nagy része áttért az iszlámra.

Dicsőségük teljében azonban hatásuk egészen Itáliáig és Franciaországig terjedt. Papjaikat és szerzeteseiket *perfectine*nek hívták; a lélek tisztaságát hangsúlyozandó nem fogyasztottak húst és megtartóztatták magukat a szextől: mindkettőt a bűnös anyagi világ részének tekintették. A legtöbb bogumil hétköznapi életet élt, haláluk előtt azonban a *consolamentum*ban részesültek, olyan szertartásban, amely által megtisztulhattak.

A náluk ismertebb katharok, akikről röviden szólni fogok, nem hirtelen bukkantak elő a semmiből.

Az eretnekek ellen leggyakrabban felhozott vádak egyike a szodómia volt.¹⁴ Többek között ezzel vádolták a katharokat és a templomos lovagokat; és így jártak a bogumilok is, akiket – mivel bolgárok voltak – a franciák *bougres*-nak, bolgároknak neveztek. Innen származik az angol *bugger*, „homokos” szó. A szodómia – állította a katolikus egyház – volt az, ahogyan a bogumilok és a katharok nemi életet éltek anélkül, hogy újabb csecsemőket hoztak volna világra.

Bár a beginák és A Szabad Szellem Testvérei csak a katharok után alakultak meg, bemutatásukkal jól érzékeltethető a késő középkori Európa vallási állapotainak bonyolultsága és változatossága.

A beginák hamisítatlan női mozgalomként indultak 1200 körül Nyugat- és Közép-Európában. Egyesek szerint nevüket az albigen-sekről (katharokról) kapták, bár a két vallás közt nem volt átfedés. Néhányan közösségekben éltek, mások helyről helyre vándoroltak. Annak ellenére, hogy az egyház eredetileg nem szentesítette őket, szüzességi fogadalmat tettek, hiszen vallásos rendnek tekintették

magukat. A közösségen belül dolgoztak, betegeket ápoltak, mesteriségük gyakorlásával és koldulással tartották fenn magukat. Függetlenségükkel és a szegénység erényének hangoztatásával a kezdetektől ingerelték az egyházat.

Európa déli részén a férfi követőket begineknek, Észak-Európában pedig begárdoknak nevezték.

A mozgalom fejlődésével egyes tagok a miszticizmus felé hajlottak, mások eretnek hiedelmeket tettek magukévá a tizenkettedik századi francia filozófus, Benai Amalric műveinek tanulmányozása során. Amalric John Scotus Erigena tanait fejlesztette tovább: a világ Isten kisugárzásaként keletkezett, Isten mindenben jelen van. Voltak olyanok is, akik A Szabad Szellem Fivérei és Nővérei lettek: abban hittek, hogy mivel a Szentlélek bennük lakozik, ők teljes mértékben tiszták, a tisztáknak pedig minden tiszta (Pál levele Tituszhoz, 1:15). Arra ugyan csekély bizonyíték van (az inkvizíció vádjaitól eltekintve), hogy kicsapongóan viselkedtek volna, ám – elméletileg legalábbis – meggyőződésük volt, hogy a törvények fölött állnak, legyen szó erkölcscről, vallásról vagy államról. A szentté magasztosultak többé már nem is vétkezhetnek.

„A bűn Isten ellen irányuló akarat, és nem irányulhat Isten ellen az, akinek akarata Isten akarata lett. Az ő szándéka Isten szándéka és Isten szándéka az övé. Az ember oly tökéletesen istenivé válhat, hogy még a teste is szentségessé válhat, ezért minden cselekedete isteni cselekedet. Ebben az állapotában a test ösztönei és impulzusai mind szent jelentőséget nyernek.”¹⁵

Ez a szélsőséges hiedelem manapság is létezik; magam hallottam egy pünkösdistá predikátortól: „Isten 1956-ban szállta meg a lelkeket. Azóta nem vétkeztem.” A predikátor kétségkívül elborzadna attól a kézenfekvő párhuzamtól, amely Aleister Crowley híres mondatával kínálkozik: „Azt tedd, amiből Törvényt akarsz.”

Akár a bűn fölött álltak, akár nem, A Szabad Szellem Testvérei nem látták szükségét annak, hogy az Egyháznak engedelmeskedjenek, sem annak, hogy papok szolgáltassák ki nekik a szentségeket. Abban hittek, hogy nincs pokol és hogy mindenki üdvözüli; ez utóbbi doktrína később Amerikában bukkan elő a tizennyolcadik századi univerzalistáknál, akik mára az ottani unitárius egyházba olvadtak.

A Szabad Szellem Testvérei elkerülhetetlenül vonták magukra az egyházi üldöztetést, mint ahogyan náluk a sokkal ortodoxabb hitű beginák is. Miután már a katharok elleni gyakorlatban bevált, az egyház az eretnekség minden gyanújára kínzással és halállal választolt.

A KATHAROK

Akárcsak a manicheusok a kereszténység első századaiban, a katharok inkább képviselték teljes jogú alternatívát az intézményesült kereszténységgel szemben, mintsem az egyházon belül zavart keltő eretnek hiedelmeket. Abban is a manicheusokhoz hasonlóak, hogy rövidesen teljes egyházi hierarchiát állítottak fel; a tizenkettedik század végére tizenegy püspökük volt. Ez még veszélyesebbé tette őket annak a katolikus egyháznak a szemében, amelynek már így is éppen elég baja volt a római császár által támogatott, szakadár ellenpápák sorozatával. Az egyház politikai hatalom volt, amelyet megerősített az emberi lelkek fölötti uralom. Egy rivális vallás, amely elítélte a katolikus egyház gazdagságát, fenyegetést jelentett időbeni és szellemi hatalmára nézve egyaránt.

Világos, hogy a katharokra, akik a mai Dél-Franciaország területén éltek, mély hatást gyakoroltak a bogumilok; valószínű, hogy egyenes ági szellemi leszármazottaik voltak. 1167-ben egy bogumil püspök, Nicetász elnökletével fontos kathar zsinatot tartottak; ugyancsak az ő segítségével állították fel szervezetüket. „Cathari” latinul tisztát, *perfecti* jelent; Emmanuel Le Roy Ladurie azonban vitatja ezt: „Tulajdonképpen a »cathar« német eredetű szó, és jelentésének semmi köze nincs a tisztasághoz”¹⁶, a német szót azonban sajnos nem azonosítja. Másik közkeletű elnevezésüket, az albigenéseket Albi városáról kapták, amely jelentős kathar központ volt a dél-francia Languedoc régióban.

(Languedoc lakossága külön nyelvvel és kultúrával rendelkezett; az északi franciáktól eltérően írástudók voltak, tanultak és művészetkedvelők, toleránsak a különböző nézetekkel. Talán a vándorló zenész-költők, a trubadúrok révén a legismertebbek. Kultúrájukat és nyelvi dialektusukat ma általában provanszálnak nevezzük. A két nyelvcsoporthoz – a dél-franciát és az észak-franciát – az „igen”-re

használt szó különböztette meg: a *langue d'oc* az „oc”-féle nyelv, míg a „d'oïl”-féle, amelyből a mai „oui” lett, a *langue d'oïl*.)

A bogumilokhoz és a manicheusokhoz hasonlóan a katharok egy Jó Princípiumban (a szellemben) és egy Gonosz Princípiumban (az anyagban) hittek. A szellemet a Gonosz ejtette az anyag csapdájába; Krisztus – szellemi lényként, nem pedig emberként – azért jött, hogy megmutassa, hogyan szabadítható ki. A keresztre feszítést és a feltámadást nem tartották fizikai eseményeknek, ezért számukra nem volt jelentőségük és nem is keltett tiszteletet bennük.

A reinkarnáció körforgásából úgy szabadulhatunk, hogy tökéletes életet élünk. A *perfecti* férfiak és asszonyok voltak a szellemileg tiszták; nem ettek húst, tojást, tejet (egyések közülük megpróbáltak egyáltalán nem is enni), megtagadták maguktól a nemiséget ugyanazon okok miatt, mint a bogumilok. Világos, hogy ez az aszketikus életmód nem a mindennapi embereket vonzotta. A tagok többsége, a *credentes* (hívők) vagy ahogyan Franciaországban ismerték őket: *bonshommes* példás, de nagyjából szokásos életet élt; a *perfecti* szigorához csak a halál közeledtével folyamodtak a *consolamentum* szakramentuma, a Szentlélek általi megkeresztelkedés révén. Ezt egy beavatott *perfectus* végezte, kezét az illető személy fejére téve, körülbelül ahhoz hasonlóan, ahogyan a katolikusoknál a bérmálás és a felszentelés történik. Az átlagos tag szempontjából ezt azért volt jó egészen a halálos ágyig tartogatni, mert addig rendes, megszokott életét élhette szexszel és hússal; a *perfecti* szemszögéből pedig kevesebb esélye volt annak, hogy az újonnan beavatott *perfectus* visszaesússon a kísértésbe. Vannak arról szóló beszámolók – igazak vagy sem –, hogy miután a halálosnak hitt betegségből emberek mégis a gyógyulás útjára léptek, legyöngült állapotukban megtagadták tőlük a táplálékot; jobb volt így meghalniuk, mint visszatérni a világba és engedni a kísértéseknek.

A katharok azzal vonzották magukhoz a közembereket és nemeseket egyaránt, hogy a katolikus egyház és a klérus gazdagságának és képmutatásának ellentétét képviselték. A *perfectik* istenfélők voltak, a *bonshommes*ok pedig valóban jó emberek – férfiak és asszonyok, mert a katharok hirdették és gyakorolták a nemek közti egyenlőséget. A nemesség számára a vonzerő legalább annyira volt politikai, mint szellemi természetű; Toulouse és Foix grófjai, valamint a ma Dél-Franciaországgént ismert terület más urai gyakorlatilag függet-

len kiskirályok voltak, akik megtagadták, hogy Franciaország katolikus királyának vazallusai legyenek.

A katharok legelőször nem Franciaországban, hanem Németországban jelentek meg; először Cologne-ban említik őket 1143-ban. Pár év alatt Franciaországban is elterjedtek és az 1160-as évekre már otthonra lelnek Dél-Franciaországban és Itália északi részén. Azzal a harminc térítővel, akiket 1166 telén Angliába küldenek, II. Henrik hamar elbánt: megbillogozták és megkorbácsolták, majd meztelenre vetkőztetve kitették őket megfagyni.

1184-ben III. Luciusz pápa az eretnekek növekvő száma és ereje iránti aggodalmában felállította az inkvizíciót; azoknak, akik eretnekség gyanújába keveredtek, bizonyítaniuk kellett ártatlanságukat; a bűnösöket kiátkozták, majd átadták őket a világi hatóságoknak. Az inkvizíció nem járt túl nagy sikerrel, amíg 1199-ben III. Ince ki nem jelentette, hogy az eretnekség Isten ellen elkövetett árulás, és hogy az elítélt eretnekek javait el kell osztani az inkvizíció és a helyi hatóságok között, így biztosítva lelkes együttműködésüket.

1208-ban III. Ince pápai legátust küldött a katharok megtérítésére, Peter de Castelnau-t; szándékai közt talán az is szerepelt, hogy megegyezzen a nem sokkal azelőtt kiátkozott VI. Raymond-nal, aki a kathar területek nagy részének ura volt. A legátust Raymond egyik lovagja megölte, a pápa pedig rögtön bosszút állt. Keresztes hadjáratok addig csak muszlimok ellen voltak, hitetlenek ellen, akik nem voltak keresztények és akik legyilkolása senki lelki üdvének nem árthatott. A pápa most első alkalommal hívott össze keresztes hadjáratot keresztény eretnekek ellen, Isten szándékául jelentve ki, hogy ortodox keresztényeknek heterodox keresztényeket kell öldökölniük. A brutális Simon de Montfort – apja annak a hasonló nevű főúrnak, aki később a brit nemesek királyellenes vezetője volt – parancsnoksága alatt 30 000-nél több¹⁷ nemes, lovag és a mediterrán délnél kevésbé kifinomult és civilizált Észak-Franciaországból érkező keresztes szállta meg Languedocot. Kétévi bűnbocsánatot ígértek nekik és annyi hadizsákmányt, amennyit csak akartak. Az albigenes keresztes hadjáratban katharok tízezrei haltak meg.

A legméltatlanabb jelenetek egyike rögtön az elején esett meg 1209-ben, a Földközi-tenger melletti Bézier városában, ahol – a kathar túlsúllyal rendelkező többi helyhez hasonlóan – a katolikusok és a katharok békében és egyetértésben éltek egymás mellett.

Amikor a csapatok a város előzönlésére készültek, egy katona megkérdezte Arnaud-t, a pápai legátust, Cîteaux abbéját, hogy honnan tudják majd megkülönböztetni az igazhitűeket az eretnekektől. Arnaud így válaszolt: „Öljétek meg őket mind, Isten majd szétválogatja őket.” A Bézier-ben lemészárolt férfiak, asszonyok és gyerekek száma 15 000 és 20 000 között volt, egyeseken a templomban, a szentségek felvétele közben törtek rá.

A fosztogatás, az ostromok és a mészárlások évekig zajlottak. A katharok fallal megerősített városa, Carcassonne elesett; Minerveben 140-en haltak meg az első tömeges égetésen, Lavaurban 400-an. A köztiszteltetben és istenfélő hírében álló kathar nemesasszonyt, Giraude de Lavaurt 1211-ben megkövezték. 1213-ban VI. Raymond, aki a rá gyakorolt politikai nyomás függvényében állt egyik oldalról a másikra, elfogadva, majd elutasítva a katharizmust, elesett a csatában. De Montfort 1218-ban halt meg, ám a harc folytatódott. 1229-ben az észak-franciák erőszakkal annektálták Languedocot; VII. Raymond megadta magát, felesküdt az új királyra, IX. Lajosra, vagyonának nagy részét pedig az egyházra és a királyra hagyta.

Néhány évig a katharoknak titokban kellett vallásukat gyakorolniuk. Sokan, egyébként katolikus nemesekkel és lovagokkal együtt Languedocból visszahúzódtak Montségurbe, ebbe a pireneusi erődbe, amely 1209-ben ellenállt de Montfortnak: 1243-ban egy keresztes csapat, miután felismerték, hogy nem tudják bevenni, ostrom alá vette az erődöt. Az ostrom eltartott tíz hónapig, mert a helyi parasztok élelmet csempészték a várba. Végül 1244-ben az erődbeliek megadták magukat. A katolikusok életét megkímélték, de több mint 200 *perfectit* megégettek; a történetek tanúsága szerint vidáman, himnuszokat énekelve mentek a lángok közé.

A legendák azt is elmesélik, hogy a feladás előtti éjjel négy kathart láttak az erődből kötélén leereszkedni; megmenekültek és magukkal vitték „a katharok kincsét”. A romantikus mítosz ezt tartja a Grálnak; valószínűbb talán, hogy csupán tanításait vitték magukkal.

A katharok utolsó bástyája, Queribus 1255-ben esett el. Hivatalosan ez jelentette a katharizmus végét, de sokan Észak-Itáliába mentek, ahol a század további részére sikerült az üldözéseket elkerülniük; mások pedig az Alpokba húzódtak, ahol még hosszabb

ideig megmaradtak. Az is elképzelhető, hogy néhányan a Balkánra távoztak és ott visszaolvadtak a bogumilokba.

Volt a mozgalomnak egy kisméretű újjáéledése 1300 és 1318 között, a Foix grófságbeli Montailou falu környékén. A falu híres, Ladurie-féle történelmi bemutatásának alapját az inkvizíciónak azok a feljegyzései képezik, amelyeket 1318 és 1325 között Jacques Fournier, a későbbi III. Benedek avignoni pápa vezetett.

Az albigens keresztes hadjárat Franciaország történetének dicstelen epizódja volt. Talán kevésbé meglepő, hogy sok francia történész oly gyorsan siklik át rajta, amennyire csak lehetséges. Egy tizenkilencedik század eleji angol tankönyv W. C. Taylortól *Franciaország és Normandia története* címmel három rövid, de velős bekezdést tartalmaz erről; André Maurois *Franciaország történetében* (1949) hat sor van; Achille Luchaire *Franciaország társadalma és Fülöp Ágost kora* című munkája pedig, amely pontosan az érintett periódusról szól, csak hézagosan és futólag utal erre, miközben egyéb eseményeket teljes egészükben tárgyal.

Említettem már Languedoc kultúráját. A provanszál mérföldekkel járt előbb az észak-franciaországi kultúránál, amely egyes szerzők szerint még a tizenkettedik században is „barbár” volt. Talán nem képzelgés azt feltételezni, hogy Languedoc a reneszánsz itáliai megjelenése előtt jó kétszáz évvel már ebbe az irányba tartott a középkorból – és a kultúrának ezt a virágzását törölték el Montfort „keresztesei”.

Ha nem irtották volna ki a katharokat, és ha Languedoc szellemi és kulturális hatása elterjedt volna, a francia történelem – és tulajdonképpen az európai történelem – teljesen másképp alakulhatott volna.

Ám ami mégis ránk maradt ebből az időszakból, az önmagában is hatalmas mértékben befolyásolta a francia és angol történelmet és irodalmat. A lovagság, a lovagi szerelem, a Grált kereső lovagok eszméje, a teljes artúri *œuvre* mind olyasmi, amire később visszatérünk. A katharok jelentősége egyre nyilvánvalóbb lesz, ahogyan ebben a könyvben haladunk.

A katarok száz éve a középkor végén a gnosztikus hiedelmek mai napig legerőteljesebb és leglátványosabb feléledését jelentette. Ám a történelem későbbi kimenetele szempontjából a katarok fontossága egyetlen dolog miatt korszakos: miattuk alakult ki az inkvizíció.

A dominikánusok rendje akkor jött létre, amikor bizonyos Domokos (1170–1221), ortodox katolikus hitű prédikátor Osma püspökével együtt Languedocban átutazóban katarokkal elegyedett beszédbe. A kétféle hitről vitázva az igaz hitről prédikált nekik, és 1206-ban néhányukat meg is térített. Domokos nem vett részt az albigensek elleni hadjáratban, amely 1208-ban indult és amely a térítésre tett legcsekélyebb kísérlet nélkül gyilkolta a katarokat; ő a hitvitákat és a prédikálást folytatta. III. Honoriusz pápára olyan mély benyomást tett Domokos munkássága, hogy 1216–17-ben új rendet szentelt fel, a prédikáló barátok rendjét (amelyet közönségesen dominikánusoknak ismerünk) kifejezetten azért, hogy a katarokkal és más eretnekekkel foglalkozzanak. Domokos munkássága vezetett oda, hogy 1215-ben Toulouse-ban, a katar befolyás kellős közepén megalapítsák a rendet.

Domokos elsősorban és mindenekelőtt prédikátor és prédikátorok tanítója volt, szerzetes, aki nem hitte, hogy a szegénység feltételül a gyengeelméjűséggel jár együtt. 1233-ban azonban, Domokos halála után hűsz, szentté avatása előtt pedig egy évvel IX. Gergely pápa a rendet az inkvizíció szolgálatába állította. A többi már történelem. Domokos, aki minden bizonnyal szelíd és jó ember volt, elborzadva foroghatott a sírjában.

Érdekes olvasmány az alábbi római katolikus kommentár a katar „méregről” és az inkvizítorok munkájáról,

„akiknek feladatai közé tartozott az eretnekséggel kapcsolatos ügyek megrostálása, hogy megmentse azokat, akiket a tudatlan túlbuzgóság vagy irigy rosszindulat vádolt meg igaztalanul; hogy felvilágosítsák és jó útra térítsék azokat, akiket félrevezettek; és hogy hajthatatlanság esetén a bűnöst a keresztény név ellenségévé nyilvánítsák, akit az egyház – mivel nem tartott rá igényt – a keresztény állam bosszújának szolgáltatót ki, annak az államnak, amelynek alapvető törvényei ellen lázadt.

A hosszadalmas és fáradságos munka sikeresen lezárult és a tizennegyedik század végére az albigensek, a katarizmus minden egyéb formájával együtt gyakorlatilag megszűntek létezni.”¹⁸

A TEMPLOMOS LOVAGOK

A templomos lovagokról leírt dolgok nagy része spekuláció, találgatás, de bizonyos mennyiségű tényanyagot is tartalmaz. Figyelmeztetnem kell arra, hogy a kortárs vagy majdnem kortárs összefoglalók – itt is, akárcsak a történelem bármely területén – nem szükségképpen megbízhatóbbak, mint azok, amelyek manapság az újságokban jelennek meg. Például: Türoszi Vilmos, a tizenkettedik századi palesztin püspök rossz szemmel nézte a templomosok hatalmát és hírnevét; a keresztes hadjáratokról írott beszámolója lehet pontos vagy sem a tényyszerűség szempontjából, de az események értelmezése bizonyosan tükrözi a szerző nézeteit. Walter Mapp, aki sokat átvett tőle, alapjában a pletykarovatok munkatársainak tizenkettedik századi megfelelője volt, és mint ilyen, nem idegenkedett attól, hogy történeteit kreatív módon egy kissé kiszínezzék. A tizenharmadik században Matthew Paris talán valamivel lelkiismeretesebb krónikás volt, ám még ő sem bízhatott meg teljesen a forrásaiban, amelyek közül néhány közismerten templomosellenes volt. A templomosokkal kapcsolatos tények és fikciók egybemosása már az ő idejünkben elkezdődött.

A templomos rendet 1119 körül alapította Hugues de Payen, egy Champagne-ból származó nemes lovag kilenc másik társával együtt – éppen abban az időben, amikor az asszaszinok első Hasszánja uralkodásának végéhez közeledett. Céljuk az volt, hogy védelmezzék a Jeruzsálembe tartó zarándokokat (Jeruzsálemet a keresztesek 1099-ben elfoglalták és keresztény királyságot hoztak ott létre.) Űgyüket Clairvaux-i Szent Bernát, a ciszterciek rendfőnöke is felkarolta, és segítségével fogalmazták meg rendszabályukat. Formálisan az 1129-es troyes-i zsinaton iktatták be őket rendként Krisztus szegény lovagjai vagy a Salamon-templom lovagjai néven.

A Salamon-templommal való kapcsolatuk eredetileg abból adódott, hogy I. Balduin, Jeruzsálem királya termeket biztosított nekik

a királyi palotában, amely a hagyomány szerint Salamon templomának romjaira épült. A névnek a jövőben ennél sokkal nagyobb jelentősége lesz.

A templomos lovagok letették a szokásos szerzetesi esküt a szegénységről, a szüzességről és az engedelmességről. A rend gyorsan gyarapodott; 1130-ra körülbelül 300 lovagjuk volt Palesztinában. Érdekes, hogy amellet, hogy a jelöltnek törvényes házasságból és nemesi családból kellett származnia, valamint nőtlennek kellett lennie, a következő feltételeknek is meg kellett felelnie: nagykorú legyen, minden kötelezettségtől és adósságtól mentes, ne legyen más rend tagja – amelyeket ma is megkövetelnek az ezoterikus társaságok a tagfelvétel során.

Kemény és kiváló harcosok voltak, és emiatt tiszteletnek is örvendtek, ám rögtön a kezdetektől gyanakvás vette őket körül. Addig a lovagok szükséges, ám véres munkát végeztek, a szerzetesek pedig eltökélten vigyáztak arra, hogy kezükhöz ne tapadjon vér; a templomosok voltak az elsők, akik a szerzetest és a lovagot egy katonai renden belül kombinálták. Az egyházon belül ez sokaknak nem tetszett.

Kezdetben legalábbis, maga az egyház feje nagyra becsülte őket; 1139-ben II. Ince pápa függetlenséget biztosított nekik a világi és egyházi hatóságokkal szemben és saját hatáskörébe vonta őket. 1161-ben III. Sándor pápa mentesítette őket minden tizedfizetési kötelezettség alól és azt is megengedte nekik, hogy ők maguk szedjenek tizedet; hogy saját kápolnáik és saját temetkezési helyeik legyenek. Bár a kiváltságokat a pápák adományozták, a tény, hogy a templomosok éltek és valószínűleg visszaéltek ezekkel, sok püspököt gerjesztett haragra, mert ebben saját hatalmuk aláásását látták.

Királyok és nemesek, akik maguk nem tudtak vagy nem akartak a templomosok közé csatlakozni, földet és a földdel járó jövedelmeket ajándékoztak nekik; a világi tagok pedig pénzt. (Az egyik spanyol király végrendeletében rájuk hagyta országa egyharmadát, ezt azonban sosem hajtották végre.) Az idők során a templomosok nemcsak földek és erdők, hanem kikötők és flották birtokába is jutottak. Hogy a zárandokoknak ne kelljen nagy mennyiségű pénzt kockáztatniuk az utazás során, pénzüket és értékeiket a rendnek adták, cserében pedig váltót kaptak – gyakorlatilag a csekk egyik korai formáját –, amelyet akkor válthattak be, amikor szükségük volt

rá. Igen rövid időn belül a templomos lovagok lettek Európa bankárai; mint minden bankár, nagyon jómódúak lettek és kölcsön tudtak adni a kereskedőknek, nemeseknek és királyoknak. Jártasságuknak köszönhetően sok ország, köztük Franciaország államkincstáráért is feleltek.

1187-ben Szaladin, a muszlim szaracénok vezetője bevette Tibériaszt és Hattint, a keresztények pedig kezdtek teret veszíteni a Szentföldön. A következő évszázad során egyre több csatát vesztek, egyre több város esett el; mindez Tripolisznál és Akkonnál tetőzött 1291-ben. Ennél azonban már jóval korábban világossá vált, hogy bár szentföldi pozícióikat továbbra is fenntartották, a templomosok valódi hatalma átkerült Európába. Az is világossá vált, hogy – különösen miután már nem azt a munkát végezték, amelynek céljából alapították őket – sokkal nagyobb hatalommal rendelkeznek, mint az sokak kedvére való lett volna. 1252-ben például, III. Henrik angol király „dölyfösséggel és fennhéjázással” vádolta őket és javasolta, hogy szabadságjogaikat korlátozzák, javaikat csökkentsék.

Senki nem kedveli a bankárokat, kiváltképp akkor nem, ha akkora a hatalmuk, mint a templomos lovagoknak volt. Európa koronás fői megpróbálták módot találni arra, hogy mérsékeljék a fölöttük gyakorolt hatalmat; voltak, akik adósságaiktól akartak szabadulni, hiszen súlyos összegekkel tartoztak a templomosoknak. Franciaországi Szép Fülöp esetében is erről volt szó. Az avignoni pápa, V. Kelemen támogatásával (aki tartozott neki egy szívességgel: annak idején Szép Fülöp segített megszilárdítani pápaságát) 1307. október 13-án akcióba lépett: egybehangolt rajtaütésekkel nagyszámú templomost tartóztatott le. Szép Fülöp üres pénzesládájának balszerencséjére azonban a templomosoknak valószínűleg tudomására jutott a terv; a párizsi preceptórium kincstárát már üresen találták – egyes történetek szerint tartalma tizenhét templomos hajót töltött meg.

A letartóztatott templomosokat nem köztörvényes vádakkal és nem bűntényekkel szembesítették: eretnekséggel vádolták őket és sokukat megkínozták. A templomos lovagok utolsó nagymesterét, Jacques de Molay-t a Loire völgyében, a chinoni királyi kastélyban tartották fogva, mielőtt Párizsba vitték volna, hogy 1314-ben máglyán elégezzék.

(Egy mai történész véleménye szerint a „nagymester” kifejezés téves; Jacques de Molay tényleges címe „a jeruzsálemi Salamon-

templom rendjének mestere" volt.¹⁹ A regionális vezetőket azonban, mint például Antiochia és Tripolisz priorjait szintén mestereknek nevezték; még Angliának és Franciaországnak is voltak mesterei; ezért a jeruzsálemi mesternek, az egész rend vezetőjének megkülönböztetésére használt „nagymester” elfogadható.)

Különösen Franciaországban, de Európa nagy részén is, a templomosokat elpusztították; Spanyolországban és Portugáliában viszont megengedték nekik, hogy újonnan létrehozott rendekbe menjenek át, a Montesa-rendbe, illetve Krisztus rendjébe. Ez utóbbi fontos tengerészeti testület lett; Vasco da Gama és Kolumbusz Krisztof is az ő zászlójuk alatt hajózott – amelyen a templomos vörös kereszt volt. Széles körben elterjedt – sok ráutaló jellel, de kevés bizonyítékkal rendelkező – állítás²⁰, hogy a templomosok közül többen Skóciába menekültek, ahol hatásukat néhány száz évig csendben fejtették ki, majd végül megalakították a szabadkőműveséget. Ezt az állítást később fogjuk megvizsgálni.

A templomosok ellen felhozott jól ismert vádak közé tartozott, hogy titkos szövetségben álltak a szaracénokkal, és hogy azon voltak, hogy a Szentföldet a keresztények helyett a muszlimok kezére játszzák; hogy förtelmes bujaságban éltek, amelybe beletartozott a homoszexualitás is; megcsúfolták az oltáriszentségeket; megtaposták, leköpték vagy levizelték a keresztet; káromolták Krisztust és Baphomet fejéhez imádkoztak; a rend érdekében elkövetett bármely bűnt vagy vétket nem tartották bűnnek vagy véteknek. Csekély kétség férhet ahhoz, hogy e vádaknak legalább némelyike hamis volt, ám a leghatásosabb rágalmak mindig tartalmaznak egy kis rész igazságot.

Az, hogy átálltak volna a szaracénokhoz, igen okosan kapcsolt össze két vádat egy odaértett „tehát”-tal; a titkos szövetség kétségkívül több alkalommal igaz volt, ám ebből nem következett logikusan a mondat második része – bár ellenségeik siettek rámutatni arra, hogy a templomosok megalakulása óta csökkentek a Szentföldön a keresztény kézen levő területek. Egyesek még azzal is érveltek, hogy ha a Szentföldet megnyerték volna Krisztusnak, a muszlimokat pedig mindenestül kiűzték volna, a templomosok feladat nélkül maradtak volna.

A bujaság és a válogatott förtelmességek előírászerű vádak azok ellen, akiket tönkre akarnak tenni; akár igazak, akár nem, ma is ugyanolyan jól működnek például politikusok ellen. Mindenesetre az egyház aligha volt abban a helyzetben, hogy bárkit is megbélyegezzon; sok olyan pap, püspök és pápa volt, akik nem éltek erkölcsileg feddheretlen életet.

Az istenkáromlás sokkal komolyabb vád volt. Ha igaznak bizonyult, halált jelentett a templomosok számára. A katolikus egyház ebben az időben kezdte el karmait élesítgetni az eretnokség ellen; 1188-ban III. Luciusz létrehozta az inkvizíciót, amelyet 1233-ban IX. Gergely a dominikánusok ellenőrzése alá helyezett, 1257-ben pedig IV. Ince törvényerőre emelte a kínzást, mint vallomások kicsikarásának eszközét. Tisztán gyakorlati szempontokból az inkvizíciót ragyogóan kitalálták: a gyanúsítottakat bűnösöknek tartották, míg be nem bizonyították ártatlanságukat, ezzel biztosítani tudták, hogy sok legyen az elítélt; az egyház és a helyi hatóságok elkobozták az elítéltek vagyonát, ezzel biztosították a közreműködést, a lelkesedést és a bevételt. Az egyház félszáz évvel korábban hangzatos győzelmet aratott az eretnek kátharok ellen; bár sokkal nagyobb hatalommal rendelkeztek, a templomosok számbelileg sokkal kevesebben voltak.

Bűnösök voltak-e a templomosok a vádpontokban? A legtöbb szakértő szerint nem. Azoknak a vádaknak nagy részét, amelyekkel Guillaume de Nogaret, franciaországi Szép Fülöp minisztereinek egyike a templomosokat illette, korábban már másoknak, például VIII. Bonifác pápának is nekiszegezte – köztük a szodómiát és a kereszt leköpesét. Ezek előírászerű vádak voltak abban az esetben, ha valakit eretnokséggel és mágiával akartak vádolni. A tény, hogy a templomosok közül sokan vallottak, irreleváns; az inkvizíció iratainak tanulmányozásából kitűnik, hogy a legtöbben azt mondják kínzóiknak, amit azok hallani akarnak. A kereszt leköpesé nem lehetett túlságosan valószínű, ám annál komolyabb vádnak és szenzációs vallomásnak számított. Ahogy Leonard George mondja: „Kínzással keskeny ösvény vezet az igazsághoz, ám igen hatásos módja annak, hogy legrosszabb félelmeinket próbára tegyük.”²¹

Harminchat templomos halt bele a kínzásokba: ez a többieket újabb vallomások tételére készítette.

Ellenük szolt az a tény is, hogy beavatási szertartásaik titokban zajlottak le; nem tudták külső tanúkkal igazolni, hogy ártatlanok voltak az eretnek viselkedés vétkében.

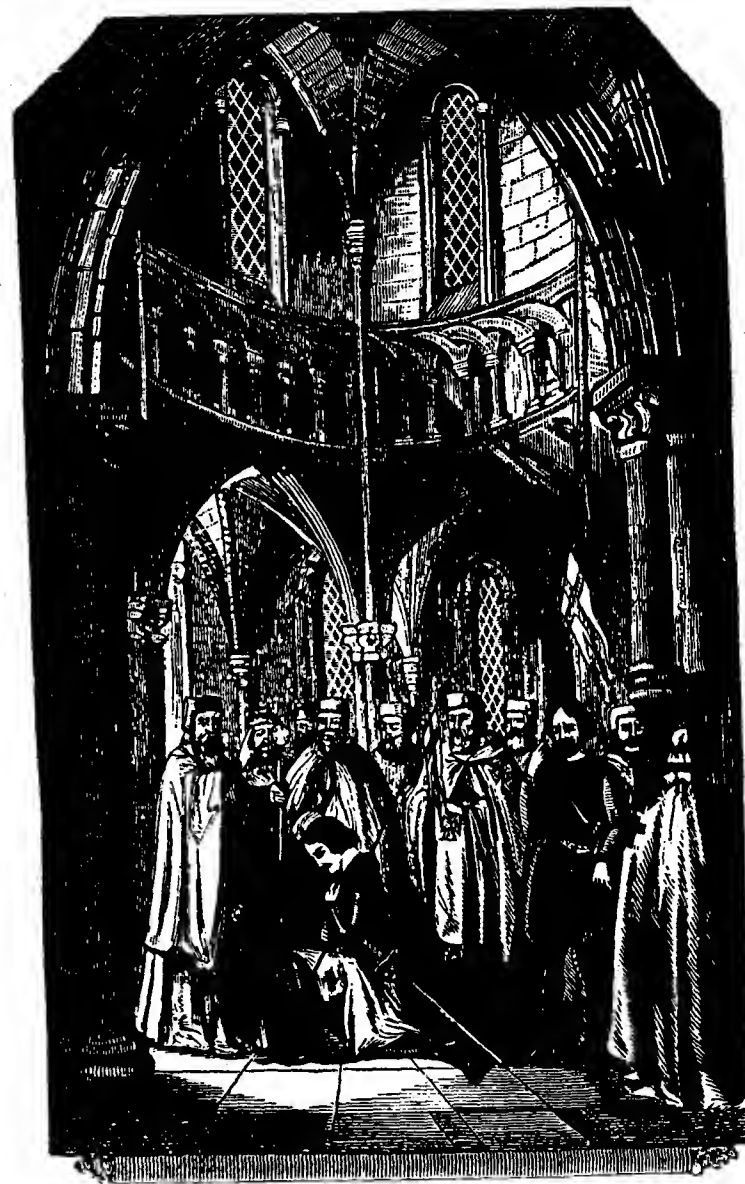
Jacques de Molay, az utolsó nagymester a kihallgatás során bevallott néhányat a vádak közül, miközben más vádak hevesen tagadott. Vallomását később visszavonta, mondván, hogy a templomosok ártatlanok, az ő egyetlen bűne pedig az, hogy hazudott a beismerés során. A beismerő vallomás életfogytiglani börtönt jelentett volna, annak visszavonása a másnapi halált.

Ami Baphometet illeti, a kutatók véleménye megoszlik. Egyesek szerint démon vagy istenség volt, akihez a templomosok tényleg imádkoztak; mások szerint a Mahomet vagy Móhamed rontott alakja (a spanyolban e névből Maformat, a ptovanszáiban Bafomet lett); vagy esetleg az arab *abufihamat*ból származik, amelynek jelentése a „Bölcsesség Atyja”, egy szúfi mestet címe – ez megegyezhetné az ezoterikus muszlim kapcsolat valószínűségét. Olyan szakértő is van, aki azt állítja, hogy a „Baphomet” korai zsidó olvasata a görög *sophiának*, a Főisten női személyiségét jelentő bölcsességnek.

Meglehet, hogy a Baphomet démon vagy istenség teljes egészében az inkvizíció találmánya volt, de a századok során mitológia főnódott köré, amely akkor csúcsosodott ki, amikor a huszadik századi mágus és satlatán, Aleister Crowley címei közé felvette ezt a nevet. Peter Partner a következőket mondja a templomosok ellen felhozott vádakról: „elmondhatjuk, hogy olyan esettől volt szó, amelyben a középkori boszorkányüldözés közvetlen őse volt a modern okkultizmusnak.”²²

Baphomet általában fejként jelenik meg a leltásokban. Ez kapcsolatot jelenthet a tizenharmadik századi tudós-szerzetesek, Albertus Magnus, majd Roger Bacon tulajdonában levő (valóságos vagy apokrif) beszélő tézfejjel; vagy a Grál-legenda valamelyik korai változatával, amellyel a maga során foglalkozni fogunk. A templomosoktól, akár csak a kátharokról, időnként azt gondolták, hogy a Grál őtzi.

Az utolsó vádpont tattlema pedig, mely szerint bátmely magatartás törvényes, ha az a tend javát szolgálja, a hatalmuk csúcsán levő asszaszinok politikájából ismétős, valamint a gnosztikusok inkább szabados, mint aszketikus szélsőségéből.

A templomosok rendje egy újonc esküjét fogadja –
tizenkilencedik századi nyomat
(Robert Macoy General History, Cyclopaedia and
Dictionary of Freemasonry, 1850)

Hét vagy nyolc század távlatából visszatekintve nem az a kérdés, hogy befolyásolták-e egyáltalán a muszlimok a templomos lovagokat, hanem az, hogy *milyen mértékben* befolyásolták őket. Tudott róla vagy sem, e befolyás a keresztény Európára is kiterjedt. A gótikus építészet jellegzetesen csúcsos íveivel, amelyek a tekintetet az égre vonják, sokat köszönhet a keresztések által behozott iszlám építészet alapelveinek.

A templomosok „egyenruhája” egyszerű fehér köpeny volt; a vörös keresztet hivatalosan III. Jenő pápa tette hozzá 1146-ban. Lehet, hogy az asszaszinok sugallatára választották ezeket a színeket – akkorra már a templomosok közel harminc éve álltak szoros kapcsolatban velük.

1129-ben például a keresztések, ideértve a templomosokat is, az asszaszinokkal együtt tervelték ki, hogyan foglalhatnák el a muszlimoktól Damaszkuszt a keresztények javára; cserébe viszont az asszaszinoknak megígérték a türoszi erődítményt. A terv megsemmisítő végkimenetellel járt, amikor Damaszkusz katonai parancsnokának tudomására jutott és ezek veszték oda – de világosan mutatja a feltételezett ellenségek hajlandóságát arra, hogy mindkét fél számára előnyös szövetségeket kössenek.

Bár a templomosok közül sokan írástudatlanok voltak, akárcsak a legtöbb lovag, nem egyszerű és tanulatlan katonák voltak; többen kisnemesi családból származtak. Voltak köztük, akik – számos keresztéshez hasonlóan – Palesztinában születtek, míg mások éveket töltöttek ott és így szintén beszéltek arabul; az arabok pedig, akárcsak a zsidók, a legtöbb középkori kereszténynél előbbre jártak műveltség szempontjából. A keresztények különösen a muszlimokról és vallásukról tudtak keveset, és kifejezetten intoleránsak voltak velük szemben. A muszlimok a judaizmust és a kereszténységet az iszlám-ban tökélyre fejlesztett igaz hit kezdetleges, befejezetlen, ám nem elvetendő formájának tekintették; a keresztények a muszlimokat gonosz, Istentől elrugaszkodott bálványimádóknak. (Ez részben középkori tudatlanság volt, részben azonban a háborúban alkalmazott szokásos propagandafogás.)

Meg kell említenem, hogy az ezoterikus történész, A. E. Waite némiképp elutasító a templomos lovagok és az asszaszinok feltételezett kapcsolatát illetően:

„Bármennyire is szükségszerű feltételezés, hogy hosszas palesztinai időzésük során a templomosok egy részét átítatta a keleti tanok, a keleti teozófia, a keleti titkos praktikák szelleme – mint ahogy mindezekkel vádolták is őket –, a térségben éppen elég szekta létezett, amelyekre támaszkodhattak és amelyeknek kérdéses tisztaságú forrásaiból mélyen meríthettek; nem kell az asszaszinokból, mint különleges és egyetlen kútfőből kiindulnunk. Egyébiránt pedig nem mondhatjuk, hogy a Hegyi Öreg és hívei különösebben kíváncsiak vagy tisztességes szomszédok lettek volna, ám fel kell tennünk a kérdést, hogy vajon a templomosok érezhető javulást jelentettek-e.”²³

A Szentföld, amely a Szentírás mindhárom vallása számára szent volt, és amelyet egyiptomi és görög eszmék fennmaradt nyomai is befolyásoltak, különféle vallásos hiedelmek olvasztókemencéje volt; ahogy Waite is fogalmazott, „a térségben éppen elég szekta létezett”. Utaltunk már a vallás, a filozófia, a misztika és a mágia közötti kapcsolatokra. Bármit is tanított nekik az egyház franciaországi vagy angliai hazájukban, a keresztések és a templomosok elkerülhetetlenül szembesültek új és létező hiedelmekkel és vallási gyakorlatokkal Palesztinában. A tudás mindig elérhető azok számára, akik tanulni akarnak.

Több mint valószínű az például, hogy mivel Languedoc katharjait üldözték és tulajdonképpen tönkretették a tizenharmadik században, néhányan közülük a templomosokhoz csatlakoztak, hitüket is magukkal vive. Egy történész szerint „számos katar túlélő lelt menedéket a templomosok rendjében és a katharok jelentős szerepet játszottak abban, hogy a templomosok Languedoc vidékén működjenek.”²⁴

Valószínűtlen, hogy valaha is megtudjuk a teljes igazságot a templomosok hiedelmeiről, és arról, hogy – ha egyáltalán volt – mennyi igazság volt az ellenük felhozott blaszfémia vádjában. Elképzelhető, hogy a hatalmas templomos eretnokség abból a felfedezésből állt, hogy a muszlim Isten ugyanolyan, mint a keresztény. De talán erről többről is szó volt. Bármik is voltak hitük részletei, a templomosok az egyházi hierarchiától való függetlenedésük folyamán arra juthattak volna esetleg az asszaszinokkal, a szúfikkal, a kabbalistákkal, a katharokkal; az összes vallás misztikusaival együtt, hogy a tiszta szívből imádott Isten fölöslegessé teszi a formális vallás külső jeleit, ez pedig minden hierarchikus vallás szemében nyílt eretnokség.

MÁSODIK FEJEZET

A RENESZÁNSZTÓL AZ ÉRTELEM KORÁIG

Ebben a fejezetben azt mutatom be, hogyan bontakozott ki az előzőekben tárgyalt ezoterikus eszmék közül néhány a késő középkortól a reneszánszon át a felvilágosodás koráig. A legtöbb esetben ez úgy történt, hogy az emberek egyéni utakon indultak a tudás vagy a megvilágosodás nyomába; volt pár olyan eset is, amikor a hasonló gondolkodásmódúak felkeresték egymást. A titkosság néhány okára is kitérek röviden majd a vallási és kulturális háttér tárgyalása után.

A BOSZORKÁNYÜLDÖZÉS

A katharokat megégették, a templomos lovagokat megégették, az inkvizíciónak sok dolga akadt. A középkor vége Európában a nyugalanság és zűrzavar ideje: a fekete halál 1347-től 1350-ig kiirtotta a teljes földrész lakosságának egyharmadát, majd a százéves háború (1337–1453) Franciaországban folytatta a pusztítást. Ha éppen nem dült „hivatalos” háború, a munka nélkül maradt katonák útonállókként folytatták tevékenységüket. A társadalmi rend darabjaira hullt. Az egyház, amely maga is zilált állapotban volt, abból az elhatározásból fakadóan, hogy mind a szellemi, mind a világi rendet fenntartsa, igen keményen lépett fel mindazokkal szemben, akik szakadárság vagy eretnecség gyanújába keveredtek. A civil hatóságok, különösen a helyiek, segédkeztek ebben. Senki-re nem jártak jó idők, kiváltképp azokra nem, akik önállóan gondolkodtak.

A századok folyamán Európában megégetett „boszorkányok” számára vonatkozó becslések a 40 000–50 000-tól a többmillió nagyságrendig változnak. Az, hogy a mai történeti álláspont az alacsonyabb számot részesíti előnyben, nem csökkenti a borzalmat: szinte bizonyosan ártatlan emberek, főleg asszonyok tízezreit kínozták meg, akasztották fel vagy égették meg (bár egyeseket kegyelemből megfojtottak, mielőtt megégették volna), gyakran nem több bizonyíték alapján, mint amit saját vallomásuk vagy mások vallomása jelentett – amely vallomásokat többször csikartak ki kínzással, mint nem. A legutóbbi kutatások szerint a „boszorkányok” többsége pusztán népszerűtlen ember volt, akiket a barátságtalan szomszédok jelentettek fel.

A középkor végének Európája babonás hely volt, a vidéken élők mindennapi élete folyamatos küzdelemből állt; baleset vagy betegség, vagy egy halva született csecsemő, vagy a tehén kimúlása, vagy a tönkrement termés miatt túlságosan gyakran hibáztattak olyasvalakit, akiről köztudomású volt, hogy haragot táplál ellenük. Úgy tűnik, olyan eset is előfordult, amikor az emberek azért ismerték be a boszorkányságot, mert rosszat kívántak valakinek, aki aztán szerencsétlenül járt – ez a természetes (bár nem helyénvaló) bűntudat vezette őket oda, hogy el nem követett tettekért vállalják a felelősséget.

A korai boszorkányperekben inkább emberek, mint Isten ellen elkövetett vétket tárgyaltak, ám a hangsúly fokozatosan eltolódott.

Ahogy a társadalom kissé kifinomultabbá vált, az egyház által tanított erkölcs alapja a hét főbűnről áttevődött a Tízparancsolatra. „Ennek az volt a hatása”, állítja egy történész; „hogy az Isten ellen elkövetett bűnöket, jelesül a bálványimádást és a hamis Istenek imádatát központi vétségekké tették, miközben a régebbi rendszer a szomszédok és a közösség ellen elkövetett bűnöket helyezte előtérbe.”² Az erkölcs és ortodoxia őrzője természetesen az egyház volt, különösen a dominikánusok; dominikánusok voltak azok is, akik 1486 körül megírták a *Malleus Maleficarum*-ot, a „Boszorkányok kalapácsát” inkvizitorok csinált magad kézikönyveként. Lenyűgöző és elborzasztó olvasmány. Ma már gyakorlatilag irodalmi műnek tekinthető, ám annak idején rövid idő alatt lett belőle a boszorkányok hiedelmeiről és cselekedeteiről szóló mértékadó szöveg, és ez volt forrása a boszorkányok által tett vallomások borzalmas részleteinek

is, amelyeket a szájhagyomány és az inkvizitorok kínzás közben feltevése rávezető kérdései alakítottak.

A fennmaradt dokumentumokból az derül ki, hogy az Európa-szerte boszorkányként meggyilkoltaknak több mint háromnegyede nő volt. A klérus túlnyomó részének kicsapongó életmódja ellenére – vagy talán éppen amiatt –, az egyház nem kedvelte a nőket és nem bízott bennük. A nők elcsábítják a férfiakat, kárhozatba és romlásba viszik őket; ám önáluk van a szülés, az új élet világra hozatalának hatalma és misztériuma. Még szexuális vonzerejük elvesztése után is megőrzik hatalmukat; a bábaasszonyokat nem lehetett az egyház ellenőrzése alatt tartani. Nem véletlen, hogy Franciaországban ma is *sage-femme*, „bölcss asszony” a bába neve. Akár igaz, akár nem, sokan hitték, hogy a nők bölcssességet, titkos tudást birtokolnak, amely anyáról lányra, nagyanyáról lányunokára száll, és amelyből a férfiak ki vannak rekesztve. A férfiak félték a nőktől. A népi (férfielvű) képzeletben – és az egyházéban – egyszerű volt az átmenet a vidéki javasasszonytól, a gyógyfüvek ismerőjétől a gonosz hatalmú boszorkányig.

A *Malleus Maleficarum* szerzői egészen nyilvánvalóan félték az asszonyoktól, ezért gyűlölték őket – bár Robin Briggs történész hangsúlyozza, hogy ez „sajátságosan nőgyűlölő szöveg, amelynek sok állítása félrevezető, ha azokból akarjuk megtudni, hogyan zajlott le egy tipikus per.”³ Talán így van, ám mindez csak azt mutatja, hogy a gyakorlat nem mindig követte az elméletet; ha a perek folyamán időnként győzött a józan ész, akkor az egyház hivatalos utasításai ellenére, nem pedig következtében történt.

Európa-szerte léteztek zsidó, cigány és muszlim utazók, ám a legtöbb középkori nő és férfi, beleértve az elítélt „boszorkányokat” is, legalább névlegesen keresztény volt. Ez volt az a *milió*, amelyben éltek, a társadalom és az életük elválaszthatatlan része. Lehet, hogy nem sokat értettek a teológiából, de mindenki keresztény volt; tulajdonképpen nem igazán lehettek mások. Ma már igen valószínűnek tűnik, amit a történész Margaret Murray állított az 1920-as, 1930-as években, hogy a vidéken élők megőrizték ősi pogány hitüket. Másfelől viszont, különösen a kisebb falvakban – márpedig Európa nagy része kisebb falvakból állt – a régi hitvilág nyomai valószínűleg fennmaradtak; bizonyosan létezett a népi hiedelmeknek és babonáknak egy mélyebb rétege. A szarvakat viselő Istenben, akár a görög Pánban, akár a latin-kelta Cernunnosban, senki nem látta

ként hitr, de ilyen vagy olyan formában jelen volt a népköltészerben: a természet hímnmű megszemélyesítőjeként, az élrerő erőként, talán a filozófusok *demon*jainak népi megfelelőjeként.

A bibliai ördögnek nincsenek szarvai és patái. Az ördög jól ismert vizuális ábrázolása teljes egészében a középkori egyház rálálmánya: az ősi népi hiedelmer kereszrény Sáránná változatták. Rájárszva a babonára és a hiszékenységre, az egyház új fegyverrel kövacsolt a másképpen gondolkodók ellen: a Sárán-imádator. (Később bizonyítani fogom, hogy az egyháznak ez ma is erős fegyvere.)

Pán/Cernunnos a különböző mirológiákban olyan lény, aki a vad és fékrelen élerörömet példázta és ünnepekre a természet reremrő erejét; és ez ismét olyasmi volt, amitől az egyház visszaborzadr. Lehet, hogy valóban léteztek tavaszünnepek, és lehet, hogy ilyenkor a falusi ifjúság elkövette mindazokat a csínyeket, amelyek tavasszal hagyományosan el szoktak követni, de a boszorkányszombatok orgiái meginn csak az egyház tetermő képzeletében léteztek.

A más amúgy is babonás vidéki emberek kicsinyes petparváinak démonizálásával az egyháznak sikerült kiterjesztenie az üldözterések kötét.

Ahogy a századok folyamán Európa politikai, vallási, szellemi és társadalmi arculara változott, úgy folytatódott a gyakran akasztással vagy máglyahalállal végződő perek is. A letartóztatott és megkínzott emberek feltehetően nem sokat rörödtek azzal, hogy a középkor árvelt a reneszánszba, majd a reneszánsz is véger érr. Nem sokat számított nekik, hogy az őket elírelő egyháziak római karolikusok, lutheránusok vagy kálvínisták voltak; különböző helyeken és időkben ezek egymást is ugyanolyan éberrel figyelték, minn az ördög mesrerkedéseit. A nyomarék változhatott a vétkező falusiak megbüntetésétől az eltérő teológiai eszméket valló hurrudósok kiirtásáig, ám a megoldás azonos volt.

Az egyházi hatóságok, akár dominikánusok, akár jezsuiták voltak, akár puritán presbiteriánusok, nem szerették a mászágot. Elég sok erőfeszítésükbe került a társadalom fölörti hatalom fenntartása: az eltérő hiedelmek tolerálása nem luxus volt, hanem a stabilitás eleni fenyegetés. Félték az egyén hatalmától. Minden tőlük telhetőt megtettek, hogy a személyes döntés lehetőségét eltiporják. A tanu-

larlan parasztasszonyok megégerése és a magasan képzetr erernek papok megégetése ugyanannak az éremnek a kér oldala volt.

Az eretnkség egyszerűen választás kérdése.

AZ ASZTROLÓGIA

Ezen a ponton rövid pillanrást vethetünk arra, hogy mit jelenrett az asztrológia azoknak, akik évezredekig hittek benne és művelték.

A mai csillagászok teljesen elvetik az asztrológiát és nem veszik jónéven, amikor az emberek figyelmerlenül összekeverik az asztronómiát és az asztrológiát. Bosszúsak, hogy az asztrológusok be mérészelnek hatolni az ő felségrerületükre; a csillagok és a bolygók a csillagászathoz tartoznak, a rudományhoz, nem pedig ahhoz a hókuszpókuszhoz, ami az asztrológia.

Feltétlenül meg kell szabadulnunk azoktól az asszociációktól, amelyek az újságokban megjelent horoszkópokhoz kapcsolják az asztrológiát, mert ennek semmi köze nincs sem az ókotiak, sem a reneszánsz filozófusok asztrológiájához. Mint annyi mindennek az ezotéria bitodalmában, ennek a szónak is kiürült a jelentése, tartalma elfelejtődött. Természetesen az asztrológiát mindig is használták arra, amit jövendőmondásnak lehetne nevezni. Ám jövöbeli, előre meghatározott események megjósolása helyett a komoly asztrológusok azt mondták meg az uralkodóknak, hogy bizonyos művelerek elvégzésére mi a legkedvezőbb idő: ami finom, de jelentőségteljes különbség.

Az asztrológia az „amint fent, úgy lent” elvének nyilvánvaló alkalmazása: a bolygók és a csillagok befolyásolják vagy rükrözik földi életünket. Ez azonban nem egyenes oksági viszony. Nem arról van szó, hogy egy bolygó a csillagok bizonyos alakzaran áthaladva bármit is *okozna*; inkább arról, hogy az Isten által reremrer világminőségben minden az Ő kezének munkája, ezért minden mindennel összefügg.

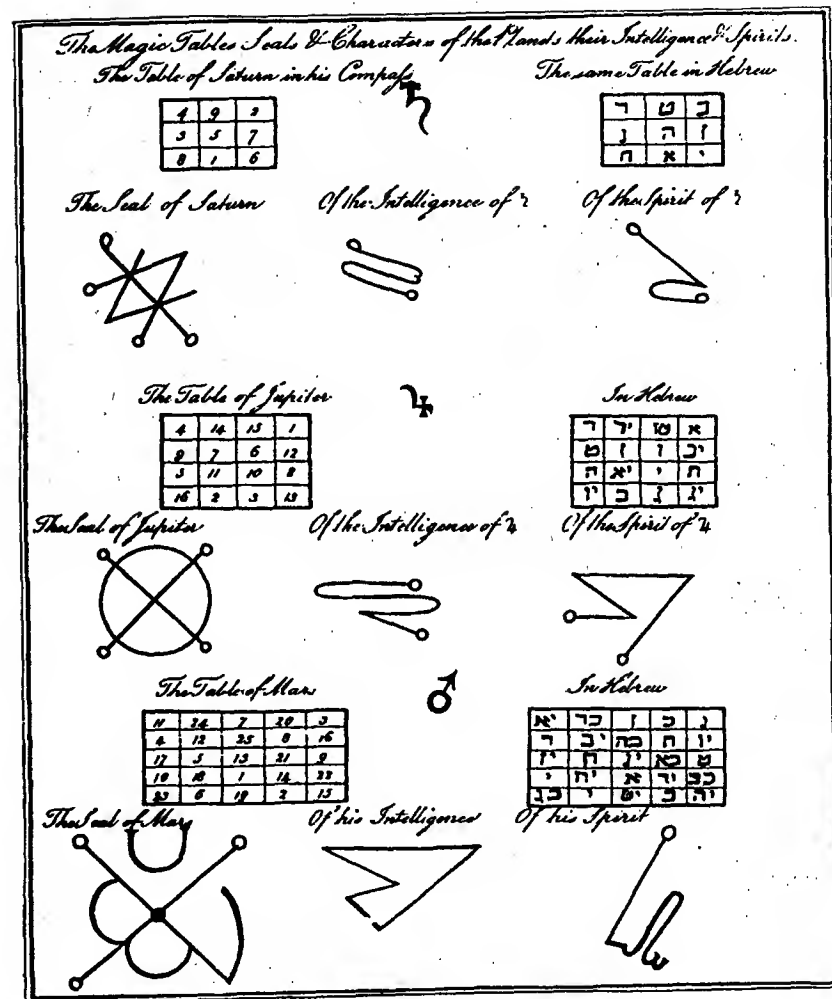
Az asztrológusok több mint kétezer évig tartó gondos és alapos munkája nélkül azonban a mai asztronómusok nem bővelkedhetnének az elmúlt idők napfogyatkozásairól, üstökösseiről és nówáiról szóló információkban. Egészen a közelmúltig a csillagászok asztrológusok voltak – a két revékenység nem volt egymástól szétválasztharó. Mint ahogy ennek analógiájaként a vers nem azonos a versbe foglalt

szavakkal, ám e szavak nélkül nem létezhetne. A szavak egységek, felhasználásra váró adatok; a költő alakzatokba rendezi, jelentéssel ruházza fel őket, metaforát és hasonlatot, képeket és jelképeket hoz létre. Az asztrológus a bolygókat és a csillagokat vizsgálja, alakzatokba rendezi őket, metaforát és hasonlatot, képet és jelképet hoz létre. Nem a csillagok a fontosak, sokkal inkább a rendszer, amelybe belefoglaltatnak.

Az asztrológia a tudomány, a művészet, a vallás, a matematika, a metafora és a mitológia keveréke. Aki próbálkozott már horoszkóp készítésével, az tudja, hogy a számítások unalmasak és időrablók; aki próbálkozott már horoszkóp értelmezésével, az tudja, hogy a sorok mögött kell kutatnia, intuitív módon kell megragadnia a mértani alakzaton belüli jelentést – természetesen elegyítve azzal, amiről az asztrológus sejti, hogy a megrendelő hallani szeretné.

Az asztrológus számára nem a bolygók, nem a csillagok, nem a konstellációk a fontosak, hanem az, amit képviselnek. Az istenekről és hősökről századokon át felhalmozódott elképzelések, viták, szövegek – az alapvető archetípusok – azok, amelyeknek a bolygók, a csillagok és a konstellációk szimbólumai.

Az egyház mindig igen kínos kapcsolatban állt az asztrológiával. Ha Isten nagyobb dicsőségére használták, elfogadható volt; végül is, a Zsoltárok írója maga mondja: „...látom az eget, kezéd alkotását, / a holdat és a csillagokat, amelyeket ráhelyeztél” (Zsolt 8:4); majd: „az eget hirdetik Isten dicsőségét, / kezének munkájáról beszél a mennyboltozat” (Zsolt 19:2). A középkorban az egyház sok papja és szerzetese volt asztrológus; egyáltalán nem volt szokatlan, hogy a pápák tanácskoztak velük. (A Borgia-pápa, VI. Sándor vatikáni lakosztályának mennyezetére a teljes zodiákust felfestette.) De ha csak célzás történt arra, hogy az asztrológiát más célra is használják, az eretnokség vádja nem sokáig váratott magára. Azok a szerzetesek, vagy mások, akik a filozófiát és a tudományokat Isten és a teremtés jobb megértése érdekében tanulmányozták, gyakran foglalkoztak asztrológiával is: nekik nagyon keskeny ösvényen kellett egyensúlyozniuk.

A bolygók mágikus táblázatai, szimbólumai és jegyei
 (Francis Barrett *The Magus*, 1801)

AZ ALKÍMIA

Az alkímia, a „királyok rudománya”, mindig is rudományos és spirituális keverék volt. Mind az egyiptomi alkimisták, mind pedig reneszánsz utódaik tulajdonképpen vegyészek voltak – emellett orvosok is, asztronómusok is, matematikusok és fizikusok is, botanisták és biológusok is, a kor színvonalának megfelelően. Figyelmébe ajánlom azoknak, akik meggondolatlanul elurasítják őket, mint háborodott elméjű vagy csaló mágusokat, hogy tulajdonképpen ők voltak az első tudósok. Ők voltak azok, akik felfedezték, hogy a csiszolt üveg-lencse egy forró gyújtópontba gyűjti össze a Nap fényét, vagy nagyít, ha a tárgyat azon keresztül nézik. Ők voltak azok, akik az ember fiziológiájával foglalkoztak és kikísérlezték, néha helyesen, néha tévesen, hogyan működik az emberi resz, mire valók az egyes testrészek. Ők voltak azok, akik a növényeket tanulmányozták és megtapasztalták, hogy melyek mérgezőek, melyek hasznosak, és hogy a halált okozóak közül kis dózisban melyek gyógyítanak.

Ha hittek is a bolygók befolyásában, a négy elemben meg a testnedvekben – ami a mai tudósokat leereszkedő mosolyra fakasztja, ezek a hiedelmek nem akadályozták meg őket a tudás megszállott keresésében; a jelek világában inkább arra utalnak, hogy éppen ezek a hiedelmek sarkallták a további kutatómunkát. Meglehet, hogy az alkimisták olyan osztrályozó rendszereket használtak, amelyeket ma érvénytelennek tartunk, de legalább használtak osztrályozó rendszereket, amelyek, a maguk módján legalábbis, működtek.

Röviden, a világot az éppen érvényben levő világszemléleten belül maradván vizsgálták, ami nem különbözik attól, amir a tizenkilencedik század nagy kémikusai és vegyészei tettek, vagy amir korunk tudósai tesznek. Különbség természetesen van, amennyiben a mai merev szakmai rétegződés a középkorban és a reneszánszban csak a mesteremberek céheiben létezett. Akkoriban a tudósok egy-szersmind papok, szerzetesek, filozófusok, költők és művészek voltak.

A tizenharmadik század két legnagyobb tanítója, Alberrus Magnus (1193–1280) és Roger Bacon (1214–1292) szintén szerzetes és tudós volt. Albertus Magnus a dominikánusokhoz tartozott, aki mágiával kapcsolatos kutatásai ellenére és annak ellenére, hogy egy életen át Arisztotelészt tanulmányozta, a püspökségig vitte. Bacon ferences volt, neki tulajdonítják a szemüveg és a „tudományos

módszer” feltalálását (ez uróbbi érelmében a jelenség személyes megfigyelése fontosabb a már szentesített bölcsességek elfogadásánál). Élere urolsó tizennégy évét zárkában töltötte állítólagos erernek nézetei miatt. A források váltakozva állítják róla, illetve Alberrus Magnusról, hogy egy beszélő rézfej volt a tulajdonukban; ezt később Aquinói Szent Tamás, aki Albertusnál tanult, szerezte, mivel ranulás közben zavarta az állandó mormogás.

A korszak másik fontos neve Ramón Lull (1232–1315), a spanyol filozófus, aki a spanyol kabbalistrák és a Spanyolország északi részén élő muszlim misztrikusok egyaránt ismerre. Lull a kilencedik századi ír tudós, John Scotus Erigena tanításait, a négy alapelem (föld, víz, tűz, levegő) fogalmát és tulajdonságait (száraz és hideg, hideg és nedves, forró és száraz, forró és nedves), a hét bolygó és az asztrológia tizenkét állarövi jegyét, a három szférát (a szupercelesztialis az angyalok birodalma, a celesztialis a csillagoké, a materiális az embereké), a zsidók és a muszlimok által hangsúlyozott isteni neveket (vagy tulajdonságokat), és ezek mellett még sok egyebet egyetlen komplex rendszerbe foglalta. Ezt nevezték lullianus módszernek, ez volt az alapja minden művészetnek, tudománynak, filozófiának és vallásnak. Lull a memória művészetének, vagy a memória színházának is kezdeményezője volt; *Ars Memoria* című munkája a következő századokra is hatott.

Az alkímiát részben azért figyelték gyanakvással, mert nem keresztény eszméket is magába foglalt. A korai alkimisták közül az egyik legnagyobb harása az arab matematikusnak, Jabir ibn Hayyanának, vagy Gebernek (kb. 721–kb. 815) volt. Szövegeit oly mértékben beburkolta allegorikus szimbolizmusba, hogy a nevéből származó angol „gibberish” szó ma is érthetetlen beszédet jelent. A szimbolizmus arra volt hivatott, hogy a szöveg mélyebb jelentésrégeiről álcazza.

Bár a korai alkimisták kémikusok voltak, akik a későbbi gyakorlati vegyészet alapjait rakták le, az alkímia sosem csupán a fémek arannyá alakításával foglalkozott: mélyebb értelmű pszichológiai, filozófiai és spirituális igazságok szimbolikus nyelve volt.

A beavatás jelentését taglalva a huszadik századi okkultista, Israel Regardie a következőket írja: „Minden mágikus és alkímista folyamat célja a természetes ember megtisztítása, hogy természet-

nek kiművelése által kivonható legyen a szellemi megvalósítás tiszta aránya. Ez a beavatás.”⁴

Az alkimista szövegekben szinte lehetetlen elkülöníteni egymástól a fizikait és a szellemi. Az alkimisták tényleg éveket töltöttek retorikák és lombikjaik között; a szövegek egyik szintje a kémiai kísérletek végrehajtásának kézikönyve volt. A másik, allegorikus szinten a lélek megtisztításához adtak használati utasításokat. E kettő között, a fizikai és a szellemi között helyezkedett el a pszichológiai szint.

Még az alkímia mai tanulmányozói is fontosnak tartják a munka fizikai oldalát. Hogy analógiával éljek, a padlósikálás tisztán fizikai cselekedet; de a novícus, akit erre köteleztek, sikálás közben fontos leckét vehet engedelmességből, önfegyelemből és alázatosságból. Esetleg azt az igen kemény leckét is megtanulhatja, hogy még a padlósikálást is fel lehet Istennek ajánlani; a fizikai erőfeszítés, az ismétlődő mozdulatok és az egyre tisztuló padló még segíthetik is az elmélyülésben.

Az alkimisták a Bölcsek Kövét keresték, amely valószínűleg egyáltalán nem kő, hanem folyadék, tinktúra volt, és amely aranyá változtatta a fémeket. Az átalakítás volt az, ami valójában számított, nem az, hogy mennyi aranyat sikerült létrehozniuk. A Bölcsek Kövét Életelixírként is ismerték, gyógyította a betegségeket, meghosszabbította és jobbra tette az életet – és ez szellemi és fizikai értelemben egyaránt értendő. A kulcsszó a transzformáció.

Az alkímiai folyamatok leírásai a szublimáció és a desztilláció technikájának olyan részleteit tartalmazzák, mint a hőmérséklet, az időzítés; leírják a színeket, amilyenekké a vegyi anyagok és összetevőik a fázisok során válnak: feketévé, fehérré, néha sárgává és pirossá. Az utasítások azonban sosem ilyen világosak, hogy „tégny ennyi meg ennyi ként retortába, lassan hevítsd ennyi meg ennyi fokig.” A folyamatokat és az anyagokat gyakran asztrológiai kifejezésekkel jelölik, vagy emberek, állatok, madarak nevével; a király és a királynő és a köztük létrejövő frigy, a sárkány, a hermafrodita mind szerepeltek az alkímia szótárában. Az allegorikus történeteket gyakran gyönyörű fametszetek illusztrálták. Winston Churchill szavai, amelyekkel a második világháború kezdetén az orosz hadműveleteket jellemezte: „egy talány belsejében levő, titokba burkolt rejtvény”, az alkimista szövegekre is könnyűszerrel alkalmazhatók.

Az alkímia, vagy az alkímia nyelve, vagy az alkímia nyelvének rejtett jelentései valamilyen módon minden ezoterikus rendszerben megtalálhatók. Még a szabadkőművességben is, amely *per se* sosem művelte az alkímiát, felbukkan időnként ugyanez a stílus:

„Vannak égi testek és vannak, amelyek földiek ... és amint magunkban hordozzuk a földinek képmását, ugyanúgy fogjuk az égiét is. Az égi testnek a földi szublimált tulajdonságaiból kell felépülnie. Ez az újjászületés és a transzmutáció titkainak és misztériumainak egyike, amelynek előmozdítására a Rend létrejött. Ez az a templom, amelynek építésével a szabadkőművesek valójában foglalkoznak.”⁵

A HERMETIKUS FILOZÓFUSOK

Amint a keresztény Nyugaton a középkorból reneszánsz lett, a tanulás, amely korábban szinte kizárólag a szerzetesek kiváltsága volt, és a tanulás iránti vágy a nemeseknél is elterjedt annak a tizenötödik századi ethosznak részeként, amely a műveltség nyílt fitogtatásával járt. A firenzei Cosimo de' Medici arra alkalmazta a filozófus-szerzetes Marsilio Ficinót (1433–1499), hogy érdekes kéziratok nyomára bukkanjon. Ezek egyike volt a *Corpus Hermeticum* néven ismert gyűjtemény, amelyről esett már szó az előző fejezetben. 1471-ben fordították le latinra és akkor adták ki; ezzel az ezoterikus tanulmányoknak teljesen új hullámát indították el.

A *Corpus Hermeticum*-ban görög, egyiptomi és más mediterrán eszméket egyesítettek; jellegében gnosztikus és neoplatonista volt; a benne levő szövegek vallásról, filozófiáról, misztikáról, mágiáról, alkímiáról és asztrológiáról szóltak.

A következő két évszázad úgynevezett hermetikus filozófusai ezekre, valamint Ficino neoplatonista tanításaira támaszkodtak, és változatos módokon fejlesztették őket tovább. Az alábbiakban röviden áttekintem e filozófusok legjelentősebbjeit és az általuk kifejtett hatást.

1492-ben, abban az évben, amikor (mindannyian tanultuk) Kolumbusz áthajózta a kék óceánt, a világ folyásának szempontjából talán ugyanannyira fontos dolog történt: Spanyolország és Portugália kitiltotta területéről a zsidó lakosságot. A zsidók, nemrégiben kialakított misztikus tanaikkal együtt arra kényszerültek, hogy keresztülutazzák Európát megtelepedve Németországban, Lengyelországban, Itáliában és Franciaországban, és (egy kis időre) Angliában. A tudósok felfedezték a Kabbalát; Istent és a teremtetést érintő kérdéseikre vonzó megközelítésre leltek.

E tudósok közül egyik legkiemelkedőbb a firenzei Giovanni Pico della Mirandola volt (1463–1494), Ficino tanítványa és barátja, aki szerint a Kabbala a kereszténységet „bizonyította”. Vette a Kabbala módszereit: a miszticizmust, a mágiát, a betűkkel való mesterkedést, az Isten szakrális neveire való összpontosítást, az angyalok (vagy a *dæmonok*) hatalmát, és valami teljesen újat hozott létre – a keresztény Kabbalát. Pico és a későbbi filozófusok inkább alkalmazták, mint átvették a zsidó rendszert. Ezenkívül Pico egy látomásos transzállapotról is írt, amelyben a testtől elvált lélek egyesül Istennel.

Francesco Giorgi (1466–1540) velencei ferences volt és héber tanulmányokat folytatott. Pico hatására kimutatta, hogy Isten szakrális, rejtett neve, a Tetragrammatonban levő JHVH Jézus nevévé alakítható, ami azt bizonyítja, hogy Jézus volt a zsidók várva várt Messiása. Giorgi koherens rendszerben egyesítette a neoplatonizmust, a neopüthagorizmust, Hermész Trismegisztosz tanait, a Kabbalát, az angyalokat, a bolygókat, a harmóniákat és a számokat, valamint Vitruvius építészeti szimbolizmusát. Legjelentősebb műve a *De Harmonia Mundi* (1525), amelyet 1578-ban fordítottak franciára és amelyet John Dee igen jól ismert. Ha valakiről elmondható, hogy a hermetikus filozófia alapítói közé tartozik, akkor az Giorgi, bár nevét – az Agrippához hasonló nevek árnyékában – a modern kommentárok gyakran kifelejtik.

Annak ellenére, hogy Henrik Cornelius Agrippa von Nettesheim (1486–1535) már 1510-ben megírta a *De Occulta Philosophia Libri Tres* vázlatát, a művet csak halála előtt három évvel adták ki. Igen nagy hatású, mágiáról szóló enciklopédia volt, amely amellet

volt, hogy mennyire fontos a különböző vallások szövegeinek tanulmányozása.

Cornelius Agrippát gyakran vádolták azzal, hogy vegyítette egymással a kereszténységet, a kabbalizmust és a neoplatonizmust. Aligha meglepő, hogy gyanakvással figyelték, különösen azok után, hogy egyszer azért szállt vitába – ráadásul sikeresen –, hogy egy állítólagos boszorkányt megmentsen a tűztől. Előadásokat tartott Hermész Trismegisztoszról és könyveket írt *A női nem nemességéről*, valamint *A nők felsőbbrendűségéről*, amelyekkel szintén nem kedvelte meg magát az egyháznál. *A művészetek és a tudományok hiúságáról* című munkája a korabeli tudományosság értékét támadja, *Az okkult filozófiában* pedig azt állítja, hogy a mágia filozófiai tudomány, amely egyesíti a fizikát, az asztrológiát is magába foglaló matematikát és a teológiát.

Theophrastus Bombastus von Hohenheim (1493–1541), akit Paracelsusként ismerünk, orvos és sebész volt. A homeopátia alapját képező elméletet tanította, úttörő volt az éternek, mint érzéstelenítőnek a használatában, a gyógyítást igazi tudománnyá tette – természetesen kora színvonalának megfelelően. Galenus (131–210) óta az ő orvoslási újításai voltak a legfontosabbak. Bajba került, mert svájci lévén latin helyett németül adott elő, és mert kijelentette, hogy az orvosoknak ki kellene hajítaniuk a régimódi elméleteket (nyilvánosan elégette Galenus könyvét), helyettük pedig a „Természet könyvét”, azaz az Isten által teremtetett valóságot kellene tanulmányozni. A közvetlen tapasztalat fontosságának hangsúlyozásával Roger Bacon eszméit követte.

Paracelsus azt tartotta, hogy a jó orvosnak asztrológusnak, teológusnak és misztikusnak is kell lennie ahhoz, hogy megértse mindazokat a hatásokat, amelyek a testet és a lelket érik. Azt tanította, hogy önmagunkkal harmóniában kell élnünk, mert „ha a lélek szenved, szenved a test is”; tehát tudott arról, amit manapság pszichoszomatikus megbetegedésnek neveznek. A tény, hogy Paracelsus orvosi elveit alkimista tanulmányaira alapozta, nem csökkenti azt a hatást, amelyet az orvostudományra gyakorolt, különös tekintettel a betegségek kémiai és ásványi alapú kezelésében.

John Dee (1527–1608) valódi reneszánsz alak volt: orvos, csillagász, asztrológus, térképész, matematikus, filozófus, teológus, I. Erzsébet tanácsadója, valamint feltehetőleg kém. Elég sok könyvet írtak már róla ahhoz, hogy itt csak röviden érintsük. Azzal, hogy 4000 könyvét az új nemzeti könyvtárnak adományozta, a későbbi British Museum alapjainak lerakásában segédkezett.

Dee története kiváló intő példa mindazoknak, akik ezoterikus tanulmányokba bonyolódnak, hogy ne váljanak rabjaivá az Edward Kelleyhez hasonló karizmatikus alakoknak, aki lehet, hogy valódi misztikus volt, de minden kétséget kizáróan valódi sarlatán is. Dee az ő befolyására hagyta évekre abba tulajdonképpen tanulmányait. Kelley volt a médium; olyan üzeneteket mondott tollba, amelyekről azt állította, hogy angyaloktól, a neoplatonista *dæmonok* megfelelőitől származnak. Amellett, hogy számos jelentős okkult szöveget adtak át nekik, az angyalok küszöbönálló halálára figyelmeztették Dee-t. Ez mindkettőjüket arra készítette, hogy családjakkal együtt Prágába meneküljenek, ahol Kelleyt börtönbe vetették. Szökés közben halt meg 1595-ben. Dee 1598-ban tért vissza Angliába, hírnevének romjai közé; nyomorban halt meg 81 évesen.

Ám ahogyan Dame Frances Yates történész is kiemeli, „Dee tevékenységének szenzációs angyalidéző része szoros összefüggésben állt matematikusként elért sikereivel.”⁶ Keresztény kabbalista volt, aki Cornelius Agrippa és mások nyomdokain haladt. Püthagoraszig visszamenően a számokra úgy tekintettek, mint a teremtés egészének alapjaira; a kabbalisták átvették és kiterjesztették Püthagorasz eszméit, most pedig ugyanezt tették a hermetikus filozófusok.

Giordano Bruno (1548–1600) meglehetősen csapongó szellemi életet élt. Dominikánus szerzetesként kezdte (ahonnan menekülnie kellett, amikor felfedezték, hogy Erasmus bizonyos „gyanús” munkáit a kolostor illemhelyén rejtegette), majd lutheránusként is, kávinistaként is eltöltött valamennyi időt, hogy aztán az ortodox kereszténység valamennyi formájával ellentétbe kerüljön. Már-már kérdés volt, hogy melyik egyház bosszúja teljesebben be hamarabb rajta. Brunónak sok embert sikerült magára haragítania; *Il Candelai*

című darabja csípős támadás volt az akadémikus pedantéria és képmutatás ellen.

Legnagyobb hibája az volt, hogy imádott vitatkozni, és korlátok nélkül mindent megkérdőjelezhetőnek hitt. Az egyház azonban más véleményen volt. Bruno merész gondolkodó volt; vette Kopernikusz heliocentrikus elméletét – hogy a Föld forog a Nap körül és nem fordítva – és kiterjesztette: lehet, hogy a többi csillag is nap, amelyek körül bolygók keringenek? Az elfogadott nézet szerint a Föld állt a középpontban, körülötte a Nap, a Hold és a bolygók, amelyek körül viszont a csillagok keringtek, Isten pedig a csillagok fölött helyezkedett el. Ha azonban a világegyetem tele van távoli napokkal és bolygókkal, akkor hol van Isten? Bruno gondolatmenete az volt, hogy Isten a teremtés minden részét átítarta; azt tanította, hogy az ember saját erőfeszítései révén tulajdonképpen Istenné válhat, vagy legalábbis demiurgosszá; ez pedig még nagyobb ellentétben állt az ortodox hittel, mint Pelagius eretnek doktrínája.

Brunót életében talán leginkább a memória művészetében elért jártassága miatt csodálták; gyakran kérték fel arra, hogy ennek módszereit oktassa. 1591-ben Velencébe hívták, hogy bizonyos Mocenigót tanítson, aki aztán eretnekség vádjával feljelentette őt a hatóságoknál. Velencében börtönözték be, majd 1593-ban Rómába vitték. Hétévi börtön és inkvizíciós kihallgatás után 1600-ban máglyán égették el.

Francis Bacon (1561–1626) szinte bizonyosan nem volt sem alkimista, sem korai rózsakeresztes, sem pedig ős-szabadkőműves, bár mekkora magabiztossággal is állítottak ilyesmit azok, akik magukénak szerették volna nyilvánítani a későbbi századokban. Filozófus volt és tudós; kétségkívül ismerte korának más tudós-filozófusait, akik közül többeket mélyen leköttörtek ezoterikus tanulmányaik – ám ez minden. A későbbi, ezotériával foglalkozó „történészek” számára jelentősége főleg befejezetlen művében, az *Új Atlantiszban* áll, ebben a halála után kiadott allegorikus történetben, amely egy mitikus utópista társadalomról szól. E társadalom, mint tágan értelmezett közösség, nem pedig szervezet, a tanulásnak és a természet tanulmányozásának szentelte magát.

A könyvet legalább annyira ihlette Bacon széles körű politikai tapasztalata, mint ezoterikus ismertetei, de a későbbi ezoterikus társaságok gyakorlatilag ezoterikus „tervezet”-nek tekintették.

Christoph Friedrich Nicolai, egy német szabadkőműves 1782-ben azt állította, hogy az *Új Atlantiszban* levő Salamon-ház a szabadkőművesek előfutára volt. Dr. Wynn Westcott, a *Societas Rosicruciana in Anglia* elnevezésű tend legfőbb mágusa, a Golden Dawn hetmetikus rend háttér alapító tagjának egyike, kijelentette, hogy Bacon „tőzsakeresztes adeptus lett”, miközben az ezoterikus történetész, A. E. Waite szerint „erte (a kijelentésre) sem bizonyítéka, sem felhatalmazása nem volt.”⁷

A mai ezoterikusok közül sokat befolyásolt a Teozófiai Társaság, akár tudatában vannak ennek, akár nem. A vezető teozófus, Annie Besant (1847–1933) szerint Bacon a Nagy Fehér Testvériség, az „Isteni Embetek Testvérisége” számos inkarnációjának egyike volt; egyik korábbi életében Christian Rozenkreutz volt, egy későbbiben Saint-Germain gróf. Az Egyetemes és Győzedelmes Egyház, amelyet Elizabeth Claret Prophet 1974-ben alapított, ennél egy kicsit jobban kidolgozta az ötletet. Saint-Germain mester előzőleg Francis Bacon volt, azt megelőzően pedig Kolumbusz Kristóf; Roger Bacon; Metlin; Prokusz, a görög neoplatonista; Szent Albán; Szent József, Mária férje; Sámuel próféta; és magas rangú főpap Atlantiszon 13 000 évvel ezelőtt. Azt mondják, hogy húszévesen „Bacon titokban megalapította az első tőzsakeresztes testvéri szövetséget, a Rosicrucian Itodalmi Társaságot és az első szabadkőműves páholyt.”⁸

A Los Angeles-i központú *Philosophical Research Society*, amelyet Manly Palmer Hall (1901–1990) alapított, főként kétszázegynéhány könyvének kiadására, egyenesen azt állítja, hogy Bacon alapította az Egyesült Államokat. Ráadásul következetesen „Lord Bacon”-ként emlegeti, habár Sir Francis Bacon Lord Verulam volt, St Alban vikomtja. Az amerikai álom ezoterikus megfelelőjét később fogom megvizsgálni.

A MEMÓRIA MŰVÉSZETE

Manapság nem okoz nehézséget, hogy könyvben nézzünk utána azoknak a tényeknek, amelyekre csak félig-meddig emlékszünk; de ez nem volt mindig így. A nyomtatás feltalálása előtt minden köny-

vet kézzel másoltak le (ami esetenként számos változat kialakulásához vezetett mind az átírási hibák, mind az ítnokok „javító” szándéka következtében). A középkorban a könyv titka volt és értékes, még a tudósok is hat-tíz példánnyal büszkélkedhettek csupán életük során. A tizenhatodik századi John Dee többzetes könyvtára elérhetetlen álom lett volna akár csak kis idővel korábban is. Ezért a memóriának sokkal nagyobb szerepe volt, mint ma – elengedhetetlenül fontos volt a bárdok, dtuidák, papok, szetzeresek, mágusok, tudósok és bárki számára, akinek nagy tetjedelmű anyagot kellett ismernie és felidéznie.

Az ezotériával foglalkozók számára még fontosabb volt a jó emlékezőtehetség; a legcsekélyebb tévedés is katasztrofát okozhatott az alkímiai kísérletek vagy a *dæmonok* megidézése közben. Az ismertetek megszerzése és megőrzése (például Ramón Lull *Ars Memoriájához* hasonló módszerekkel) maga is komplex tudomány volt, már-már a mágiának egy formája. De mint annyi minden az ezotéria világában, a „mágikus” gyakran az ügyesség, a jártasság szinonimája, amelyek gyakran voltak függvényei bizonyos trükkök mesteti elsajátításának.

A memória művészete, vagy színháza, vagy palotája is ilyesmi volt; különböző változatait ma is alkalmazzák színpadi emlékezőművészek. A különböző technikák egyike, hogy egy épületet kell elképzelni annak minden egyes szobájával: képzeletünkben világos és részletes képet kell alkotnunk. Minden szoba a tudás más-más ágát jelenti, a szobának minden egyes része – az ajtó, az ablak, a tűzhely, az asztalon látható tárgyak, a ládában vagy a függöny mögött rejtőző tárgyak – ennek a területnek a részhalmaza. Új ismeret elsajátításakor ezt mnemonikus képként a megfelelő szoba megfelelő helyére kell elhelyezni: az egész úgy működik, mint egy képzeletbeli itattendező. Az idők során egy teljes, pontosan katalogizált könyvtár épül így fel, ahol az ismertetek minden egyes darabja a saját helyére került, így azonnal megtalálható.

A vizualizáció minden ezoterikus munkának fontos része. Érdekes megemlíteni, hogy a mai tőzsakeresztesek és az okkult tudományok más iskolái, mint „Az Adytum Építői”, mind azt állítják, hogy tanításaik elsajátítása során a beavatottak memóriája tohamosan javulni szokott. A szabadkőművesek hosszú és bonyolult szertartásait és előadásait is mind emlékezetből teptodukálják.

A TITOKTARTÁSSAL ELÉRT BIZTONSÁG

A hermetikus filozófusoknak kevés eszméje volt „biztonságos”. Az asztrológiát, amely lényeges része volt a teljes elméletnek, a római katolikus egyház minden pápája másképp ítélte meg a századok folyamán; általában az alkímia volt az, amelyet mélységes gyanakvással fogadott paraszt és prelátus egyaránt. Ami pedig az angyalok vagy démonok, szellemek megidézését illeti, az a legsötétebb boszorkányság volt. Az ezotéria iránt érdeklődő katolikusokról azt gyanították, hogy a Sátánnal cimborálnak; a protestánsokról pedig azt, hogy megfertőzte őket Róma. A kereszténységnek ez a két fő ága minden esetben egymással homlokegyenest ellenkező nézeteket vallott; a tizenhatodik és a tizenhetedik század háborúinak nagy része tulajdonképpen a vallásról szólt. Kockázatos volt kockázatos eszméket vallani. A filozófusok közül sokan kényszerültek arra, hogy tanaikat visszavonják; voltak, akik mint Bruno, hitük miatt meghaltak.

Ha a legcsekélyebb esélye is volt annak, hogy az eretnecség, mint vád felmerüljön, biztonságosabb volt hallgatni a meggyőződést és a hitet illetően, és másokat is csak akkor tanítani, ha pontosan tudatosodott bennük a titoktartás szükségessége. A mai ezoterikus iskolákban és titkos társaságokban a gondosan felépített, fokozatosan feltárt ismeretek részben azzal magyarázhatók, hogy minden szint az előzőekben már megtanultakra épül, ám van egy másik, a múltban gyökerező ok is. Az új beavatottak először meglehetősen ártalmatlan tudás birtokába jutnak; ha a jelölt a távozás mellett dönt, vagy ha kém volt, nem sokat tudott meg és tanítója sem vádolható meg semmivel. Ám amint a jelölt egyre feljebb halad a beavatási fokokon, a tanítások ortodox szempontból egyre gyanúsabbakká válnak, napfényre kerülésük esetén pedig egyre veszélyesebbé. Adott ponton, talán évek múlva, ám mindenestre néhány szint múlva a beavatott rájön, hogy fokozatosan ismeretek tömegét sajátította el, és hogy talán olyan szertartásokon vett részt, amelyek máglyára vihetik.

Hajlamosak vagyunk azt gondolni, hogy az eretnekek és a boszorkányok üldözése középkori barbárság volt, de ez a barbárság folytatódott a reneszánszban is, és még tovább. Utoljára 1781-ben, Sevillában vetettek embert máglyára eretnecség miatt. A spanyol inkvizíció 1834-ig folytatta az eretnekek felkutatását. Nagy-Bri-

tanniában, amely szereti magát toleránsnak hinni, egészen 1951-ig nem vonták vissza a boszorkányellenes törvényt. Minden vallás fundamentalistái követelik, hogy az istenkáromlást büntető törvényeket meg kell szigorítani. A Salman Rushdie ellen kiadott *fatwah* emlékeztető arra, hogy vallásos hitről túlságosan nyíltan beszélni még mindig veszélyes. Nyugati liberális demokráciánk kikötőjéből félrevezető lenne mindebben a muszlim szélsőség barbárságát látni. Martin Scorsese filmjét, a Nikos Kazantzakis regénye alapján készült *Krisztus utolsó megkísértését* az első vetítések után keresztény fundamentalisták rüntetése követte; azokat, akik elmentek megnézni a filmet, leköpték és istenkáromlóknak nevezték. Amerikában még a komputerjátékok írói és kiadói is kaptak halálos fenyegetéseket a keresztény fundamentalistáktól.

AZ ÉPÍTÉSZET

Amikor 1453-ban Konstantinápolyt lerohanták a törökök, a (főleg Itáliába) menekülő tudósok értékeik nagy részét, magukkal vitték ókori kéziratok formájában, ezzel Nyugaton elindították a reneszánsz nagy, klasszikus újjászületését. Nemcsak a görög és az egyiptomi filozófiát tanulmányozták, a görög és a római építészet szintén ellátta mintával a reneszánsz felhasználókat.

Sokszor felmerül a kérdés, vajon mi lehet a kapcsolat a modern, „elmélkedő” szabadkőművesek és a középkori kőfaragók között. A kapcsolódási pontok egyike, hogy a hermetikus filozófusok, akik a szabadkőművesek elődei közé tartoztak, olyan ezoterikus tudást fedeztek fel újra, amelynek gyakorlati kifejeződését a középkor építésszei és építői soha nem is felejtettek el. Az építészet egyike volt annak a számos tárgynak, amelyet Cornelius Agrippa, John Dee és a többiek tanulmányoztak és amelyről írtak. A kőfaragók századokon át megtartották a geometriáról és az arányokról szóló titkaikat. Aból a bőséges „új” anyagból, amely a tizenötödik században hozzáférhető lett számukra, a hermetikus filozófusok nagyjából ugyanazt fedezték fel és szintén titokban tartották, egyebekkel együtt. Vagy legalábbis rejték helyen.

Vitruvius a Kr. e. első század nagy római építésze és építészeti munkák szerzője, aki architektúrájával filozófiai eszméket testesített meg. A rómaiakat átittatták a görög építészeti elvek, bár az, aho-

gyan az épületekhez elnagyoltabban közelítettek, jelzi, hogy vesztettek a kifinomultságból.

Vitruvius klasszikus műve, a *De Architectura Libri Decem* természetesen ismert volt a tizenkettedik században, ám egy időre eltűnt, hogy 1486-ban fedezzék fel ismét. A középkori kőfaragók és a tizenhatodik-tizenhetedik századi filozófusok egyaránt felfogták Vitruvius építészetének szimbolikus igazságát: az arány mindennekfelett fontos. Az épületek arányai az anatómiai arányokat képezték le, hiszen minden bizonnyal az ember volt a teremtés koronája. A kettő közti viszonyról szól a tizenharmadik századi francia építész, Villard de Honnecourt könyvecskéjének előszava is, amelyről a szerző reméli, hogy „nagy segítséget nyújthat a kőműves- és az ácsmesterség alapelveinek oktatásában. A portrérázolásra és a vázlatkészítésre vonatkozó módszereket is találhat benne az olvasó, ahogyan azt a geometria törvényei megszabják.”⁹

A geometria alapszabályainak ismeretét – amelynek a görögök még birtokában voltak – a középkorra elfelejtették; a tudósok legalábbis. A középkori építészek és építők, azaz a kőművesek azonban még mindig őrizték ezt a tudást, amelynek egy részét kétségkívül a mesterek adták át inasaiknak és segédeknek ugyanúgy, ahogy a többi céhes mesterség hagyományozta a mesterségbeli titkokat. Ezenkívül azonban sokat tanultak közvetett vagy közvetlen módon a dél-európai muszlimoktól. Láthattuk már, hogy az ő tudományos színvonaluk és tanulás iránti elkötelezettségük előbbre járt keresztény kortársaikénál. A muszlim tudósok minden forrásból, ideértve a görög filozófusokat is, gyűjtötték és őrizték az ismereteket, és hajlandóak voltak bárkinek átadni, aki tanulni akart. Az arab egyetemek a tudomány elismert székhelyei voltak. Mohón vetették rá magukat a matematika minden ágára, az algebrára, a geometriára, a trigonometriára. Ma már nem tudjuk, hogy ez a tudás milyen közvetítéssel jutott el az olasz, a francia és az angol kőművesekhez, de azok között, akik a tizenkettedik és a tizenharmadik században kapcsolatban álltak a muszlimokkal, biztosan ott voltak a zsidó kabballisták és a templomos lovagok. Földrajzi helyzetük és a mások hite iránti toleranciájuk miatt nagyon valószínű, hogy a katharoknak is voltak hasonló kapcsolataik.

Emlékeztetnem kell arra, hogy a gótikus építészetet az arab építészet inspirálta.

A francia történész, Jean Gimpel szerint a kőműves ismeretekhez társított titkosság a tizenharmadik század végétől ered. Egy századdal későbbi az a dokumentum, amely azt bizonyítja, hogy a tanoncoknak meghagyták: bizonyos dolgokat tartsanak szigorú titokban. Az 1390-ből származó Regius-kéziratban ez áll:

„Betartja és megtartja mesterének és társainak tanításait. Senki emberfiának nem mondja el, hogy szobájának magányában mit tanult, senki előtt nem fed fel semmit abból, amit a páholyban lát vagy hall, vagy ami ott történik. Bárhová is megy, senkinek ne árul el a teremben vagy a dormitóriumban hallottakat; tartsd ezeket meg és tisztelni fognak érte; ha pedig szabadon beszél ezekről a dolgokról, magadra gyalázatot hozol, mesterségedre pedig szégyent.”¹⁰

Gimpel véleménye az, hogy a fentiek nem valamifajta ezoterikus tudásra, hanem egyszerűen csak a mesterség fogásaira, a mesterségbeli titkokra vonatkoznak, amelyeket a szakmán belül kell tartani.

Mi volt olyan különleges az építészeti ismeretekben? Egyrészt természetesen a mesterségbeli jártasság. Hatalmas különbség volt egy munkásember (kunyhónál kevéssel különb) házának felépítése és egy katedrális felépítése között. Az építőiparnak akkor is, akár csak ma, meglehettek a maga széltolói; a szakképzett kőművesek nem akarták, hogy a hasonló alakok hozzá nem értése tönkretegyen egy katedrális felépítést. A szabadkőműves kézfogás és egyéb ismertetőjelek feltehetőleg Skóciából származnak, ezekkel tettek különbséget az igazi kőművesek és az olyan munkások között, akik – mondjuk – egy kőfal felhúzására voltak képesek. A kőművesek titkai körülmisztika egy részét talán azért hagyták kialakulni, hogy hangsúlyozzák a különbséget az építésmesterek – akiket gyakran *magister*, *maître* néven is ismertek, időnként pedig akár „a kőművesmunkák doktora”-ként – és az egyszerű munkások között.

Valószínű, hogy a tizenharmadik század végétől darálódó új titkosság egyszerűen a késő középkori társadalom szövevényességét tükrözte. Az is nagyon lehetséges, hogy a titoktartás okainak egyike az volt, hogy a kőművesek tartottak az egyház reakciójától, ha kiderül, hogy építészeti ismereteik részben, közvetve vagy közvetlenül a muszlimoktól származnak.

Maga a matematikai tudás is védelemre szorult. Püthagorasz tételét ma minden tizennégy éves ismeri, de hétszáz évvel ezelőtt kevesen tudták, és még kevesebben tudták alkalmazni például arra, hogy hogyan szerkesszünk négyzetet, amelynek területe pontosan félszer vagy kétszer annyi, mint egy másik négyzet területe. A legtöbb ember számára a szögmérés is ismeretlen volt, az aranymetszés pedig még ennél is ezoterikusabb, a szó szélesebb értelmében. A matematika komplex jellege – a matematika „mágiája”, ahogy a hétköznapi emberek látták – oda vezetett, hogy időnként „fekete művészet”-ként is emlegették.

Ráadásul az épületek háromdimenziósak. A pergamenre vetett vázlattól a befejezett épületig nemcsak konceptuális váltásra van szükség, hanem különböző specifikus elvekre is – ahhoz, hogy a tervrajztól el tudjunk rugaszkodni. Ezt a sajátos tudást, amelyet az inaskodás és a céhlegénység évei alatt szereztek meg, a mesterek féltékenyen őrizték.

Végül, az építészethez geometria is hozzátartozik, a geometriához pedig (és erről Gimpel megfélekedezik) szimbolizmus. A körök, négyzetek, háromszögek közötti viszonyok, a Salamon pecsétjét vagy a Dávid-csillagot létrehozó, egymást fedő két háromszög, a pontok, oldalak és szögek számának jelentősége a különféle mértani idomokban – mindennek jelentése volt.

Az Európa-szerte meglevő középkori és reneszánsz katedrálisok tele vannak jelképekkel nemcsak a festményekben, szobrokban és metszetekben, amelyek ilyen vagy olyan szintű értelmezéséhez az emberek hozzászoktak, hanem megtervezésükben is. Az egymást követő századokon át itt imádkozó gyülekezetek, a szertartást végző papok, de még a legmagasztosabb egyházi eseményeket lebonyolító püspökök többsége sem volt és nincs teljesen tudatában annak, hogy az őket körülvevő kövekbe üzenetet építettek azok, akik az épületet elképzelték, megtervezték és kivitelezését felügyelték: az építészek és az építőmesterek.

A már említett aranymetszés specifikus arányviszonyait a görög és a római építők is ismerték; felfedezését Püthagorasznak tulajdonítják. A Q pont körülbelül a harmadánál osztja két részre az A-B egyenest úgy, hogy a rövidebb, A-Q rész és a hosszabb, Q-B rész aránya megegyezzen a hosszabb, Q-B rész és a teljes A-B egyenes arányával. Ez az arány egészen pontosan 1:1,618.

A geometriának ez alapvető arányviszonya. Megtalálható abban a viszonyban, amely az egyazon körbe írt pentaklon (szabályos ötagú csillag) és pentagon (szabályos ötszög) között fennáll. Korszakos jelentősége van a *vesica piscis*, a mandorla szerkesztésében, amelyet gyakran látni vallásos tárgyú festményeken és festett üvegablakokon. Az „ideális” emberi test arányaiban szintén fellelhető. Valamint mindenütt az ezoterikus építészetben.

A „átfogó négyzetének összegével” gyötört iskolások nemzedékei átkozhatták Püthagoraszért ezért az újabb mértani állandóért. A katedrálisok látogatóit azonban, hívőket és műélvezőket egyaránt bámulatba ejti a fölfelé tornyosuló, hatalmas bezárt tér, amely az építészek és az építők szakértelmét dicséri; ám a megnyugvást és a békét is érzik, a *helyénvalóságot*, ez pedig az építészek és az építők művészetét dicséri – azt, hogy megértették a muszlimokon át a rómaiakhoz és a görögökhöz visszavezethető arányokat, amelyek a geometria és a számok ezoterikus jelentőségének függvényei, és bánni tudtak velük.

Méltányosnak érzem itt megemlíteni, hogy az építészet történetének írói közül legalább egy másképp látja az eredeti kapcsolatot. Az ókori görögökről szólva Peter Kidson a következőket mondja: „Bármely úton-módon jutottak is hozzá, az építészek alkalmazott geometriában szerzett tapasztalata lehetővé tette az a nyersanyag, amelyből a filozófusok kialakították tételeiket.”¹¹ Ez lehet így, vagy sem, mindenesetre nem változtat azon, hogy az építészeti és a filozófiai geometria egymással kölcsönhatásban állt.

Az is világos, hogy a középkori építészek és építők nem veszítették el ezt az ősi tudást, amelynek aztán csodával határos módon a tizenötödik században kellett ismét előbukkannia. Az építészek terveztek, az építők építettek jóval azelőtt, hogy Cornelius Agrippa és John Dee elkezdte volna tanulmányozni a filozófiában rejlő „tudományok királynőjét”.

Most pedig vessünk egy rövid pillantást a geometria és az építészet jelképeire.

A kereszt alakban felépített templomok egyértelműen szimbolikusak; nyilvánvalóan jelképes értelme van annak is, hogy az oltárt a keleti oldalra helyezik, miközben a tekintetet fölfelé vonja. Ám ennél jóval többről is szó van. A kőfaragó a kőtömböket formára iga-

zítja, csiszolja és vési – ebből pedig dicső katedrális lesz Isten nagyobb dicsőségére, a lelki épülés szimbólumaként, amelynek során a fizikai test durva anyagából formát önt az újjászületett, „kicsiszolt” lélek.

A számok szellemi tulajdonságairól szóló püthagoreus elképzelés világosan tetten érhető a mértani tervezés jelképiségében, amely minden építészeti elgondolás alapjául szolgál a legkisebb díszítőelemtől a legnagyobb katedrális szerkezeti megvalósításáig.

Isten száma a hármas mind a keresztény Szentháromságban, mind az egyéb vallások hármas istenségeiben, akárcsak a múlt, jelen, jövő állandóságában és örökkévalóságában. A szexuális jelkép-rendszerben a felfelé mutató háromszög férfit, a lefelé mutató nőt jelent. Ugyanezt az elemekre vonatkoztatva, a felfelé mutató háromszög tűz, a lefelé mutató víz. A négyes az anyag száma és a teljessége: négy elem, négy évszak, négy evangélista és négy égtáj van. A négyzet, és ezért a kocka is a szilárd, határozott, megbízható hatalmat jelöli. (A szabadkőműves Tarot-ban a Császár egy kockán ül.) Az ötös az ember száma: a fej és a négy végtag ötágú csillaga, ahogyan a körbe és négyzetbe rajzolt emberi test jól ismert ábrázolása mutatja. Az öt érzéket is ez képviseli, valamint az érzékekkel felfogható világot. Hagyományosan ez az ezoterikus szellemiség száma is, talán azért, mert (ahogy a dobókockán vagy a dominón a pöttyök) az Egyben való egységet, azaz Istent körülveszi az anyagot jelentő Négy.

A nulla mint számjegy nem hordoz numerológiai jelentőséget, annál inkább a kör alak. A kör tökéletességet jelent, Isten teremtenek egészét, a teljes világegyetemet. Az évszakok váltakozására is emlékeztet, az élet folyamatosságára a születéstől a halálig és az új életig, ezzel pedig az örökkévalóságra és a végtelenre – és természetesen a reinkarnáció „eretnek” tanára, amelyben oly sok korai keresztény hitt és amely központi helyet foglal el a legtöbb ezoterikus hitben. Az asztrológiában ez jelenti a napot, de a zodiákusi kört is, az égboltot, amelyen a csillagok és a bolygók haladnak. Empedoklész, Kr. e. ötödik századi görög filozófus a következőket írja: „Isten az a kör, amelynek mindenütt van középpontja és sehol nincs kerülete.”

A gömb egyszerre jelenti a lelket és az univerzumot, valamint ismét a zodiákust. Ez a tökéletes mértani idom.

A tojás hasonló a gömbhöz, ám a születés, az alkotás és a termékenység misztériumát is tartalmazza; az élet és az életre való készülődszimbóluma.

A *vesica piscis*, a lekerekített rombusz vagy mandulaforma, amelyet két, egymást részlegesen fedő kör hoz létre, két erő vagy világ találkozását és kapcsolódását mutatja: a férfi és a nő, az anyagi és a szellemi, menny és föld, Isten és ember egymásra találását. A szüzességnek is és a női szexualitásnak is jelképe a vulva alak miatt. A mandula a burkon belüli édes gyümölcsöt jelenti, a rejtett titkot, valamint a Krisztus emberi alakjában levő isteni természetet.

Ez csupán válogatás a formák és számok spirituális jelentőségéből és jelképiségéből. Még egy elemet említek meg, amely néha az európai katedrálisokban látható: az útvesztő és a labirintus az anyag fogságába esett lelket képviseli – ami gnosztikus képzet – és küzdelmes útját Istenhez. E labirintusok közül kevés maradt épen és kevés van látható helyen: a későbbi egyházi hatalmasságok vagy nem értették szimbolikus üzenetüket és ráépítettek, vagy értették és szándékosan rejtették el őket.¹²

A RÓZSAKERESZTESEK

Frances Yates meggyőzően érvel amellest, hogy a rózsakeresztesek születését közvetlenül John Dee ihlette, aki Cornelius Agrippa és Francesco Giorgi műveit tanulmányozta, és aki majd Edmund Spenser *The Faerie Queene* (A tündérkirálynő) című költeményére hatott: ebben a szereplők egyike a lovag, vörös kereszttel.

A rózsakeresztesek, mint testület, a semmiből bukkantak elő. A világ akkor hallott róluk legelőször, amikor 1614-ben megjelent a *Fama Fraternitatis*, 1615-ben a *Confessio Fraternitatis*, 1616-ban pedig a *Chymische Hockzeit*, azaz *Christian Rosenkreuz kémiai menyegzője*. Ezek a művek magának a Rózsakeresztes lovagnak a történetét tartalmazták, egy vallási kiáltványt és egy allegorikus mesét. A szerző neve egyiken sem volt feltüntetve. A három munkát együttesen szokás a Rózsakeresztes Kiáltványnak nevezni.

A *Fama* (A Legdicsőbb Rózsakeresztes Rend Testvériségének Visshangja) azt meséli el, hogyan fedezték fel halála után 120 évvel a Rózsakeresztes sírját, aki Németországban született 1378-ban, fiatalemberként elutazott a Szentföldre, Törökországba és Arábiába, sok

mindent tanult, megalapította a Rózsakereszt Testvériséget, és 1484-ben, 106 évesen halt meg. Sítját a testvérek egyike fedezte fel: hétszögletű volt, egy oltát volt benne és az Alapító épen megmaradt teste. Annak idején Rózsakereszt megfogadta, hogy a szövetség száz évig tartsa magát titokban. A sírt ismét lepecsételték, ám a Testvériség felszínre kerülhetett.¹³

A *Confessio* azt meséli el töviden, hogy a gyógyításban és a tudományokban jártatos embeteknek van egy titkos szövetsége, amely tanításaival és jótékony hatásával jót hoz a világra. Elítéli a pápaságot, akárcsak azokat a satlatánokat, akik az alkímiát, az asztronómiát és más okkult tudományokat hiteltelenné tesznek.

A *Kémiai menyegző* különös és bonyolult történet a fiatal Rózsakereszttestől, akinek utazásai során számos próbatétellel kell alkalmasságát bizonyítania; egyéttelműen szellemi utazástól van szó, amelynek során egyéb felfedezések mellett önmagát is megismeri. Utazásai és próbatételei szintén szimbolikusak. Egyfelől John Bunyan *Pilgrim's Progress* (*Zarándokok útja*) című művéhez hasonlítható, másfelől ahhoz az utazáshoz, amelyet a Tót Bolondja tesz meg; ismét más értelemben alkímiai allegóriának tekinthető.

A legtöbb szakértő magát Rózsakereszttest is allegorikus fikciónak tartja. A háttér dokumentumba foglalt eszmék és eszmények igen erős visszhangjai a kortabeli hermetikus filozófusok nézeteinek, ám az nem állapítható meg, hogy melyiket ki írta. A *Fámát* egy másik szöveggel, *A világ megreformálásával* együtt adták ki; ez egy olasz szerző, Ttajano Boccalini egyik könyvéből származó fejezet német fordítása. A *Confessio* John Dee *Monas Hieroglyphica* című munkájának átírásából vett tézissel együtt jelent meg. (Ezzel nem akarok arra célozni, hogy két kiáltvány szerzője Boccalini, illetve John Dee lett volna; csak arra, hogy a kiadók, és feltehetően a szerzők ismerték e két író munkásságát.)

A *Kémiai menyegzőt* általában Johann Valentin Andreae-nak (1586–1654) tulajdonítják, aki egészen 1799-ig lappangó önéletrajzában azt állítja, hogy 17 éves korában írta, ám életében hatalmas etőfeszítéseket tett azért, hogy elhatárolja magát azoktól a vádaktól, amelyek szerint a három dokumentum bármelyikét ő írta volna. Luthetánus papként az etetnekségnek még a leghalványabb árnyalatától is távol kellett tartania magát. A *Kémiai menyegző* szerzőjének címe ő pályázik a legnagyobb valószínűséggel; sokan azt hiszik, hogy a *Fámát* is ő írta, feltehetőleg más tudósokkal együtt.

A Rózsakereszt Kiáltványok mind egy titkos testvériségről beszéltek, amely az emberiség hasznára működik. Az adeptusok csatlakozhatnak, ha akarnak; ám a dokumentumok nem tartalmaztak sem címet, sem jelentkezési lapot. Egész Európában mágiával foglalkozó filozófusok próbálták ismertté tenni magukat abban a reményben, hogy kapcsolatba lépnek velük és csatlakozásra szólítják fel őket.

A rózsakeresztesek jelképe egy egymásra helyezett rózsza és kereszt. Ez önmagában nem volt újdonság; Andreae és Luthet családi címében egyaránt szetepelt. A keresztől általában rögtön feltételezik, hogy keresztény keresztől van szó, bár fel kell hívnom a figyelmet arra, hogy mint vallási szimbólumot nem a kereszténység találta fel. A kereszt tulajdonképpen több ezer évvel előzte meg a kereszténységet; hosszú ideje föld és menny, ember és Isten találkozásának jelképe. Az alkímia nézőpontjából az aktív, férfi princípium (a függőleges) és a passzív, női princípium (vízszintes) egybefortadása; a numerológia szempontból egyszerre képviseli a Négyes szilárdságát és az Ötösben tejlő Isten az embetben eszméjét, a középpontot egyetlen pontnak tekintve. A kötbe tajzolt kereszt a napistenség korai szimbóluma volt. Mindezek ellenéte Chistian Rosenkreuz neve arra utal, hogy a rózsakeresztesség a kereszténységen alapszik – bár nem feltétlenül az ortodox, exotetikus kereszténységen.

A rózsza szintén időtlen jelkép. Ez is jelezheti a Napot, vele együtt pedig az isteni világosságot vagy a szellemi megvilágosodást. A rózsza a szetetet szimbóluma, az érzéki szerelemé és az Isten iránti szenvedélyé egyaránt. Ha a rózsaszirmokat feltátulkozó szeméremajkaknak nézzük, a női szexualitást jelképezheti; akárcsak a tisztaságot és a szüzességet, ezáltal pedig az áldott Szűzmária jelképeinek egyike. A rózsza, még mielőtt a rózsakeresztesek és a szabadkőművesek ezt a jelentését hangsúlyozták volna, a titoktartás szimbóluma volt; a *sub rosa* arra utal, hogy az étkezőasztalon vagy fölöttéte rózsát helyeztek el, hogy a túlzott botfogyasztás után elővigyázatlanul elmondottak „rózsza alatt” matadjanak, kívülállóknek ne beszéljenek róla. (Egyes római katolikus gyóntatószékekben rózsát véstek a tácoszat fölé; és hogy a szentről a pofánra térjek: egyes botdélyok mennyezetén szintén rózsák láthatók, pontosan ugyanaból a megfontolásból.) A rózsakereszttes manifesztumok előtt pár

száz évvel a rózsát a Szent Grál szimbólumaként használták. A rózsza a szenvedésekkel (tüskéivel) körülvevő szépség, ezért Krisztus passióját is jelentheti, vagy a hívő ember nehézségekkel teli életútját. A rózsakereszteség megszokott ötszirmú rózsája a Zohárból való kabbalisztikus jelkép is.¹⁴

Van azonban olyan áramlat is, amely azt állítja, hogy a rózsakeresztesek rózsaszimbóluma – miközben a fentiek közül bármelyik vagy mindegyik lehet – szándékos félrevezetés; a „rosicruciana” „ros” töve nem a latin „rózsza” jelentésű *rosa*, hanem a szintén latin *ros*, „harmat”. Ez az alkimistákhoz kapcsolná, a rózsakereszteseket, akik számára a harmat az újjáéledés erőteljes jelképe volt; az alkímia jelképrendszerében a harmat az egyetemes alkahest, az arany leghatékonyabb oldószere.

Vajon tényleg léteztek rózsakeresztesek? Nagyon valószínűtlennek tűnik. Az alapító és vezető, Christian Rosenkreuz élettörténete nyilvánvalóan allegorikus volt. Még az is felmerült, hogy a *Fáma* esetleg nem volt egyéb, mint *ludibrium*, szokásos tudósi tréfa, amely aztán teljesen kicsúszott az irányítás alól. Európa pedig tele volt olyanokkal, akik – egyénenként és az elnevezés nélkül – már rózsakeresztesek voltak: a hermetikus filozófusokkal.

Az azonban igen valószínűnek tűnik, hogy közülük egy vagy több – talán Andreae, talán mások – olyasmiről bocsátott útjára, amit talán fegyverbe hívásnak lehetne nevezni; mintha valaki azt mondta volna: „Ne csak saját hasznunkra folytassuk elszigetelt intellektuális vagy spirituális tanulmányainkat. A birtokunkban levő tudással ott lehetünk, és ott kell lennünk az emberek között, hogy hasznukra legyünk.”

Más szóval a rózsakeresztesek a létezés vágyától indítva hozták létre önmagukat.

A rózsakereszteseket támadó és védő csatározások azonnal elkezdődtek. Robert Fludd (1574–1637) az első volt azok között, akik nyíltan a védelmükre keltek; a *Tractatus apologeticus integritatem societatis Rosae Crucis defendens* 1616-ban jelent meg. Fludd radikálisan újító gondolkodó volt, Dee-hez és másokhoz hasonlóan természettudós-

filozófus. Tagja volt a Királyi Orvosi Kollégiumnak, bár kezdetben úgy tűnt, hogy paracelsianus nézetei megakadályozzák a felvételt. Merőben szokatlan módon járult hozzá az ezotérikus gondolkodás fejlődéséhez: azt tanította, hogy a meghatározott betegségeknek meghatározott démonjaik vannak – ami tulajdonképpen zsidó misztikus elképzelés – és hogy az ima meg a ráolvasás ugyanolyan hatásos, mint az orvosi ellátás. Újszerű módon közelített a jó és a rossz örök teológiai problémájához is; a gnoszticizmus dualizmusa helyett Fludd azt hirdette, hogy Apollón ragyogó napja és Dionüszosz, a sötétség hercege az építő és a gyógyító egyfelől, a romboló és a rontó másfelől, tulajdonképpen ugyanannak az éremnek a két oldala – mindkettő Isten. A hermetikus, a keresztény kabbalista és a rózsakeresztes gondolkodásmódot erőteljesen befolyásolta a neoplatonizmus és a neopüthagorizmus (mint ahogy csekélyebb mértékben az ortodox, exotérikus kereszténységet is); Fludd viszont a másik nagy görög filozófushoz, Arisztotelészhez talált kapcsolódási pontokat, amikor az arisztotelészi tíz szférát a kabbalista Életfa tíz *szefirá*-jával azonosította.

A rózsakeresztes mozgalommal hamarosan más jól ismert nevek is kapcsolatba kerültek. Közéjük tartozott Michael Maier (1566–1622) orvos és alkimista, aki 1617-ben írta védelmükben a *Silentium post clamorem* (A kiáltás utáni csend) című művét. Két másik munkája, *A titkok titka* (1614) és *Atalanta fugitiva* (1618) révén azonban ismertebbé vált; ezekben a mitológia és az alkimista szimbólumok között vont párhuzamot. Valamivel később a jezsuita matematikus, Athanasius Kircher (1602–1680) szintén a mitológiáról írt, jelesül Ízisz és Ozirisz egyiptomi mítoszáról. Abbéli szándékában, hogy más mitológiákkal, beleértve a mexikóit és a japánt is, összehasonlításokat végezzen, előfutára volt annak a nemrég elterjedt elképzelésnek, hogy minden vallás és mítosz alapját hasonló igazságok képezik. Maier és Kircher munkássága Carl Gustav Jung sokkal későbbi tevékenységének is előzménye volt.

További nevek, akikről a mai rendek azt állítják, hogy korai rózsakeresztesek voltak, és akik természetesen kapcsolatban álltak a mozgalom eszméivel: a misztikus Thomas Vaughan (1621–1665); az asztrológus William Lilly (1602–1681); Sir Kenelm Digby (1603–1665), aki egyaránt volt vegyész és alkimista; valamint Elías Ashmole, a történész (1617–1692), az oxfordi Ashmolean Múzeum alapítója, a Royal Society alapító tagja. Ez utóbbi társaság állítólag

pártolta a rózsakeresztes eszményeket és talán a Rózsakeresztes Testvériség Láthatatlan Kollégiumának megvalósulása volt.

Szándékosan használtam az „aszt állítják” kifejezést. A tizenkilencedik és a huszadik században sok rózsakeresztes hitte, hogy a Testvériség már a *Fama Fraternitatis* 1614-es megjelenése előtt is létezett; John Dee-t, aki 1608-ban halt meg, rózsakeresztes nagymesterként írják le. A tudósok azonban általában azt fogadják el, hogy bármilyen kapcsolat is létezett az alkimisták, a hermetikus filozófusok és más ezoteristák között 1614 előtt, a rózsakeresztes kifejezés akkortól datálódik, a rózsakeresztes rendek pedig későbből.

Lehet, hogy a három dokumentum megjelenése idején nem létezett még a Rózsakeresztes Testvériség, de hamarosan számos volt belőlük. Céljuk a szellemi reform volt, az egyén és a vallás számára egyaránt; meg társadalmi reform, hogy a világot jobbra tegyék. Nem meglepő, hogy eretnekeknek és forradalmároknak tekintették őket. Amikor 1623-ban elterjedt, hogy több fontos rózsakeresztes tartózkodik Párizsban, láthatóan is, láthatatlanul is, hirtelen szórólap jelent meg, amely a „Láthatatlanokat” azzal vádolta, hogy az ördöggel paktálnak.

Az 1640-es évekre Európa-szerte megalakultak a rózsakeresztes páholyok; az Ashmole és Lilly által Londonban, 1646-ban létrehozottból egyesek a szabadkőműveseket származtatják.

A kezdeti lelkesedés néhány évtizeden belül kihunyott. Sigmund Richter 1710-ben Sincerus Renatus néven közzétette az alkimista Arany- és Rózsakereszt Testvériségének törvényeit (erre később még visszatérek), de általánosságban a tizennyolcadik század első évtizedei – a Józan Ész kora – kevés ezoterikus tevékenységnek lehettek tanúi. Tanúi lehettek azonban a legnagyobb titkos társaság, a szabadkőművesség felbukkanásának és két nagy forradalomnak, egynek Franciaországban, egynek Amerikában. Erőteljes érvek szólnak amellett, hogy a rózsakeresztesek ezoterikus szellemi eszméi egy időre a társadalomra és a politikára vonatkozó forradalmi eszmékké és tettekké alakultak.

A rózsakeresztesek későbbi és mai megnyilvánulásairól a szabadkőművesek bemutatása után lesz szó a következő fejezetben. Előtte azonban vessünk rövid pillantást arra a szerepre, amelyet a

szabadkőművesek és talán a rózsakeresztesek játszottak az Amerikai Egyesült Államok születésében.

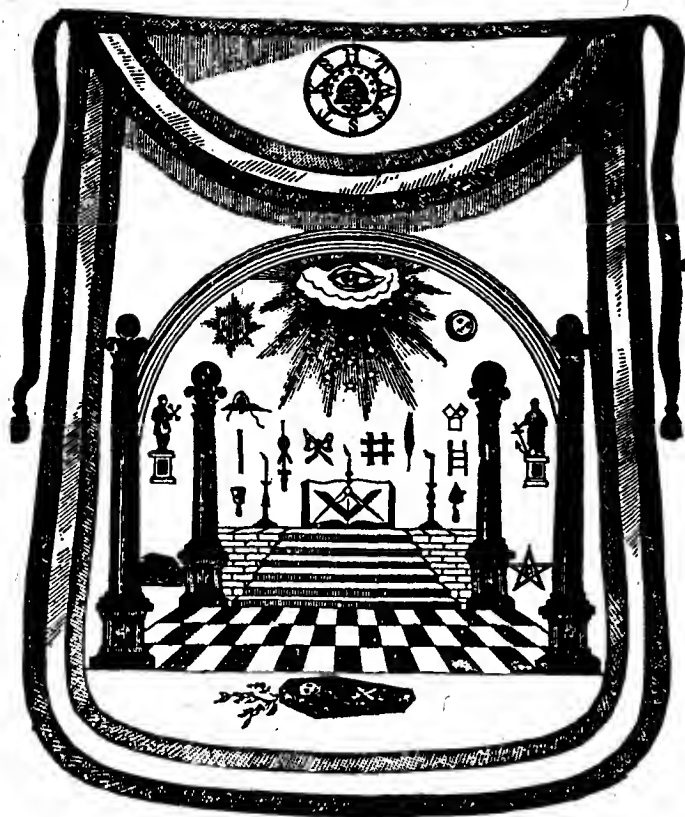
AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK MEGALAPÍTÁSA

A szabadkőművesség 1730 körül érkezett meg Észak-Amerikába, bár egyénileg már voltak ott szabadkőművesek korábban is. Benjamin Franklin 1731-ben lett szabadkőműves; 1734-re tartományi nagymester lett Pennsylvania államban. A pennsylvaniai székhelyű *Fraternitas Rosae Crucis* szerint 1774-ben az akkor Amerikában levő rózsakereszteseket egyesítő „Hármak Tanácsa”-nak is egyike. Úgy tűnik, hogy angliai látogatásai során Sir Francis Dashwood *Hell Fire Club*jával is kapcsolatban állt, amelyről az a benyomás alakult ki, hogy a komoly ezoterikus tanulmányokat vegyítette újjáélesztett pogány szertartásokkal és részeg orgiákkal.

George Washington szintén szabadkőműves volt, 1752-ben avatták fel. Negyedszázaddal később született az a javaslat, hogy meg kellene alakítani az amerikai nagypáholyt és nagymesternek Washingtont ajánlották. Elhárította a megristeltetést, bár valójában a nagypáholy sohasem valósult meg. Mestere volt viszont egy egyéni páholyoknak abban az időben, amikor 1789-ben az Amerikai Egyesült Államok első elnöke lett.

Több mint sejtés, hogy az 1773-as bostoni teadélutánért a szabadkőművesek a felelősek; Paul Revere szabadkőműves volt, aki később Massachusetts nagymestere lett. John Paul Jones admirális és Andrew Jackson tábornok szintén szabadkőművesek voltak, mint ahogy többen mások is, akik jelentős szerepet játszottak a forradalomban.

Az összeesküvés-elmélet hívei is és a hazafias amerikai szabadkőművesek is éveken át állították, hogy az amerikai forradalomra inspirálóan hatottak a szabadkőművesek, és legnagyobbbrészt ők is szervezték. A szabadkőművességgel foglalkozó kutató, John Hamill szerint azonban ez túlzás. „A mai amerikai szabadkőműves-történeteszek az államalapítás bicentenáriumaára készülve átfogó kutatást végeztek a forradalmi időszakra vonatkozóan, és sok féltve őrzött legendának kellett búcsút inteni.”¹⁵ Például az általában megbízható Michael Howard szerint a Függetlenségi Nyilatkozat ötvenhat aláírója közül „csak hat nem volt tagja a szabadkőműves rend-

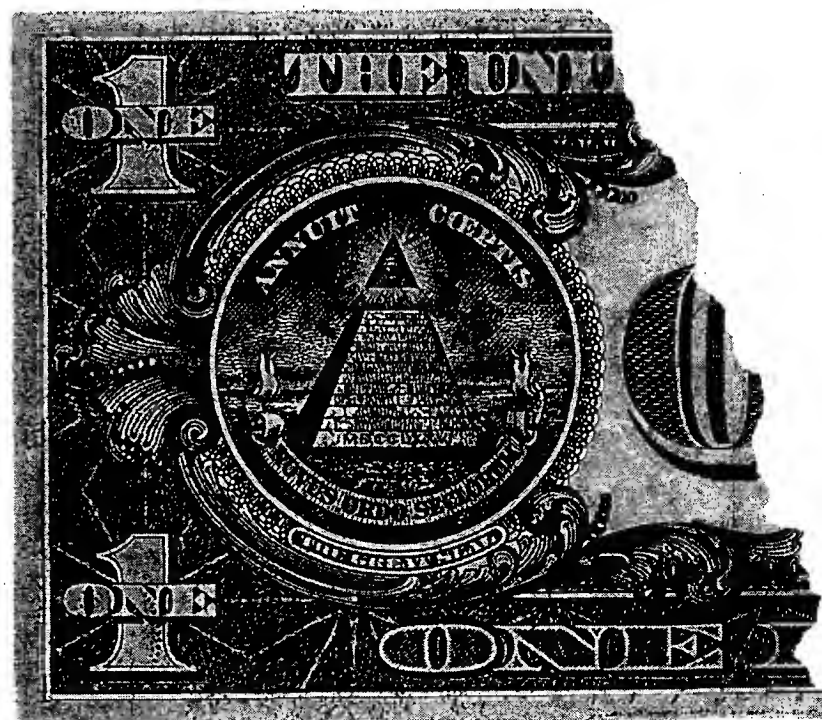
*A Mme Lafayette által Washingtonnak ajándékozott szabadkőműves kötény
(Robert Macoy General History, Cyclopedia and
Dictionary of Freemasonry, 1850)*

nek”¹⁶; Hamill szerint azonban „csupán nyolcukat ... lehetett egyértelműen szabadkőművesekként azonosítani.” Thomas Jefferson, aki valójában megfogalmazta a Nyilatkozat szövegét, nem volt szabadkőműves.

Az Egyesült Államok létrejöttére gyakorolt szabadkőműves, rózsakeresztes és egyéb ezoterikus befolyást nagyrészt az ország pecsétjével magyarázzák. A határozat, mely szerint pecsétet kell készíttetni, 1776-ban született, a Függetlenségi Nyilatkozat aláírásának napján. Egymást követő bizottságok és művészek sora jelentke-

zett ötletekkel, de csak 1782 júniusában fogadták el a végleges terveket. A fejdoldalon az amerikai sas látható, felette a dicsőség felhőjébe burkoltan tizenhárom ötágú csillag a Salamon-pecsét alakjába rendezetten – ez képviseli a kezdeti tizenhárom államot; karmában a sas olajágot tart, amelyen tizenhárom olajbogyó van, meg egy köteg nyílvevesszőt: a háború és a béke jelképeit; egy zászlón ez olvasható: „E Pluribus Unum”, „sokból egy”, ami világos utalás a tizenhárom államból lett nemzetre, de van olyan vélemény is, amely szerint azt jelenti, hogy minden Isten egy.

A pecsét túldoldala sokkal nyilvánvalóbban ezoterikus. A csonka gúla tizenhárom szintje ismét a tizenhárom államra utal, ám maga a csonka gúla állítólag azt a veszteséget képviseli, amelyet az ősi bölcsesség elvesztése jelent. A piramis felett – a tető helyén – ott lebeg a gyakori ezoterikus szimbólum, Isten mindent látó szeme egy fény-sugarakkal körülvett háromszögben. Az épület legalsó kősorán az

Az Egyesült Államok pecsétjében a csonka gúla és Isten szeme

1776-os dátum olvasható. Ez egyértelműen a függetlenség kikiáltásásta vonatkozik; a gyakori felvetés, hogy az illuminátusok megalakulásának éve is utal, tipikusan az az eset, amikor a véletlen egybeesésből összeesküvést kreálnak. Ezen az oldalon két felirat olvasható: „Annuit Cœptis”, „Helyesli Szándékainkat”; és „Novus Otdo Seclotum”, „Az Idők Új Rendje”.

Néhány mai tózsakeresztet szétint az Új Rend Francis Bacon *Új Atlantis*ának életbe ültetése volt; az Egyesült Államok szándéka, mondják, a kezdetektől az volt, hogy a valódi Utópia legyen.

„Nyilvánvalónak tartjuk a következő igazságokat: hogy minden ember egyenlőnek teremtetik, s hogy alkotójuk föltuházza őket bizonyos el nem idegeníthető jogokkal, azok között is az élethez, a szabadsághoz, a boldogság eléréséhez fűződőkkel...”¹⁷; ezek olyan kijelentések, amelyek egyfotmán otthonosan hangzanának akár egy szabadkőműves, akár egy tózsakereszt szájából.

AZ ILLUMINÁTUSOK

Az amerikai Függetlenségi Nyilatkozat évében Adam Weishaupt Bajorországban megalapította a Perfektibilisek Rendjét; hamatosan ismerteté váltak Megvilágosodottak, vagy Illuminátusok néven. Felépítésükben szándékosan követték a jezsuiták szigorú tendjét, ám szinte minden vonatkozásban ellentétben álltak mindazzal, amit a jezsuiták képviseltek. Nyíltabban politizáltak, mint a rózsakeresztet vagy a szabadkőműves csoportok többsége; kinyilvánított szándékuk volt a királyságok megdöntése, a klétus hatalmának megdöntése, a magántulajdon megdöntése, majd egy olyan utópista állam megalapítása, amelyben minden ember egyenlő és szabad, és a rózsakeresztet eszményekhez némiképp hasonló elvek, azaz egyénileg elért szellemi bölcsesség alapján él. A szociális tefotmokat mindig az ezotetikus szellemi fejlődés természetes és elérendő velejárójának tekintették; az illuminátusoknál ez a középpontba került. A tagok közé csak meghívás alapján lehetett kerülni. Európa-szerre illuminátus társaságok alakultak; alkalmanként mátt létező szabadkőműves páholyokta támaszkodva. Weishaupt 1777-ben csatlakozott a szabadkőművesekhez.

A hatóságok számára túlságosan fotradalmiak voltak; tíz év lefotgása alatt mind az illuminátusokat, mind a szabadkőműveseket

betiltották Bajorországban, Weishauptot pedig, aki egyetemi tanát volt, elbocsátották. Az összeesküvés-elmélet hívei előszeretettel állítják – mint annyi mást, ezt is bizonyítékok nélkül –, hogy az illuminátusok illegalitásba vonultak, és időről időte változatos neven tűntek föl, vagy más csoportok mögött húzódtak meg titkos hatalomként. Azt is állítják, hogy az illuminátusok politikai befolyása nem szűnt meg a következő két évszázadban sem.

Azt mondják, hogy az illuminátusoknak akár volt tényleges befolyásuk az évek sotán, akár nem, a *meggyőződés*, hogy volt, azt jelentti, hogy tényleg volt.

EGY ÖSSZEESKÜVÉS-ELMÉLET

Léteznek-e még az illuminátusok, vagy olyanok, akik hozzájuk hasonlók? Egyesek szerint igen.

Az 1960-as években a brit miniszterelnök, Hatold Wilson sok ellenfelével szembe tudott szállni, ám a „zürichi gnómmokkal” szemben védtelen volt. Ezzel a kifejezéssel illette azokat a nemzetközi bankárokat és pénzembereket, akik szétintte a dolgokat *valójában* működtették. Megfoghatatlan figurák voltak; gyakran egyáltalán nem is lehetett azonosítani őket. A név szétintte ismert alakok mögött mások lapultak meg; egy maroknyi embet Svájcból, Németországból, Franciaországból és Olaszországból itányítottta a szálakat: egész Eutópa úgy táncolt, ahogy ők füttyültek.

Az összeesküvés-elmélet hívei azt sejtetik, hogy Hatold Wilson zürichi gnómjai tulajdonképpen az illuminátusok huszadik századi megfelelői voltak. Hatalommal tendelkeztek, ellenőrzésük alatt tartották a pénzt, a bankokat, pénzügyi intézményeket, az üzleti életet, az ipatt – és végül az ezektől elválaszthatatlan politikát.

Egyesek egy lépéssel továbbviszik az elméletet. Az etedeteti illuminátusok tulajdonképpen szándéka az Európai Egyesült Államok volt. Történelmileg elkerülhetetlen volt, hogy a Közös Piac, az Eutópai Gazdasági Közösség az Eutópai Unió felé haladjon, egy teljes politikai szövetség felé, bármit is szetetnének az emberek egyébként.

Amikot 1973-ban Nagy-Britannia csatlakozott a Közös Piac-hoz, ki kellett válnia az EFTA-ból (Európai Szabadkereskedelmi Társulás), a rivális kereskedelmi blokkból, amely – legerősebb tagja

nélkül – összeomlott. A csatlakozás egyet jelentett a – kiváltképp Ausztráliával és Új-Zélanddal kötött – kereskedelmi megállapodások felrúgásával, ami az érintett országokat gazdaságilag a csendes-óceáni államok felé fordította, politikailag pedig Nagy-Britannia ellen. Nagy-Britannia éppen a Brit Nemzetközösségen belül veszített hatalmat és presztízt.

Ha ilyen következményekkel járt, miért gondolták a két nagy párt egymást követő kormányai, hogy csatlakozniuk kell? Mit tud a Közös Piac nyújtani, ami több, mint a Nagy-Britanniának már bitokában levő, virágzó kereskedelmi kapcsolatok? Valójában ki szorgalmazza a belépést? És mostanában ki szorgalmazza az egységes pénznemet?

Természetesen a bankárok, a pénzemberek... Hatold Wilson zürichi gnómjai. Más szóval az illuminátusok utódai. Talán ők a P2. Talán ők a *Prieuré de Sion*. Vagy talán egy más, még ezeknél is megfoghatatlanabb csoport: Bárhogyan is, ők azok, nem pedig választott kormányunk, akiknél a *valódi* hatalom van. Még ha titkos bölcsességgel felruháztak is ezek az emberek, azt kevesen hihetik, hogy egy ilyen jó szándékú diktatúra, amely a színpalak mögül irányít, üdvös dolog lehet.¹⁸

Ezt az elméletet semmi estre sem azzal a szándékkal adtam elő, hogy komolyan is vegyék; pusztán példa arta, hogy a hasonló elméletek milyen messzire vezethetnek. Ki mondhatná meg, hogy mi érvényes belőle és mi nem? Egyáltalán semmiféle bizonyíték nem létezik mellette – ám természetesen ellene sem.

Bár a mai illuminátus összeesküvőktől szóló elméletet könnyen lehet venni, azt hangsúlyoznom kell, hogy a dolognak létezik egy sötét oldala is, amit figyelembe kell venni. Számos kis titkos társaság van Eutópában, Észak- és Dél-Amerikában, és másutt is, amelyeknek tagjai közt hatalommal és befolyással rendelkező emberek vannak. Egyeseknek szabadkőműves kapcsolataik vannak, bár a szabadkőművesség megtagadná őket. Az olaszországi székhelyű P2, amely a szabadkőművesség egyik oldalhajtása, és amelytől később lesz még szó, talán a legismertebb közülük, ám nem az egyedüli. A liberális demokráciák egyik vagy másik formájában élők számára különösen az zavaró, hogy ezek a csoportok sok esetben szélsőségesen jobboldaliak; vannak köztük antiszemiták és olyanok, akik a fehér faj felsőbbrendűségét hirdetik.

Az újabb kori templomosok történetében kétségtávolul léteznek ármánykodások a titkos szolgálatok, a többé-kevésbé álcázott „deviáns” páholyok és a templomos szervezetek között.¹⁹ A hitetlenkedőknek valószínűleg igazuk van, amikor az ötletesebb konspirációs elméleteken gúnyolódnak; ám az emberek azért hiszik el ezeket, mert gyakran van valamennyi ténybeli alapjuk.

HARMADIK FEJEZET

A SZABADKŐMŰVESSÉG

A szabadkőművesek gyakran mondják, hogy esetükben nem annyira titkos társaságról van szó, mint inkább olyanról, amelynek titkai vannak: Nagy-Britanniában körülbelül 600 000 tagjuk van, Európában több tízezer, Észak-Amerikában talán három és fél millió – nevétséges lenne a néhány tucat tagot számláló titkos kis klikkekkel egyazon osztályba sorolni őket. Ennek ellenére a szabadkőművesség szereti szertartásait titokban tartani; bár nagy részük nyomtatásban is megjelent, hivatalosan még mindig csak a beavatottaknak van róluk tudomása.

A tagok száma folyamatosan növekszik, évente körülbelül másfél százalékkal. Csak az utóbbi három évben sikerült a számítógépre vitt adatok alapján pontosítani az egyéni tagok számát. A 600 000 angliai és walesi szabadkőművesre vonatkozó előző becslések csupán a páholytagságon alapultak, viszont sokan több páholytak is tagjai. Tagnak lenni nem kerül különösebben sokba, bár a költségek növekednek, ha az ember újabb páholyokhoz és újabb rendezvényekhez csatlakozik. Az Egyesült Királyságban egy közrendű szabadkőműves, aki valamelyik tartományi (tehát nem londoni) páholy tagja, éves költsége 1996-ban körülbelül mindössze 60-70 fontot tett ki, amelybe beletartozott az Egyesült Nagypáholytak, valamint a saját páholyának kifizetett éves tagdíj, és a páholygyűlések utáni vacsoraszámlák kiegyenlítése is.

A gáncsokkodók állításaival ellentétben nagyon kevés parlamenti képviselő szabadkőműves; az Alsóházban a szabadkőművesek az 1860-as évektől az első világháborúig éltek virágkorukat. Azt követően, mondja John Hamill, a londoni Freemasons' Hall kurátora és könyvtárosa, mind a társadalom, mind a politika jelentősen megváltozott; a politika teljes embert követelő foglalkozássá vált, és kevés politikusnak maradt ideje a szabadkőművesség gyakorlására. Össze-

sen két brit miniszterelnök volt szabadkőműves: George Canning a tizenkilencedik, Winston Churchill pedig a huszadik század elején.

A szabadkőművességről olyan sokat írtak pró és kontra, és ezekben olyan sok a homályos, félrevezető vagy előítéletes dolog, hogy a mérsékeltlen érdeklődő olvasó nagy valószínűséggel egyik könyv végére érve sem talál olyasmit, ami legalább hasonlítana a felhasználható és elfogulatlan beszámolókhöz. Ezért helyénvalónak tartottam ebben a fejezetben néhány könyvet megemlíteni érdemeikkel és hibáikkal együtt.

A szabadkőművesek valaha meglehetősen nyíltan vállalták tagságukat, és mint testület is nyilvánosan láthatóak voltak. A templomokban szabadkőműves istentiszteleteket tartottak, a főutcákon szabadkőműves felvonulások voltak, a fontosabb épületek alapkövetételénél pedig szabadkőműves szertartások. Aztán valamikor a két világháború között visszahúzódtak, magukba zárkoztak, mélysegesen titkolózóak lettek. Támadások esetén ez a titokzatosság csak azt szolgálta, hogy felerősítse a kívülállók gyanakvását.

Stephen Knight *A testvériség* című könyve, bármilyen gyenge lábakon állt is, bombaként robbant 1983-ban. A szabadkőművesség egyszerre csak bekerült a hírekbe, és ott is maradt. Knight könyvének egyetlen jótékony hatása volt: a következő évben a brit szabadkőművesek vezető szervei hivatalosan is felhagytak az elzárkózó magatartással. A szeniorok készen álltak arra, hogy a sajtóban megszólaljanak, sőt Michael Higham főparancsnok, az Egyesült Nagypáholy főtitkára még olyan rádióműsorokban is részt vett, ahova a hallgatók betelefonálhattak. Londonban a Great Queen Streeten levő Freemasons' Hall (a Szabadkőművesség Palotája) állandó kiállítást rendezett a szabadkőműves kincsekből; engedélyezte, hogy a nem tagok, férfiak és nők egyaránt beléphessenek a templomukba. Legalább két népszerűsítő film jelent meg róluk videón, ezek közül az egyik az 1992-ben Earl's Courtban megrendezett ünnepséget mutatta be, amelyet a Nagypáholy megalapításának 275. évfordulóján tartottak. Az Aquarian Press számos klasszikus szabadkőműves könyvet adott ki újra John Hamill igazgatósága alatt. A Hamillhez hasonló szenior szabadkőművesek pedig könyveket írtak a szabadkőművességről, hivatalosan is feledésre ítélve néhányat a legidegen-

szérűbb elméletek közül, amelyeket annak idején éppen maguk a szabadkőművesek terjesztettek elő.

Mindezt talán túl sokáig halogatták. Knight könyvét Martin Short sokkal jobban megírt, ám sokkal rosszindulatúbb könyve követte, *A testvériségen belül* (1989). Szintén megsemmisítő hatást gyakorolt a szabadkőművesség tekintélyére. Hamill szerint éppen csak elkezdtek magukhoz térni ebből, de hosszú és lassú folyamatról van szó. „Ismét a régi klisé: ötven évbe telik a jó hírnévre szert tenni, harminc másodperc alatt el lehet veszíteni – és hetven év, míg visszaszerezzeük.”¹

Ezért, mielőtt rátérnék a szabadkőművesség vizsgálatára, ezt az állandó témát is szükséges röviden áttekinteni.

KORRUPT A SZABADKŐMŰVESSÉG?

A testvériség és *A testvériségen belül* szerint a szabadkőművességet teljes mértékben átjárja a korrupció. Szabadkőműves rendőrök, ügyvédek, bírák, parlamenti képviselők mind szívességet tesznek egymásnak, kedveznek egymásnak, bűnösnek találják az ártatlant, és így tovább. A szabadkőműves városi tanácsosok azoknak az üzletembereknek adják a jól jövedelmező megbízásokat, akikkel egy páholyban vannak. Azt mondják, az országot olyanok vezetik, akik furcsa kézfogással ismerik fel egymást.

Kétségkívül van igazság ezekben a vádakban. Knight és Short könyveinek részletes esettanulmányai, még azok is, amelyek mendemondákon és következtetéseken alapulnak, akár teljes egészükben pontosak is lehetnének; az egyes olvasónak kell megítélnie, mennyi hitel adható a gyakran dokumentálatlan anekdotáknak. Ám akár igazak az esetek, akár nem, a szerzők abban elmarasztalhatók, hogy milyen következtetéseket vonnak le belőlük. Úgy tűnik, hogy okfejtésük a következő: mivel a „bizonyítottan” korrupt magatartásnak vannak példái a szabadkőművesek között, ezért a szabadkőművesség maga a felelős: maga a szervezet korrupt.

A logika megbicsaklása nyilvánvaló. Vajon egyetlen tisztességtelen rendőr felfedése azt eredményezi, hogy a gyanakvást kiterjesztjük a rendőri testület egészére? Vagy az, ha egy szerelemgyerekeknek katolikus pap az apja, akkor ez tönkreteszi a római katolikus egyház morális hírnevét?

Természetesen vannak korrupst szabadkőművesek. Vannak korrupst üzletemberek, tendőrök és ügyvédek, akik szabadkőművesek, és vannak köztük olyanok, akik nem szabadkőművesek. Knight és Short figyelmen kívül hagyja azt az egyszerű tényt, hogy ha ugyanannak a páholynak két tagja üzleti előnyökhöz juttatja egymást, egymás kölcsönös hasznáta, akkor az valójában azt mutatja, hogy van két korrupst egyén, akik történetesen szabadkőművesek. Azt viszont *nem* mutatja, hogy a szabadkőművesség korrupst szervezet.

A legáltalánosabb vádak egyike, hogy a nagyszámú szabadkőműves bíró részrehajló, amikort szabadkőműves testvért kell elítélni. Meglehet, hogy ez esetenként így történt, de legalábbis egy legfelső bírót, aki szabadkőműves, nyilvánosan kijelentette, hogy ha egy vádlottól meglátná, hogy a bíróságon jelekkel utal szabadkőműves mivoltára, ő személyesen arra hajlana, hogy keményebb ítéletet szabjon ki rá, amiért szabadkőműves tagságát kihasználva megpróbált az igazságszolgáltatás alól kibújni.

Gyaktan elhangzik, hogy a szabadkőművesekkel megfogadtatják, hogy megőrzik egymás titkait, a gyilkosságot és az átulást kivéve. Ezen a ponton érdemes megnézni annak a fogadalomtételnek a tényleges szövegét, amelyet mesterté avatásukat mondanak el:

„Szentül fogadom, hogy a rám bízott titkokat keblemben mélyen eltemetem – azonban mindenkor a leszigorúbb kivételnek számít a gyilkosság, az átulás, a bűntény, és minden más, Isten és az ország törvényei ellen való *vétség*.”²

A SZABADKŐMŰVESSÉG EREDETE

Megdöbbenő, hogy a kezdetek mennyire homályba vesznek a mozgalom viszonylag fiatal korához képest. Ha visszatekintünk a tizenhatodik, a tizenhetedik vagy a tizennyolcadik századba, bizonyos fokú biztonsággal meg tudjuk mondani, hogy például a kálvinizmus, a *Bank of England* vagy az angol nyelv szótárai azért indultak útjukra, mert bizonyos meghatározott emberek bizonyos meghatározott dolgokat tettek, mondtak vagy írtak bizonyos időben; ebből pedig nyomon követhetjük a kibontakozásukat. A szabadkőművesség esetében azonban ez nem lehetséges: Vannak utalások és jelzé-

sek, amelyek azonban gyakran különböző kirakójátékok databjainak tűnnek.

Még John Hamill is, az Angliai Egyesült Nagypáholy könyvtárosa és kurátora, a Quatuor Cottoni No. 2076 kutatópáholy mestere, Nagy-Britannia legelismertebb szabadkőműves-szakértőinek egyike ezt mondja: „Nem tudunk eleget arról, ahogyan a szabadkőművesség kifejlődött, és nem tudunk eleget a titualék kotai kialakításáról; a bittokunkban levő legtegebbi szertartásrészek az 1690-es évek közepétől származnak. Nem tudjuk, hogy azelőtt mi zajlott.”

A szabadkőművesség kotai történetének egyik világos, vitatlan ténye, hogy a Lúdhöz és a Rostélyhoz címzett fogadóban négy londoni páholy 1717. június 24-én összeült és nagypáholyt alakított. Az első nagymestet Anthony Sayet volt; négy év múlva választották nagymesterté az első nemesembett, Montagu herceget. Biztos, hogy előzőleg is léteztek páholysok, ám a részletek eléggé vázlatosak. Elías Ashmole 1646-ban jegyezte fel naplójába, hogy Warringtonban felvették egy páholyba; páholysokat alapítottak Chesterben 1670 körül, Scarborough-ban 1705-ben, és semmi kétség, hogy más páholysok is voltak.

1730-ta százánál több angol páholy tartozott a nagypáholy alá. Az 1720-as évek közepén létrehoztak egy ír páholyt is, majd 1736-ban egy skótot. Aztán nehézségek metültek fel különböző rivális nagypáholsok felállásával.

A legkomolyabb ellentét az 1751-ben alapított „Ősiek” és az etedet, 1717-es nagypáholy, a „Modetnek” között volt. A zavarba ejtő elnevezés onnan ered, hogy az előbbi, öt páholsból álló csoport „a valódi szabadkőműves elvek alapján kívánta feléleszteni az ősi tendet”, azzal vádolva az etedeti nagypáholyt, hogy modetnizálja a szertartásokat.

Évtizedes kemény belharc után a két rivális nagypáholy, mindkettő kitályi herceg nagymestet vezetésével végül 1813 decemberében megbékélt és megszületett az Angliai Egyesült Nagypáholy, majd nem száz évvel az első nagypáholy megalakulása után.

A viszály éveiben jött léte a mai szabadkőművesség szertartásainak nagy tése, valamint a tényeknek és költött tényeknek, történe-

lemnek és legendának az az egybemosódása, amely a szabadkőművesség mai kutatóit a kétségbeesésbe kergeti.

Egyetlen példa elegendő annak illusztrálására, hogyan vágták saját maguk alatt a fát. William Preston igen nagyhatású könyve, az *Illustrations of Masonry* (Képek a szabadkőművesség történetéből) először 1772-ben jelent meg, és a következő ötven évben számos kibővített újrakiadást ért meg. Ez hasonló formában tartalmaz egy levelet meg a hozzá csatolt füzetecskét, amelyekről nem úgy tudjuk, hogy hamisítványok lennének. Az 1696-os dátumozású levél azt sejteti, hogy John Locke, a filozófus írta Thomasnak, Pembroke earljének; kísérőlevele egy feltételezett másolatnak, amely viszont másolata az eredetinek, „amelyről azt mondják, hogy VI. Henrik király keze írása.” Ez az eredeti dokumentum kérdések és válaszok sorozata a szabadkőművesség titkairól:

„KÉRDÉS: Mit rejtenek és mit titkolnak a szabadkőművesek?

VÁLASZ: Náluk rejlik az új tudományok felfedezésének titka, és ezt saját hasznukra fordítják; tudják, hogyan kell titkot tartani és így a világnak nem marad előttük titka. Náluk rejlik a varázslatok előidézésének tudománya, az eljövendő dolgok látásának tudománya azért, hogy ugyanezeket a tudományokat a gonoszok ne használhassák ártó céllal. Náluk rejlik az átváltozások tudománya is, hogy hogyan juthatunk a varázsszó birtokába; hogyan válhatunk jóvá és tökéletessé a félelem és a remény segítségével; valamint a szabadkőművesek egyetemes nyelve is.”

Annyi bizonyos, hogy ez a csodálatos dokumentum 1753-ban már létezett, de hogy ki és mikor írta, az nem tudjuk. Preston a korabeli szabadkőművesek egyik vezérsillaga volt, eredetiként idézte, és sok más szabadkőműves is nyilvánvalóan annak hitte. Az *Illustrations* lenyűgöző olvasmány; ilyen és hasonló kijelentéseket találunk benne: „A szabadkőművességet a világ kezdetéig visszavezethetjük. Amióta szimmetria létezik, és a harmónia feltárta bájait, Rendünk azóta működik.” A tények és a fantázia elkülönítése itt ugyanúgy, mint másutt, azóta is nehézségekbe ütközik.

A szabadkőműves legendák Salamon királytól számítják a szabadkőművesség történetét; a korai időszaknak voltak olyan szabadkő-

műves történetírói, akik ezt tényként rögzítették is. A mai szakértők többsége akár szabadkőműves, akár nem, különbséget tesz az ehhez hasonló legendák és a sokkal valószínűbb tényeken alapuló eredet között. Általában két nagy kiindulópontot fogadnak el: a középkori kőfaragó céheket, és a tizenhetedik században felébredt érdeklődést az ezoterikus filozófia iránt – azaz a rózsakereszteséget. Mások ezzel ellentétben azt állítják, hogy a szabadkőművesek a templomos lovagok leszármazottai.

A TEMPLOMOS KAPCSOLAT

John Hamill és R. A. Gilbert szerint

„a legcsekélyebb bizonyíték sincs arra, hogy a templomos lovagok rendje bármilyen formában fennmaradt volna nemhogy négy évszázadon, de négy évtizeden át. Tulajdonképpen semmiféle történelmi bizonyíték nincs a templomos eredet elméletének. Ám ez nem számít: azok, akik előtt a lovagság képe lebegett, átsiklottak felette, mint jelentéktelen problémán. Azt szerették volna, hogy a szabadkőművesek a templomosoktól származzanak; ergo onnan származtak.”⁴

Ez meglehetősen elutasítóan hangzik – ám azt már tudjuk, hogy az első állításuk nem egészen pontos: a portugáliai Krisztus lovagjai eredetileg többé vagy kevésbé a portugál templomos lovagok voltak új néven, még a zászlójukon is ugyanaz a templomos kereszt volt. Lehet, hogy a pápa 1312 márciusában hivatalosan feloszlatta a templomosokat, ám a lovagok túlnyomó többsége túlélte ezt – egyesek más rendekhez csatlakoztak, mások zsoldos hadseregekbe álltak be, ismét mások oda, ahova csak akartak.

A nyomok azonban arra utalnak, hogy Hamill és Gilbert állításának többi része igaz.

A tizennyolcadik században Skócia és Franciaország szorosabb kapcsolatban állt egymással, mint Skócia és Anglia; az akkor kialakult szokások és rendek – amelyek ma is megtalálhatók a szabadkőművességben – francia-skót eredetűek.

Skóciában először 1769-ben történik utalás szabadkőműves templomokra, ám a nyomok sokkal rávolabbra vezetnek. A magasabb rangú, ezoterikusabb lovagi rendeket nagyon korán bevezettrék a szabadkőművességbe és ez – minr várható volt – Franciaországban történt.

Andrew Michael Ramsay jakobira lovag 1730-ban lépett be a szabadkőművesekhez Angliában; miután Franciaországba költözött, 1736-ban előadásr tartott a megalakulóban levő francia szabadkőműveseknek – a keresztes hadjáratokban résztvevő lovagok, a „válásos és harcos hercegek” restvérségéről, jelképeiről, rirkos jeleiről beszélt, bár nem nevezte meg a templomosokat. A szaracénok beférkőztek a keresztesek szervezereibe, a lovagok pedig

„felfedezvén ezeket a kémeket, azután sokkal óvatosabbak lettek és bizonyos jelek és szavak használatát vezették be azért, hogy őrizkedjenek ellenük; és mivel szolgálk közül sok újonnan tért át a keresztény hitre, bizonyos szimbolikus szertartásokat kezdeményeztek, hogy e prozelitákat mihamarabb bevezessék az új hitbe.”

Amikor ezek a lovagok visszatértek hazájukba, mesélte Ramsay, páholyokat állítottak fel, hogy megőrizték, tanulmányozzák és tanítsák a Palesztinában elsajátított ezoterikus építészetet, különös tekintettel a jeruzsálemi templom újjáépítésére.

A szabadkőművesség előnyére vagy kárára, de Ramsay beszéde volt közverlenül felelős azért, hogy a tizennyolcadik században a lovagi rítusok elszaporodtak a renden belül; különösen a nemességet vonzatra, de sok befolyásos szabadkőműves fantáziájár is megragadta. Közvetve talán abban is szerepet játszott, részben legalábbis, hogy később, a tizenkilencedik században a romantikával fellelndült az érdeklődés a lovagság, az Artúr-mondakör iránt.

A szabadkőművesekre gyakorolt harásnak messzire haró következményei voltak. A „szabadkőművesség ősi és elfogadotr skót rírusa”, amit a mai amerikai szabadkőművesek gyakorolnak, gyakorlatilag *Écossaise*, Franciaországban kialakított „skót” rírús, amelyer Ramsay orációja ihletett. (Ennek angol megfelelője, amely általában *Rose Croix* néven ismert, későbbi fejlemény, amelyet hivatalosan csak 1845-ben fogadtak el.)

A templomos lovagok név szerinti bevezetése a szabadkőművességbe Ramsay beszéde után 30 évvel Németországban történt meg.

Egy francia fogoly meg egy némer pap közösen rálára ki az a történetet, hogy Jacques de Molay 1314-es kivégzése után néhány templomos lovag áthajózott Skóciába kincseikkel és tirkáikkal együtt. Más szabadkőművesek, mint az önjelölt skór nemes, George Frederick Johnson, retrek még hozzá a templomos míroszhoz. Johnson azt állította, hogy ő a Nagy Oroszlán lovagja, a jeruzsálemi templom nemeseinek rendjéből, valamint a skór lordok templomos rendjének előjárója.

Aki azonban tényleg elterjesztette a templomos fokozatokar a szabadkőművességben, az Karl Gotthelf von Hund báró volt (vagy A. E. Waite szerint Johann Gottlieb von Hund). 1754 körül a fokozatok reljes rendszerét hozra létre, a Szigorú Obszervancia Rendjér, amelyben ismeretlen feljebbvalóknak kell feltétlen engedelmességet fogadni.

Von Hund báró azt állította, hogy 1742-ben vették fel a templomosok rendjébe, holott abban az időben egyetlen ilyen rendről sincs tudomásunk; továbbá az is tévesen állította, hogy Charles Edward Stuart – „Bonnie herceg” – jelen volt a beavarásán. (Érdekes, hogy Andrew Ramsay lovag a fiatal trónkövetelő tanítója volt a 1720-as évek közepén.) Von Hund azt is állította, hogy ismeretlen felsőbb erők parancsolták neki és hatalmazták fel arra, hogy új rítust fejlesszen ki. (Ebben esetleg hasonlóságot találhatunk a Golden Dawn hermerikus rendjének rejtett vezetőivel.) Miután a munkával megbízták, az ismeretlen feljebbvalók sosem léptek vele ismér kapcsolatba. Hogy ebben mennyi a rényszerű valóság, az bizonytalan. Bárhogyan is, a báró azt tette, amit mondtak neki, és létrehozra a szabályzatot annak minden szertartásával együtt.

Ebben a központi helyet az a legenda foglalta el, mely szerint Jacques de Molayt Pierre d'Aumont, az auvergne-i templomos prior követte a nagymesteri rangban. A rendet Skóciába telepítette, ahol uródai: nagymesterek törerlen sora – kilérüket rirokban rartorták; ők az ismeretlen feljebbvalók.

Von Hund báró rendszere vele együtt szállt a sírba 1776-ban, legnagyobbrrést amiart, hogy sosem tudta az „ismeretleneker” bemutatni. Ám elképzelései közül néhányat árvett a lyoni Philalethes-páholy és (teljesen érhető módon) az auvergne-i tartományi priorátus. Ezeket egyetlen szabályzattá, rítussá alakították, amelyer ma is alkalmaz a „Helvéciái Nagypriorátus”. Pick és Knighr hivata-

losan elfogadott és igen részletes *Pocket History of Freemasonry* (A szabadkőműveltség zsebenciklopédiája) című kézikönyve szerint Svájcban:

„egymással közösséget tart fenn a Great Priory of England (az Angliai Nagypriorátus) és a Grand Priory of the Rectified Scottish Rite (a Helyreállított Skót Rítus Nagypriorátusa), amelyet gyakran emlegetnek A Szent Város Jótékony Lovagjaiként (Knights Beneficent of the Holy City). Ez tulajdonképpen von Hund báró régi szigorú Obszervancia rendszere. Ezt tartják a szabadkőműveltség legemelkedettebb tetőfokának; a svájci tagok pedig rendelkeznek azzal az előjoggal, hogy találkozzókat a skót rítus 33°-án tarthassák.”⁶

Az angliai nagypriorátus a mai szabadkőműves templomos lovagok kormányzó testülete; a lovagok teljes neve A Jeruzsálemi Templomról és Szent Jánosról, Palesztináról, Rodoszról és Máltáról elnevezett Egyesített Vallási, Katonai és Szabadkőműves Rendek Angliában és Walesben és a Tengerentúli Tartományokban (*The United Religious, Military and Masonic Orders of the Temple and of St John of Jerusalem, Palestine, Rhodes and Malta in England and Wales and Provinces Overseas*). Ellenőrzésük alá tartozik A Szent Város Jótékony Lovagjai Szent Rendjének Angol Nagypriorátusa, azaz a *les Chevaliers Bien-faisants de la Cité Sainte*, amely szemmel láthatóan igen ritkán hív össze gyűléseket.

Röviden meg kell említenem még a Templomos Lovagok Káptalanjának Papjait. A szervezetet Johann August von Starck találta ki 1770 körül, saját szavaival „*fils et frère des pères de la famille de Sçavans l'Ordre des Sages par tous les générations de l'univers* (a Bölcsék Rendje tudósainak családjából származó apák fivérei és fiai a világ-egyetem összes nemzedékén át).”⁷ Von Starck a következőket állította:

„hogy a templomos lovagok eredetileg két osztályba tartoztak, a katonai és a papi osztályba; hogy a papi ág birtokolta a Rend belső tudását; hogy e tudás fenntartása titokban történt; hogy e tudás jelenlegi követe Starck volt; hogy a papi osztály felette állt a világinak; és ha mindezt von Hund felismerte volna, e tudás titkai feltárultak volna előtte és a hozzá fűződő rítus előtt.”⁸

A Káptalan Papjai, akik állítólag az esszénusok leszármazottai voltak, mintha a *Prieuré de Sion* mutatnának rokon vonásokat. Az a hír járja róluk, hogy amikor a templomosokat feloszlatták, a Káptalanhoz tartozó papok, köztük John Eures lovag, megmentették a titkos dokumentumokat és kincseket, és Starck idejéig épségben megőrizték ezeket.

Pick és Knight, akárcsak Hamill, hangsúlyozzák, hogy mennyire „fontos azonnal figyelmen kívül hagyni bármilyen elméletet (és van belőlük több), amely azzal az igénnyel lép fel, hogy a középkor hasonló nevű katonai rendjeivel találjon történelmi vagy szertartásbeli kapcsolatot.”⁹

Sokkal valószínűbb, hogy a kapcsolat a szabadkőműveltség és a tizenharmadik századi francia és skót jakobiták között volt. Romantikus, idealizált ügyről volt szó, amelynek romantikus és idealizált jellegét csak erősítette az elképzelés, mely szerint a szabadkőművesek a templomos lovagok többé-kevésbé egyenes ági leszármazottai. Lehet némi igazság abban a hiedelemben, hogy sok templomos áthajózott Skóciába. Az is lehetséges, hogy azok, akik odaértek, egy ideig megőrizték lovagi hagyományaik emlékét. Azonban Jacques de Molay 1314-ben bekövetkezett halála és a szabadkőműves nagypáholy 1717-es formális megalakulása közötti időszak túl hosszú – tizenkét nemzedéknyi idő – ahhoz, hogy egy ilyen titkos tradíciót apáról fiúra, beavatóról beavatottra lehessen hagyományozni. Ám még ha így is lett volna, csekély az esélye annak, hogy ily hosszú ideig titokban maradhatott volna.

John Hamill véleménye valószínűleg közelebb áll az igazsághoz. „Létezett egy bizonyos előszeretet – előszeretettel több – a lovagság eszményei, a keresztény lovageszmény iránt.” Az *ideáloknak* ebből a romantikus kedveléséből fejlődtek ki a szabadkőműveltség lovagi elemei – szinte bizonyosan nem valamiféle hagyomány egyenes folytatásából.

Ramsay lovag, von Hund báró és a többiek elegendő történelmet vegyítettek a maguk kreálta mítoszokba, hogy a korabeli francia és skót szabadkőművesek elfogadják – és hogy ezeket aztán számos

olyan mai író is tovább cicomázza, akik nem tesznek különbséget rögzített tény és minden alapot nélkülöző mese között.¹⁰ Fejtegetéseik meggyőzhetik az egyszeri olvasót, ám érveiket és állításaikat A. E. Waite – többek között – herven évvel ezelőtti nevenségessé tette.

Waite különféle „örök legendákat” sorol fel, amelyek közt megtaláljuk Ramsay orációját; a templomosok francia rendjéről szóló, az 1324-es dátumot viselő Larmenius-chartát, amelyről Waite az alábbiakat mondja:

„Párizsban 1804 körül kezdtek el erről beszélni és teljes mértékig szélhámosságon alapult. Az egyetlen kérdést, ami ezzel kapcsolatban felmerülhet, az irodalomkritikának kell eldöntenie: hogy vajon ezt az alapidokumentumot 1705-ben hamisították, vagy pedig sokkal később.”

1861-ben a francia okkultista, Eliphas Lévi ezt állította:

„Halála előtt a Templom vezetője – azaz Jacques de Molay – megszervezte és felállította az Okkult Szabadkőművességet. Már a zárka küszöbén a Nagymester négy központi páholyt emelt, egyet Nápolyban a Keletnek, egyet Edinburgh-ban a Nyugatnak, Stockholmban az Északnak és Párizsban a Délnek.”

Waite egyetlen mondatot fűzött Lévi elképzeléseihez: „ezeknél szükségtelen tovább időznünk.”

Lévi azt is fenntartotta, hogy a templomosok titkos célja volt Salamon templomának újjáépítése Jeruzsálemben – a templom alapja, mint tudjuk, a hagyomány szerint a templomosok eredeti hadiszállása alatt fekszik. A templomosok állítólag kapcsolatban álltak „A Thebaid Fivéreivel”, akik szinte Krisztus óta őrizték a Templom építésére vonatkozó misztikus adatokat. Amikor a templomosokat feloszlatták, titkos tudásukat a dolgozó kőművesek páholyaiba vitték – innen vannak a szabadkőműves építészeti szimbolikus elemei. Waite kommentárja szerint „a titkos konspirációnak nem volt más helyszíne, mint annak a francia okkultistának az agya, aki 1862-ben kiötlötte.”¹¹

És mégis. Mégis él a leselkedő gyanú, hogy valahol a háttérben van kapcsolat a szabadkőművesek és a templomosok között. John J. Robinson *Vérben születve* (*Born in Blood*) című munkájával egy ilyen közvetlen kapcsolat mellett érvel, bár ugyanakkor elismeri, hogy „mindez csak spekuláció, bármennyire is úgy tűnik, hogy van értelme; egyáltalán semmiféle történelmi bizonyítéka nincs annak, hogy létezett volna olyan titkos társaság, amely kifejezetten a szökésben levő templomosokra épült.”¹² Robinson azonban néhány érdekes kérdést is felvet, többek közt azt, hogy mi lehetett az eredete azoknak a vérfagyasztó esküknek, amelyeket a szabadkőművesektől a legutóbbi időig követeltek a beavatáskor. Semmi esetre sem lehetséges, mondja, hogy a nyelv vagy a szív kirépéséhez hasonló büntetést vont volna maga után, ha valaki például felfedte volna mások előtt a véső fogásának zseniális, addig sosem alkalmazott módját; az viszont igen, hogy így torolják meg az árulást.

Lehetséges, de minden jel arra utal, hogy a vért követelő büntetések a tizenhetedik század végének, a tizennyolcadik század elejének találmányai, mint annyi egyéb még a szabadkőművességben.

Egy másik újabb keletű elmélet a templomosokat és a szabadkőműveseket egy sokkal rejtőzködőbb szervezeten keresztül köti össze. Baigent, Leigh és Lincoln sokat vitatott bestsellere, *A szent vér és a Szent Grál* (*The Holy Blood and The Holy Grail*) az alábbiakat mondja:

„Volt a templomos lovagok mögött egy titkos rend, amely a templomosokat katonai és adminisztratív szervükké tette. Ez a rend, amely változatos neveken működött, leginkább *Prieuré de Sion*-ként („Sioni priorátus”) ismert. Nagymesterek sorozata irányította, akiknek nevét megtaláljuk a nyugati történelem és kultúra legkiválóbbjai között. Bár a templomos lovagokat szétzúzták és feloszlatták 1307 és 1314 között, a *Prieuré de Sion*-nak nem esett bántódása.”¹³

Michael Howard *Az okkult összeesküvés – a misztikusok, templomosok, szabadkőművesek és okkult társaságok titkos története* című munkája (*The Occult Conspiracy: The secret history of mystics, Templars, Masons and occult societies*) sokkal értelmesebb, mint az e tárgykörben írottak

többsége. Azon kevés alkalmakkor, amikor megemlíti a *Prieuré de Sion*t, körültekintően az alábbiakhoz hasonló módon fogalmaz: „A Priorátus alapítása állítólag a gnosztikus adeprusig, Ormusig vezethető vissza, aki Kr. u. az első században élt”; vagy „azt kell hinnünk, hogy a Sioni priorátus elősegítette annak az eretnecségnek az elterjedését, hogy Jézus túlélte a keresztre feszítést.”¹⁴

Lionel Fanthorpe azon kevés sci-fi-írók közé tartozik, akik tagjai valamelyik szent rendnek. Ő még ennél is óvatosabb a *Prieuré de Sion*nal kapcsolatban:

„Leher, hogy a világ legrégebbi, legharalmasabb, legjelentéke- nyebb titkos társaságainak egyike; vagy lehet, hogy a templomos lovagok egy belső csoportjának utolsó, töredékes nyoma; vagy lehet egy tökéletesen árratlan, tiszteletre méltó és prózai baráti társaság; és lehet, hogy egyáltalán nem is léteznek.”¹⁵

Talán érdemes megjegyezni, hogy a templomosokról szóló komolyabb történelmi munkák közül *egy sem* említi a *Prieuré de Sion*t még futólag sem.¹⁶ Vezető szabadkőműves szakértőként John Hamill az alábbiakat fűzi ehhez:

„Tudomásom szerint a *Prieuré de Sion*ra sehol nem utaltak *A Szent Vér és a Szent Grál* megjelenése előtt. Bizonyosan mondhatom, hogy a szabadkőműves szakirodalomban nincs rájuk utalás.”¹⁷

Pusztán az, hogy tudjuk, vagy legalábbis erősen gyanítjuk, hogy az „ősi” templomos rendek és rítusok többségét egy végből szabták a tizenhetedik században, még természetesen nem jelent egyet az- al, hogy *nem lehetett* egy nagyon titkos társaság, amely a templomo- sok óta (vagy éppen Krisztus óta) teljesen szem elől rejtve létezik. Ám őrizkednünk kell minden olyan összetett elmélettől, amely nagyrészt azon alapul, mint Baigent, Leigh és Lincoln esetében is, hogy felsorolja az egymást követő időszakok nagymestereit. A ti- zennyolcadik századot elárasztották az ilyesmik. És talán még gya- nakvóbbaknak kell lennünk, ha ezek a listák olyan nagyságokat tar- talmaznak, mint Leonardo da Vinci, Isaac Newton, Victor Hugo és Claude Debussy.¹⁸

A titkos társaságokról szóló könyvek gyakorta annyi egymásba nem illő elemet hordanak össze elméleteik olvasztókemencéjébe,

hogy időnként egy-egy elem egymásra talál. A statisztikusok már régen tudják, hogy kellő szorgalommal szinte bármi között kapcsolódásokat lehet felfedezni – no meg akkor, ha kiválogatjuk azokat az adatokat, amelyek bennünket támasztanak alá. Könyvem, mely sokat tartalmaz ugyanezekből az elemekből, körültekintően meg- próbál haránt vonni a hisztériás és a kételkedés között. Valójá- ban nem vonható kétségbe, hogy *léteznek* kapcsolódások – de a kö- vetkeztetések levonásakor nem lenne szabad a fantázia szárnyalására hagyatkozni.

A szabadkőművességen belül nemcsak a templomos típusú rendeket borítja ilyen homály; Waite meg is jegyzi:

„A remplomos nagymesterek lajstroma – amelyer Angliában senki nem látott – nem rosszabb, mint a James Anderson által hamisí- tott charta a szabadkőművesség leszármazásáról; a templomosok ragaszkodása a Szigorú Obszervancia Rendjéhez színes, romanti- kus történet, ha egybevetjük azokkal a leírhatatlan koholmányok- kal, amelyeket a szabadkőművesség berű szerinti történetének könyvelt el Anglia a tizennyolcadik században, nem is szólva a hamisított dokumentumokról, mint a Kölni Chartáról *et hoc genus omne*.”¹⁹

A *Quatuor Coronati* páholy kifejezetten azért jött létre, hogy törté- nelmi kutatásokat végezzen minden szabadkőművességgel kapcsola- tos „aktuális vagy tradicionális” ügyben²⁰; az ehhez kapcsolódó *Tranzakciók*, amelyet *Ars Quatuor Coronatorum*ként ismernek, igen nagyra becsült. Nyíltan elismeri azokat a nehézségeket, amelyek a tények és a fikció elkülönítésében mutatkoznak. Igen nagymérték- ben a *Quatuor Coronati* jelenlegi munkásságának köszönhető, hogy a tizenhetedik és a tizenkilencedik század elvadult állításai közül mára sokat elvetettek.

A RÓZSAKERESZTES KAPCSOLAT

A szabadkőművesség eredetének felderítésében nem sokat segítettek az írók az évek során; a mozgalom bírálói és a szabadkőműves „tör-

ténészek" egyaránt onrják az eszelős elméleket, kétes kapcsolódási pontokat fogadnak el, hamisírványoknak adnak hitelt (vagy hamisítványokat hoznak létre).

John Hamill és szerzőtársa, R. A. Gilbert, *World Freemasonry: An Illustrated History (A világ szabadkőműveseinek képes története)* című könyvükben – a világosság és a józan ész mintapéldájában – arra vállalkoznak, hogy elkülönítsék a szabadkőművességet a rózsakeresztesesektől. Elismerik, hogy a két mozgalomnak vannak közös eszményei, „és az sem teljességgel valószínű, hogy a rózsakeresztes eszmék némely vonása inspirálta azokat, akik az első, »elmélkedő kőművesek« páholyait létrehozták”²¹, ám minden ennél szorosabb kapcsolatról kijelentették, hogy „nonszensz”.

Könyvem alaptétele, hogy az irt tárgyalt mozgalmak és szervezetek közötti kapcsolat a legjobb esetben eszmék és eszmények közötti kapcsolatot jelent, mintsem közvetlen leszármazást; ami nagyjából azonos azzal, amit Hamill és Gilbert mond a rózsakereszteseknek a szabadkőművesekre gyakorolt hatásáról. E két mozgalom esetében azonban gyanítható, hogy a szerzőpáros esetleg talán kevésbé őszinte.

Először is: a szabadkőművesség számos felsőbb fokozatának felsorolására vetett pillantás elé hangzatos lovagi és elkölő történelmi nevek tárulnak. Ezek közül sok fűződik vagy a rózsakeresztesességhez, vagy korábbi ezoterikus mozgalmakhoz: a Templomos Lovagok (*The Knight Templar*), a Máltai Lovagok (*The Knights of Malta*), Konstantin Vörös Keresztjének Rendje (*Red Cross of Constantine*), a Szent Sír és Szent János Lovagjai (*The Knights of the Holy Sepulchre and St John the Evangelist*). A *Societas Rosicruciana in Anglia* ötödik fokozatának megszerzése után lehet belépést nyerni Írország Rendjébe (*The Order of Eri*), amely a következő rangokat tartalmazza: katona, fegyvernök és lovag, akiket a „megvilágosodott parancsnok” vezet. A Skócia Királyi Rend (*Royal Order of Scotland*) esérében a „Harodim fivéré”-ről leher haladni a „Rózsakereszti lovagja”-ig. A járulékos fokozatok legismertebb rendszere, az Ősi és Bevert Ritus, általában a *Rose Croix* néven ismert.

A mai szabadkőműves történészek azt mondják, hogy ezek a fokozatok, a hangzatos nevek és titulusok egyszerűen azoknak a tizen-nyolcadik és tizenkilencedik századi lelkes, de talán megtévesztett szabadkőműveseknek a művei, akik megpróbálták némi misztikával

fűszerezni az ügyet. Ez természetesen nagyon is lehetséges, ám ha egyszerűen csak tirokzatos nevek választottak, miért éppen ezeket?

Futólag azt is meg kell jegyezni, hogy ezeknek a nemesi címeknek, akárcsak a röbbi szabadkőműves címnek, nincs hatalmuk a saját rendjükön kívül. Hamill szerint

„Az Ősi és Bevert Ritusban elért szenior fokozat nem jár szenior-sággal vagy ranggal a szimbolikus szabadkőművességen [*the Craft*, amely az angol rúsr követi] belül, sem pedig egyetlen más rendben belül. A rangnak nincs jelentősége az adományozó renden kívül. Természetesen nincs helye a szabadkőművességen kívül, és bárki, aki nem szabadkőműves környezetben használja szabadkőművesi rangját, magára vonhatja azt a vádat, hogy rangját indokolatlan okokból hozza nyilvánosságra.”²²

Másodszor, a kezdeti években a szabadkőművesek és a rózsakeresztesek vezéregyéniségei gyakorta mindkét mozgalomnak tagjai voltak. Természetesen elképzelhető, hogy sokak számára ez nem jelentett nagyobb összefüggést annál, mint ha valaki manapság – mondjuk – egyszerre tartozna a metodista egyházhoz és a Munkáspárthoz. Bár ez utóbbi esetben egy keresztény szocialistának esetleg az a tapasztalata lehet, hogy a kettő kölcsönösen kiegészíti egymást: hogy az egyiknek az a célkitűzése, hogy a másik szellemi eszményeit a társadalmi gyakorlatba ültesse. Talán ugyanez mondható el a rózsakeresztesekről és a szabadkőművesekről.

Harmadszor, és talán ez a legellenállhatatlanabb, itt van a *Societas Rosicruciana in Anglia*, a szabadkőművesek rózsakeresztes társasága, amelyet a következő fejezetben fogok megvizsgálni.

Érdemes megfigyelni, hogyan viszonyulnak más szabadkőműves történészek a rózsakeresztesekkel való lehetséges kapcsolathoz. Könyvükben (*Genesis of Freemasonry*, 1947; *A szabadkőművesség eredete*) Douglas Knoop és G. P. Jones meg sem említik a rózsakeresztesességet, vagy bármit, ami a legendákban is ezoterikus lenne; számukra minden visszavezethető a „dolgozó kőművesekre”. Haywood és Craig *A History of Freemasonry (A szabadkőművesség története)* című, 1927-ben kiadott műve csupán két oldalt szentel „a rózsakeresztes és hasonló okkult társaságok zavaros és zavaró kérdésének.” Meg-

említik, hogy „a mai szabadkőműves szertartásoknak vannak olyan maradványai, amelyek erőteljes hermetikus hatásra utalnak”; arra is céloznak, hogy ezért „meglehetősen furcsa lenne”, ha valaki kapcsolatban állna az egyikkel, miközben a másikkal nem – majd ejtik az egész témát.

Haywood és Craig azonban arra is rámutat, hogy azok, akik „kabbalisztikával, asztrológiával, alkímiával és különféle misztikus filozófiákkal foglalkoztak ... koruk tudósai voltak; a modern kémia, fizika és csillagászat kezdetei az ő tevékenységükig vezethető vissza.”²³ Ez erős ellentétben áll Bernard E. Jones nézeteivel, aki szintén igen nagy becsben tartott szabadkőműves történész. A tizenhetedik századi rózsakeresztesekről megállapítja, hogy:

„bármilyen mások is voltak emellett: a tudomány kontárjai voltak. Ami pedig »filozófiájukat« és »tudományukat« illeti, őszintén meg kell mondani, hogy annak túlnyomó része, ami a tizenhatodik és a tizenhetedik században az emberek tudatába – még a tanult emberekébe is – bekerült ezen a címen, azt manapság értelmetlenségnek tekintenénk. Kémiai filozófusok, alkímisták, asztrológusok, hermetikus filozófusok – ezek mindegyike valamikor rózsakeresztesnek tartotta magát; úgy tűnik, hogy bármely tanult ember, aki tudott a szavakkal bánni, megtalálhatta a maga helyét a rózsakeresztes lobogó alatt.”²⁴

Jones hozzáállása annak a tizenkilencedik századi mechanisztikus világszemléletnek a terméke, amely bizonyos briliáns vonásai mellett más vonatkozásokban viszont kifejezetten szemellenzős. Nagyjából ugyanez mondható el a szabadkőműves-ellenes íróról, Walton Hannah-ról, aki azt rója fel, hogy „a szabadkőművesség hangnemében humánus, ám ugyanakkor olyan hatalmas mennyiségű misztikus és szimbolikus értelmetlenséget tartalmaz a geometriáról és asztronómiáról, amelyről egyetlen tanult szabadkőműves sem képzelheti, hogy ezekben a felvilágosult időkben komolyan lehet venni.”²⁵

Nem merülhet fel komoly kétség az iránt, hogy a rózsakeresztesek és a korai „elmélkedő kőművesek” között létezett valamiféle közvetett vagy közvetlen oksági kapcsolat.

A szabadkőművesség röviddel a rózsakeresztesek után jelent meg, akik a reneszánsz korszak hermetikus filozófusaiból nőttek ki. Elképzelhető, hogy a szabadkőművesség társadalmilag elfogadott, „külső udvara” volt a rózsakeresztesek „belső udvarának”, amelyhez nem férhettek az eretnesség vádjai? Ez természetesen hipotézis csupán, ám magyarázatot adna mind az igen határozottan meglevő kapcsolatra, mind arra a szokásos szabadkőműves hajlandóságra, hogy tagadják ezt a kapcsolatot. A szabadkőművességet egészében véve a nyilvánosság elfogadta; keresztezte a klub, az önszegélyező egyesület és a karitatív intézmények tulajdonságait. Voltak vallási eszményei, félig vallásos rituáléi és tanításai, ám ezeket többféleképpen lehetett értelmezni. A szabadkőművesek többségének – talán a túlnyomó többségnek – az itt használt jelképrendszer és allegória egyszerűen érdekes színjáték volt. Ám azokat, akik mélyebbre tekintettek, és még annál is mélyebbre szerettek volna, a szabadkőművesek olyan embereknek tudták bemutatni, akik – megfelelő próbaidő után – esetleg nyíltabban ezoterikus társaság tagjaivá avathatták őket. Fel kell hívnom a figyelmet arra, hogy a legtöbb járulékos fok elérése csupán meghívásos alapon történhet.

Egy 1777-es dokumentum, amely az Arany- és Rózsakereszt Testvérisége elnevezésű német rózsakeresztes rendé, meglehetősen mértékben alátámaszthatja ezt a tézist. „Ráhagyományozott történetében” leszögezi:

„Hogy valódi céljait jobban elrejtsek, a Rend előjárói felállították az alacsonyabb fokozatokat, amelyek szabadkőművesség néven tartatnak nyilván. Ezek szemináriumai vagy előkészítői a Rózsakeresztes Rend magasabb stúdiumainak; szellemi prolegomenonként a szabadkőművesség a rózsakeresztesesség felkészítő iskolája...”²⁶

Az ellenérv természetesen az, hogy az Arany- és Rózsakereszt testvérisége valójában maga sem volt több korai járulékos foknál, a már említett *Rose Croix* megfelelőjeként. Más szóval a szabadkőművesség kis elágazása volt, és nem ő hozta létre a szabadkőművességet saját „előkészítő iskolája” gyanánt.

A hatás-visszahatás irányát már nem egykönnyen lehet meghatározni.

Ám ha van egyáltalán valami ebben a „külső udvar”-hipotézisben, akkor talán az, hogy amint a szabadkőművesség fejlődött és az évek során elvesztette kapcsolatát az eredeti forrással, a *Societas Rosicruciana in Anglia* alapítói elhatározták, hogy visszaállítanak valamit az elveszett ezoterikus szellemi tártalomból. Két idézet elegendő lesz annak bemutatására, hogy vannak olyan szabadkőművesek, akik hisznek abban, hogy egy efféle visszaállítás nemcsak szükséges, de elengedhetetlen is, ha a szabadkőművesség egyáltalán valamilyen jelentést akar hordozni manapság.

Foster Bailey (megh. 1977-ben) leginkább arról ismert, hogy feleségével, Alice Baileyvel alapítója volt az *Arcane School*-nak és a *Lucis Trust* kiadóvállalatnak. Teozófus és 32°-ot elért szabadkőműves is volt, ám egy közös rendben; ez a szabadkőművességnek olyan formája, amely mindkét nem számára nyitott és amelyet az Egyesült Nagypáholy nem ismer el. Könyve – *The Spirit of Masonry (A szabadkőművesség szelleme)* – ennek ellenére kapható a londoni szabadkőműves könyvesboltban. Az alábbi idézet ebből a könyvből való:

„Minden ember, bármely fajból való, bármilyen hitet vall, az egyetlen Isten gyermeke. A szabadkőművesség ezt emberemlékezet óta tudja és tagjainak tanítja ... A szabadkőművességet gyakran nevezték szellemi útkeresésnek. Ha nem így értelmezik, nem több ősi, ám üres buroknál.”²⁷

Egy másik szenior szabadkőműves 1962-ben mondta a következőket:

„Meglehet, hogy mi, a huszadik századi szabadkőművesek a régi mágusok vagy a Kelet bölcseinek modern képviselői vagyunk, bár formátumra sajnos csak zsugorított másai ama nagy és tehetséges embereknek. A titkok és misztériumok, amelyeket ők tudtak és értettek, számunkra szabályokba öntött szavak csupán, amelyek belső, ezoterikus jelentését csak ritkán sejtjük meg.”²⁸

Ezt a fonalat még felvesszük később e könyv folyamán.

A KŐMŰVES KAPCSOLAT

A középkori kőműveseké abban különbözött a legtöbb mesterségtől, hogy sokan és gyakran vándoroltak egyik helyről a másikra, munkáról munkára, egyik város katedrálisának építéséről a másik város katedrálisának építésére. Természetesen voltak, akik maradtak – a *magister* vagy a *maître* talán egész életében egyetlen hatalmas építkezésért felelt –, ám a legtöbben oda mentek, ahol munka adódott. Értethető módon büszkéek voltak a tudományukra, ezért ha egy másik városban épülő katedrálisról hallottak, ahol szükség volt ügyes kőművesekre, a lehetőség odacsalta őket. Itt új fogásokat tanulhattak, vagy átadhattak a többieknek egy-egy jellegzetes mintázatot, a mesterségnek valamilyen forrétlyát, amelyet előző helyeken sajátítottak el. A kőművesek tudományukkal együtt bejárták egész Európát.

A kőművesek együtt dolgoztak és általában egy helyen is aludtak az építkezések mellett kialakított dormitóriumokban. Az építőpáholy – amely gyakran alig volt több a katedrális falának támasztott fészernél – az a hely volt, ahol szetszámaikat tartották, ettek, közös dolgaik megbeszélésére találkoztak, ahová az időjárás viszonyosságai elől behúzódtak és ahol időnként olyan munkákat is végeztek, mint a kövek díszítő faragása.

Elkerülhetetlen volt, hogy szorosan összefűződő testvériséggé váljanak. Ha új kőművesek érkeztek, befogadták őket, de ilyen vagy olyan módon bizonyítaniuk kellett, hogy alkalmasak; ez lehetett az előző páholyból hozott ajánlólevél, vagy esetleg az, hogy ismerték a válaszokat azokra a kérdésekre, amelyeket csak a páholyon belül tettek fel és válaszoltak meg; vagy talán egy különleges kézfogás.

Természetesen ezeket a kérdéseket és válaszokat, valamint az ismertetőjeleket titokban kellett tartani.

A „szabadkőműves”, amely az angol *freemason* fordítása, a munka jellegére és a kő jellegére vonatkozott; általában azt gondolják, hogy a kifejezés a „freestone mason” összevonásából származik: a „freestone” a könnyen alakítható terméskövet jelenti, a „freestone mason” pedig az a mestertemember, aki a kő megmunkálásával is foglalkozott, nemcsak egyszerűen kővágással. Amikor az újonnan létező „elmélkedő kőművesek” átkeltek Franciaországba a tizen-nyolcadik században, a nevet *franc-maçon*-nak fordították, és kialakult

az az elképzelés, hogy e név viselői valamilyen értelemben szabadok (*free* angolul „szabad”).

John J. Robinson egy fordított eredeztetést terjesztett elő, ami talán érvényes, talán nem. Eszerint a francia szabadkőművesek *frère maçon*nak, „kőműves testvér”-nek szólították volna fivéreiket, ennek rontott angol változata pedig a „freemason” (kiejtésben *frer* mászon, illetve frímészon). Ez már csak azért is valószínűtlennek tűnik, mert a korabeli tanult angolok legalább alapfokú francia nyelvismerettel rendelkeztek.

Már említettem az előző fejezetben, hogy általános vélemény szerint a kézzsorítás és a jelszó Skóciában alakult ki, hogy megkülönböztessék a valódi kőműveseket a kontároktól és azoktól a képzetlen munkásoktól, akik csak alapismeretekkel rendelkeztek. Az Inas beavatásakor az Első Felügyelő azt mondja a Második Felügyelőnek, hogy a Páholy ajtajában ott őrködik a Tetőfedő (a szabadkőműves páholyok mindenkori őre) „kivont karddal felfegyverkezve, hogy távol tartsa a betolakodókat és a kőművesség kontárjait.”²⁹

Joseph Fort Newton elragadó szabadkőműves történetet idéz arról, hogy hogyan bántak el a kontárokkal:

„A legenda szerint a régi kőművesek úgy büntették meg az efféle kotnyeleskedőket, akik ki akarták fürkészni jeleiket és titkaikat, hogy addig tartották őket az eresz alatt, amíg az eső a nyakuktól a sarkukig nem folyt. Hogy száraz idő esetén milyen büntetést fogadtatottak, arról nem szól a fáma. Mindenesetre semmibe vették azt, aki a mesterség jeleit megpróbálta használni anélkül, hogy annak tudományával és etikájával tisztában lett volna.”³⁰

A fenti eljárásnak sokkal több értelme van, mint azoknak a vérfa-gyasztó esküknek, amelyeket a tizennyolcadik századi szabadkőművesek tulajdonítottak a korai kőműveseknek.

A szabadkőművesség bővelkedik szimbólumokban, amelyek nagy része építészeti jellegű. Sajátos szimbolikus jelentése van például a görög oszlopok három fő típusának, a ión, a dór és a korinthuszi oszlopoknak. Az okokat, amelyek miatt a gótika építészeti vívmányai helyett figyelmük a görög oszlopok felé fordult, nem a különböző építészeti korszakok esztétikai megítélésében kell keresni. Sok-

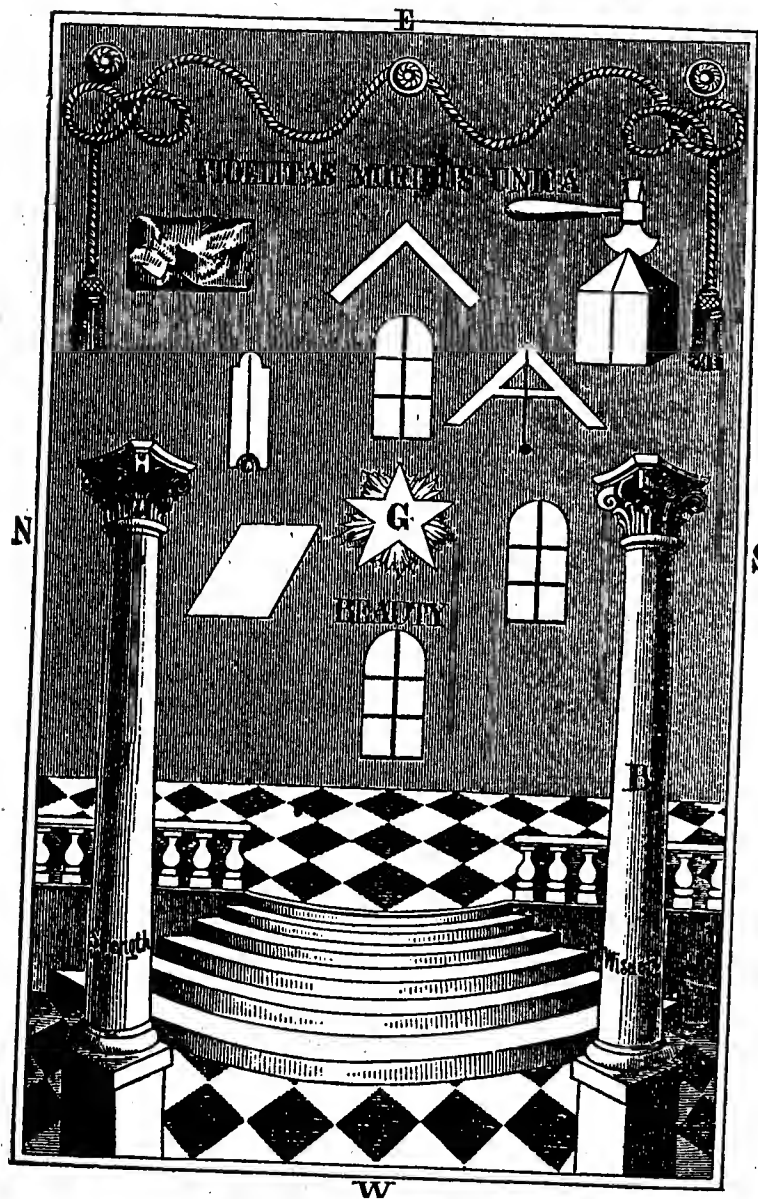
kal valószínűbb, hogy miközben a „dolgozó kőművesek” változatos stílusokban építettek az évszázadok során, az „elmélkedő kőművesek” nem tőlük vették át a jelképeket, hanem a tizenhetedik századi ezoterikus filozófusoktól, valamint Vitruviustól, aki Kr. e. az első században inkább a klasszikus görög építészetről írt, mint arról a stílusról, amely csak tizenkét vagy tizenhárom évszázad múlva jött létre.

MIÉRT A SZABADKŐMŰVESSÉG?

Honnan származnak tehát a szabadkőművesek? Bár romantikusan csábító, a rejtőzködő templomosok elmélete a legvalószínűtlenebb. A rózsakeresztes-elmélet sok kérdésre ad kielégítő választ, amelyek azonban történelmileg nem bizonyítottak. A legprózaibb változat, a középkori kőfaragóké talán a legelfogadhatóbb, ám a legkevésbé kielégítő.

Hogy létezik-e egyetlen forrás, az talán soha nem derül ki. Sokkal valószínűbb az a feltevés, hogy mindhárom elmélet – változatos formákban, amelyeknek itt nem mindegyikét ismertettem –, valamilyen mértékben szerepet játszott a szabadkőművesség kialakulásában és fejlődésében.

John J. Robinson felteszi a kérdést: feltéve, hogy a szabadkőművesek titokban már előzőleg is léteztek, miért vártak 1717-ig azzal, hogy előjőjenek? Válasza az, hogy egészen addig még volt esélye a római katolikus egyháznak arra, hogy Britanniában ismét hatalomra kerüljön, márpedig a szabadkőművesség és Róma mindig ellentétben állt egymással egészen addig visszamenően, hogy az egyház kiirtotta a katarok és a templomosokat. Az 1701-es trónutódlási törvény kimondta, hogy azontúl katolikus nem ülhet Anglia trónjára; az 1707-ben hozott Act of Union (*Egyesülési Határozat*) létrehozta Nagy-Britanniát és ezzel biztosította azt is, hogy Skócia trónjára sem ülhet katolikus. A hannoveri (tehát a protestáns) utódlást erősítette meg, hogy Anna királynő 1714-ben bekövetkezett halála után a német I. Györgyöt koronázták meg. 1715 végén a jakobita lázadást nagyon kevesen támogatták, ami nyomatékossította azt a tényt, hogy Britanniában a katolikus monarchiák napja végleg leáldozott. A katarok/templomosok/szabadkőművesek intézményesített ellen-

A kőművesek szerszámai és az építészet jelképei kiegészítik egymást ezen a tizennyolcadik századi állványon – szabadkőműves szemléltetőeszköz
(Robert Macoy *General History, Cyclopaedia and Dictionary of Freemasonry*, 1850)

sége nem létezett már, legalábbis Britanniában; a szabadkőművesek biztonságban voltak, nyilvánosságra léphettek.³¹

Érdekes elmélet, de két okból dől meg. Először is a Római Katolikus Egyház semmiféle megjegyzést nem fűzött a szabadkőműves-séghez az 1738-as *In Eminenti Apostolatus Specula* című pápai bulláig. Másodsor, Robinson nem veszi figyelembe, hogy a szabadkőműves-ség gyorsan – és nyíltan – terjedt Franciaországban, amely aligha nevezhető protestáns országnak. (Másfelől viszont felhozható, hogy Franciaország a forradalomra készülődött, amelyben feltehetőleg a szabadkőművesek is érdekeltek voltak; ennek pedig legalább részben az volt az oka, hogy csökkenteni akarták a Római Katolikus Egyház hatalmát.)

Ugyanez a háttér azonban egy másik lehetséges összefüggésre is utalhat, amely nem azt magyarázná, hogy miért akkor jelentették be létezésüket a szabadkőművesek, hanem azt, hogy miért akkor alakultak.

A protestantizmusnak nem tartozik a kedvencei közé a rejtély. Kezdetben az anglikán egyház egyszerűen pápa nélküli katolikus egyház volt, ám amint egyre távolodott Rómától, úgy vetkőzte le a rituálékat és a jelképeket. Istentiszteleteiken a presbiteriánusok valójában egy csapat zord, morcos ember. A puritanizmus nem nézte jó szemmel a pompázatos papi ruházatot, a gyertyákat, a tömjént, a festményeket és a szobrokat; kerek perec bálványimádásnak minősítette őket és a rettenettől összeborzadva nézte azt, amit a mise átlényegülésében barbár eretnekségnek tartott. Az evangélizmus Rómával ellentétben racionális volt és lényegre törő.

A vallásból minden misztérium eltűnt. Volt valami mágikus a misében, amelynek magját a fizikai lehetetlenség képviselte; amelyet olyan nyelven tartottak, amelyet a gyülekezetből kevesen értek; és amely dúskált díszruhákban, rituálékban, bonyolult szertartásokban. Még a legracionálisabbak is szükségét érzik annak, hogy legyen az életükben titokzatosság. Márpedig ezt a protestáns templomokban nem találták meg. A szabadkőművesség félig érthető rituáléi azonban kielégíthették ezt a szükségletet. Waite-et idézem: „Minden intézményesített misztériumok közül a legnagyobbak a görög és a római rítusok; ám vannak titkos rendek, amelyek kevésbé súlyos leplek alá rejtik az Isteni Üzenetet.”³²

Az Egyesült Államokat protestánsok alapították: különféle meggyőződésű puritánok, baptisták, kvékerek és unitáriusok. Az

amerikaiak minden más nemzetnél jobban vonzódtak a szabadkőművességhez. Alapító atyáik között szabadkőművesek is voltak: azok, akik felvázolták a Függetlenségi Nyilatkozatot és azok, akik jóváhagyták a Nagypecsét tervét.

De mi a helyzet Franciaországgal, a nagy katolikus országgal? Hogyan vethette meg ennyire erősen itt a lábát a szabadkőművesség a korai években? Egyik lehetséges magyarázat az, hogy Franciaország mindenki másnál előbbre tartott a tizennyolcadik századi Józan Ész korszakában; azok a gondolkodók, akik elméjükkel a Rációt üdvözltek, szívükkel továbbra is a misztérium után sóvárogtak – és a szabadkőművességben meg is találták.

Még manapság is, amikor keményfejű üzletemberek kötényt öltenek és felékszerезetten, az előírásoknak megfelelő léptekben sétálják körbe csempével burkolt termeiket, amikor rituális hívásokra rituális válaszokat adnak, akkor a szabadkőművesség legelemibb szintjén találják meg az elvárosiasodott életük számára szükséges játék elemét. Ennél sokkal többre is lelhetnek azok, akik tovább akarnak keresni.

A szabadkőművesek imádják a rituálékat; imádják a szabadkőművesség minden hagyományos vonását. Voltak, akik nehezményezték az utóbbi idők két változását, amelyeket a kívülállók részben úgy értékeltek, mint a külső bírálatokra adott választ. Az egyik változás a vérszomjas eskük háttérbe szorítása (1986 óta mesélnek a beavartoknak azokról a veszélyekről, „amelyek a hagyomány szerint leselkedtek volna rád ... arról a fizikai megtorlásról, amely valaha a szabadkőműves kötelességei közé tartozott: hogy átvágja a torkodat” stb); a másik a Jahbulon szó eltörlése. Az elégedetlenkedők egyik érve egyszerűen ez volt: milyen joggal bírálják a kívülállók a szabadkőművesek belső szokásait? Jó kérdés. Ugyanitt kell ejtenünk néhány szót azok mellett az archaikus, lassan hömpölygő mondatok mellett is, amelyek harminc-egynéhány évvel ezelőtt szóltak a hagyományos anglikán istentiszteletek zengő ragyogásában és fennkölt, ám marasztaló légkörében; miért változtatni csak a változtatás kedvéért?

A szabadkőműveseknek jó okuk van arra, hogy régi szokásaikhoz ragaszkodjanak, bármennyire is archaikusak és különösek ezek (a kívülállók számára).

Visszatérve mind a szabadkőművesekre, mind az *általuk* gyakorolt hatásokra, Martin Short oldalakat tölt be azzal, hogy bemutassa, a szabadkőművesek mennyire átitatták a tizenkilencedik századi társadalmat. Szabadkőművesek voltak például azok, akiknek „1878-ban sikerült felállítaniuk »Kleopátra tűjét«” Londonban, a Victoria rakparton; amikor ennek ikerépületét 1880-ban New Yorkban húzták föl, a megünneplés „arcátlan szabadkőműves ügylet volt”, miközben a Washington-emlékmű átadása „újabb adag testvéri öntömjenézés közepette zajlott”.³³ Meglehet, hogy akkoriban a szabadkőművesek kiemelt érdeklődést mutattak az egyiptológia iránt és érdekeltek voltak az emlékművek felállításában; ám sokkal valószínűbb, hogy ez először is azért volt, mert egyszerűen a kor szellemi irányultságainak egyikét tükrözte; másodsor pedig, mert akkoriban nagyon sok fontos ember volt szabadkőműves – és ez ismét csak társadalmi tükröződés. A hozzá hasonló gáncsokodókkal egyetemben Short összekeveri az okot az okozattal.

Edgar Darling, Massachusetts nagypáholyának nagymestere 1992-ben mondott szavai a tizennyolcadik és a tizenkilencedik századi szabadkőművesekre még több joggal alkalmazhatók: „Mi, szabadkőművesek mozgatók és rengetők, álmodók és építők, de mindenekelőtt szabadgondolkodók vagyunk.”³⁴

Nyilvánvaló, hogy az utolsó kijelentés implikációi gerjesztettek haragra oly sok keresztény bírálót. Természetesen van átfedés a korai szabadkőműves ideológia és a tizennyolcadik század eleji gondolkodók deista hite között. David Christie-Murray a következőképpen határozza meg a deizmust:

„A deizmus lehet keresztény eretnokség, vagy olyan hit, amely semmit nem tartalmaz a kereszténységből. ... Minden deista egyetért azzal, hogy egyetlen Isten létezik, aki a világot és a világot irányító természetes törvényeket teremtette; hogy Isten nem avatkozik szeszélyes csodákkal az emberi dolgokba; hogy a vallási szertartások nagy része a legjobb esetben is szimbolikus cselekedet, legrosszabb esetben hókuszpókusz; hogy az ember saját akaratából választhatja a jót és utasíthatja el a rosszat, és hogy az ebben az életben hozott döntések határozzák meg a következő élet jutalmait és büntetéseit.”³⁵

A tizennyolcadik század „szabadgondolkodó” vallásos filozófiái közé tartozott az unitárius – amely az arianizmussal rokon – és az univerzalista, amely szintén ragadta a Szentháromságot és amely a Szabad Szellem Testvéreihez hasonlóan hitte, hogy mindenki üdvözü.

Bármilyen hitet is vallanak a mai szabadkőművesek egyénenként, nem kétséges, hogy a deisták és más szabadgondolkodók a kezdetektől nagy hatással voltak a szabadkőművesekre Angliában, Franciaországban és Észak-Amerikában; az amerikai történelem nagy alakjai közül Thomas Paine, Benjamin Franklin és Thomas Jefferson mind deisták voltak, pedig hármuk közül csak Franklinról ismert, hogy szabadkőműves volt.

Még egy megjegyzést kell tennem. A szabadkőművesség ma bármely vallású ember előtt nyitva áll, aki hisz egy Legfelsőbb Lényben. Ám Hamill szerint szinte teljesen biztos, hogy nem ez volt a helyzet a kezdetekkor.

„Az eddig tanulmányozott anyag alapján van egy olyan érzésem, hogy a szabadkőművesség eredetileg keresztény szervezet volt – főleg azért, mert kialakulásának idején az ember vagy keresztény volt, vagy pogány. Szerepet játszhatott benne a deizmus is; a deizmusról és a theizmusról folytatott tizennyolcadik századi vitáknak bizonyosan volt valamilyen formában hatásuk. Vagy egyszerűen az is lehetett, hogy a Nagypáholy korai időszakában változtartak, arra törekedvén, hogy az embereket egybegyűjtsék. Éppen elég intolerancia volt a kereszténység ágai között, hát még ha megnézzük a zsidó közösséggel, aztán a muszlim közösséggel való viszonyt, aztán ahogy India megnyílt, a hinduizmussal, a szikhekkel, a párszikkal... De nagyon nehéz a nyomokat követni; ez a probléma az egész korai szabadkőművességgel, egyszerűen nincs elég adat, amiből dolgozni lehetne.”

Mi az oka ennek, amikor pedig abból a periódusból annyi más egyéb meglehetősen jól dokumentált? Hamill így folytatja:

„Ez nem lep meg engem, mert ha megnézzük annak az időszaknak a kontextusát, amelyben a szabadkőművesség fejlődésnek indult – amelyről a szabadkőműves szakértők túlnyomó része azt gondolja, hogy az 1500-as évek vége, az 1600-as évek eleje –, ak-

kor látható, hogy elképesztő politikai és vallási zűrzavar ideje ez. A politika és a vallás kibogozhatatlanul összefonódott. Ha van egy csoportnyi olyan ember, aki el szeretne feledkezni a politikáról és a vallásról, és inkább azt szeretné megtudni, hogy mi az, ami az emberekben közös, akkor ez bizony meglehetősen radikális, ha nem forradalmi ötlet, és veszélyes is, az akkori kontextusban. Ezért ezek az emberek csak magánemberként találkoznak, nem készítenek feljegyzéseket arról, hogy miket csinálnak. 1717-ig nincsen központi kormányzó testület, tehát nincs, akinek jelentéseket lehetne küldeni, ezért van az, hogy – természetesen ami az angol vonatkozásokat illeti –, a bizonyítékok többségét magánlevelek, naplók és naplóbeli utalások jelentik.”

A szabadkőművesség eredetét tehát a dokumentálatlan történelem sötét homálya borítja. Találgatásokba bocsátkozhatunk a mozgalom korai szakaszát ért általános hatásokat illetően, de nem lenne bölcs dolog közvetlen oksági befolyásokon elmélkedni, mert egyszerűen semmi biztosat nem tudunk. Egyetlen dolgot mondhatunk: ha a szabadkőművesség igaz gyermeke volt korának, akkor tükrözte azokat a dolgokat, amelyek a legelső tagokat képviselő művelt és tanult embereket aggasztották és lenyűgözték.

RENDEK ÉS FOKOZATOK

Nem sok értelme van oldalakat megtölteni azzal, hogy elismételjük az inas, a legény és a mester fokának beavatási szertartásait. A komolyan érdeklődő nem szabadkőművesek számára ez több mint kétszáz éve nem titok már. Manapság a legtöbb közkönyvtárban számos könyv található a rituálék nagyjából pontos részleteiről; ha ezek nincsenek a szabad polcon, a raktárból kikérhetjük őket. Nagy valószínűséggel a következő három még mindig hozzáférhető: Walton Hannah *Darkness Visible (A látható sötétség)*; James Dewart *The Unlocked Secret (Az el nem zárt titok)* – ezek nem szabadkőműves szerzők; valamint *A Ritual and Illustrations of Freemasonry (Szabadkőműves képek és szertartások)*, amelyet egy szabadkőműves kiadó adott ki.

Mégis hasznos lehet néhány szót szólni a maszonikus fokokról. Alapszinten a következő fokokról van szó: inasfok, legényfok, mesterfok. Ezek nem tévesztendő össze a páholyon belüli tisztségekkel:

főmesrer, első felügyelő, második felügyelő, első kalauz, második kalauz, külső őr, belső őr és így tovább; ezek mind olyan pozíciók – munkakörök –, amelyek a szabadkőművesek pályájuk során beröplenek. A legtöbb szabadkőműves eljut a mesterfokig, egyszerűen azért, mert az első két fokozat bevezető jellegű, ez a ranonckodás szintje; a „kész” szabadkőműves átlalában meszerekőműves.

A legtöbb szabadkőműves számára ennyi elég is. Szabadkőművesnek lenni idő és pénz igényel; a legtöbben megelégszenek azzal, hogy teljes jogú ragok és nem áll szándékukban a röbb idővel, kiadással és erőfeszítéssel járó előbbre lépés. Nagyon sok függ attól, hogy ki milyen mértékben akarja életét a szabadkőművességnek szentelni.

A Szent Királyi Boltívet bonyolult történelmi okok miatt nem újabb foknak tartják, hanem a harmadik fok beteljesítésének, kiegészülésének. A mesterekőműveseknek hozzávetőleg egyharmada jut el erre a fokra. A belépési követelmények kissé eltérőek Angliában, Írországon és Skóciában; a legtöbb amerikai rend a skót rítust követi, amelynek alapján a jelöltnek először Jelmesternek kell lennie.

A szimbolikus szabadkőművesség (az angol rítust követő „Craft”) három fokán képzőrási módokat és jeleket tanítanak és megadják az egyes szintekre vonatkozó titkos szavakat. Az inas fokán ez a „Boáz”, a következő fokra való átlépés jelszava pedig „Sibollet”; a legény fokán a szent szó „Jakin”, a jelszó „Tubalkain”; a mester fokán pedig a mesterszó „Machaben”. E szavak többsége ótestamentumi. A Boáz és a Jakin például Salamon templomának két oszlopára volt felírva (1Kiráj. 7:21); kezdőbetűiket ma időnként a népszerű Tarot-kártyák Főpapnő lapján találjuk meg a nőalakor közrefogó két oszlop feliratán (pl. a Rider-Waite változatban).

A Királyi Boltívben a jelszó „Ammi Ruhamah”, „Népem kegyelemre talált”, az iniciátusoknak pedig a legutóbbi időig a „Jehova” és a „Jahbulon” szavakat adták meg. Ez utóbbi a továbbiakban még vizsgálni fogjuk.

A Jel Fok azoknak a jeleknek az azonosításán alapszik, amelyekkel a kőfaragók gyakran ellátrák munkáikat; valamint, minr annyi egyéb a szabadkőművességben, Salamon király templomának legendájához is kapcsolódik. Nagy-Britanniában körülbelül 60 000 jelmester van.

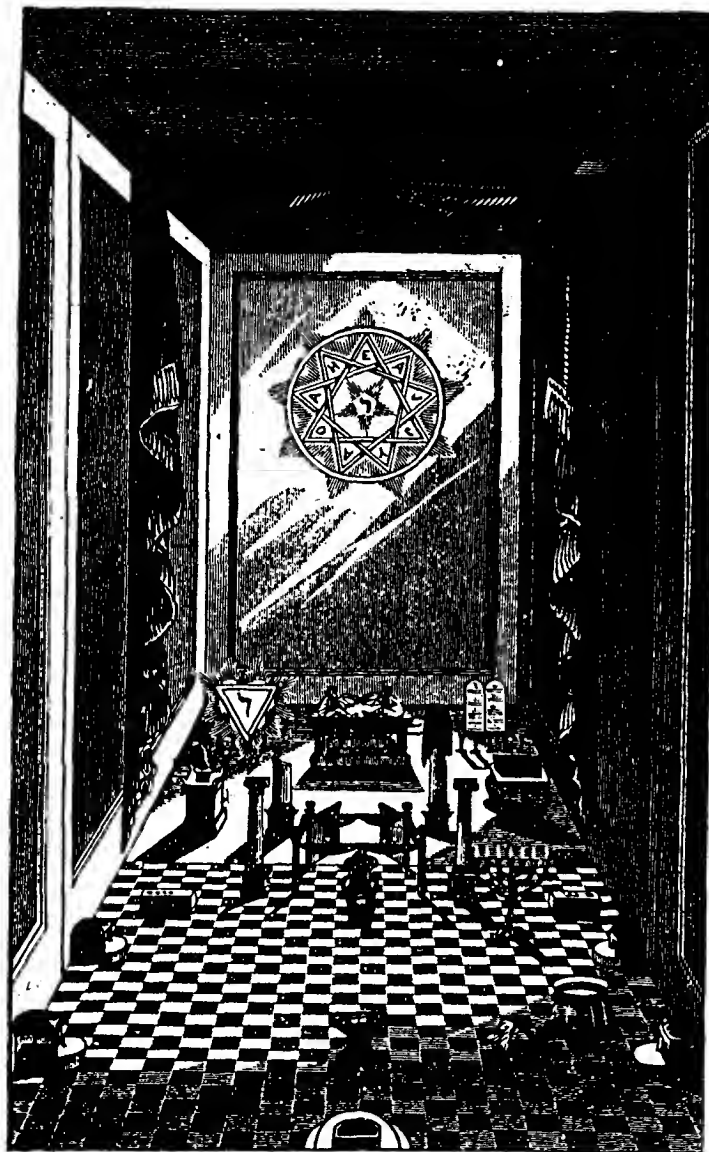
A „magas fokok” – vagy pontosabban, a járulékos fokok – egyike az Ősi és Begett Rítus, amelyet *Rose Croix* néven is ismernek: ez a

tizennyolcadik fok ritulusából származik, „A Pelikán és a Sas Lovagja és a Rózsakereszt Szuverén Hercege”. A jelölret rögtön erre a fokra veszik fel, hiszen amíg idáig eljut, a negyediktől a rizenhetedikig automatikusan teljesítenie kell a fokokat [a rendszer meghívásos]. Az első három fok megegyzik a szimbolikus szabadkőművesség fokáival. A következő lépés a Kados fok, a Fekere és Fehér Sas Lovagjának foka; ez a 30. fokkal zárul.

A szimbolikus szabadkőművesekkel ellenrérben az Ősi és Begett Rítus bármely színjére csakis meghívás alapján lehet bekerülni. E látszólagos megszorítás ellenére a *Rose Croix* körülbelül 860 káptalanja hozzávetőleg 35 000 ragot számlál, főleg Angliában és Walesben; egy közönséges szabadkőműves számára ezt elérni minden bizonnyal szép cél. Ennél magasabbra törő ambíció a Kados lovagjának lenni, nehezebben is érhető el. A jelöltnek legalább három évet kell eltöltenie a *Rose Croix*-ban, és saját káptalanjában neki kell lennie a Legbölcsőbb Fejedelemlnek, ami egyenértékű a szimbolikus páhollyok főmesterével. A harmincadik fok után a ragok száma szigorúan korlátozott: Angliában csupán 400-an állnak a harmincegyedik fokon, 180-an a harminckettediken, és csupán 75-en a harmincharmadikon, az Egyetemess Főfelügyelő fokán.

A szabadkőművesség legfontosabb rendjei tehát a következők: a szimbolikus szabadkőművesség, amelynek három foka van; a Királyi Boltív; a Jel Kőfaragói; a *Rose Croix*, azaz Ősi és Begett Rítus. Ezen kívül sok-sok más rend is van, amelyeken belül még számos fokot találunk. Ezek legtöbbje önálló rend, technikailag meglehetősen független az Egyesült Nagypáhollyról; ám mivel ragjai csak meszerek lehetnek (gyakran Jelmeszerek és/vagy Királyi Boltív bajtársak is), joggal tekinthetők a szabadkőművesség részének. Sok rend esetében, például az Ősi és Begett Rítusban csak keresztények lehetnek tagok, szemben a szimbolikus szabadkőművesség szabályaival.³⁶

Az a tény, hogy vélemlenszerűen épp a legfelső és legröbb presztízzsel bíró rendek kizárólag keresztény tagságúak, meglehetősen ostoba színben tünteti fel azokat a vádakat, amelyek szerint a szabadkőművesség a politeizmus, a deizmus vagy akár a sátánizmus fellegvára. A *Rose Croix* szertarrása például „teljes összhangban áll a keresztény hittel. Magasabb rendű misztikus élmények sorozarán át jeleníti meg azt, ahogyan az ember jelképesen, a három erény kíséretében kijut a legsötétebb völgyből.”³⁷

A Templom szentélyében a Rose Croix negyedik fokán,
a Titkos Mesterek fokán zajlik a szertartás
(Robert Macoy General History, Cyclopedia and
Dictionary of Freemasonry, 1850)

E járulékos rendek közül egyik legkisebb a *Societas Rosicruciana in Anglia*, közkeletű nevén a Soc Ros, amelyet a következő fejezetben fogok részletesebben megvizsgálni. Ide tartozik még Skócia Királyi Rendje; a Királyi Boltív Templomos Papjainak Rendjéhez tartozó 31 fok; a Templomos Lovagok és a Máltai Lovagok; Konstantin Vörös Keresztjének Rendje, a Szent Sír és Szent János Rendje. Nagy-Britanniában körülbelül 16 000 szabadkőműves templomos lovagrend működik.

Ezek mindegyike saját rituálékkal, a rituálékon belül saját jelképrendszerrel rendelkezik. Külön öltözetük, jelvényeik vannak, amelyek meglehetősen költségesek is lehetnek, ám a tagsági díj mégis kevesebb, mint a szimbolikus rend esetében, hiszen legtöbbjük évente csak kétszer-háromszor hív össze találkozót.

A kívülállók számára kézenfekvő azt feltételezni, hogy mivel ezek a rendek maguk válogatják meg tagságukat, társadalmi szempontból is exkluzív jellegűek. Egy hentes, pék vagy gyertyaöntő könnyűszerrel lehet szabadkőműves mester, azt azonban nehezebb elképzelni, hogy egy kisvállalkozó, vagy a közszolgálat, helyi önkormányzat, rendőrség, fegyveres erők és egyház alacsonyabb szintjein állók ennek vagy annak a rendnek a lovagja vagy előljárója lesz. Nem így áll a helyzet, mondja John Hamill: „A társadalmi megosztás ugyanolyan, mint a szimbolikus rendben, és ezt tapasztalatból tudom, hiszen egy időben tagja voltam ezeknek a különféle járulékos szervezeteknek.”³⁸

A tanulás fontossága a szabadkőművességben – 1774-ből származó
szabadkőműves medál (Robert Macoy General History,
Cyclopedia and Dictionary of Freemasonry, 1850)

Mindezek ellenére a „Világegyetem titkos urai” után kutatva az összeesküvés-elméletek híveit azért kísértésbe ejthetik az olyan címek, mint a *Societas Rosicruciana in Anglia* Legfőbb Mágusa; vagy az a személy, aki a Szent János és a Templomos Lovagok Tartományi Priorja, valamint a Rózsakereszt Lovagjainak Egyetemes Főfelügyelője címek birtoklása mellett még a Baldwyn Rítus Fő Szuperintendánsa is; de akár még a Szent Város Jótékony Lovagjai Szent Rendjének Nagytiszteletű Főpriorja is, amely egy életre szóló megtiszteltetés.

A hamisítatlan összeesküvéselmélet-hívók azt állítanak, hogy ezek csupán „takarják” a valódi Titkos Mestereket. A cinikusok pedig csupán egy maroknyi, a középkor delén túllevő felsőközéposztály-beli férfit látnának bennük, akik szeretnek díszes mintázatú jelmezekbe öltözni.

Ennél természetesen többről is szó van. Lehet, hogy a járulékos szervezetek bővelkednek a bonyolult és tarka rituálékban, de köztük nagyon sok komoly tudományos munkát is folytat. A Soc Ros tagjaitól elvárják, hogy filozófiai, természettudományi és teozófiai tárgyú tanulmányokat jelentessenek meg. A Világosság Rendjébe pályázóknak (amelynek szakterülete „a régi világvallások, India figyelemre méltó mítoszai és mellékesen még az ősi Egyiptom, Görögország és Róma vallási kultuszai”) még a tagsági kérelem elbírálása előtt be kell mutatniuk egy dolgozatot. Írország Rendjének szertartásai „a bárdikus költészetbe ágyazottak és ősi ír tanításokat tartalmaznak.”³⁹

John Hamill a szimbolikus szabadkőművesség és a járulékos fokok közti különbséget a következőképpen határozza meg: „Általában véve olyan elvet vagy fogalmat ragadnak meg, amelyet az elemi maszonéria is tartalmaz, és arra összpontosítanak, azt terjesztik ki radikális módon.” A következő példákkal illusztrálja: a Jel Fok alapvető üzenete, hogy ne „utasítsunk el semmit pusztán azért, mert ismeretlen”; a Titkos Figyelő alapvető eszménye a barátság értéke és felelőssége; a keresztény fokozatokban az üzenet vagy az eszmény valamilyen specifikusan keresztény felhangot tartalmaz.

Rövidesen a szabadkőművesség ezoterikus mélységeiről is lesz szó. Arról a kérdésről, hogy vajon az ezoterikus vagy a liberális teo-

lógia bekerült-e a szabadkőműves gondolkodásmódba, Hamill a következőképpen válaszol:

„Azt hiszem, ez egyénenként változó. Ha az elemi maszonériát vesszük alapul, a szimbolikus szabadkőművességet és az e páholybeli munkák három fokát – akkor nem. Ám a számos járulékos fok esetében, amelyek a tizennyolcadik és a tizenkilencedik században fejlődtek ki, azt gondolom, hogy egyéb hagyományok is rátelepedtek a maszonikus szertartásokra. A szabadkőműves templomos lovagok például véleményem szerint abból a hatalmas érdeklődésből nőttek ki, amellyel Európa az 1740-es, 1750-es években a lovagság eszménye felé fordult; szerintem a kezdetekben ez visszatérés volt a templomos eszmények felé, a zárándokok és a szent helyek védelmének eszménye felé; majd később, a tizennyolcadik század végén és a tizenkilencedik század elején ezeket valamivel ezoterikusabb eszmék szorították ki...”

Egyiptom, amely a tudás és a civilizáció bölcsője, valamint a vallás és a misztika bölcsője, és az ezoteriáé, természetesen szintén nagyon erős befolyást gyakorolt, különösen Európában az 1760-as évektől kezdve... Voltak, akik egész rendszert építettek erre, mint Cagliostro a tizennyolcadik században egyiptomi szabadkőművesség néven, amely aztán nem virágzott túl hosszú ideig. A tizenkilencedik században aztán ott van az Ősi és Bevet Rítus, a Memphis és Misraim Rítusa, amelyek szintén ehhez az elgondoláshoz tértek vissza, hogy Egyiptom mindennek a bölcsője...

Azt hiszem, a szabadkőművesség főáramára tett hatása nem több, mint régészeti tapasztalatszerzés; a járulékos fokokban azonban igen, érzékelhető a befolyása – ám valóban heves érdeklődés azon területen mutatkozott iránta, amit én a szabadkőművesség periferájának neveznék, itt érhető tetten az a kísérlet, hogy erre az alapra építsenek valamit.”

Ezek szerint tehát a járulékos fokok inkább azoknak a szabadkőműveseknek az igényeit elégítik ki, akik a szabadkőművesség ezoterikus oldalát szeretnék mélyebben megismerni. Kielégítenek azonban másfajta igényeket és szükségleteket is. Ismét Hamillt idézem:

„Egyeseket az vonz, hogy olyasmihhez tartozzanak, ami az egyszerű páhólnál valamivel exkluzívabb; sokan vannak, akikre a rituálék

és a szertartások mélységes szeretete hat; a lehetőségek széles skáláját jelenti azoknak, akik azt hiszik, hogy minden kérdésre megtalálják a választ – amit a maguk számára érvényesen meg is találhatnak. Én azt mondanám, hogy nem ezek miatt az okok miatt vannak ott; a járulékos fokok alkalmat adnak a maszonikus ismeretségek kiterjesztésére, a rituálék és a pogányság iránti szenvedély kielégítésére. Egyesek egyéni útkeresésük részének tekintetik, mások viszont egyszerűen csak szeretnek valahová tartozni.”

„JAHBULON”

Egészen 1989-ig a Királyi Boltívbe felavatott szabadkőműves a következő titkos szót kapta: „Jahbulon”. Ez az egyetlen szó a felelős a szabadkőművességet érintő vallási viták nagy részéért, valamint a félreértések és félreértelmezések jelentős részéért. Tekintettel arra, hogy Stephen Knight *The Brotherhood (A testvériség)* című műve az utóbbi években akkora publicitást kapott, és még mindig szentírás-ként idézik, szükségesnek érzem, hogy állításai és feltételezései közül néhányra futólag utaljak.

Knight igen pontosan szótagolja a Jahbulont, a három szótagból azonban igen pontatlanul azt a következtetést vonja le, hogy „precízen jelölnek egy bizonyos természetfölötti lényt – egy három különböző személyiségből összetett istenséget.” Knight szavaival ezek a következők:

JAH = Jahve, a héberek Istene.

BUL = Baal, a kánaániták ősi termékenységistene, akihez „az imitatív mágia szabados rítusait társítják”.

ON = Ozirisz, az alvilág ősi egyiptomi istene.⁴⁰

Felhívom a figyelmet a második szótag bemutatásának pejoratív felhangjára; ennél kifinomultabb eljárás, hogy Jahve „Isten”, míg Baalnak és Ozirisznak csak az „isten” jár. Knight aztán rátér Baal tárgyalására:

„ő a »hamis isten«, akivel az izraeliták állítása szerint Jahve versengett... a tizenhatodik századi démonológus, John Weir ördögnek tartotta Baalt. A gonosznak ez a groteszk megnyilvánulása

egy pók testét viselte és három feje volt: ember-, varangy- és macskafeje. A de Plancy *Dictionary of Witchcraft*-jában (*A boszorkánymesterség szótára*) található Baal-leírás különösen a titkos és szemfényvesztő szabadkőművesség fényében találó: hangja érdes, követőinek pedig megtanította a csalárdság, a ravaszság és a láthatatlanná válás titkát.”⁴¹

Ez a részlet néhány kellőképpen át nem gondolt feltételezést fed fel. Először is, a középkor és a reneszánsz démonológusai követve a Sprenger és Kramer *Malleus Maleficarum*-ja (1486) által megadott irányvonalat, saját képzeletükre rámaszkodva festették le a démonokat a lehető legborzasztóbb színben. Másodszor, általánosan bevett gyakorlat, hogy egyik vallás a másik vallás Istenét demonizálja; ez annak a rosszindulatú propagandának a megfelelője, amelyet a különböző pártokhoz tartozó politikusok naponta terjesztenek egymásról. Harmadszor, Baal a kánaániták Istenének, démonnak, ördögnek, vagy – a következő oldalon már – az Ördögnek tekintendő? Logikai fejlemény gyanánt félrevezető, ám nagyon könnyedén átcúsztatható az érzelmi síkra, ami feljogosítja a szerzőt, hogy néhány oldallal arrébb a következőket mondja: „Ebből világosan lehetett érteni: ha Krisztus még a nem keresztény számára is a szabadkőművesség elfogadható része, miért ne lehetne az maga az ördög?”

Ahelyett, hogy tényként fogadnánk el a középkori démonológia színes fikcióit, érdemes Baalt közelebbről megvizsgálni.

A *ba'al* héberül egyszerűen urat, tulajdonost jelent; különböző toldalékokkal ellátva többször megjelenik az ótestamentumi személy- és helynevekben. A kánaánita Isten címeiként (és nem neveiként) használták, ám önmagában semleges töltetű, leíró jellegű szó. Többes száma, a *baalim* az Ótestamentumban különféle helyi istenségekre vonatkozik, akik „urai” vagy „tulajdonosai” a különböző népeknek. Emlékeztetnem kell arra, hogy olyan időszakról van szó, amikor minden „nemzet” alapjában csak törzs volt, és minden törzsnek megvolt a maga Istene vagy megvoltak a maguk Istenei.

A helyzetet tovább homályosítja a „Belzebub” név. Bárminek is tekintjük – Sáránnak (ami teológiai szempontból valószínűtlen), vagy az ördögök közül egynek, vagy *dæmon*nak (amit Márk evangéliuma az ördögök fejedelmének fordít, Márk 3:22), vagy eredeti cí-

me szerint A legyen Urának, *Ba'al-zhubnak*, amivel az izaeliták a szomszéd törzsek Istenét inzultálták – az nem befolyásolja a tényt, hogy *ba'al* pusztán urat jelent.

Hogy a zsidók sem viszonyulnak a szóhoz azzal a szemforgató borzadályal, amellyel Knight és társai, azt mi sem jelzi jobban, mint az a tény, hogy a nagyra becsült Israel ben Eliezer (1700–1760), a hasidizmus lengyel megalapítója, ezt a címet kapta: *Baal Shem Tov*, „a Jó Név ura”, vagy „jó ura a Névnek”.

Érdekes, hogy az „ugaritikus” kánaánita mítoszokban Baal a Főisten, El fia. S. H. Hooke, a Londoni Egyetem Ótestamentum tan-zékének professzora arra mutatott rá, hogy „a Baal-mítosz nagy részét a héberék akkor vették át és alkalmazták Jahvéra, amikor letelepedtek Kánaánban”⁴², ezzel hangsúlyozva, hogy mekkora körültekintéssel kell a huszadik század végén azoknak az akár három-négy ezer éves hitnek az eredetéhez közelíteni, amelyet a zsidó-keresztény Istenként ismerünk. Sem a keresztény, sem a zsidó teológia nem bukkan elő a semmiből, teljes fegyverzetben.

Távol attól, hogy ő lenne a Sátán, a Baal urat jelent, és általában, de nem mindig, valamely korai, törzsi Istenre vonatkozott abban az időben, amikor – hogy történelmi szempontból teljesen tény-szerűek legyünk – Jahve szintén egyszerűen egy másik korai, törzsi Isten volt.

Knight expozéja helyett támaszkodjunk inkább arra, amit maguk a szabadkőművesek mondanak a Jahbulonról. Az alábbi idézet abból a szövegből való, amit a Királyi Boltív iniciátusának rögtön a szó felfedése után mondanak:

„A Jahbulon összetett szó. Az összetétel tagjai négy nyelven szólnak, káldeusul, héberül, szírül és egyiptomiul. Jah Isten káldeus neve, jelentése pedig »Lényege és Nagysága Felfoghatatlan«. Ugyanakkor héber szó is, ami azt jelenti: vagyok és leszek, ezáltal a Magasságos jelenlegi, jövőbeli és örök létezését fejezi ki. A Bul szírül jelöli az Urat vagy a Hatalmast; önmagában is összetétel, hiszen tartalmazza a Beth előtagot, amely benne- vagy rajtalevőt fejez ki, és az Ult, amely Mennyet vagy Magasat jelent; a teljes szó ezért Mennyei Urat vagy Magasságos Urat jelent. Az On egyiptomi szó, jelentése: Mindenek Atyja, így az Atya mindenhatóságát

fejezi ki, akárcsak a jól ismert ima: Miatyánk, ki vagy a Mennye-kben... A szavak különféle jelentései tehát így gyűjthetők egybe: vagyok és leszek; Úr a Mennye-kben vagy a Magasban:

Mindenek Atyja: mindenkor

Mindenhol

Téged imád

A szent, a vad, a bölcs,

Jehova, Jupiter vagy Isten.”⁴³

Függetlenül a fentiek etimológiai helytállóságától, némiképp más érzetet kelt, mint Knight értelmezése. Nem lenne itt az ideje elfogadni azt, amit a szabadkőművesek maguk állítanak arról, hogy szándékuk szerint a Jahbulonnak mit kellene képviselnie?

Walton Hannah „istenkáromló”-nak nevezi a szót, bár nem fűz megjegyzéseket a Királyi Boltív főszövegéhez, amelyet viszont teljes egészében idéz, és amely Ádám bűnbeeséséről szól; arról, hogy Isten előtt alázatosaknak kell lennünk; hogy megfelelő lelkiállapotba kell eljutnunk ahhoz, hogy Isten imáinkat és könyörgéseinket meghallgassa; az ember esendőségéről és arról, hogy mennyire szüksége van az isteni kegyelemre; arról, hogy „Isteni Teremtőnk és Bíránk elé kell vetnünk magunkat” a biztos megváltás reményében.⁴⁴ Nincs ebben semmi olyasmi, ami ellentétes lenne akár a legortodoxabb keresztény tanításokkal.

Ami a Jahbulon eredetét illeti, úgy tűnik, a szót 1834-ben állította össze egy bizottság, amely felülvizsgálta a Királyi Boltív rituáléit; céljuk az volt, hogy felidézzék, hogyan ejthette ki a legenda eredeti három nagymestere Isten nevét. Abból indultak ki, hogy Salamon király héberül beszélt, a türoszi Hiram szírül, Hiram Abiff pedig, a harmadik fok rituáléjának középpontjában álló építőmester egyiptomiul. Így visszatekintve, a bizottság tagjait minden bizony-nyal rémülettel tölténék el kreatív etimológiájuk következményei.

Hamill szerint az, hogy 1989-ben a szót a JHVH tetragrammaton-nal helyettesítették, nem külső nyomásra történt, nem a Knight-hoz és Hannah-hoz hasonló bírálatok hatására; már az 1970-es évek kezdetétől vitatéma volt a Renden belül az egész Királyi Boltív rituálé. Arra is felhívja a figyelmet, hogy a nem szabadkőművesek mennyire nincsenek tisztában a „szavak” és a „nevek” közti különb-

séggel. A Jahbulonról, amelyet ma is csak „a háromtagú szó”-ként emleget,

„tévesen gondolták azt a kívülállók, hogy Isten nevének egyik változata. A Királyi Boltív szava volt, amelyet akkor adtak meg, ha olyan káptalanban jártak, ahol nem ismerték őket; ugyanúgy, mint ahogyan a szimbolikus páholyokban a jelszavakat használták. A rituálékban nagyon szigorú különbségtétel van a Név és a szó között – »szó«-ról van szó, kis kezdőbetűvel, nem naggyal, ami szintén szerepelt a vádak között.”

A vita, amelynek hullámai e röviden bemutatott szó fölött összecaptak, teljesen aránytalan méreteket öltött és olyan fontosságra emelkedett, amelyre sosem volt érdemes.

SÁTÁNISTA-E A SZABADKÖMŰVESSÉG?

Sajnos, ennek a vádnak szükséges valamivel több időt szentelni. A vád állandóan felmerül, nagyjából ugyanazokkal a bizonyítékokkal alátámasztva; úgy tűnik, a gáncsokodók számára nincs jelentősége annak, hogy ezek a bizonyítékok már hitelüket veszítették.

Martin Short könyvében például egyik fejezet ezt a címet viseli: „A Sátán álruhában?”, és többféle módon sugallja, hogy a szabadkőművesség sátánista. Néhány anekdotával kezdi, amelyek különféle problémákkal küszködő szabadkőművesekről szólnak. „Ezekből a személyes vallomásokból két dolog világlik ki: a pszichológiai és pszichiátriai kezelésekre szoruló szorongás, amelyet bizonyos személyiségekben a szabadkőművesség okozhat; valamint az az elképzelés, hogy valahol mindezek mögött a gonosz maga működik.”⁴⁵

Az állítás első része igaz lehet, amennyiben „bizonyos személyiségek” gyakorlatilag bármitől kiborulhatnak, beleértve a szabadkőművességet is. A második felét tulajdonképpen nem támasztják alá az anekdoták, kivéve néhány újjászületett evangélikus kereszténytől származó mondást, mint például: „Azt hiszem, ez a sátántól való”, de amelyet gyakran hallani kocsmákra, táncokra, rockzenére, a miniszoknyára, a hosszú hajra, tévéműsorokra, reklámokra és más gonosz csábításokra alkalmazva is – ezekről gondolja a frissen megtért

hívó, hogy az idáig Istentől távol tartották. Annak ellenére, hogy az efféle állítások közkeletűek, objektíve nem érvényesek.

Short figyelmét később Albert Pike-ra, az amerikai Skót Ritus Legfelsőbb Tanácsának Főparancsnokára fordítja:

„1889. július 14-én Pike állítólag a következőket bocsátotta ki... »Lucifer Isten, és sajnos Adonáj is Isten... az igaz és tiszta filozófiai vallás a Luciferben való hit, aki Adonáj megfelelője; ám Lucifer, a Fény Istene és a Jó Istene harcban áll Adonájjal, a Sötétség és a Gonoszság Isteneivel.«”⁴⁶

Ez persze a gnoszticizmus szélsőségesen dualista álláspontjának újrafogalmazása, bár semmi esetre sem jelenti minden gnosztikus meggyőződését. Hogy Pike meggyőződése is ez volt-e, még bizonyításra szorul. Miután idézte Pike „állítólagos” magyarázatát, Short kijelenti:

„Vannak problémák ezzel az idézettel kapcsolatban: jelentése nem azonnal világos, hitelessége kétséges. Először 1894-ben tulajdonította Pike-nak egy francia szerző, aki gyűlölte a szabadkőművességet; úgy tűnik, a szöveg eredeti je nem létezik.”

Felmerül a kérdés, hogy miért tartotta akkor Short arra érdemesnek, hogy idézze. Ám már folytatja is: „És mégis, a hivatkozás autentikusnak hat... Ha valódi, azt jelzi, hogy az amerikai szabadkőművességben vannak sátánista – vagy luciferi – nyomok.”

Ez egyszerűen rágalmazás: úgy tűnik, a szabadkőművesség biztosan sátánista.

Az alábbiakban az „állítólagos” idézetről és a „francia szerző”-ről szóló tények következnek. A történet óriási megdöbbenést keltett a vitában résztvevők mindkét oldalán; egyébként pedig széles körben ismert és dokumentált.

Egy francia szabadkőműves, Gabriel Jogand Pagès, mint a katolikus egyház ostora, „botrányos történetekben leplezte le az egyházi személyeket” Leo Taxil álnéven, míg 1885-ben ki nem ebrudalták a szabadkőművesek közül. Akkor irányt váltott és hasonló modorban a maszonériát kezdte támadni. Waite szerint Leo Taxil „pornográf regények szerzője volt”. 1891-ben megírta az *J a-til des femmes dans la Franc-Maçonnerie?* (Vannak nők a szabadkőművesek között?) című

munkáját. Ebben bemutat egy rítust, amelynek feltételezett szerzője Pike, amely Új és Megreformált Palladium néven működött férfiak és nők számára egyaránt nyitott szabadkőműves rendként, és amelybe a sátánizmus és a szexmágia is beletartozott. A következő egy pamflet volt, „Vannak-e női páholyok?” címmel. Ez, mondja Waite, „Albert Pike hamisított instrukcióit tartalmazza, amelyekben Lucifer igaz Istenként való imádatát szorgalmazza, a szexualitásban való tobzódást, és más túlzásokat és bolondságokat.” Ezt követte 1893-ban a *Le Diable au Dix-Neuvième Siècle*. (A tizenkilencedik század ördöge), amelyet már más álnéven, dr. Henri Bataille-ként írt. Ebben Pike-ot megtette az Egyetemes Szabadkőművesség Pápájává, és azt állította, hogy a szabadkőművesség nyilvános arca mögött létezik egy „titkos maszonéria”, amely Lucifer és általában az okkult mellett kötelezte el magát, és amely egyszerre kereszténységellenes és politikailag felforgató. 1895-ben aztán Taxil előállt saját *pièce de résistance*-ával, egy folytatásos kiadvánnyal, amely ezt a címet viselte: *Mémoires d'une Ex-Palladiste* (Egy expalladista emlékei). Állítólagos szerzője bizonyos Diana Vaughan kisasszony volt, aki megtérve a katolikus egyház kebelébe, most vallomást tesz azokról a sátánista és szexuális rituálékról, amelyekben részt vett mint „a Palladium gyönyörű, gazdag és magas rangú Nagymesternője.”

1896-ban A. E. Waite a fenti irományok mindegyikéről kimutatta, hogy koholmány, majd 1897-ben Taxil beismerte, hogy néhány társával együtt az egészet ő művelte a katolikus egyház további lejáratására, kihasználva „a katolikusok közismert hiszékenységét és kevésbé közismert idiotizmusát.” (Még XIII. Leó pápát is megtestesztette, aki magánkihallgatáson fogadta.)

„Leo Taxil elismerte, hogy az egész ügylet elejétől végig szélhámoság volt, hogy valójában sosem konvertált, és hogy életét az efféle irodalmi heccnek és kacsák kiötlésének szentelte. Ami Diana Vaughant illeti, ő gépíró volt Taxil alkalmazásában.”⁴⁷

Ez volt az a szövegforrás, amelyből Short idézett. Nem arról van szó, hogy „hitelessége kétséges”: egészen pontosan tudjuk, hogy hamis.

Bármilyen indítékokból is tette, amit tett, Taxil nem az első volt, és minden bizonnyal nem az utolsó, aki csaláshoz folyamodott, hogy a szabadkőművesség nevét befeketítse. Viszont a leghatásos-

sabbak egyike volt; az általa kitalált fikcióból még egy évszázad múltán is idéznek.

Shortot a szabadkőművességben használatos szimbólumok is aggasztják. „Az okkult jelképek gyakran szexuális jelképek is; a szabadkőművesség bővelkedik ezekben.”⁴⁸ Idetartozik a *vesica piscis* vagy mandorla, ez az ovális forma, amelyet két, egymást fedő kör hoz létre, és amely a női nemiséget jelképezheti, de amelyet a vallási tárgyú művészet évszázadok óta a Megváltóként ábrázolt Krisztus köré szokott rajzolni. Másik példája az Antal-kereszt, amelyet fallikusnak talál, de amely többek között Remete Szent Antal szimbóluma volt; vagy a kör közepében elhelyezett pont, amelyet a vaginában levő péniszként értelmez, de amely évezredek óta a megnyilvánuló Istent jelenti.

A jelképeket sokféle és különböző módon kell és lehet értelmezni. Ez a legcsekélyebb mértékben sem csökkenti a jelképek értékét, ám azt jelenti, hogy rendkívül óatosan kell kezelni őket, ha érvelést akarunk alátámasztani velük. Ahogy egy szövegíró-énekesnő Pszichoterápia című dalában elhangzik: „Egy dologból akkor lesz fallikus szimbólum, ha hosszabb, mint amilyen széles.”⁴⁹

Ha hasonló argumentációból lehet levezetni a szónoki kérdést: „vajon a mai szabadkőművesek nemtörődomségből imádják az ördögöt a Jóisten helyett?”⁵⁰, akkor aligha meglepő, hogy az olyan szabadkőműves kutatókat, mint John Hamill és R. A. Gilbert felháborítja Knight könyve és

„Martin Short újabb és összehasonlíthatatlanul epébb támadása az *Inside the Brotherhood* (A testvériségen belül). Mindkét alkotás – állítólagos kutatómunka után – hemzseg a tévedésektől, a torzításoktól, a logikátlan érveléstől, valamint régi és régen leleplezett meséktől és házugságoktól; és mégis mindkettőnek nyilvánosságot biztosítottak a sajtóban és a televízióban egyaránt, mintha csak tisztességes és tudományos munkák lennének, amelyek a dolgok valódi állását tükrözik.”⁵¹

Bármely, szabadkőműves által írt könyv elégséges bizonyítékot tartalmaz, hogy a Knighthoz és a Shorthoz hasonló bírálók, bármilyen

egyéni szándéktól vezérelve is, szándékosan hangulatkeltők. Az alábbi idézetet szinte találomra választottam ki:

„Aki nem hisz Isten létezésében és abban, hogy be kell következnie egy majdani ítélet utáni állapotnak, azt a Rendbe való felvételre alkalmatlannak nyilvánítja egy ősi alapelv; minden jelöltől megköveteltetik, hogy a vallás eme egyszerű tételei mellett hittel tegyen. Hogy a kíváncsi ennél több, azt jelzi az Isten szó iránt mutatott különös tisztelet és a minden szabadkőműves szertartásban neki kijelölt hely... Bármennyire egyszerű és kevés feltétel nélküli követelményt állít fel a hitvallás, szándékosan van így, hogy mindenki részesülhessen a szabadkőművesség jótéteményeiben, kivéve a hit nélkülieket. Ugyanakkor tudomásul kell venni, hogy a vallásos hitbéli tökéletesség a kíváncsi, ahogy a szabadkőművesség sem törekszik ennél kevesebbre a testvériség tagjainál.”⁵²

A fentiek aligha tekinthetők sátánista érzelmeknek.

SZABAD-E A KERESZTÉNYEKNEK SZABADKŐMŰVESEKNEK LENNIÜK?

Több könyv is letette a voksát amellett, hogy a szabadkőművesség és a kereszténység összeférhetetlen részben a vérfagyasztó fogadalmak miatt, amelyeket az iniciátusoknak egészen a legutóbbi időkig tenniük kellett, ám leginkább teológiai megfontolásból. Vajon a szabadkőművesség egyszerűen olyan társaság, amelynek kapcsolata van a vallással, mint az Anyák Szövetségének vagy a cserkészeknek, vagy pedig önmagában vallásnak tekinthető? Ha a szabadkőművesek tényleg komolyan gondolják mindazokat a dolgokat, amelyek szertartásaikon elhangzanak – érvelnek a keresztény bírálók már Charles Finney evangélikus prédikátor 1869-es szavai óta –, akkor istenkáromlók; ám ha pusztán teátrális hókuszpókusz az egész, akkor spirituális dolgokat tesznek triviálissá. Elkárhozol, ha megteszed; elkárhozol, ha nem.

E könyvek szerzői közül néhányan evangélisták, néhányan tradicionalisták. Mindkét esetben előfordul, hogy állításait az teszi

homályossá, hogy hitük tisztaságát védő lelkesültségükben fogalmakat definiálnak újra anélkül, hogy ezt a szándékukat előzetesen közölnék. Például mind Walton Hannah *Darkness Visible (Látható sötétség)*, mind Robert Morey *The Truth about Masons (Az igazság a szabadkőművesekről)* című műve pogánynak tart mindent, ami nem keresztény. Ez így, ebben a formában ténybeli tévedés. A „pogány” szót eredetileg a római városlakók használták a vidékiek egyszerű megnyilvánulásaira és szokásaira; de „pogány” minden vallásos hit is, mielőtt követőit utol nem érik a nyugati civilizáció áldásai és államvallást nem alapítanak.

A hinduizmus sok korai formáját lehet pogánynak nevezni, akárcsak Észak-Európa kelta hitvilágát; nem így a judaizmust vagy az iszlámot.

Hannah felteszi a kérdést, hogy „vajon helyénvaló-e, ha a keresztény együtt imádkozik a muszlimmal egy közös elnevezésű Istenhez, aki kifejezetten egyik valláshoz sem tartozik, de akit szívében mindegyikük saját Isteneként tisztel”⁵³, megfedezve arról, hogy a muszlim Isten tulajdonképpen ugyanaz a lény, mint a keresztény Isten, a zsidó Isten, és a Bahá'í Isten. A Szentírás vallásai (melyek közé joggal bevehetjük a Bahá'í vallást is) eleve mind ugyanazt az Istent imádják; Jahve az Atyaisten, aki Allah. A nevek, a teológia és a megközelítés módja lehet különböző, de ezeknek a vallásoknak mind Egyetlen Teremtő Istenük van.

Sokaknak nem tetszik majd ez az állítás; sokan megkérdőjelezik majd helytállóságát. Egyetlen percnyi mérlegelés után látni fogjuk, hogy igaz. A keresztény Isten, Jézus Atyja, tagadhatatlanul az őtestamentumi Isten, a zsidó vagy izraelita Isten, Ábrahám, Izsák és Jákob Istene. A Korán sok őtestamentumi alakra utal: Ádámmra, Mózesre, Áronra, Noéra, Józsefre, Jónásra, Salamonra, Dávidra és Góliátra, valamint Ábrahámmra, Izsákra és Jákobra – akárcsak újtestamentumi alakokra, mint Jézus, Mária, Keresztelő Szent János és az apostolok. Ezeknek az Ó- és Újtestamentumban szereplő embereknek ugyanaz az Istenük, mint a Koránban szereplőknek, így tehát a muszlimok Istene is, Allah – ami mindenesetre arabul „Isten” vagy „az Isten” és etimológiailag feltehetően rokonságban áll az „El”-l, ami azon számos héber szó egyike, amely Istent vagy Istennek egy címét jelöli.

Nem tulajdonítunk kellő jelentőséget annak, hogy azok, akikből később az izraeliták lettek, milyen változatos kifejezésekkel írták le

Istenüket: *El, Eloah*, „egy Isten”; *Elion, El Elion*, „a legfenségesebb Isten”; *Elohim*, „Istenek”; *Jahve* a létigéből származtatva („Vagyok, aki vagyok”, Exodus 3:14); *Jahve Elohim*; *Jahve szabaót*, „a Seregek Ura”; *Kados Sisrael*, „Izrael szentje” és így tovább. Az angol nyelvű bibliák a szakrális tetragrammatont, a JHVH-t általában „Úr”-ra vagy „Jehová”-ra cserélik annak ellenére, hogy ez utóbbi egyáltalán nem bibliai; középkori összevonás a JHVH-ból és az „Ur”-at jelentő *adonáj* magánhangzójából.⁵⁴

Természetesen másképp is megközelíthetjük az egészet: a judaizmus, a kereszténység és az iszlám mind Egyetlen Teremtő Istenben hisz, és csak egyetlen ilyen számára van hely, akárhány névvel és címmel is látja el az ember.

A szabadkőművesség megköveteli az Egyetlen Teremtő Istenben való hitet. A páholybeli rituálék részleteiből világosan kiderül, hogy ez az Ótestamentum Istene, aki közös a judaizmusban, a kereszténységben és az iszlámban. A szabadkőműves találkozók kedvelt himnusza a következő:

Halhatatlan, láthatatlan, bölcs Isten
Tekinterünk elől fénybe rejtőztél.
Áldott, dicsőséges, ósidóktól való
Győzedelmes Mindenható,
Szent nevedet magasztaljuk...

Dicsőség szent Atyja, a tiszta Fény atyja,
Angyalaid szemüket eltakarva imádnak;
Minden imánk hozzád száll: ó, segíts
A Téged átölelő fényt meglátni.⁵⁵

Ez a nagyszerű hálaadó ének Isten fenségét és hatalmát magasztalja. A keresztény templomokban világszerte éneklük annak ellenére, hogy Jézust sehol nem említi. Teológiai szempontból akár zsidó és muszlim istentiszteleteken is lehetne énekelni. Keresztények, zsidók és muszlimok egyaránt egymás mellett dicsőíthetnék ezzel az Egyetlen Teremtő Istent anélkül, hogy hitük csorbulna ezzel. Van egy hely, ahol ezt meg is teszik – a szabadkőműves páholyokban.

Mivel a szabadkőművesség nem tanít semmilyen meghatározott teológiát, doktrínát vagy dogmát, csak az Istenben való hitet követeli meg, ez Hannah, Morey és mások kifogásait tárgyalanná teszi, hiszen a zsidó, keresztény és muszlim szabadkőművesek *ugyanazt* az Istent imádják. Egyszerűen tévesek azok a vádak, amelyek szerint a keresztény és nem keresztény szabadkőművesek egymás mellett különböző Isteneket, vagy egy különböző Istenekből egybeötvözött Istent imádnak.

A Hannah-höz hasonló keresztény bírálók azzal is vádolják a szabadkőművességet, hogy közös nevezőre akarja hozni a vallásokat. Hannah többször is megemlíti, hogy a kereszténység exkluzív vallás, hogy ezzel a szabadkőművesség nem lehet versenyképes. Teológiai értelemben bizonyos fokig igaza van. A kereszténység főárama azt tartja, hogy Isten emberré lett, hogy Jézus Isten volt, hogy Isten meghalt értünk; a zsidók és a muszlimok viszont nem hisznek ebben. Másfelől a judaizmus és az iszlám – miközben elfogadja, hogy Jézus akár próféta is lehetett – istenkáromlónak tartja azt az állítást, hogy Isten volt. A két alapállás tehát *valóban* kölcsönösen kizárja egymást.

Ám a szabadkőművesség nem kéri a különböző hiteket valló tagjaitól, hogy egymás hitét igazság gyanánt fogadják el; tulajdonképpen kategorikusan megtiltja a páholyon belül a különféle vallásokról való vitát. Az egyetlen, vallást érintő követelmény az Istenben való hit; a különböző vallások egymást kölcsönösen kirekesztő jellege a rend számára irreleváns.

Lehet, hogy a kereszténység, mint azt Hannah állítja, kizárólagos vallás; de sok függ attól, hogyan határozzuk meg a kereszténységet. Sok keresztény számára nemcsak a kereszténység maga kizárólagos, hanem a saját felekezetük szerint értelmezett kereszténység is. A római katolikusoknak nem is olyan régen még a „keresztény” „római katolikus”-t jelentett; bárki más a körön kívül maradt. Hasonlóképpen, sok evangélikus keresztény szerint a kereszténység többi változata nem nevezhető kereszténynek: az anglikánok például Rómával állnak szövetségben, Róma pedig Babilon Szajhája; a liberálisokat nagyobb gyanakvással kezelik, mint fénykorában a McCarty-éra a kommunistákat. Vannak olyan fundamentalista evangélikusok, például a „testvérek”, akik le sem ülnek egy asztal-

hoz olyanokkal, aki nem közülük való – de még a közülük valókkal se, ha ilyesmire vetemedett.

Úgy tűnik, a kereszténységen belül a kirekesztő tendencia több változatban van jelen, mint a többi vallásban. A „keresztény” szó mindegyiküknek mást jelent; ez világosan mutatja, hogyan közelítenek ahhoz a vallásos gyakorlathoz, amely nem sajátjuk.

A szabadkőművességen belüli gyakorlat, hogy a keresztény, a muszlim és a zsidó, és voltaképpen bárki, aki hisz az Egyetlen Teremtő Istenben, ezt az Istent a többiekkel karöltve imádhassa, veszélyes liberális eretnekségnek *tűnhet* mindazok számára, akik az apostoli utódlás jogosultságában hisznek, mind pedig azok számára, aki „Bálványimádó!”-t kiáltanak az oltár előtt fejet hajtó pap láttán.

Azok, akik a kereszténységet vagy a saját felekezetüket kizárólagosnak tartják, nehezen tudják elfogadni a szabadkőművesség nyitottabb hozzáállását. Azok számára, akik kevésbé hajlamosak azt hinni, hogy egyedül nekik adatott meg az igazság, ez nem jelent akkora problémát; voltaképpen sokan éppen a szabadkőművességben találják meg hitük igazolását és megerősítését, mint John Hamill is:

„A szabadkőművesség megerősíti a hitemet. A szertartások arra készítetnek, hogy újra átgondoljam hitemet, és visszavezetnek a hitembe. A szabadkőművesség elvárja tagjaitól, hogy vallásosak legyenek; ám az, hogy ezt hogyan gyakorolják, hogyan haladnak benne, teljesen rábízva az egyénre – a szabadkőművesség még csak nem is ad ehhez fogódzót, még csak nem is irányítja őket. Kijelenti, hogy ott van és rajtuk áll, hogy követik-e vagy sem.”

A szabadkőművesség vallásos hitvallása azonban liberális, ha másért nem, hát azért, mert elfogadja, hogy az Igazság nem kizárólag az evangélikus kereszténységben, katolicizmusban vagy a kereszténységnek bármely más változatában található. Sőt az összehasonlító vallástörténet és Biblia-kritika újabb kutatásai alapján azt is elfogadja, hogy a korábbi vallások is értéket jelentenek; hogy bármekkora is a Jézus-mítosz történeti értéke, a keresztény doktrína és gyakorlat kevés eredeti elemet tartalmaz. Ezt a hívő keresztények közül sokan anatómaként kezelik, felekezettől függetlenül: különösen – de nem csak – az evangélikusok.

Walton Hannah, aki anglikán papból lett római katolikus, *Darkness Visible* című munkájában a következő szabadkőműves érvelést terjeszti elő:

„Nincs a kereszténység szintén tele pogány szokásokkal és szertartásokkal? Vajon a Húsvét örök időktől nem a tavaszi újjászületés ünnepe? Az Isten Anyjának kijáró tisztelet nem a császári Róma Magna Materének visszhangja? Vajon más vallásoknak nincs szűztől született félisten megváltójuk, aki meghalt és ismét visszatért?”⁵⁶

Az ilyen és ehhez hasonló kérdésekre a válasz természetesen „igen”. Hannah elfogadja, hogy ezeknek az állításoknak a mély rétegei tartalmazhatnak igazságot, ám így folytatja:

„A igazság legfensőbb és végleges feltárulásának, amely a mi Urunkban öltött testet, természetesen előzőleg is voltak felvillanásai és jelei, ám ezek emberi természetűek voltak és rejtve maradtak, és semmi esetre sem korlátozódtak csak a zsidó népre. A pogány világban voltak Megváltóknak anti-típusai... [sic – valószínűleg »előfutárookra« gondol], a kereszténység természetesen magába foglalja a kereszténység előtti, embertől származó igazságokat is; még ha ezek csupán részlegesek ... Sok értéket hordozó szokást, szimbólumot és szertartást vett át.”

Valóban sokat, számos vallásos hiedelemmel és mítosszal együtt, mint amilyen a Szeplőtlen Fogantatás. Azzal, hogy ezeket az árvételeket Hannah elő-típusoknak nevezi, a második századi Szent Jusztiánuszt visszhangozza, aki azt tartotta, hogy „a valaha elhangzott helyes és jó dolgok mind hozzánk, keresztényekhez tartoznak.” Mint érv, ez 1800 évvel ezelőtt is éppen annyira volt tartható vagy tarthatatlan, akár ma.

Ha egy időutazó az első századi Palesztinában a tizenkét tanítvány valamelyikétől a Szentháromság felől érdeklődne, értetlen pillantásokat kapna válaszul; ha a Szeplőtlen Fogantatásról kérdezne, a válasz feltehetően ez lenne: Melyik? Az apró keresztény fundamentalista felekezetek százai megfélekedeznek arról, hogy a keresztény teológia fundamentumát csak sokkal később rakták le; egyes esetekben a saját igényeiknek megfelelően igazítottak az Újtestamen-

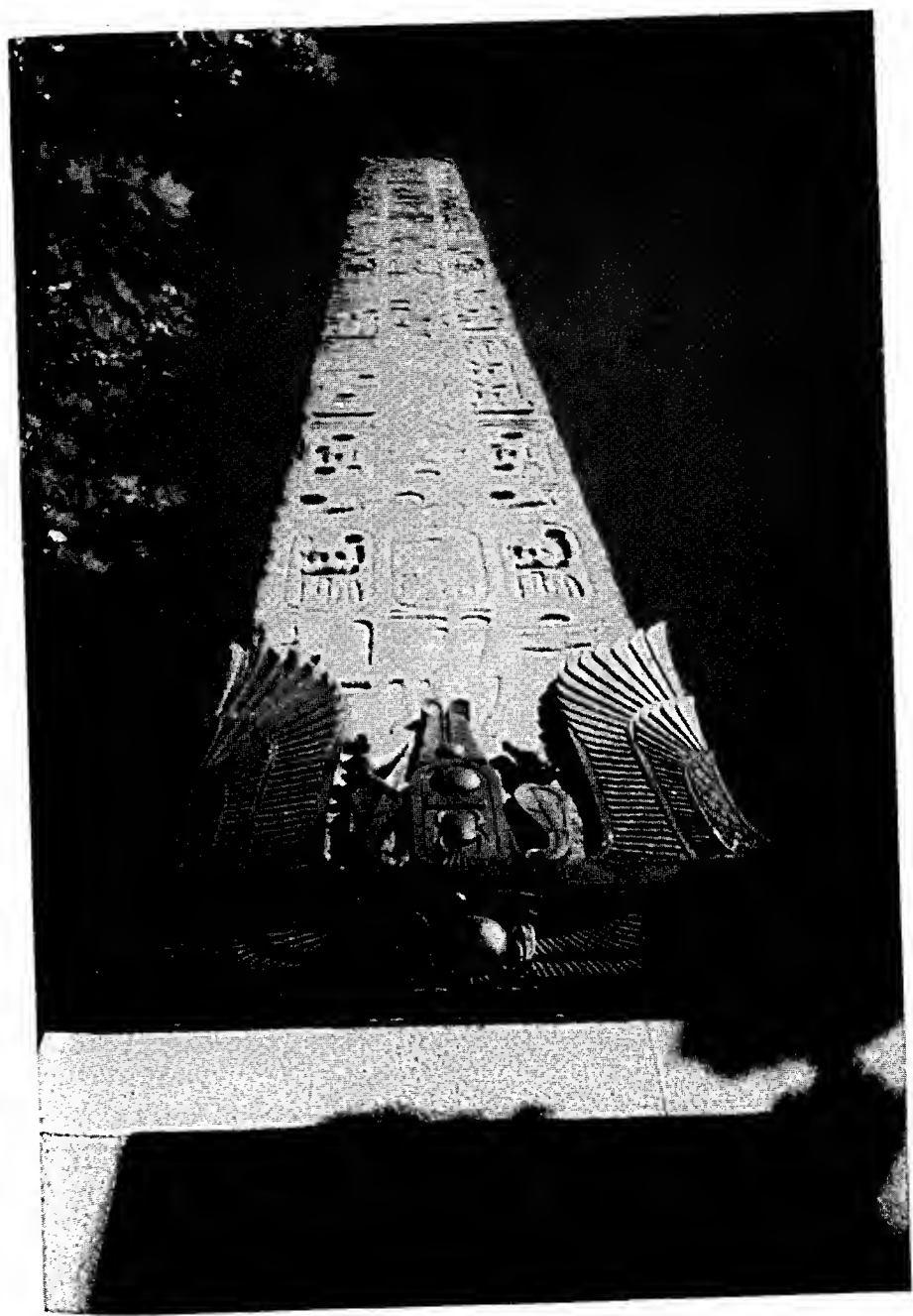
tumba bekerülő szövegeken – ennek egyik példája a Máré evangéliumában olvasható: „....megkeresztelve őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében (28:19), amelyről a szaktekintélynek számító *Peake's Commentary* is elismeri, hogy későbbi hittételi betoldás, semmint Jézus szava.

Akár keresztény alapállásból fogalmazzák meg észrevételeiket, akár nem, a szabadkőművesség bírálói legtöbbször figyelmen kívül hagyják, hogy a maszonikus szertartásokban eljárászt történetek nem szó szerint értendők. Történetekről, mesékről, allegóriákról van szó, nem történelemről. Robert Moreyban és másokban indulatokat gerjeszt az a tény, hogy a központi helyen álló Hiram Abiff meggyilkolásának történetét nem tartalmazza a Szentírás. A szabadkőművesek soha nem is állították; egy erköcsi tanulságokkal szolgáló történetről, példázatról van szó.

1 Világegyetem Nagy Építész; 1655-ből származó szabadkőműves medál (Robert Macoy *General History, Cyclopaedia and Dictionary of Freemasonry*, 1850)

Morey mindenképp furcsa ellenérzéseket táplál a hasonló törtétek irányában: „A legendák, a mítoszok ... a hagyományok anyira megbízhatatlanok, hogy értékrelenek is.”⁵⁸ Valójában a mítók – és a legendák, és a hagyományok, még a folklór is – minden

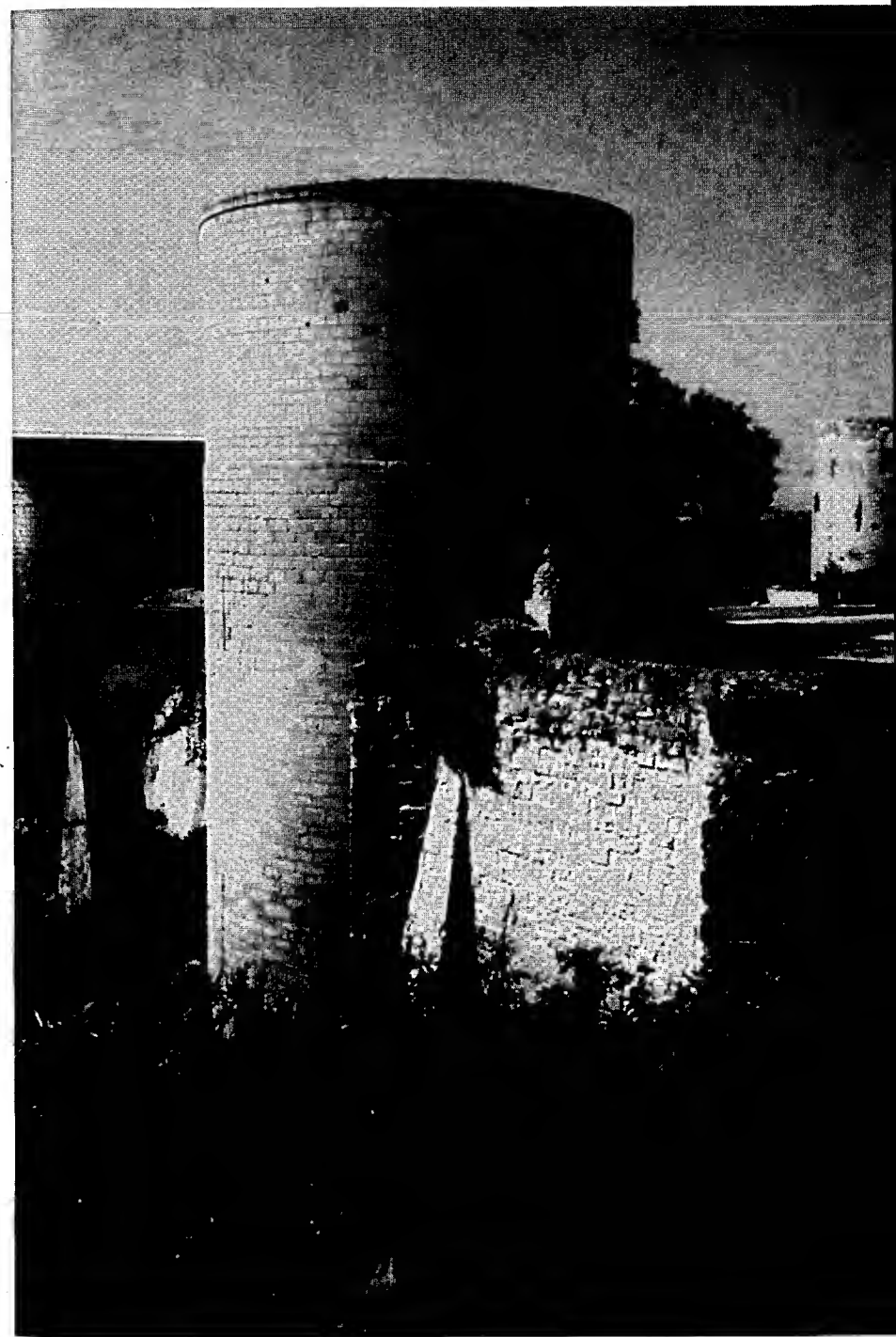

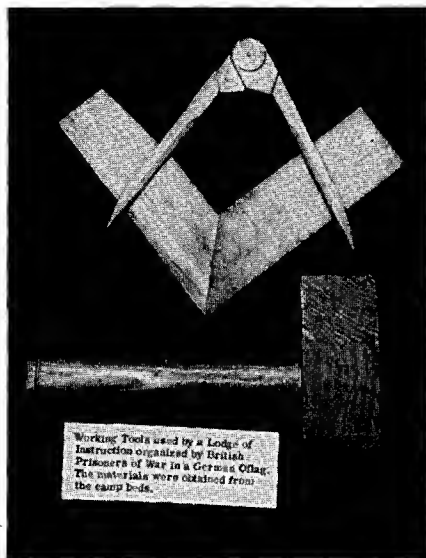
Kleopátra Tűje Londonban, amelyet 1878-ban a szabadkőművesek emeltek. Megőrizték az ősi Egyiptom ezoterikus tudását a titkos társaságok? (David V. Barrett felvétele)

Fent: A Témplomos Lovagok Temploma Londonban. Fénykorukban a templomosoké volt a kor leghatalmasbb szervezete – szerzetesek katonai rendje, akikből aztán bankárok lettek (David V. Barrett felvétele)

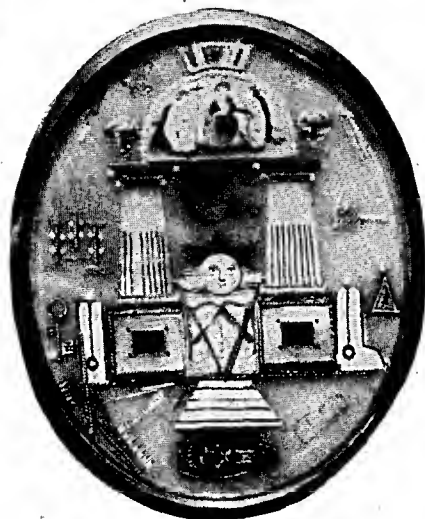
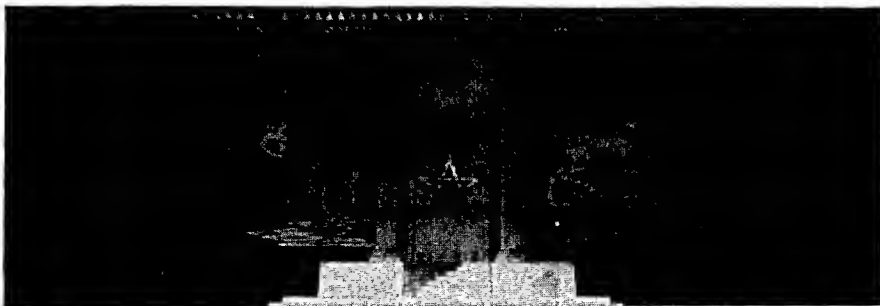
Jobbra: Tour de Coudray, a chinoni kastély tornya Franciaországban, ahová Jacques de Molay-t és más templomosokat bebörtönöztek, amikor 1307-ben a rend elbukott (David V. Barrett felvétele)

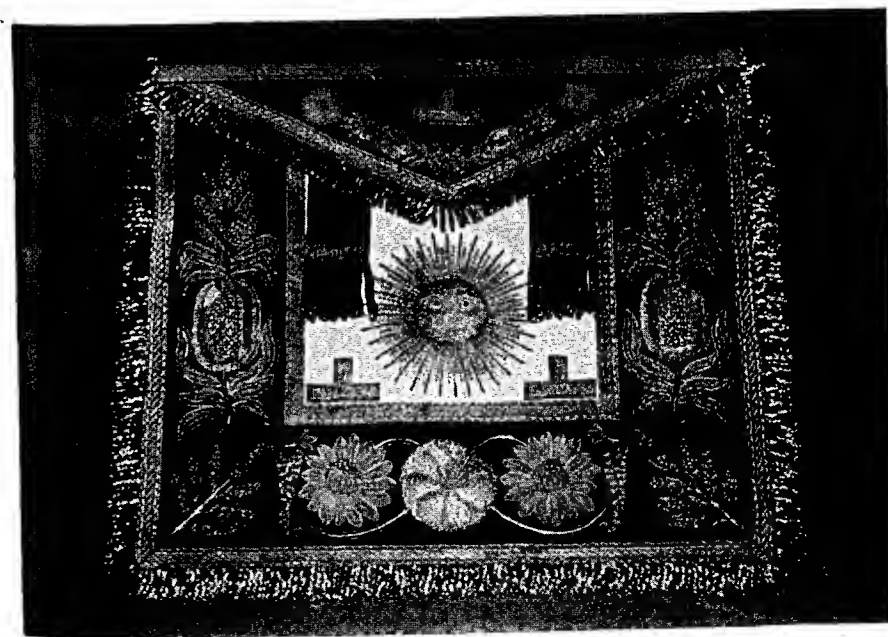
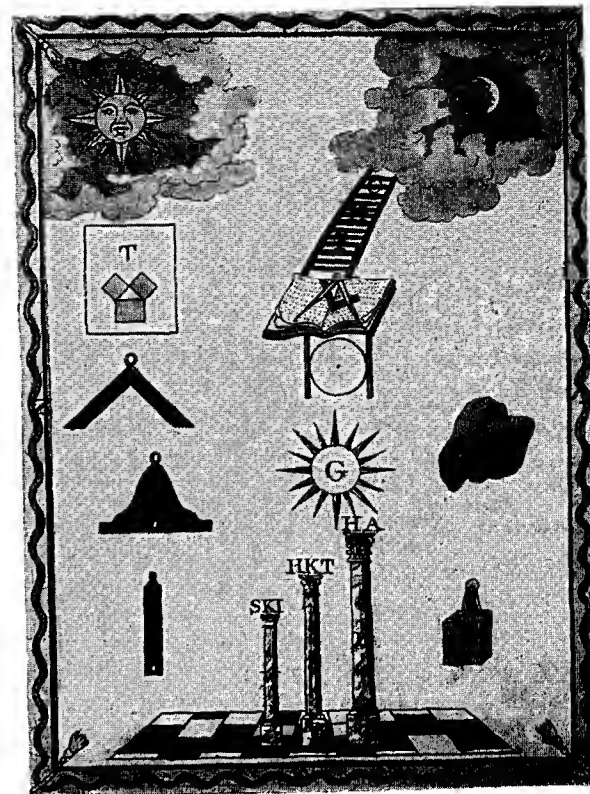
Fent és jobbra: Az „elmélkedő kőművesek” ékszereinek alapjául a „dolgozó kőművesek” szerszámai szolgáltak
(Az Angliai Egyesült Nagypáholy Állandó Bizottságának jóvoltából. Matthew Scanlon felvétele)

Lent: Mennyezetpárkány a londoni Freemasons' Hall Nagytemplomában, amelynek képisége nyilvánvalóan heterodox vallási hatást mutat

Jobbra: Az oktatótáblák képi szinten jelenítik meg azokat a szimbolikus igazságokat, amelyeket a szabadkőművesség különböző szintjein tanítanak (Az Angliai Egyesült Nagypáholy Állandó Bizottságának jóvoltából. Matthew Scanlon felvétele)

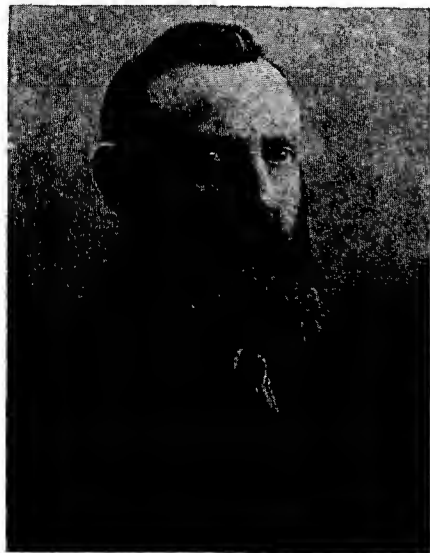
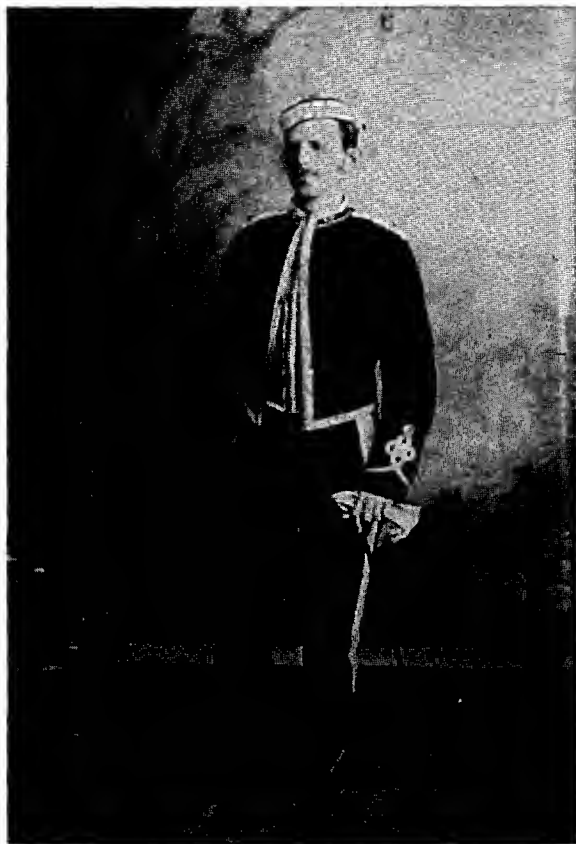
Lent: VI. György szabadkőműves mester körénye (Az Angliai Egyesült Nagypáholy Állandó Bizottságának jóvoltából. David V. Barrett felvétele)

Jobbra: *A Golden Dawn Hermetikus Rend: Samuel Liddell „MacGregor” Mathers* (Kiadói jog: R. A. Gilbert)

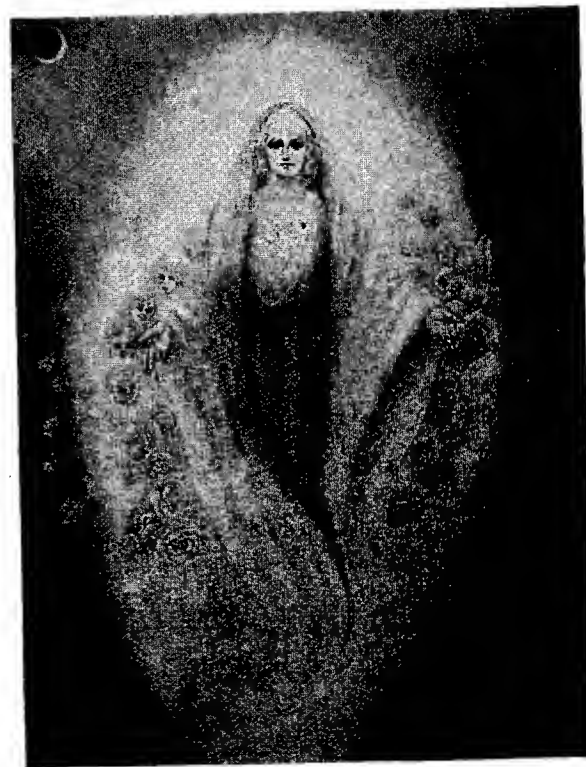
Balra lent: *Dr. William Wynn Westcott, a Golden Dawn Hermetikus Rend Alapítója* (Kiadói jog: R. A. Gilbert)

Jobbra lent: *A Golden Dawn Hermetikus Rend: Westcott pengéje* (Kiadói jog: R. A. Gilbert)

Fent: *Golden Dawn Hermetikus Rend: a Második Rend pecsétje, RR et AC.* (Kiadói jog: R. A. Gilbert)

Jobbra: *Rózsakeresztes Szövetség: a Láthatatlan Segítő ábrázolása* (A Rózsakeresztes Szövetség jóvoltából, Oceanside, California)

„Az Adytum Építői” amerikai okkult iskola szimbólumai között megtalálhatjuk a kabbalisztikus Életfát, valamint Salamon templomának oszlopait (A B. O. T. A. jóvoltából, Los Angeles, California)

vallás belső magja. Egyéni döntés kérdése, hogy *ténybeli* alapját elfogadjuk vagy sem, a *jelentése* az, ami fontos.

Az olyan könyvek, mint Morey *The Truth About Masons* (Szabadkőművesek – az igazság) című alkotása, nem mindig megbízhatók. Azt állítja például, hogy Waite „Crowley halála után átvette a Golden Dawn irányítását.”⁵⁹ Waite 1942-ben halt meg, Crowley előtt öt évvel. Aztán: „Aleister Crowley volt a Golden Dawn előző vezetője.” Crowley sosem volt vezető a Golden Dawn-ban és magában a mozgalomban is nagyon rövid ideig vett részt.

Morey azt kifogásolja, hogy a szabadkőművességben:

„minden más vallásnak megengedett, hogy saját istenének nevében imádkozzon Allahhoz, Buddhához, Sívához, Krisnához, csak egyedül a keresztényeknek tiltják meg, hogy Jézus Krisztus nevét imádják! Ha a muszlimok használhatják Allah nevét, a keresztények miért nem használhatják a Jézus Krisztusét?”⁶⁰

Ez téves. Fundamentalistaként Morey nyilván elutasítja a tényt, hogy Allah ugyanaz az istenség, mint Jahve, Jehova vagy Jézus ATYAISTENE. Tulajdonképpen nemcsak a keresztényeknek tilos istenségük nevét imádni; a muszlimoknak megtiltják, hogy a páholyban Allah nevét használják, még egy teljesen muszlim páholy esetében is ilyen kifejezéseket használnának, mint a Világegyetem Nagy Építésze, Legfőbb Geométer, vagy Legmagasságosabb, akár csak bármely más páholyban.

Hamill szerint Morey nem az egyedüli, aki hasonló téves elképzeléseket terjeszt:

„Amerikában a kérdésnek teljesen hasonló irodalma van; a fundamentalista evangélisták elérték azt a szintet, hogy a helyi rádiókban és kábeltévékben önálló műsoraik vannak, amelyek alapvetően szabadkőművesség-ellenes műsorok. Az amerikai szabadkőműves tudósok közül páran megnézték a füzeteket és a szóróanyagot, amit terjesztenek – nagy részük égbekiáltó hazugság. Ha megvizsgáljuk az idézeteik forrását, azt látjuk, hogy vagy hibásan idéznek, vagy a szöveggörnyezetből kiragadva a mondatokat. Olyan esetek is előfordulnak, hogy az idézetek forrása nem létezik.”

Van erre egy érdekes példa Motey könyvében. Az „Albert Pike öröksége” című fejezetben attá vállalkozik, hogy meglehetősen egyértelműen káthoztassa Pike-ot, miközben jelzi, hogy Pike mekkora köztisztviselőben áll, legalábbis az amerikai szabadkőművesek körében; ezzel a szabadkőművességet is káthoztatja, hiszen elfogadják Pike tevékenységét. A tetszésnyilvánítók között Waite-ot is feltűnteti: „1970-ben az okkultista A. E. Waite nem habozott Pike-ról kijelenteni, hogy »a szabadkőművesség mester-géniusza«.”⁶¹

Nem számítva azt a tényt, hogy Waite *New Encyclopædia of Freemasonry* (A szabadkőművesség új enciklopédiája) című műve, amelyből az idézet származik, 1920 körül jelent meg először, és hogy Waite 28 éve halott volt az 1970-es újtakiadás idején, Waite tulajdonképpen azt mondja, hogy Pike-ot „a szabadkőművesség mestergéniuszként jellemezték”; azaz mások véleményét idézi. Saját véleménye egyáltalán nem ez:

„A szabadkőművesség történetének tudósaként, történészként és olyan íróként, aki a tárgyat etikai és filozófiai oldaláról közelíti meg, Pike nem mérvadó. Senkinek nem adatott több lehetőség és nagyobb szabadság, mint neki, amikor a Skót Rítus reformjára vállalkozott; és csak bukást tudott felmutatni.”⁶²

Csak találgatni lehet arra vonatkozóan, hogy Morey miért tartotta szükségesnek Waite értékítéletét ennyire féltelmagyarázni. Talán azért, hogy megtámogassa azt a teljes egészében alaptalan állítását, mely szerint Waite – aki valójában hívő keresztény volt – luciferi személyiség volt.⁶³

Az utóbbi évtizedekben a hagyományos templomba járók Nagy-Britanniában ugyanúgy, mint másutt, egyte apadnak, a kereszténység evangélikus szárnya azonban rohamosan gyatapszik. Bár a kereszténység főáramába tartozók többsége vonakodna kijelenteni, hogy a zsidók, a muszlimok, a más vallások követői mind hitetlenek és pokolra jutnak, a fundamentalista evangélikusok értelemszerűen hisznek ebben. A szabadkőművesség liberális vallási vonatkozásai tetemesen elfogadhatatlanok számukra.

Hamill egyetért azzal, hogy azoknak a szabadkőműveseknek, akik buzgó evangélikusok, nehézségekkel kell szembenézniük. „Bár-

mely vallás, nemcsak a kereszténység fundamentalistái szűklátókötőségben szenvednek az én véleményem szétint; az, hogy mi a toleranciát hirdetjük, azon dolgok egyike, amelyek miatt nem kedvelik a szabadkőművességet.”

Az előzőekben a pelagianizmustól azt mondtam, hogy „jellegében nagyon brit” eretnkség. A britek többsége egyszerűen azért vallja magát kereszténynek, mert Nagy-Britanniában született, Nagy-Britannia pedig „keresztény ország.” Ha rákérdeznénk, hogy pontosan mi az, amiben hisznek, sokan zavarba jönnének. Ha etöltetnénk a választ, néhányan előhozakodnának bizonyos ortodox keresztény tanok summájával. Sokan nehezen bítkóznának meg a Szentháromság, a Szeplőtlen Fogantatás vagy akár a feltámadás magyarázatával. Számosan lennének olyanok is, akik azt mondanák, hogy az üdvözülés ugyanannyira függ a helyes életrviteltől, a „jótettektől”, mint a hittől.

Mind a pelagianizmus, mind az arianizmus (amely nagy vonalakban azt jelenti, hogy Jézus nem egyenlő az Atyával a szentháromságban) nyomait őtzi a vasárnapi istentisztelek hagyományos közönsége. Mindkét „eretnkség” kényelmes helyet találhatna magának a szabadkőművesség meghatározatlan teológiájában. Mindkettő a kereszténység korai századait vezethető vissza, még mielőtt a mai bevett keresztény doktrínává összekovácsolták volna a különböző püspökök alatt összehívott zsinatok, amely püspökök motivációja gyakran egyfotmán volt szellemi és politikai.⁶⁴

A brit szabadkőművesség megerősödésének egyik oka, hogy az anglikán egyház mindig is azzal büszkélkedett, hogy szélesre nyitja kapuit. Bármely felekezet, amely magába tudja fogadni az anglikán harangok zúgását, az evangélizmus gitárjait, a Karizmatikus Mozgalmat, az 1960-as években Woolwich püspökének libetalizmusát, az 1990-es években pedig Dutham püspökének liberalizmusát, az a szabadkőművesség teológiai általánosításait is képes elfogadni. Nagyjából ugyanez érvényes az Egyesült Államokta is az epizkopális egyház esetében. Ez a befogadó tolerancia azonban láthatóan változik a fundamentalizmus megerősödésével.

A szabadkőművesség és a kereszténység összeegyeztetése ma még érzékenyebb kérdés, mint Hannah *Darkness Visible* (Látható sötétség) című könyvének megírása idején.

A TITKOS DOKTRÍNA

A szabadkőművesség vallásos bírálói közül sokan idézik Joseph Fort Newton megállapítását, mely szerint „A szabadkőművesség nem *egy* vallás, hanem a Vallás, amelyben minden jó ember egyesülhet, hogy hitüket egymással megosszák.” A gáncsoskodók ezt nem keresztényinek, hanem kereszténységellenesnek tartják. Kár, hogy támadó és elítélő szándékukban nem olvasták tovább a szöveget, hogy megtudják, Newton miről is beszél valójában. Érdemes hosszabban idézni.

„A zavart az okozza, hogy félreértjük, hogy pontosan mi is a vallás. Vallásból több van; vallás csak egy van – lehet, hogy csak egyetlen dolgot mondunk, de abban minden benne van, Isten életere a lelkemben, amely az élet, a szeretet, a kötelesség minden formájában kifejeződik. A vallásnak ez a felfogása elveszi vadvirágaink mérgét; megmutatja, hogy ez ihlet minden tudományos kutatást, a szabadság iránti vágyat, minden erényt és jóságot; minden gondolat szellemét, a nagy dallamok visszatérő *motívuma*-it, a költészet fennkölt szellemét. Az egyháznak nem monopóliuma a vallás, és nem a Biblia hozta létre. Ehelyett a vallás – a lélek egyszerű és természetes hite egy felsőbb Erőben – volt az, ami létrehozta a Bibliát és az Egyházat, a magasabb rendű emberi életet. Az ember lelke haralmasabb minden könyvnél, mélyebb minden dogmánál, tovább él minden intézménynél. A szabadkőművesség arra törekszik, hogy az embert felszabadítsa a vallás korlátozott felfogása alól, és hogy ezáltal megszüntesse a szektáriánizmus egyik fő okát.”⁶⁵

A szabadkőművességen belüli vallás nem tagadja Isten megnyilatkozását Jézus Krisztusban, mint ahogyan a keresztény bírálók állítják; de nem zárkózik el annak elismerésétől (mint ahogy sok evangélikus keresztény ezt a benyomást kelti), hogy az emberek számára mekkora jelentősége van Isten keresésének. A viszony kétirányú. Azt feltételezni, hogy Krisztus eljövetele előtt 2000 évig (vagy még hosszab ideig) Isten fásult egykedvűséggel tűrte az emberek vágyódását, minden bizonnyal sokkal nagyobb eretnokség, mint az, hogy minden vallás tartalmaz az igazságból egy kis részt – amit a fundamentalisták gondolkodás nélkül elvetnek.

Az elmúlt néhány évben a szabadkőművességen belül és kívül egyaránt vitatéma volt nemcsak az, hogy vallás-e vagy sem, hanem az is, hogy vallásos jellegű-e, azaz van-e joga annak lenni. Egyesek szerint az, és annak is kell lennie; mások szerint az, de nem kellene annak lennie; vannak, akik tagadják, hogy – számukra legalábbis – bármilyen vallásos tartalmat hordozna.

A Martin Shorthoz hasonló bírálók azt állítják, hogy a szabadkőművesség minden ember mindene akar lenni; számára felfoghatatlannak tűnik, hogy vannak szabadkőművesek, akik számára a rend mély spirituális beteljesülést jelent, míg mások számára egyszerűen társasági klubként működik.

„A Nagypáholy nyilvánosan kijelentette, hogy a szabadkőművesség a vallás előtérbe helyezésének szentelte magát, ám azt is mondta, hogy a Rendnek nincs dogmája és tiltja a vallási tárgyú virákat. Ennek így nincs értelme. Hogyan „helyezheti előtérbe” a vallást, és hogyan fejlesztheti tagjainak szellemiségét, ha tiltja, hogy megvitassák a rituálé vallásos elemeinek jelentését? Úgy tűnik, minden egyes szabadkőművesnek egyedül kell kibotorkálnia a rituáléknak abból a labirintusból, amely esetenként még a judaizmus is megelőző időkből származó, különféle primírv és misztrikus kultuszok eszméire épül”⁶⁶

Ám egyáltalán nincs szó inkompatibilitásról. Short nem veszi észre, hogy a rituálékkal és a felolvasásokkal a szabadkőművesség egész jelképrendszerrel látja el a tagokat; hogy aztán ezzel mihez kezdjenek, az teljesen a tetszésükre van bízva. Van, aki csak a dolog társadalmi vonatkozásai miatt veti alá magát a rituáléknak; mások a színjátékot egyszerűen előadásként élvezik; de a rituálé szimbolikája mindenképp átjárja őket, további irányt mutatva az isteni *egyéni* felkutatásában.

Minden bizonnyal ez a lényege a szabadkőművesség spirituális oldalának; az intézményesült Egyház rögzített dogmaival szemben a szabadkőművesség azt tanítja, hogy minden egyes tagnak a maga módján kell Istennel való személyes kapcsolatát felépítenie. A szabadkőművesség elhelyezheti a maga útjelzőit, de az utat mindenkinek magának kell végigjárnia.

Így lehet, hogy miközben a „vallás előtérbe helyezésének szenteli magát”, nem rendelkezik dogmával. Semmiféle ellentmondás nincs ebben, és minden bizonynyal van értelme. Ami a vallásos tárgyú viták tiltását illeti, ennek is tökéletesen világos okai vannak. Abban a pillanatban, amikor az emberek egyéni útkeresésükről és spirituális tapasztalataikról kezdenek el beszélni, érvek és ellenérvek hangzanak el, amelyek megosztják őket. Frakciók jönnek létre – az én utam jobb, mint a te utad – és ez pontosan az, aminek ellenében a szabadkőművesség a kezdet kezdetén létrejött. Ez nem csak keresztény–zsidó–muszlim kérdés; amikor a szabadkőművesség szervezetként is létrejött, római katolikus–anglikán–metodista–baptista–kongregacionalista–presbiteriánus–kvéker–unitárius–deista kérdés volt. Közülük a legtöbben örömmel esték volna egymás torkának egy-egy vita során, még ha csak képletesen is.

Ha a történelmet rózsaszín szemüvegen át nézzük, azt látjuk, hogy a Zarándok Atyák az üldöztetések elől az óceánon túlra menekültek, hogy a vallási tolerancia ígéretének földjére lépjenek. Nem egészen így volt. Éppolyan bigottak voltak; mint akiket maguk mögött hagytak. A kongregacionalisták, Új-Anglia alapítói a tizenhetedik század elején minden más felekezetet kiközösítettek; esetleg, kelleltenül, a baptistákat és az episzkopalistákat elfogadták. Massachusettsi kongregacionalisták voltak, akik a kvékeket üldözték és börtönbe zárták. 1659-ben három kvékert végeztek ki, csak azért, mert kvékeket voltak.

Volt értelme a tizenhetedik és a tizennyolcadik században megtiltani a páholyon belül a vallási és a politikai hit megtárgyalását; ma is van. A szabadkőművesség jelentésének nincs világos, körülhatárolt tana, hiszen ez egyet jelentene azzal, hogy egyetlen értelmezésre korlátoznák szimbolikáját; hogy egyetlen spirituális utat fogadnának el helyesnek. Igen találóan fejezi ezt ki Joseph Fort Newton:

„A szabadkőművességnek nincs köze az igazságait megfejteni akaró okoskodásokhoz, sem az ebből kinövő irigykedéshez. Ott már megosztlás van, és a szabadkőművesség nem az emberek megosztására alakult, hanem egyesítésükre, minden egyén számára meghagyva azt a szabadságot, hogy saját gondolatait gondolja és a maga módján építse fel a számára érvényes végső igazság rendszerét. A szabadkőművesség két végtelenül egyszerű és mély értelmű

elvet hangsúlyoz: Isten szeretetét és az ember szeretetét. Ezért az idők folyamán és most is a másképpen gondolkodó elmék találkozóhelye volt; próféciája annak, hogy az áhítatos és hívó lelkek egyesülni fognak.

Volt idő, amikor valaki felállított egy dogmát és azt örök igazsággá nyilvánította. Más ember ugyanezt tette egy másik dogmával; majd a két ember gyűlölni kezdte egymást szentségtelen gyűlölettel, és dogmaikat egymásra akarták erőltetni – röviden így lehetne összefoglalni a történelem legsötétebb lapjait. A szabadkőművesség azok ellen a régi szektáriusok ellen emelte fel ékesszóló szavát, akik türelmetlenséggel helyettesítették az irgalmasságot, zaklatással a barátságot, akik nem szerették Istent, mert hiszen gyűlölték felebarátaikat; bigottságukat megszegyénítette egyszerű éleslátásával és arany szavának méltóságával.⁶⁷

Newton azonban túlzottan derűlátó. Azt íja, hogy „hatalmas lelki változás történik most a vallásos világban”, hiszen a különböző vallásos mozgalmak beszélő viszonyban vannak már egymással. Lehet, hogy ez így volt 1914-ben, amikor ezeket a sorokat írta; sajnos azonban a szektáriusság és a vele versengő fudamenatalizmus ma erősebbnek tűnik, mint valaha. A „másképpen gondolkodó elmék találkozóhelyére” nagyobb szükség van, mint valaha. Ha más szempontból nem is, ebből a szempontból az olyan írók, mint Walton Hannah, Robert Morey, Stephen Knight és Martin Short megtették a magukét a diszharmónia növelése érdekében. A szabadkőművesség egyszerű éleslátását és arany szavának méltóságát kellemetlenségek tömege temette maga alá; ezek egy részét valóban maga hozta létre, ám legnagyobbbrészt a gáncsoskodók bűne.

Mi a szabadkőművesség legbelső titka? Sok szabadkőműves szerint semmi. Talán a legtöbb szabadkőműves számára a rituálék drámai formában jelenítenek meg bizonyos morális eszméket, és ez minden. De mit látnak a szabadkőművesében azok, akik inkább a misztika felé hajlanak?

A bírálók gúnyosan fogadják azt a választ, hogy feltárhatatlan titoktól van szó, mert megfogalmazhatatlan és másokkal megoszthatatlan. Pedig az egyéni misztikus élményeknek ez a lényege, az egyéni szellemi útkeresés, a belső és a külső Isten felismerése: a gnó-

zis. Értelemszerűen nem osztható meg mással, hiszen minden egyes ember számára személyes és más. Ebben a *latihan*hoz, a Subud mozgalom spirituális gyakorlatához és tapasztalatához hasonlít:

„két ember latihánja sosem lehet ugyanaz, hiszen mindeki mindeki mástól különbözik. Nyilvánvaló tehát, hogy a Subudnak nem lehet elmélete, sem szellemi tanítása, hiszen minden egyes ember más és más. Mindenki meg fogja találni a maga számára helyes utat Istenhez; ami az egyiknek helyes, az a másiknak lehet teljesen elhibázott.”⁶⁸

A Subudba, akárcsak a szabadkőművességbe vallásra való tekintet nélkül lehet belépni, ugyanazokból az okokból.

A titkos doktrínát többféleképpen meg lehet közelíteni. Waite értelmezésében „a dogmák külső formái mögött meghúzódó vallás lényegi életéről szól; a kozmikus kereszténységet ülteti át minden egyes lélek személyes életébe”. A szabadkőművességen belül a következőképpen nyilvánul meg:

„egy lélek átlépi a küszöböt és valóságos tapasztalatok fokozatain halad, amelyeket a titkos Rendek már előrevetítettek szimbólumaik által. A beavatás ösvényein haladva az így felkészített szív ezeket a sugallatokat kapja, vagy – a beavatástól függetlenül – e sugallatokat magából meríti, így önnön beavatója. E rend misztikus élményeit ideiglenesen úgy is meghatározhatjuk, mint az Istenség szubsztanciális felismerését a szerető intuíció által”⁶⁹

Newton egyszerűbben szögezi le:

„Ebben áll a szabadkőművesség nagy titka: hogy az embert ráébreszti a benne rejlő isteni tudatára, amelyből egész életének szépsége és értelme táplálkozik, és arra készíti, hogy azt kövesse és annak engedelmeskedjék.”⁷⁰

Ebben, paradox módon, egy misztikus szabadkőműves és egy evangélikus keresztény sokkal közelebb kerülhet egymáshoz, mint ahogy azt fentebb vázoltuk. Osztóznak abban, hogy nagyobb jelentőséget tulajdonítanak az Istennel való személyes kapcsolatnak és annak, hogy Isten hívására egyénileg válaszoljanak, mint annak a hagyományos tanításnak, hogy Istent csakis az Egyház hierarchiáján keresztül lehet elérni. Az a széles látókörű evangélista, aki nem feltétlenül elítélő mindazokkal szemben, akik nem hittársai, valóban olyasmire lelhet a szabadkőművességben, ami számára egyszerre ismerős és spirituális szempontból értékes. A misztikus beállítottságú evangélista sokkal elfogadhatóbbnak találhatja a szabadkőművesség legbelső lényegét jelentő belső misztériumokat, mint gondolná.

Még egyszer el kell mondanom, hogy nem vagyok szabadkőműves, sem pedig a szabadkőművesség apológétája. Kutatásaim során és e könyv írása során nyilvánvalóvá vált, hogy a népszerű könyvek, amelyek szemben állnak a szabadkőművességgel és amelyek azt állítják magukról, hogy elfogulatlan, mértéktartó és tisztességes beszámolók, többségükben nemcsak félrevezető érvekkel vannak tele, hanem ténybeli tévedésekkel is – akár figyelmetlenségből, akár szándékos félrevezetés céljából. Ezért szükségesnek éreztem, hogy megpróbáljam mindezt helyreállítani, még ha emiatt a fejezet kissé hosszúta is sikeredett. Még így is épp csak a felszínét érintettem azoknak a megtévesztő argumentációknak, amelyeket az antimaszonikus szerzők bocsátanak ki, valamint az általuk megerősített közkeletű téveszméknek.

NEGYEDIK FEJEZET

AZ EZOTERIKUS TÁRSASÁGOK ÚJJÁSZÜLETÉSE

Mielőtt visszatérnénk a rózsakeresztes eszmék fejlődéséhez, valamint a rózsakeresztesség és más ezoterikus társaságok újabb kori elterjedéséhez, érdemes lenne mélyebben beletekinteni az ezotéria fogalmába.

A titkos társaságok és az ezotéria – vagy ami még rosszabb: az okkult – közötti legerősebb vagy leghalványabb kapcsolat sokak számára elég ahhoz, hogy ezeket a társaságokat gondolkodás nélkül elítéljék. Ám az „okkult” egyszerűen csak azt jelenti, hogy „rejtett”, márpedig a beavatáson alapuló társaságok értelemszerűen bizonyos dolgokat titokban tartanak a kívülállók előtt.

Itt kell hangsúlyoznom azt, hogy könyvemben nem kívánok arra célozni, hogy a szabadkőművesség okkult társaság lenne a szó szokásos értelmében. Számos könyv állított ilyesmit; aligha meglepő, hogy az Egyesült Nagypáholy felháborodottan tiltakozik az ilyesfajta vádak ellen, függetlenül attól, hogy sok korai szabadkőművesnek milyen ezoterikus hiedelmei voltak, hogy a későbbi szabadkőművesek és különféle „okkult” csoportok milyen kapcsolatban álltak egymással, vagy hogy a mai szabadkőművesek egy kis csoportja milyen mélyen misztikus hiedelmeket táplál.

Szokásos értelmében az „okkult” a mágikussal egyenlő, vagy ami még rosszabb, a sötét erőkkal. Remélhetőleg ez a fejezet – legalább néhány emberben – eloszlatja azt a meggyőződést, hogy ami okkult vagy maga a mágia, az feltétlenül gonosz is.

MI A „MÁGIA”?

Arthur C. Clarke, aki sci-fi- és tudományos-ismeretterjesztő könyvek szerzője, „Harmadik Törvényé”-ben a következőket mondja:

„Bármely kellően fejlett technológia megkülönböztethetetlen a mágától.”¹ *The Encyclopedia of Science Fiction*ban (*A tudományos-fantasztikus irodalom enciklopédiája*) Tom Shippey és Peter Nicholls arra mutat rá, hogy:

„Ez Roger Bacon (kb. 1214–1292) 700 évvel ezelőtti észrevételét támasztja alá, mely szerint »a tudatlanok a tudomány és a természet sok titkát mágikusnak gondolják«; az eset pikantériája, hogy halála után Bacon, a kísérleti tudomány úttörője boszorkány hírébe került, messzemenően igazolja Clarke »törvényét« és alapul szolgál James Blish tudománytörténeti regényének, a *Doctor Mirabilis*nek (1964).”²

A *Doctor Mirabilis* Roger Bacon élettörténete. Miközben egyértelműen fikció, nagyszerűen mutatja be azokat a mérhetetlen nehézségeket, amelyekkel egy késő középkori tudósnek kellett megküzdenie, ha minden lépésénél az egyház gyanakvásával kellett szembenéznie.

A mágia a néző szemében van. Ahogyan az *Alice Csodaországban* Tóbiás Tóbiása mondhatná, olyan szó, amely azt jelenti, amit használója csak akar – ezért sokféle dolgot jelent. Nem véletlen, hogy ugyanazt mondjuk az ezoterikus vallási rituálékra és a színpadi bűvészekre; korábban jeleztem már: a jó vallási ceremóniának gyakran hasznára válik a rendezés művészete.

A mágiának sok definíciója van. A legtöbb vagy a trükköket, vagy a természetfölöttit (annak is a sötét oldalát) hangsúlyozza. Az alábbi meghatározás megpróbálja mindkettőt elkerülni, és megpróbál erkölcsileg inkább semleges, mint elutasító lenni:

Mágiának nevezhetjük a mások számára ismeretlen vagy nem hozzáférhető készségek művészi alkalmazását, általában szellemi célokra.

Fel lehet hozni, hogy a rituálé önmagában mágikus, hatásában legalábbis. A rituálé bizonyos szavak rögzített, szabályokba foglalt ismétlése, nemritkán bizonyos szavak kíséretében.

Sok vallásban, régiben és újban egyaránt bizonyos hangok szakrálisak; a hívők Isten neveit vagy tulajdonságait kántálják, így jutnak a megvilágosodás állapotába. Vannak vallások és titkos társaságok, amelyekben a hagyomány szerint létezett egy elfelejtett nyelv, az angyaloké vagy talán az Édenkerté; valaha ezen a nyelven tudott Isten és az ember egymással szót érteni, ezen nyelven beszélhetett az ember Istenről, ezen a nyelven félreértések nélkül beszélhettek egymással az emberek – mindezt részben a Bábel tornyáról szóló mítosz is tartalmazza. Valójában egy mitikus, aranykorbeli nyelvről van szó. Azok, akik a latin nyelvű misék mellett érveltek, talán öntudatlanul is ennek a hiedelemnek egyik változatát, ezt a vágyódást vallják; akárcsak azok, akik a Jakab király-féle Bibliát (a hivatalos anglikán bibliafordítást) úgy kezelik, mint ami önmagában is szakrális. Ez részben annak az értékrendnek a megerősítése, amely a megszokásból és a hagyományból táplálkozik, de részben a megfogalmazás szépségének is tulajdonítható – ami a legtöbb modern fordításból hiányzik. A nyelvnek önmagában is van hatalma. Egyesek számára a héber a szakrális nyelv; fontos, hogy a Kabbalával foglalkozó „okkult” rendek mindegyike megtanít tagjainak néhány héber szót és mondatot. Még a szabadkőművességben is – ahol egyébként szintén megvan az „elveszett szó” hagyománya³ – héber a jelszavak többsége.

A szakrális hangok és szavak esetében a jelentés gyakran fontos-ságát veszti a hangzással szemben; ez különösen a meditációkban használt mantrákkal van így. Az Anglikán Egyházban lezajlott vita, amely a régi imakönyv (*Book of Common Prayer*) és az új változat (*Alternative Service Book*) körül forgott, ennek tökéletes illusztrálása; olyan dologról van szó, amikor a szív szava kerül szembe az értelem szavával, amikor a szavak pontos jelentésénél fontosabb, hogy mit tartunk odaillőnek. Ami pedig e két könyv nyelvezetét illeti, egyikben van erő, a másikban nincs.⁴

Azok, akik a rituális mágiát használják, nagyon odafigyelnek arra, hogy milyen szavakat, és milyen hangzású szavakat használnak. Az évszázados áthagyományozódás során az alig értett szertartás szövege gyakran összekuszálódik; az okkultisták arra irányuló kísérletei, hogy helyrehozzák a kárt és visszaállítsák az eredeti jelentést és hangzást, gyakran csak ront a helyzeten. A mai okkult tudományok iskolái nagyon óvatosan járnak el a rituálék helyreállításánál.

A Római Katolikus Egyház régóta azon az állásponton van, hogy a szakramentumok hatékonysága nem függ attól, hogy a pap mennyire tiszta szívből szolgáltatja ki azokat, amennyiben a megfelelő szavakat mondja; maga a rituálé az, ami érvényessé teszi a szakramentumot. Az Anglikán Egyház Harminckilencedik Tézisének XXVI. cikkelye nagyjából ugyanazt szögezi le (a régi imakönyv hátlapján).

A vezető keresztény vallások központi szertartása az áldozás/úrvacsora. Az alábbiakban következő gondolatmenet ennek a fejezetnek a kontextusában értelmezendő; az áldozás vagy az úrvacsora különlegesen szent rituáléja a hívő keresztényeknek és a legkevésbé sem áll szándékomban az érzelmeiket megsérteni.

A római katolikus, a keleti ortodox vagy az episzkopális szertartásokban a papi ruházatnak, a zenének, a gyertyáknak, a körmeneti énekeknek, az imáknak mind szerepük van az összeharás kialakításában. Egy hagyományos templom hagyományos eucharisztiajában figyeljük a celebráló és a gyülekezet egymáshoz viszonyított spirituális, valamint fizikai helyzetét. Az emberek a hajóban helyezkednek el, a paptól és segítőitől (a ministránsok mellett ideértve a kórust is) a szentély lépcsője vagy boltív választja el őket, vagy régebbi templomokban a szentélyrács. Amikor előrelépnek az áldozáshoz, az embereknek eddig szabad jönniük: a szentélyig, egészen a korlátig, ahol letérdelnek; a korlát túloldalán van az oltár, a pap, a kenyér vagy az ostya, és a bor.

Még ha nem is vesszük figyelembe az átlényegülés és egylényegülés misztériumait, igen erőteljes és nagy hatású lehet a szentélyrácshoz való lépés pillanata, amelyet a zene és a szertartás szerinti ima érzelmi és spirituális hangulata készített elő. A zárdákban állítólag ilyenkor elájultak az elsőáldozók. Az átlagos templomba járók közül nagyon kevesen éreznék helyénvalónak, hogy a rácson túli szentélybe (a szent helyre, a papnak kijelölt helyre) lépjenek. A szentély szakrális hely; olyan, mintha Isten lenne a korlát túloldalán.

A szakrális, szent, erőteljes, misztérium szavak akár a mágikus, mágia szavakkal is behelyettesíthetők.

Fizikai értelemben az egész ceremónia az ember Istentől való elválásának ritualizált, szimbolikus kihirdetése, annak, hogy az ember

Egy rituáléhoz előkészített mágikus kellékek
(Francis Barrett *The Magus*, 1801)

eddig közelíthet és nem tovább – hogy aztán Isten mégis felényúljon a pap kezében levő kenyér és bor által.

Anélkül, hogy túlságosan belemélyednénk a misével, az eucharisziával, az úrvacsorával vagy az áldozással kapcsolatos különböző magatartások és hitek sokrétűségébe, akár a Valóságos Jelenléter fogadja el valaki, akár a szimbolikusat, akár a kommemorációt vagy a megemlékezést, magát a pillanatot tekinthetjük egy vallási rituálé mágikus csúcspontjának. Minél „magasztosabb” a rituálé, annál mágikusabb, titokzatosabb, misztikusabb a pillanat. E rituálé által a pap Istent hozta az emberek közé. (Isten testének jelképes és rituális elfogyasztása azzal a céllal, hogy erejéből részesüljenek, kultúrtörténetileg természetesen jóval megelőzi a kereszténységet.)

Ezt az értelmezést szándékosan fogalmaztam meg éppen ezekkel a szavakkal, hogy érvelni tudjak. A különböző felekezetű keresztények talán visszarettennek tőle; nem az a szándékom, hogy megborításkoztassam azokat, akik hitükhöz mélyen ragaszkodnak. Mások ugyanezt az érvet felhasználták már, gyakran sokkal keményebben is; csak el kell olvasni az utolsó pár száz év szélsőséges protestánsainak pápaság elleni kirohanásait ahhoz, hogy lássuk: ők pontosan ugyanígy értelmezték ezt a szertartást és részben ezért gyűlölték annyira a Római Katolikus Egyházat.

Valójában a protestantizmus elszakadását a katolicizmustól nézhetjük úgy is, mint a hit leválását a vallásról, vagy a vallásét a mágjáról. Nem győzöm hangsúlyozni, az egész értelmezés és felfogás dolga, nem pedig pusztán ténymegállapítás.

A rituálét tehát tekinthetjük a mágia egyik formájának. A rituálék és a részletesen kidolgozott ceremóniák nagy szerepet töltenek be a titkos társaságokban. Ez lehet egyik oka annak az ellenszenvnek, amellyel a szervezett vallások a titkos társaságok iránt viseltetnek: a keleti ortodoxok és a római katolikusok azért, mert a titkos társaságok olyan technikákat tesznek magukévá, amelyekre ők tartják jogosultaknak magukat; a protestánsok azért, mert a rituálék mágiát feltételeznek, a mágia pedig eredendően gonosz.

Ha a keresztények a „mágia” szót használják, általában pejoratív értelemben teszik. Ám az Ótestamentum – sőt az Újtestamentum – vizsgálata tulajdonképpen nagyon kevés különbséget mutat a mágia és a csodák között. Mágia, ha azt bálványimádó pogány úzi, és cso-

da, ha zsidó próféta vagy keresztény apostol cselekszi. (A vallási polemikák ritkán veszik azt a fáradságot, hogy igazságosak legyenek; a pogányok nem imádják jobban bálványait, mint a keresztények az oltáron levő keresztet.) Ugyanaz az elv érvényes a háborúra és a vallásra is: ha az ellenség ugyanazt teszi, amit mi, más nevet adunk a dolognak, hogy rossz színben tüntessük fel. Egy marsbeli látogató kevés különbséget látna a ráolvasás és az ima között.

Ami a mágia gonosz erejét illeti: azok számára, akik hisznek benne, a mágia kétségkívül erőt hordoz, azt azonban semmi nem indokolja, hogy az erőnek gonosznak kell lennie. Az elektromosság a huszadik századi élet infrastruktúrájának lényeges része; figyelemtelenségből vagy ártó szándékkal azonban ölni lehet vele. Ugyanez érvényes a gépkocsira. A szakács, a faragómester, vagy olyasvalaki számára, aki a szabadban él, egy jó éles kés elengedhetetlen. Egy orgyilkos kezében halálos fegyver.

Kétségtelen, hogy azok között, akik az idők során a mágiát gyakorolták, mindig voltak, és ma is vannak olyanok, akik visszaéltek annak hatalmával. Az is kétségtelen, hogy az önmagában vett mágia gonosszá tételéhez nem kell több, mint amennyivel részeg autósok ezrei teszik gonosszá az autókat. Tulajdonképpen a mágiával foglalkozók azzal érvelhetnének, hogy az ő céljuk a gyógyítás és a regenerálás – fizikai, szellemi és erkölcsi értelemben egyaránt –, így a mágia jelentősen hasznosabb az autónál, amely naponta növeli a levegőszennyeződést, a stresszt, a balesetek és az erőszakos halálesetek számát.

Az intézményesített kereszténység három, egymástól meglehetősen különböző módon tekintett a mágiaira az idők folyamán. Időnként azt állította, hogy a mágia trükkökből és illuzionizmusból áll: színpadi bűvészet, amelyet lelkiismeretlen vallási sarlatánok használnak arra, hogy másokat hatalmukba kerítsenek. Erre kétségkívül vannak példák; Helena P. Blavatskyról, a teozófiai mozgalom alapítójáról tudjuk, hogy effajta trükkökhöz folyamodott a szeánszokon. Első megközelítésben tehát a mágia nem létezik.

Ezzel a kijelentéssel – amely valószínűleg az utóbbi kétszáz év uralkodó nézete volt, a fundamentalizmus megjelenéséig – az a probléma, hogy megkerüli a bizonyítékokat. Bárhogyan magyarázzák is a mágiát (márpedig számos alapos és helytálló pszichológiai magyarázat létezik, amelyek egyáltalán nem a természetfölöttire építenek), azok közül, akik tényleg komolyan foglalkoztak a kérdés-

sel, kevesen gondolják, hogy teljes egészében figyelmen kívül kellene hagyni, mint nem létezőt. A második megközelítés tehát – ami az egyház gyakorlára, de az is lehet, hogy formális polirikája volt évszázadokon keresztül – az, hogy létezik mágia, de igen körültekintően kell különbséget tenni a természeti mágia és a boszorkánymágia között; vagy talán még inkább a mágia megengedett keresztény *tanulmányozása* és megengedhetetlen *gyakorlása* között. James Blish regénye azt mutatja be, ahogyan Roger Bacon e kettő között kötéltáncosként egyensúlyozott. Sok függött attól is, hogy ki használta és milyen céllal a mágiát. Számos szerzetes és pap végzett alkímiai kísérleteket az évszázadok során, ha pedig az asztrológiát is okkult résznek tekintjük, akkor elég sok pápa konrákodorr bele az okkult dolgokba.

A harmadik megközelítés természetesen következménye annak a sekélyes logikának, amely a kereszténység előírólertől terhes hiedelmeit jellemzi. Ha a mágikus erő valóságos, és ha nem Istenről való – ami kiindulópontnak tekinthető, hiszen a mágia alkalmazóinak az ortodox kereszténységtől nyilvánvalóan eltérő hiedelmeik vannak –, akkor egyedül a Sátántól származhat.

Akárcsak a legtöbb „vagy-vagy” érvelés, ez is a rengeteg előfeltevésen bukik el. Előfeltevéseik közé tartozik az, hogy ilyen erő vagy csakis Istentől, vagy csakis a Sátántól származhat; vagy annak meghatározása, hogy mi a keresztény hit – ez utóbbi fel is veti azt az általános és bántóan rosszindulatú állítást, mely szerint „ha nekünk igazunk van, te biztosan tévedsz.”

Éppen ez a hozzáállás vezetett a századokig tartó boszorkány- és eretnekegetéshez, ez vezet ma oda, hogy a természetes gyógyíró képességekkel megáldott személyeket sátánisrának bélyegzik pusztán azért, mert nem a Szentháromságot idézik, miközben megszünretik a fejfájást. Az 1600 körüli protestáns alapállásról Robin Briggs történész a következőket mondja: „Jobb volt kegyes és istenfélő halállal meghalni, mint mágia révén jutni a gyógyuláshoz”, ami – jegyzi meg fanyarul – „inkább logikája, mint meggyőző ereje miatt méltó említésre.”⁵

Az ortodoxia mai fenntartói számára kézenfekvő minden ezoterikus hiedelmet vagy „okkult”-ként, vagy „New Age”-ként egy kalap alá venni, és mindegyiket a Sátán csalárdságának tekinteni. Az így félrevezetetteket egyezményesen arról lehet felimerni, hogy a Tarot-kártyát használják.

A TAROT TÖRTÉNETE, FORMÁJA, SZIMBÓLUMAI

Azok a rirkos társaságok, okkult tudományok iskolái, mozgalmak és egyének, akik a mágiát tanulmányozzák, mind nagy szerepet tulajdonítanak a szimbólumoknak. A Tarot-ban található messze a legelterjedtebb és legismertebb ezoterikus jelképrendszer; szerzte a világon emberek milliói ismerik. Jelenrősege van annak, hogy számos ezoterikus mozgalom használja a Tarot-t, és röbben saját rervezésű lapokkal fejezik ki képekben is jellegzetes tanításait.

Manapság Tarot-kártyák változatainak tucatjai, ha ugyan nem százeai kaphatóak. Ezek közül sok származik ilyen vagy olyan formában vagy a Rider-Waite-féle Tarot-ból (1910), vagy a valamivel régebbi marseille-i Tarot-ból (kb. 1700). A kártyalapok szimbolikus jelentéseinek nagy része, amelyet olyan gondosan megranultak azok ezrei, akik jóslásra használják ma a Tarot-t, csupán száz évre vezethető vissza.

Ennél azonban jóval régebbi – de nem annyival, mint amennyivel néhány szakértő el szeretné hitetni velünk. Az ősi Kínába vagy az ősi Egyiptomba visszanyúló eredet minden további nélkül elvetethető, mint a fantázia terméke. Ahogy az ezotériakutató, Fred Gettings igen tömören megfogalmazza: „A Tarot-kártyák történetének bármelyik verziója csak kevéssel több, mint az emberi hiszékenységhez, kétszínűséghez, találékonyághoz, tudatlansághoz és babonához fűzött kiterjesztett kommentár.”⁶

A szakértők közt némi nézeteltérés van abban, hogy vajon a mai játékkártya fejlődött-e ki a Tarot-ból vagy fordítva. Mindazonáltal valószínű, hogy a kártyajáték az iszlám világból került át Nyugat-Európába a tizennegyedik század elején-közepén, néhány évtizeddel a keresztes hadjáratok vége után.

Az eretnekségeket gyakran az ellenük intézett támadásokból ismerjük. A kártyajátékot legelőször azok a rendeletek említik, amelyek be is tiltják; Bernben 1367-ben és Firenzében 1376-ban. Ha 1367-ben eléggé elterjedt és népszerű volt ahhoz, hogy betiltsák, akkor néhány évvel előtte már léteznie kellett.

1392-ban VI. Károly, Franciaország királya, 56 sount fizezett Jaquemin Gringonneur-nek három pakli kézzel festett és aranyozott kártyáért, arról azonban nem tudunk, hogy ezek Tarot-kártyák ler-

tek volna. A legrégebbi, még mindig létező és a legteljesebb (csupán három lap hiányzik) sorozatok egyike 1450 körül készült a Visconti-Sforzáknak, Milánó legbefolyásosabb családjának.

A korai kártyacsomagokat időnként a feltételezett művészlől nevezik el (pl. Bembo), időnként a családról, aki számára készült (Visconti-Sforza), időnként egy későbbi tulajdonosról (Brambilla), időnként pedig arról az egyetemi múzeumról, amely őrzi őket (Cary-Yale).

Az ütőkártyák (amelyek neve ma Nagy Arkánumok) sorrendje meglehetősen gyakran változott ezeknél a korai kártyáknál. Itáliában három különböző stílus és rend fejlődött ki Ferrarában, Milánóban és Bolognában. A jól ismert marseille-i Tarot a milánói változathoz tartozik. Firenzében a tizenhatodik század elején a Főpapnőt kihagyták, helyette azonban a sorozat húsz újabb képpel bővült, amelyek a tizenkét zodiákusi jelet ábrázolták, a négy elemet, és a már meglevő Mértékletesség, Erő, Igazság erényei mellé még négy csatlakozott: a Hit, a Remény, az Irgalmasság és az Óvatosság. Ezek a paklik *minchiate* néven váltak ismertté. Különböző időszakokban különböző országokban egyes lapokat újramintáztak és újra nevezték politikai és vallási okokból; van olyan csomag, amelyben megtalálható mind az álló, mind az ülő Uralkodó és Főpap, másutt a Főpapot és a Főpapnőt Jupiter és Júnó váltotta fel.

Habár ezek mindegyike felismerhetően Tarot-kártya volt és általában több volt köztük a hasonlóság, mint a különbség, nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a Nagy Arkánumok huszonnégy lapja nem volt olyan abszolút mértékben állandó, mint amilyennek ma ismerjük őket Waite és mások révén.

Eredetileg a Tarot csak a nemesek körében fordult elő; lényegében gyönyörű miniatúrák voltak. A nyomtatás ezt is megváltoztatta. A fametszetekről a körvonalakat ívekre nyomták; még mindig volt, amit kézzel festettek, ám általában azt is ívenként, sablonokkal. A mai nyomtatott kártyákhoz és a nemesség számára gyönyörűen kivitelezett kártyákhoz képest durvák voltak. De olcsók voltak, a társadalmi ranglétrán valamivel alacsonyabban állók is megengedhették maguknak, és gyorsan elterjedt – mint kártyajáték. Nincsenek arra utaló bizonyítékok, hogy valaha is jóslásra vagy jövőmondásra használták volna.

Ez a helyzet Antoine Court de Gébelin 1781-es színrelépésével változott meg. Tagja volt egy rövid életű reformmozgalomnak a francia szabadkőművességen belül, a Philalethes Rítusnak, amelyet egyebek mellett az alkímia, swedenborgianizmus, a mágia, a lovagság és az ezoterikus keresztény hagyomány érdekelt, és amelyre erőteljesen hatott von Hund báró Szigorú Obszervancia Rítusa. *Le Monde Primitif (Primitív világ)* című művének nyolcadik kötetében – amelyet a Tarot-szakíró, Brian Innes úgy jellemez, mint „az ősi mítoszok, szimbólumok és primitív nyelvtörödékek fennmaradásáról való tájékozatlan elmélkedések terjedelmes egyvelege”⁷, és amely véleményben a legtöbb szakértő osztozik – Court de Gébelin fantazmagóriába bocsátkozik arról, hogy a Tarot ősi egyiptomi munka, amely csodával határos módon maradt ránk és amely szimbolikus formában az ősök minden bölcsességét tartalmazza.

Akármenyre is megalapozatlanok voltak az elképzelései, ezeket nemsokára mások is átvették. Alliette, egy párizsi parókakészítő áttért a jövőmondásra és nevét megfordítva, Etteillaként 1783-ban ingatag építményt húzott fel Court de Gébelin bizonytalan alapjaira. Ezek szerint a Tarot tulajdonképpen Thoth könyve, amelyet Hermész Trismegisztoz tervezett. Tizenhét mágusnak négy évébe tellett, mire megalkották. Azt is megjegyezte, hogy 22 kártyalap van, mint ahogy 22 ösvény az Életfa szefirái között. Etteilla saját tervezésű kártyákkal támasztotta alá elméletét és ezzel sínre tette az ügyet.

Utána Eliphas Lévi Zahed következett, eredeti nevén Alphonse Louis Constant, aki 1855-ben és 1856-ban kiadta a *Dogme et Rituel de la Haute Magie (A nagy mágia dogmája és rituáléja)* című könyvét. Ezeknek az íróknak mindegyike arra törekedett, hogy elődjén túltegyen; Lévi szerint

„a Tarot káprázatos könyve minden könyvek közül a legelső, a prófécia és tanítások kulcsa, egyszóval az ihletett művek ihletője, és ezt a tényt nemcsak Court de Gébelin tudománya nem fogta fel, de Etteilla vagy Alliette kivételes intuíciója sem.”⁸

Lévi precíz megfeleltetéseket állított fel a kártyalapok, a szefirák ösvényei és a héber ábécé 22 betűje között. Az ő elképzelései húzódnak meg az 1889-ben Oswald Wirth által tervezett Tarot-kártya-

csomag jelképei mögött, maga a sorozat azonban a marseille-i változat alapján készült.

Lévit egy orvos, Gérard Encausse követte, akinek Papus álnéven jelent meg 1896-ban a *Tarot of the Bohemians* (*Cigánytarot*) című könyve. Ő szintén épít elődei munkásságára, bár ez állítja: „*Etteilla Tarot*-jának semmilyen szimbolikus értéke nincs, a valódi Tarot csúnya megcsonkítása.”⁹ Annak ellenére, hogy Papus nagy hatással volt a Tarot okkult jelenésének kialakítására, nem teljesen megbízható; Court de Gébelin-ről például illusztris tudósnak festi le, „aki rájött a Tarot egyiptomi eredetére.”¹⁰ A kártyalapokon levő jelképekről a következőket mondja: „Első pillantásra látszik, hogy a marseille-i Tarot valóban pontos megfelelője a primitív egyiptomi Tarot-nak, csak csekély mértékben igazították hozzá a korhoz, amely az ölrözet jelez.”¹¹

A tizennyolcadik század vége és a tizenkilencedik század Egyiptom-imádata sok mindenért felelős.

Ez idáig a Tarot ezoterikus „szakértői” mind franciák voltak; fordítsuk most figyelmünket a Golden Dawn Hermetikus Rendjére, valamint vezetőjére, Samuel Liddell „MacGregor” Mathersre, akit Papus meglehetősen lekicsinyel: „Mathers, egy angol szerző nemrégiben rövid beszámolót jelentetett meg a Tarot-ról, amely semmi eredetit nem tartalmaz... Főként azért íródott, hogy a kártyákból való jóvendőmondáshoz nyújtson segítséget.”¹² Mathers felesége, Moina Mathers utasításai alapján megrajzolta a Tarot-lapokat és a GDHR (Golden Dawn Hermetikus Rendje) tagok arról másolják saját példányaikat – a huszadik századi ezoterikus paklikból számos ebből származik. A legismeretesebb a Rider–Waite, amelyet Pamela Colman Smith festett Arthur Edward Waite utasításai alapján és eredetileg Rider adta ki 1910-ben. Waite, akinek intelligens, okos ember lévén talán több esze is lehetett volna, mind a képek, mind a jelentések kialakításában a GDHR által továbbfejlesztett, pseudokabbalisztikus értelmezésekre támaszkodott, amelyek eredetileg az előző század folyamán keletkeztek.

A Rite–Waider-féle kártyalapok nincsenek jól megrajzolva, színezésük igencsak elnagyolt, mégis a huszadik század legnépszerűbb Tarot-kártyája lett belőlük. Ez főként annak tulajdonítható, hogy ez volt az első modern kártyacsomag, amelyet Angliában és Észak-

Amerikában bárki megvásárolhatott, de annak is, hogy voltak a Minor Arcanára vonatkozó ábrái is, elérően a szokásos játékkártyacsomagok számmal jelölt lapjairól. A legtöbb új kártya, rudatosan vagy sem, tervezésében és jelenésében szinte teljesen közverlenül Waite-tól vesz át elemeket. Érdemeivel és hibáival együtt ez lerről a mérvadó Tarot-kártya.¹³

A GDHR minden későbbi használatot megzavart azzal, hogy két lap sorrendjét felcserélte: azért, hogy jobban beilleszthető legyen a kabbalista értelmezésbe. Az Igazság eredetileg a 8-as számot viselte, az Erő pedig a 11-es; ez most fordítva van. Utaltam már arra, hogy a legkorábbi sorozatokban az ütőkártyáknak egymástól enyhén eltérő rendje volt – vagy azért, mert ennek nem volt jelentősége, vagy azért, hogy a szükségleteknek megfelelően lehessen csoportosítani őket. Ennek ellenére a Tarot-kártya híveinek nemzedékei jegyezték meg szentírásként a sorrendet (a GDHR-változat előtt vagy után).

Az önmagát Antikrisztusnak tituláló Aleister Crowley, aki korábban tagja volt a GDHR-nek, merőben új Tarot-t tervezett. Ez Lady Frieda Harris festette meg a maga elképesztő és furcsa módján; 1942-ben állították ki, bár kártyacsomaggént 1969-ig nem jelentették meg. Crowley még inkább megerősítette Court de Gébelin Egyiptommal kapcsolatos elképzelését azzal, hogy pakliját szintén *Thoth könyvének* nevezte.

Sok más Tarot-kártyacsomag is létezik; többnek mitológiai alapja van, mások pedig kabbalisztikus, alkímiai és asztrológiai szimbólumokat hordoznak. Van olyan is, amely a képi megjelenítés helyett csak az Életfa szefirotikus ösvényeit murarja. Manapság senki nem rörekszik arra, hogy „visszaállítsa” az eredeti rajzokat, bár sokan állítják, hogy visszatértek azokhoz az elveszett igazságokhoz, amelyekért a Tarot eredetileg létrejött. A legtöbben azonban mégis azok vannak, akik teljes melegegedettséggel használják a Tarot archetipusait, amelyeknek jelképes értelem bármely, őket érdeklő közegre vonatkoztatni tudják.

Röviden ez a Tarot története az első kártyalapok megjelenéséről számítva.

Annak ellenére, hogy amikor az olcsó, nyomtatott kártyák elterjedtek, a Tarot, vagy *tarocci* határozottan kártyajáték volt (felreherően igen hasonló ahhoz, ami *jeu de Tarot*-ként Franciaországban ma is

kapható), valószínűtlennek tűnik, hogy a korábbi, kézzel festett kártyákat az itáliai nemesek is erre használták volna. Egyrészt ehhez túlságosan sokba kerülő műrekek voltak: nemcsak hogy kézzel festették, de arannyal és ezüsttel futtatták be őket. Másrészt túl nagy méretűek voltak ahhoz, hogy játszani lehessen velük: kb. 180-szor 90 mm volt egy lap. Milyen céllal jöttek akkor eredetileg létre? Honnan származott a kártya és az ábrák *ötlete*?

Sok erre vonatkozó elmélet van. A Tarot elnevezés az olasz *tarocco*, *tarocci* francia változata, amelyet először 1516-ban említene; etimológiája bizonytalan. Ezt megelőzően a kártyát *trionfi*, „diadal” néven ismerték, amelyből az angol „trumps”, „tromf” szó származik. Feljegyzés van arról, hogy 1482-ben Franciaországban egy *trionphe* nevű kártyajátékot játszottak.

Az eredeti képek hasonlóságot mutatnak a Petrarca *Triumfusok* című művének alakjaival és tematikájával. A mű 1340 és 1374 között írt verseket tartalmaz a szerelem diadaláról, a szüzesség diadaláról, aztán a halál, a hírnév, az idő és az örökkévalóság diadaláról. A következő század folyamán e versek igen népszerűek lettek a beléjük foglalt szellemi és erkölcsi tanítások miatt; gyakran illusztrálták festményekkel, fa- és rézmetszetekkel, amelyek közül néhány hasonlít a korai Tarot-kártyákhoz. Az elképzelhetőség határain belül van az a felvetés, hogy az eredeti Tarot (*trionfi*) nem volt más, mint Petrarca *Triumfusok*-jának illusztrációja. (Bár ezt az elméletet Gertrude Moakley már 1956-ban felvetette, a legtöbb Tarot-használó számára és legtöbb Tarot-szakíró számára még mindig ismeretlen. Történelmileg nagyon is megalapozott, ám a Tarot-hívók számára nem eléggé ezoterikus.)

A további feltételezések előtt következzen most egy rövid kitérő.

A második fejezetben felhívtam a figyelmet arra, hogy a középkori tudósok és a hermetikus filozófusok számára mekkora jelentősége volt a memória művészetének, vagy a memória színházának. A memória művészete nemcsak az ismeretek megfelelő helyre való tárolása, hanem különböző adatok visszakeresése és összekapcsolása; a mai komputerizált hiperszövegek ugyanennek az elvnek új változatai. Ramón Lullt módszere képessé tette arra, hogy Isten tulajdonságait a csillagokkal, a bolygókkal és ezek hatásaival, az elemekkel, a test-

nedvekkel és sok minden egyébbel kösse össze, mindezt egy betű-jelölésű osztályozó rendszeren belül.

Az emlékezőtehetség fejlesztésére szójátékokon és képeken alapuló mnemotechnikai módszereket is használtak. Egyik legismertebb a hal, ami eredetileg a keresztnél sokkal általánosabb jelképe volt a kereszténységnek; a görög *ichthus* (hal) ezt helyettesítette: *Iesus CHristos*, *THEou Uios*, *Soter* (Jézus Krisztus, Isten fia, Megváltó), és feltehetően Jézus szavaira is utalt: „Jöjjetek utánam, és én emberek halászaivá teszek titeket” (Máté 4:19). A mai ezoteristák a Halak korára tett célzást is látják benne, azóta azonban már a Vízöntő korába léptünk.

A középkorban a legtöbb ember számára sokkal ismerősebbek voltak ezek a vizuális jelképek, mint manapság; egyfajta vizuális gyorsírásként működött. Névtábla helyett az iparosok egy mesteriségükre utaló jelképet festettek cégérükre, a kefekészítő például szőrös disznót. Valószínűleg az utolsó, ami a huszadik századig fennmaradt, a csíkozott borbélytányér, bár egy bizonyos gyorsértéketőlanc stilizált M-je szintén univerzális szimbólummá nőtt.

Ami az iparosoknál bevált, az bevált sokkal elvontabb képzetek esetében is. A középkori erkölcsnemesítő játékok bővelkedtek olyan alakokban, amelyek azonnal felismerhető archetípusok voltak; mai, „kifinomultabb” társadalmunkban ennek legközelebbi megfelelői a pantomimszereplők, valamint a fehér, illetve fekete kalapot viselő jó- és rosszfiúk a huszadrangú westernfilmekben.

Arra is emlékeztetnem kell, hogy a középkori népesség túlnyomó részben teljesen, vagy jobb esetben félig írástudatlan volt. A festett üvegablakok Biblia-ábrázolásait „festett beszéd”-nek is nevezték; amikor a szertartások – és a Biblia – nyelve latin volt, amit csak a tanult réteg értett és beszélt, a vizuális emlékeztető nagyon hasznosnak bizonyult az egyszerű emberek számára. (Csak futólag jegyzem meg, hogy a katharok főbenjáró bűneinek egyike az volt, hogy a Biblia egyes részeit lefordították a köznyelvre.)

Visszatérve tehát a Tarot-ra: elképzelhető, hogy eredetileg ugyanazt a célt töltötte be, mint a számos festett üvegablak? A Bolond a szám nélküli lap, egyes sorozatokban az első, másutt az utolsó. Ebben az életfogytig tartó utazásban neki kell elszámolnia a világi és egyházi hatóságoknak; neki kell bizonyos belső tulajdonságokkal,

erényekkel rendelkeznie; kísértésnek lesz kitéve és ellent kell állnia; nehéz döntéseket kell meghoznia; egyensúlyban kell tartania mindazokat a feszültségeket, amelyek életé során felmerülnek; hirtelen, váratlan és látszólag végzetes csapásokkal kell megbirkóznia; a bölcsességet kell megtalálnia, ha bölcsességet akar terjeszteni. Ám ha szíve tiszta marad és szemét mindig az Égi Városra szegezi, végül el fog jutni oda. Mindezt, és ennél sokkal többet, megtalálhatjuk a Tarot képeiben.

Az ötlet nem kizárólag a Tarot-ra jellemző. 1470 körül az *Ars Memorandi* képekben mutatta be a négy evangéliumot, ahol mindegyik kép kis emblémát tartalmazott az evangéliumi történetek és események emlékeztetőjéül.

A Tarot képekben kifejezett allegória. Az ábrák bizonyára ismerősek voltak a késő középkor és a kora reneszánsz közönségének, akiket nemcsak a keresztény szimbolizmus, de a klasszikus görög és római mitológia is átitatott. Akár Petrarca *Triumfusok*jából nőttek ki, akár nem, teljességgel elképzelhető, hogy a képeket nemcsak egyetlen történet elmesélésére lehetett felhasználni; ha tényleg minden egyes kártyalap emlékeztető, *aide-mémoire* volt, akkor számos olyan árnyalatot is tartalmazhatott, amelyek révén változatos módokon kapcsolódott a többi laphoz. A memória színházában nemcsak egyetlen darabot lehetett előadni.

A Tarot-ra vetett későbbi pillantás majd újabb mögöttes meghúzó lehetséges képzeteket tár fel e könyv folyamán.

AZ EZOTERIKUS TUDÁS NYILVÁNOSSÁGRA HOZATALA

Mielőtt rátérnék a modern rózsakeresztes rendek kialakulására, hasznos lehet röviden áttekinteni néhány olyan szöveget, amelyek a rózsakereszteség és az ahhoz fűződő ezoterikus területek szempontjából jelentősek.

A második fejezetben már megemlítettem néhány könyvet. A *Corpus Hermeticum*ot 1471-ben fordították le latinra; Francesco Giorgi és Cornelius Agrippa csak kettő abból a számos reneszánsz íróból, akik a hermetikus filozófiát követték. Mint arról már a ko-

rábbiakban szoltam, Antoine Court de Gébelin 1781-ben adta ki a *Le Monde Primitif* (*Primitív világ*) című könyvét, Eliphas Lévi 1855-ben és 1856-ban a *Dogme et Rituel de la Haute Magie* (*A nagy mágia dogmája és rituáléja*), Papus pedig 1896-ban a *Tarot of the Bohemians* (*Cigánytarot*) című könyvet.

Papus és Lévi előtt azonban volt még két angol könyv, amelyek közül a másodiknak meglehetősen érdekes története is van. 1801-ben Francis Barrett megjelentette *The Magus, or Celestial Intelligencer; being a complete system of Occult Philosophy* című könyvét (*A mágus, avagy mennyei híradó az okkult filozófia teljes rendszeréről*). Angol nyelven ez gyűjtött előszót egybe szemelvényeket a hermetikus filozófusok mágikus bűvészkönyveiből és az asztrológiáról, alkímiáról, egyéb ezoterikus tárgyakról szóló tanításaiból. A könyv részletes címlapja így kezdődik:

„Tartalmazván a kabbalisztika tudományának, valamint a természetes és mennyei mágiának és társainak ősi és modern praktikáit; megmutatván azokat a csodálatos hatásokat, amelyeket a mennyei befolyások és a fémek, fűvek, kövek titkos tulajdonságainak ismeretében elérhetünk...”¹⁴

A második könyvet Mary Anne Atwood, született South írta; címe: *A Suggestive Enquiry into the Hermetic Mystery* (Bevezetés a hermészi misztériumokba). Ez összefoglalása volt annak az évekig tartó kutatómunkának, amelyet apjával, Thomas South-szal együtt végzett; azt mondják, hogy rendkívül lenyűgöző gyűjtemény volt, amely az ezoterikus gondolkodás fejlődését az ósidóktól követte nyomon.¹⁵ Atwood 1850-ben adta ki könyvét, ám aztán, szemmel láthatólag apja hatására, meggondolta magát: ilyesfajta ismeretanyag nem lenne szabad közkézen forognia. Megszerezte és megsemmisítette a fellelhető összes példányt, így a könyv gyakorlatilag eltűnt a következő félszáz évre, míg 1918-ban ismét fel nem bukkant. [Lindsay Clarke díjnyertes regényében – *The Chemical Wedding* (*A kémiai menyegző*) (Jonathan Cape, 1989) – ezt a történetet dolgozza fel.]

A huszadik században számos olyan könyv jelent meg, amelyek tartalma elborzasztotta volna azokat, akik addig gondosan óvták a titkokat: A. E. Waite könyve, a *Book of Ceremonial Magic* (*Mágikus szertartások könyve*) 1911-ben jelent meg; Aleister Crowley könyvét, a *Magick in Theory and Practice*-t (*A mágia elmélete és gyakorlata*)

THE
MAGUS,
 OR
CELESTIAL INTELLIGENCER;
 BEING
 A COMPLETE SYSTEM OF
OCCULT PHILOSOPHY.

IN THREE BOOKS:

Containing the Antient and Modern Practice of the Cabalistic Art, Natural and Celestial Magic, &c.; shewing the wonderful Effects that may be performed by a Knowledge of the

Celestial Influences, the occult Properties of Metals, Herbs, and Stones,

AND THE
 APPLICATION OF ACTIVE TO PASSIVE PRINCIPLES.

EXHIBITING

THE SCIENCES OF NATURAL MAGIC;
Alchemy, or Hermetic Philosophy;

ALSO

THE NATURE, CREATION, AND FALL OF MAN;

His natural and supernatural Gifts; the magical Power inherent in the Soul, &c.; with a great Variety of rare Experiments in Natural Magic;

THE CONSTELLATORY PRACTICE, or TALISMANIC MAGIC;

The Nature of the Elements, Stars, Planets, Signs, &c.; the Construction and Composition of all Sorts of Magic Seals, Images, Rings, Glasses, &c.;

The Virtue and Efficacy of Numbers, Characters, and Figures, of good and evil Spirits.

MAGNETISM,

AND CABALISTICAL OR CEREMONIAL MAGIC;

In which the secret Mysteries of the Cabala are explained; the Operations of good and evil Spirits; all Kinds of Cabalistic Figures, Tables, Seals, and Names, with their Use, &c.

THE TIMES, BONDS, OFFICES, AND CONJURATION OF SPIRITS.

TO WHICH IS ADDED

Biographia Antiqua, or the Lives of the most eminent Philosophers, Magi, &c.

The Whole illustrated with a great Variety of

CURIOUS ENGRAVINGS, MAGICAL AND CABALISTICAL FIGURES, &c.

BY FRANCIS BARRETT, F.R.C.

Professor of Chemistry, natural and occult Philosophy, the Cabala, &c. &c.

LONDON:

PRINTED FOR LACKINGTON, ALLEN, AND CO., TEMPLE OF THE MUSES,
 FINSBURY SQUARE.
 1801.

The Magus, A mágus címlapja, Francis Barrett, 1801.

1929-ben adták ki; majd 1937 és 1940 között Israel Regardie kötetek sorozatában tárta fel a Golden Dawn összes rituáléját. 1957-ben a szúfi ezoterista, Idries Shah megjelentette *The Secret Lore of Magic* (A mágia titkos tana) című kötetét, amely sok híres és hírhedt mágikus bűvös könyvet tartalmaz, köztük az inkvizíció által betiltott „Salamon kulcsát”.

Am a tizenkilencedik század végén kialakulóban levő ezoterikus csoportokra a legfőbb befolyást mégiscsak Eliphas Lévi gyakorolta.

A MODERN RÓZSAKERESZTES RENDEK

Ma a legismertebb rózsakeresztes rendek az Egyesült Államokban találhatók; a róluk szóló szakirodalmat tanulmányozva már-már bocsánatos tévedés lenne azt hinni, hogy a rózsakeresztesesség sajátosan amerikai találmány, annyira egybefonódik – állításai szerint legalábbis – az amerikaiaknak oly kedves amerikai történelemmel, az alkotmány, a függetlenség, a szabadság nagy eszményeivel, és az Amerikai Álommal. Az amerikai történelem nagy hőseinek fele vagy rózsakeresztes, vagy szabadkőműves hírében áll – ami akkoriban nagyjából ugyanazt jelentette. Középosztálybeliek, tanultak, a társadalom előrevivői és megrengetői – úgy tűnik, az amerikaiak mindenki másnál erősebb késztetést éreznek, hogy társaságok tagjai legyenek. Sőt az is fontos, hogy köztudomású legyen a valahová tartozásuk, hogy a hierarchiában magas helyet foglalnak el (társadalmi pozíció), az azonban nem, hogy miben hisznek és mivel foglalkoznak (titokzatosság).

Talán azért, mert oly rövid ideje van történelmük, mert nincsenek királyaik, nemeseik és lovagjaik, nincs eszményített és romantikába burkolt középkori történelmük, az amerikaiak nagy örömeiket lelik a pogányságban, jelmezekben, rangokban és hivatali jelképekben. Ez természetesen túlzó általánosítás, de az biztos, hogy van benne igazság.

Mivel Észak-Amerikában ma az angol az uralkodó nyelv, könynyű elfelejteni, hogy a fehér amerikaiak Európa minden részéből érkeztek oda: voltak köztük skótok és írek, hollandok és németek, franciák, olaszok, skandinávok és mások, ideértve a zsidókat Közép-Európa számos országából. Közülük sokan ilyen vagy olyan formá-

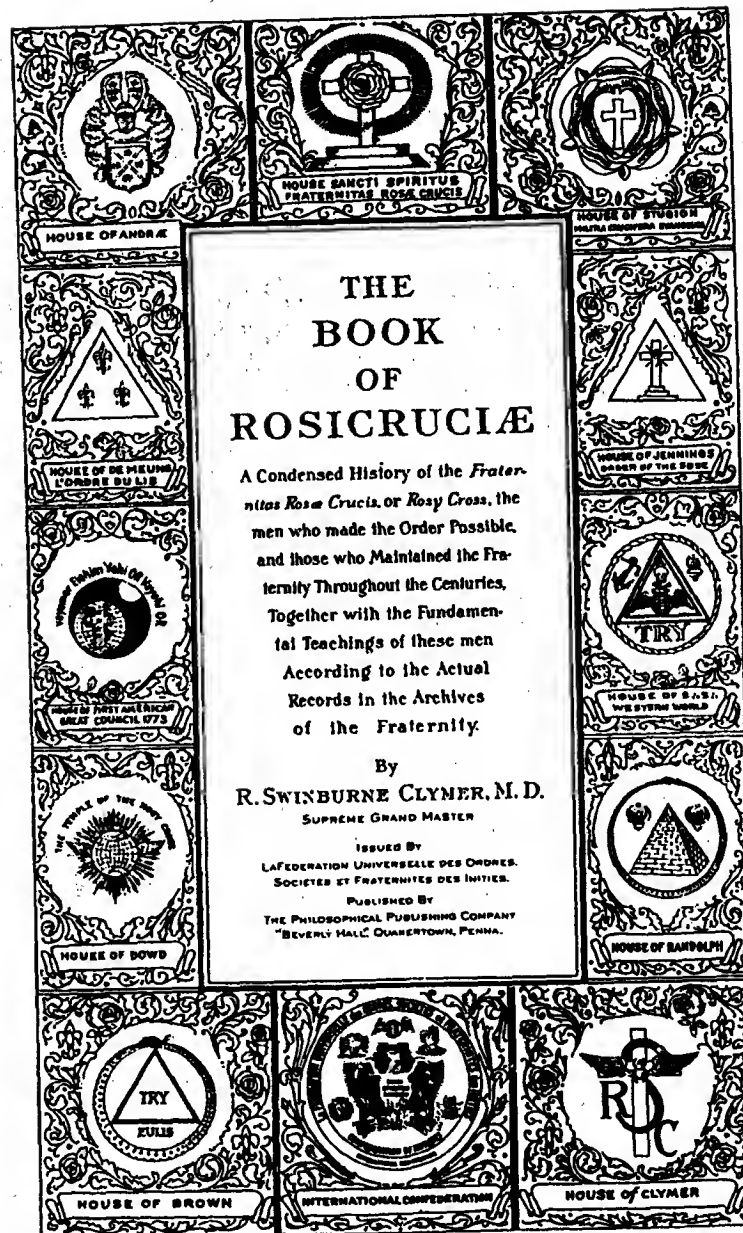
ban szabadgondolkodók voltak; vallási, politikai vagy egyéb ideológiai meggyőződésük nem illeszkedett szülőhazájuk rendjébe. Független hitüket magukkal vitték az Újvilágba.

Ez természetesen idealizált kép, de ismét csak lennie kell benne igazságnak.

A legtöbb ezoterikus társaság fenntartja, hogy a múlttal való kapcsolata folyamatos, mégpedig örökség vagy leszármazás, nemcsak egyszerűen az eszmék folytonossága révén. Az Egyesült Államokban a legrégebbi rózsakeresztes rend a Beverly Hall cégnév alatt tevékenykedő *Fraternitas Rosae Crucis*, melynek székhelye a pennsylvániai Quakertown. Azzal, hogy a *Fraternitas Rosae Crucis*, a Rózsakeresztesek Szövetsége, vagy Rózsakeresztes Szövetség neveket használja, az FRC fenntartja, hogy az Egyesült Államokban ők a legitim rózsakeresztes rend.

„Minden hatalmat a Legfőbb Nagymester gyakorol és az általa vezetett Hármak Tanácsa; minden országban csak egyetlen legitim Hármak Tanácsa létezhet. A Szövetség ősi szabályai ezt így határozzák meg. A Rend megtartja eredeti nevét: *Fraternitas Rosae Crucis*.” Ugyanebben, a jogokról és a legitimitásról szóló bekezdésben találjuk az alábbiakat: „Követelmény, hogy az újoncot szabályosan olyan szervezet vegye fel, amely felhatalmazását olyan forrásból nyerte, amely az eredeti exoterikus testület közvetlen folytatása.” Ugyanebben a könyvecskében korábban az FRC ezt állítja: „A Szövetség Amerikában 1773 óta működik megszakítás nélkül.”¹⁶

Az FRC szerint a Hármak Tanácsa 1774-ben Benjamin Franklinból, George Clymerből és Thomas Paine-ből állt; a polgárháború alatt pedig Paschal Beverly Randolph, Ethan Allen Hitchcock tábornok, valamint Abraham Lincoln elnök volt a három tag. Hitchcock feltehetően a franciaországi nagypáholy tagja volt, és az ő közbenjárására „1856-ban Paschal Beverly Randolph megkapta a franciaországi Grand Dome-tól a felhatalmazást egy Nagypáholy felállítására... 1874-ben Freeman B. Dowd lett Az Amerikai Rózsakeresztesek Legfelső Nagypáholyának Legfelső Nagymestere.” Őt követte 1905-ben Reuben Swinburne Clymer, aki később „Észak- és Dél-Amerika, valamint egész Európa Legfelső Nagymestere” lett. Ezzel persze nem merítettük ki Cymer titulusainak felsorolását:

R. Swinburne Clymer könyvének címlapja: Book of Rosicruciae
(A rózsakereszt könyve), Fraternitas Rosae Crucis

„1907-ben a *Hármak tanácsának* felhatalmazásával megválasztották az *Æth Papság* Legfelső Nagymesterévé. Később az *Illuminatae Americanae* Legmagasabb Nagymestere lett, aztán a Rózsakeresztesek Rendjének, Templomának, Tesvériségének és Szövetségének Legfőbb Nagymestere (a nyugati világban); a Császári Eulis Hierarchája; tagja a *L'Ordre du Lisnek* és a Rózsa Rendjének; Legfőbb Nagymester a *La Fédération Universelle des Ordres, Sociétés et Fraternités des Initiésben* (A Beavatottak Rendjeinek és Társaságainak Világszövetsége).”

Clymer jelentősége abból adódik, hogy „eredetileg volt néhány autentikus okkult szövetség Amerikában. Ahogy ezek Nagymesterei távoztak az élők sorából, dr. R. Swinburne Clymert ruházták fel e tisztségekkel, így bizonyos idő elteltével az összes okkult szövetség egyetlen szervezetbe olvadt, egyetlen Legfőbb Nagymester irányítása alá”¹⁷ – ezzel megint csak azt hangsúlyozza az FRC, hogy az Egyesült Államokban ők az egyetlen legitim rózsakeresztes rend.

Az FRC számára, akárcsak minden rózsakeresztes rend számára, és valójában szinte minden ezoterikus szervezet számára, az autoritás a leszármazási rend függvénye. Ha ezt lemeztelenítjük egészen az alapokig, és félreteresszük az állítólagos tizenharmadik századi történetet, akkor Randolph 1858-ban alapította az FRC-t. Kis létszámú volt és lassan gyarapodott, míg 1905-ben, belépése után nyolc évvel Clymer át nem vette a vezetést. De honnan származott magának Randolphnak a felhatalmazása? Úgy tűnik, Európa több rendjébe is felvették. A konklávénak, amely őt a nyugati világ Legfőbb Nagymesterévé választotta, Eliphas Lévi volt a Legfőbb Nagymestere, a francia okkultista, volt papnövendék, és némileg kétes tudós, aki néhány rendkívül nagy hatású könyvet írt a mágiairól és közreműködött a Tarot ezoterikus értelmezésének kialakításában.

Ez persze kapcsolatot jelent az európai ezoterikus szervezetekkel; ám ezek a szervezetek maguk is kétesek bizonyos mértékig. Ugyanez mondható el a többi amerikai rózsakeresztes rend eredetéről is.

A Rózsakeresztes Szövetséget 1907-ben alapította Max Heindel (1865–1919), aki Carl Louis Grasshoffként született német apától és dán anyától. Tizenévesen Glasgow-ba ment, ahol gépészetet tanult a hajógyárban. Miután átköltözött az Államokba, Los Angeles-

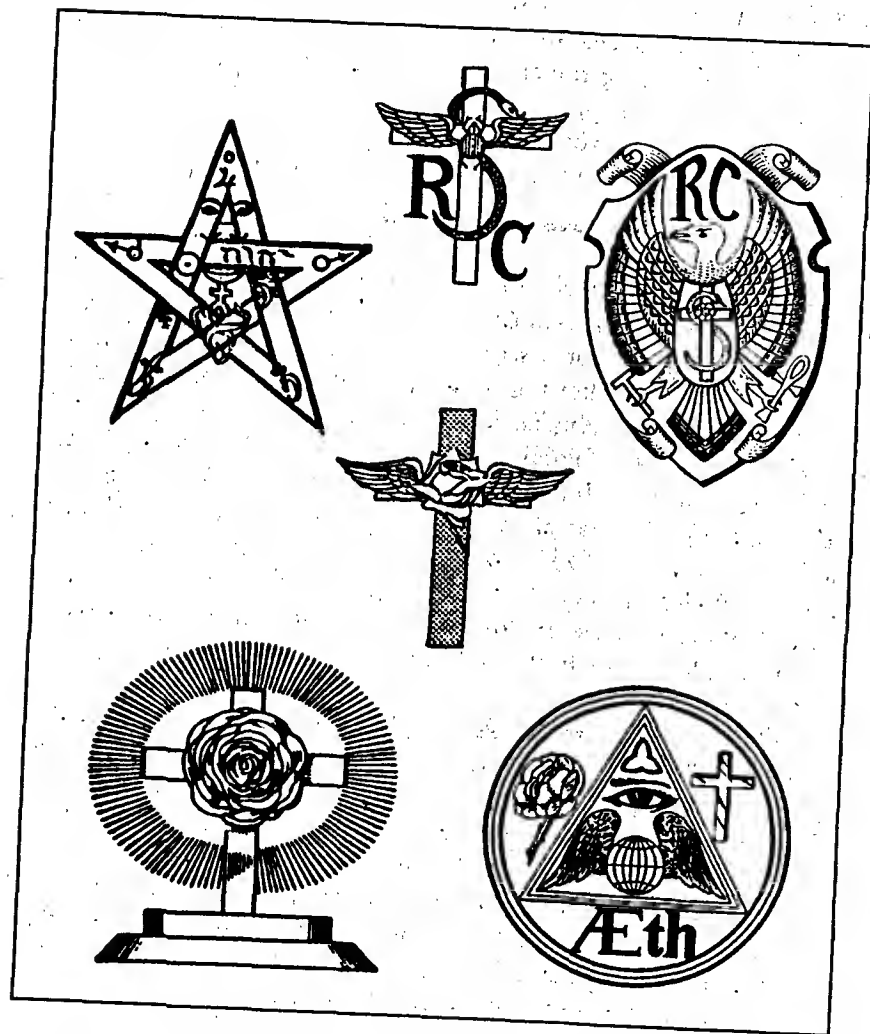
ben csatlakozott a Teozófiai Társasághoz. 1907-ben Németországba utazott, ahol misztikus élményben volt része: a Rózsakeresztesek Rendjéből egy éteri Idősebb Fivér próbának vetette alá, majd alkalmasnak találta arra, hogy magába fogadja az ezoterikus tanításokat. Utasításokat kapott arra vonatkozóan, hogy „hogyan jusson el a Rózsakereszt Templomához, amely a német–cseh határ közelében volt.” Ott részesült azokban a tanításokban, amelyek alapján megírta könyvét; az 1909-ben kiadott *The Rosicrucian Cosmo-Conception* (A Rózsakeresztes kozmo-konceptiót). Heindel Németországban Rudolf Steinerrel, az antropozófia megalapítójával is találkozott; általános vélemény, hogy Heindel sokat vett ár Steiner tanításaiból, bár Marie-José Clerc, a Rózsakeresztes Szövetség elnöke nem ért ezzel egyet.

„Egyáltalán nem keveredtünk semmilyen más mozgalommal ... Igen, Max Heindel eredetileg a teozófusokhoz tartozott; igen, találkozott Rudolf Steinerrel, de egyáltalán nem állt a hatása alatt, hiszen A Rózsakeresztes kozmo-konceptióban megfogalmazott Tanítást Max Heindel a Rózsakeresztes Rend Fivéréitől kapta Németországban.”

Heindel özvegye ezt részletesebben megmagyarázza:

„A Rózsakeresztes Szövetség, amelyet Max Heindel a Rend Idősebb Fivéreinek közvetlen irányítása alatt alapított, a jelenlegi időszakban jogos képviselője az ősi Rózsakeresztes Rendnek, amelynek vezetője Christian Rosenkreuz. Ez a Rend nem világi szervezet; Temploma és Főhadiszállása az éteri síkon található. A Szövetség megalakítására azért hatalmazták fel Max Heindelt, hogy a Nyugati Bölcsesség Tanításait elhozza a Nyugat népeinek. A korábbi időkben a Rend különféle európai és más titkos társaságok révén fejtette ki munkásságát; ám az Egyesült Államok népeinek gyarapodása és fejlődése az utóbbi években elérte azt a pontot, hogy a Rend, tevékenységének kiterjesztésére, tanácsosnak vélte egy exoterikus központ felállítását itt. A Rend utoljára a Rózsakeresztes Szövetségben nyilvánult meg fizikai formában, előterjesztvén a rózsakeresztes Tanítások legkorszerűbb változatát, a huszadik századi tudományos terminológia használatával, amely ugyanakkor egyszerű és a technikai absztraktoktól mentes.

A Szövetség konkrét feladata az, hogy elterjessze a keresztény vallás ezoterikus doktrínáit, tekintve, hogy a rózsakeresztes Filozófia ezoterikus keresztény filozófia. Arra hívatott, hogy a világ egyetemes vallásává legyen, mivel a jelenlegi Nagy Csillagászati Évben, amely körülbelül 25 000 évnyi idő, az emberiség fejlődése a Krisztus gondjaira van bízva.¹⁸

A Fraternitas Rosae Crucis ezoterikus jelképei

Az eredeti rózsakeresztesekhez hasonlóan, ám ellentétben néhány más mai rózsakeresztes renddel, akik közelebbről meghatározzák a havi „önkéntes” felajánlás mértékét, a Rózsakeresztes Szövetség nem kér pénzt munkájáért. Levelező tanfolyamokat tartanak filozófiából, bibliai ismeretekből, asztrológiából; „az asztrológiát a kereszténység részének tartjuk, mivel a 12 konstellációban a Biblia 12 isteni hierarchiáját látjuk”, mondja Clerc. A Szövetség gyógyító tevékenysége „munkánk fontos része, amelyet Láthatatlan Segítők révén végzünk.” Ők a Szövetség tagjai, akik éjjelente dolgoznak az Idősebb Fivérek útmutatásai alapján.

A Rózsakeresztes Szövetségnek jelenleg 7000–8000 tagja van; „a mércét meglehetősen magasra tettük”, mondja Clerc.¹⁹

A *Societas Rosicruciana in America* (SRIA) 1909-ben alakult meg; alapítói a *Societas Rosicruciana in Civitatibus Foederatis* tagjai közül kerültek ki, amely társaságot viszont 1880-ban alapítottak a *Societatis Rosicruciana in Anglia* skót tagozatának amerikai tagozataként. A *Societatis Rosicruciana in Anglia*, közkeletű nevén Soc Ros olyan rend, amelybe csak mester fokúak léphetnek be. Az SRIA nem szabadkőművesek számára is hozzáférhetővé akarta tenni ezoterikus tanításait. A legnagyobb hatással az alapító tagok egyike, George Wilmslow Plummer (1876–1944) volt rájuk, aki az ezoterikus kereszténység felé irányította őket. Ő is, akárcsak később özvegye, „Serena anya” (1894–1989), heterodox érsek által felszentelt püspök volt; Holy Orthodox Church (Szent Ortodox Egyház) néven egyházat alapítottak Amerikában.

A SRIA, amely Rózsakeresztesek Társasága Rt., és Amerikai Rózsakeresztes Társaság néven is ismert, „egyenes ági leszármazottja, Amerikában pedig tagozata annak a Társaságnak, amelyet először Christian Rosenkreutz hozott létre – ez ezoterikus álneve annak a szellemi vezetőnek és adeprusnak, aki 1378-ban született és 1484-ben halt meg.”²⁰ Azt állítja magáról, hogy „minden *legitim* misztikus iskolával és renddel a legteltesebb harmóniában van, ám meglehetősen szokatlan magatartást tanúsít a „rivális” amerikai rózsakeresztesek és más ezoterikus testületek irányában:

„Miközben országunkban sok az olyan szervezet, amely hozzánk különböző mértékben hasonló, vannak olyanok is, amelyekkel

semmi közös nincs bennünk. Leszögezvén, hogy mi az, aminek elkerülésére Társaságunk törekszik, egészen határozottak vagyunk abban, hogy nem ítélünk el, nem támadunk meg egyetlen szervezetet sem, és nem bátorítjuk egyetlen szervezet megtámadását sem, mert tudjuk, hogy amennyiben valamely Eszme mellett kötelezte el magát, minden szervezet valamilyen hasznos célt szolgál, még ha nem is a legjobbat.”²¹

A rózsakeresztességgel kapcsolatosan a legtöbb kívülálló először az AMORC-kal találkozik (*Ancient and Mystical Order Rosae Crucis*, A Rózsakereszt Ósi és Misztikus Rendje), amelyet egyszerűen csak Rózsakeresztes Rendnek is szoktak nevezni.

Promóciós anyagában az AMORC átsiklik közvetlen múltja felett:

„A 17. század óta a rózsakeresztes rend következetesen és állandóan létezik. Szerkezete azonban gyakran megtevesztő lehetett, mert az elmúlt századok különféle körülményei és üldöztetései szükségessé tették, hogy fenntartsák a Rend nyilvánosságra hozatalának korlátozását... Ma a Rózsakeresztes Rend, az AMORC nonprofit, ismeretterjesztő, kulturális és jótékonyági szervezet, amely virul, és amely férfiak és nők ezreiből áll a világ több mint 100 országában.”²²

Becslések szerint az AMORC-nak ma körülbelül negyedmillió tagja van.

Harvey Spencer Lewis alapította 1915-ben New Yorkban. Pedigréjükön valószínűleg azért hallgatnak, mert az alapító oklevelet nem rózsakeresztes rendtől kapták, hanem az Ordo Templi Orientis német tagozatától. Az OTO brit tagozata Aleister Crowley vezetése alatt állt, akinek személyes reputációja aligha nevezhető spirituálisnak és makulátlannak. A méltányosság jegyében meg kell azonban említeni, hogy a német tagozat 1916-ban elszakadt Crowley vezetétől, és ekkor kapta tőlük Lewis a meghatalmazást egy páholy vezetésére.

H. Spencer Lewist és az AMORC-ot nyíltan támadta R. Swinburne Clymer a *Fraternitas Rosae Crucis*től, 1928-ban a bíróságon kötötték ki. A két csoport közti keserűség a mai napig fennáll. Dr. Gerald E. Poesnecker, az FRC Legfőbb Nagymestere szerint:

„Röviden összefoglalva, egyszerűen azt lehet mondani, hogy az AMORC-csoport megkísérelte saját céljai érdekében bitorolni a rózsakeresztes nevet, dr. Clymer pedig az FRC részéről polgári pert indított. A végső határozat az volt, hogy a rózsakeresztes név közkinccs és bárki használhatja.”²³

Lewis azzal vádolta Clymert, hogy csaló, Clymer pedig, emlékeztetvén az OTO-val való kapcsolatra, támadta a „hencegő, kisstílvú tolvaj Imperátort fekete mágiával és szexmágiával foglalkozó kapcsolataival együtt.”²⁴ Úgy tűnik, az összetűzésbe a Rózsakeresztes Szövetség is belekeveredett.

Poesnecker így folytatja:

„Ami az FRC és az AMORC közti különbséget illeti, azt senki nem értheti meg, amíg meg nem értette a valódi beavatási iskolák természetét. A lélek gyarapodásának képzete és a lélek megvilágosodásának képzete életbevágóan fontos minden igazi, arkánummal foglalkozó társaságnak, amely fogalmak teljességgel idegenek az AMORC-hoz, a Golden Dawnhoz és társaikhoz hasonló csoportoktól.”

Eközben az AMORC bemutatkozó brosrájuk hátoldalán ezt mondja: „A Rózsakeresztes Rend ósi neveit és szimbólumait az Egyesült Államok Szabadalmi Hivatala csakis az AMORC nevében jegyezte be, és csakis ott áll jogvédelem alatt.” Mára az AMORC mintha teljesen elhatárolta volna magát a kétes mágikus praktikáknak még az árnyékától is; tanfolyamaikon az ezoterikus vallásról szóló történelmi tanítások egyvelegét, valamint önismeretet oktatnak.

A fentiekben felsoroltak csak négy az Egyesült Államokban székelő rózsakeresztes rendek közül; szerte a világon több-kevesebb befolyással bírnak. Mindegyikük magáról állítja, hogy az eredeti rózsakeresztesek hiteles leszármazottjai és a név egyetlen jogosult viselői az Államokban. A. E. Waite szerint az amerikai rózsakeresztes szervezetek mindennemű legitimitással kapcsolatos igénye hamis; történetük pedig, Henry Ford híres mondását idézve, átejtés. Paschal Beverly Randolphról Waite így szól:

„Áttanulmányoztam azokat a köreteit, amelyek itt, Angliában hozzáférhetők, az úgynevezett rózsakeresztes álmok könyveitől a dagályos szexfantáziákig, és arra jutottam, hogy szélhámos léteire hitt ebben az egész hantában és nem tudatosan hazudott, amikor ezeket a szálnalmas álmokat a Rózsakeresztes csalhatatlan bölcsességeként terjesztette elő. Ez gomolygott az agyában, és erről álmodott – mert hiszen az egész az ő találmánya volt.”

Ami Heindelt és a soktitulusú Clymert illeti, őket egyetlen bekezdésben intézi el:

„Semmiféle hasznos célt nem szolgálna, ha a későbbi alapítású szervezeteknél hosszasan időznénk, mint amilyen a dr. R. Swinburne Clymeré volt, aki láthatólag Randolph köpenyéből bújt elő; vagy amilyen a Max Heindel kaliforniai Rózsakeresztes Szövetsége. Ezek egyéni vállalkozások, amelyek nem a múltban gyökereznek.”

A *Societas Rosicruciana in America*val kapcsolatosan kevésbé dörge-delmes:

„Amennyire tevékenységüket ismerem, a felvállalt munkát tisztességes szellemben végzik; latintudásuk fokozatosan javul – egy bizonyos szintig legalábbis; és az ezotetikus kereszténységet vallják, már ahogy azt vezetőjük értelmezi. Ám nyilvánvaló, hogy semmilyen hagyománnyal nem rendelkeznek, nem jogosultak a múltra és nincsenek is ilyen ismereteik.”²⁵

Az AMORC feltehetően még nem került Waite látókörébe, amikor a fentieket írta.

El kell tehát utasítanunk minden jelenlegi rózsakeresztes szervezetet mint hamisítványt és selejtet? Brit szemszögből az a szenvedélyes előszeretet, amellyel az amerikai egyesületeket hoznak létre, hogy aztán kiadóvállalatokat és levelező tagozatos iskolákat építhessenek rájuk, neveket és jelképeket jegyeztetnek be és helyeznek jogvédelem alá, valamint pereskednek, távoli visszhangja csupán a korai rózsakeresztesek szellemi eszményeinek. Ám a lényeg az, hogy – bármennyire rámenősen és üzletiesnek tűnnek az európaiaknak – ezek a rendek összetéveszthetetlenül amerikaiak, és ilyen vagy olyan

módon átadják a rózsakeresztes tanítások valamelyik verzióját az amerikai népnek. Sokkal fenntarthatóbb lenne az a panasz, hogy aztán ezt a nagymértékben amerikanizált változatot visszaexportálják a rózsakereszteség szülőhazájába, Európába.

Európának szintén megvannak a maga rózsakeresztes rendjei. Ezek közül a legismertebbek a *Societas Rosicruciana in Anglia* és a *Lectorium Rosicrucianum*.

Néhány bekezdéssel ezelőtt említettem már, hogy a *Societas Rosicruciana in America* (SRIA) a *Societas Rosicruciana in Anglia* (Soc Ros) amerikai megfelelőjeként indult, ám azzal a kifejezett céllal, hogy nem szabadkőművesek számára is hozzáférhetővé tegyék a tanításokat. Valószínű, hogy az eredeti alapoktól mindkét szervezet eltért és más-más irányba fejlődött.

A Soc Rost gyakran tekintik az angol és a skót szabadkőműves-ség járulékos szervezetének, bár John Hamill, a szabadkőműves-szakértő, aki maga is tag, azt állítja, hogy ezt erőteljesen tagadnak.²⁶ Mindenesetre Keith Jackson a szabadkőműves rendek kézikönyvében (*Beyond the Craft – A mesterséges hit*) őket is felsorolja a többi járulékos szervezet mellett. Kifejezetten keresztény rendről van szó, amely a máshitűek előtt nem áll nyitva – márpedig ez ellentétes a szabadkőművesség alapethoszával. Viratható, hogy vajon a szabadkőművesség speciális elágazásának kell őket tekinteni, vagy teljesen független testületnek, amelynek tagjai véletlenszerűen csak is mesterfokúak lehetnek.

Az SRIA nyíltan rózsakeresztes rendnek nevezi magát. Ugyanezt teszi anyaszervezete, a *Societas Rosicruciana in Civitatibus Foederatis* (SRICF), amely alapján a Soc Ros amerikai ágazata, és amely szintén csak szabadkőművesek előtt nyitott. Az SRICF-nek volt egy *Rózsakeresztes Fákma* című lapja. A *Societas Rosicruciana in Anglia* Jackson kézikönyvében „A szabadkőművesek rózsakeresztes társasága” fordításban szerepel.

Jogosnak tűnik azt feltételezni, hogy a Soc Ros rózsakeresztes rend.

1866-ban alapította két szabadkőműves, akik közül az egyik azt állította, hogy néhány német rózsakeresztestől ősi titkokat tanult; a másik pedig azt, hogy a Nagypáholy archívumában, a Freemasons' Hall boltíves alagsorában ősrégi szertartásokat fedezett fel. „Jó tör-

ténet", nevetett Hamill, elismerve ezzel, hogy újabb alapítói mítoszról van szó.

A rend szabályzata megköveteli a tagoktól, hogy „képességeik elégségesek legyenek ahhoz, hogy értékelni tudják a Társaság tanulmányait, amelyek a filozófia, a tudomány és a teozófia nagy felismeréseivel foglalkoznak.” Ez határozottan rózsakeresztességnek hangzik, semmint szabadkőművességnek. Hacsak a két szabadkőműves nem maga talált ki egy újabb csoportosulást újabb fokozatokkal és újabb hangzatos névvel – ami nagyon is elképzelhető –, akkor lehet, hogy velük zárult be a kör: arra tettek kísérletet, hogy a szabadkőművességen belül visszaállítsanak bizonyos elveszett, csonkult vagy háttérbe szorult elemeket.

Ebben talán Az Arany- és Rózsakereszt Testvériségének példáját követték, akik 1777-ben adtak ki egy átdolgozott alkotmányt, amelynek egy részlete így hangzik:

„A szabadkőművesség a felismerhetetlenségig lezüllött, oly sok semmirekellő és haszontalan *additamenta* közelített hozzá világi és bűnös céllal... Mindazonáltal a Rózsakereszt előkészítő iskolája marad, és maga a Rend csakis ebből a forrásból alakulhat újra.”²⁷

Ha léteztek egyáltalán, a Soc Ros alapítóinak „német rózsakeresztesei” nagy valószínűséggel ennek a Testvériségnek a leszármazottai voltak.

A szabadkőművességnek páholyai vannak, a Királyi Boltív káptalanjai, a Soc Rosnak kollégiumai: a jelenleg világszerte létező 58 rózsakeresztes kollégium körülbelül háromnegyede Nagy-Britanniában található. Igen határozottan tudósi rendről van szó, amely arra buzdítja tagjait, hogy „a Kollégiumi munka lényeges velejárójaként tanulmányokat közöljenek és előadásokat tartsanak.”²⁸

„Nagyon erőteljesen hangoztatják, hogy nem pusztán azért vannak, hogy újabb rituálék sorozatával és újabb jelvények sorozatával lássák el a gyűjtőket”, mondja Hamill. „Nagyon is meghatározott céljuk van, amely abban áll, hogy szellemi és ezoterikus és vallási eszméket kutatnak. Azok az emberek, akik hajlanak a misztika felé, a Soc Ros irányába tendálnak.”

Misztikánál talán többről van szó. A Soc Ros eredeti célkitűzése az volt, hogy „egymást kölcsönösen segítsék és bátorítsák az Élet nagy kérdéseinek kidolgozásában és a természet titkainak felfedezé-

sében; hogy elősegítsék annak a filozófiai rendszernek a tanulmányozását, amely a Kabbalára és Hermész Trismegisztoz tanaira épül.”²⁹

A *Lectorium Rosicrucianum*, amelyet „Az Arany Rózsakereszt Nemzetközi Iskolája”-ként is ismernek, hollandiai székhelyű, de szerteágazott egész Európában; New Yorkban és Kaliforniában is vannak szervezetei. *Rozekruisers Genootschap* (Rózsakeresztes Szövetség) néven 1924-ben alapította két testvér, Z. W. Leene (1892–1936) és J. Leene (1896–1968); az utóbbi számos könyvet írt a rózsakeresztes-ségről J. van Rijckenborghként. Néhány évig a szervezet kapcsolatban állt a Max Heindel-féle Rózsakeresztes Szövetséggel, ám 1935-ben kiváltak, mivel Heindel kozmikus tanainak hangsúlyozása helyett a kereszténység erőteljesen gnosztikus értelmezése felé fordultak. Az első fejezetben tárgyalt mozgalmak egy részéhez hasonlóan a *Lectorium Rosicrucianum* Isten immanenciáját hirdeti, vagy az Égi Királyságot, vagy – saját szavaikkal – a „természet isteni rendjét”:

„Az emberi szív tartalmazza ennek az isteni rendnek az utolsó maradványát. Ez a maradvány, ez a *szellem-szikra-atom*, amelyet *Isteni Szikrának* vagy a *Szív Rózsájának* is neveznek, sok emberben távoli emlékeket ébreszt. Ez a prememória, amely folytonos belső készterést gerjeszt annak az ósállapotnak a felkutatására, amikor az Atyával voltunk, Istennel egyként halhatatlanok.”³⁰

A legtöbb rózsakeresztes rendtől eltérően a *Lectorium Rosicrucianum* nem tart igényt a tizenhetedik századig visszavezethető családfára; azt mondják magukról, hogy azért jöttek létre, „hogy világszerte elterjesszék az egyetemes gnosztikus tanításokat, amelyek minden nagy világvallás és misztikus mozgalom revelációinak élő spirituális magját képezik.”³¹

Ezek között található az a korai gnosztikusok, manicheusok és kathárok körében általános tanítás, hogy „az anyagi világ tökéletlen, sötét és gonosz.” Ám ez a meggyőződés nem borús és nem peszsimista. „Épp ellenkezőleg. A Gnózis az ez alól való felszabadulás útját tanította és bizonyította. Emlékeztette az embert eredetire és megmutatta a visszafelé vezető utat. A gnosztikus tanítók életükkel példázták ezt az utat tanítványaik számára...”³²

Az életvezetés tisztasága, az erkölcs, a példaadás fontossága és annak hangsúlyozása, hogy e sötét világban égő fáklyáknak kell lennünk, minden rózsakeresztes rendben, minden misztikus mozgalmában megtalálható, valamint – csekély megfogalmazásbeli eltéréssel – a szabadkőművességben. Az ilyen jellegű mozgalmak célkitűzése részben az, hogy – mint azt az utolsó fejezetben látni fogjuk – az egyén szellemi öntudatra ébredése jobb élethez vezessen, amely viszont a társadalom általános jobbá tételét eredményezi.

Ez volt az első rózsakeresztesek törekvése, és valószínű, hogy a katharoké is.

Van még egy európai rózsakeresztes tend, amelyet meg kell említenem a többi rendre gyakorolt hatása miatt. A Rózsakereszt Kabbalisztikus Rendjéről van szó, amelyet 1888-ban alapított Eliphas Lévi tanításainak két követője, Stanislas de Guaita márki és Joséphin Péladan. A rend azzal a céllal jött létre, hogy visszaállítsa azt a szellemet, amely valaha a szabadkőművesség alapját képezte, de amelyet szinte teljesen maguk alá temettek a gépies titualék. Egyáltalán nem meglepő módon figyelmüket Lévi Kabbala- és Tarot-értelmezéseire fordították, valamint más ősi bölcsességtanok rendszerének tanulmányozására. Bizonyos periódusban tagjai kizárólag tómai katolikusok lehettek (ellentétben a legkorábbi rózsakeresztes rendekkel); Lévi maga is papnövendék volt a Saint Sulpice-ben és tulajdonképpen diakónussá szentelték, de eltávolították a szemináriumából, még mielőtt teljes jogú pap lett volna, mert túl nyíltan beszélt heterodox hitéről.

A rend tagjai közé tartozott Gérard Encausse, aki később Papus néven tett szert hírnévre, mint a Tarot-ról és az okkultáról szóló könyvek szerzője. Papus *The Tarot of the Bohemians* (Cigánytarot) című munkájában az Oswald Wirth által tervezett kártyákat használta, Wirth pedig közeli barátja és tanítványa volt de Guaita márkinak. Papus később csatlakozott a Golden Dawn templomához Párizsban.

A belső viták hamarosan megosztották a rendet; egyik elágazása A Templom és a Grál Katolikus Rózsakeresztjének Rendje, amelyet Péladan alapított 1890-ben. H. Spencer Lewis, az AMORC alapítója

egy időben a tagok közé tartozott; tagadhatatlan, hogy tanításaiból sokat vett át. A Golden Dawn Hermetikus Rendje, amint majd nemsokára látni fogjuk, szintén erősen támaszkodott Lévi tanításaira (anélkül, hogy azokat Lévinek tulajdonította volna). Emlékeztetnem kell arra, hogy Paschal Beverly Randolph, az amerikai *Fraternitas Rosae Crucis* alapítója állítólag szintén Lévitől kapta a felhatalmazást.

Péladan a halódó Templomos Rendnek is „kliense” volt; ezt 1805-ben Bernard-Raymond Fabré-Palapat alapította. Az alapítás után majd kétszáz évvel bukkant elő ismét, több rend közvetítésével, mint a Naptemplom Rendje.

A GOLDEN DAWN HERMETIKUS RENDJE

Az elmúlt száz év legismertebb okkult társasága, és szűkre szabott ideje ellenére a legnagyobb hatásúak egyike volt (a továbbiakban GDHR – Golden Dawn Hermetikus Rendje). Azok számára, akik az eszmék és eszmények leszármazási rendje helyett inkább a tényleges szervezetek linearitását kérik számon, a GDHR számos közvetlen elágazást tud felmutatni, bár létrejöttét illetően önnön legitimitása is több mint kérdéses.

Azok között, akik nem foglalkoznak ezotériával, a GDHR azzal vívott ki magának kétes hírnevet, hogy egyik legismertebb tagja Aleister Crowley volt. Crowleyről minden beszámolóból az derül ki, hogy tendkívül kellemetlen, hataloméhes figura volt, aki örömmel botrányoztatta meg az embereket azzal, hogy nemcsak elfogadta, de büszkén hirdette is saját gonoszságát.

Ennek a könyvnek nem célja, hogy rehabilitálja Crowleyt. Szinte teljesen bizonyos, hogy az volt, aminek csak elmondták, és annál még több vagy rosszabb is; aligha tekinthető az ezoterikus hit vagy a morál tündöklő példájának. Azt azonban meg kell említeni, hogy van néhány elismert és tapasztalt ezoterista, akik szerint nem szabad alábecsülni azt, amennyire Crowley – bármilyen is volt a jelleme – az okkultához értett.

Azt is hangsúlyozni kell, hogy Crowley reputációja a GDHR-ből való kiválása után nőtt meg, és hogy a kizárása előtti évben tulajdonképpen csak közönséges tag volt (az egyetlen megmaradt alapítóval együtt zárták ki).

A rendet dr. William Wynn Westcott londoni halottkém, dr. William Robert Woodman nyugalmazott orvos, és Samuel Liddell „MacGregor” Mathers meghatározott foglalkozás nélküli alapította. Mindhárman szabadkőművesek voltak, mindhárman vezető tagjai a *Societas Rosicruciana in Angliának*, a Soc Rosnak. Woodman és Westcott egymást követően voltak Legfőbb Mágusok.

A Soc Ros megalakulását azokra a régi rózsakeresztes kéziratokra alapozta, amelyeket állítólag a Freemasons' Hall archívumában találtak, valamint egy német rózsakeresztestől származó titkos tanokra. Westcott azt állította, hogy további dokumentumokhoz jutott ezáltal egy idősebb pap révén, aki 1887-ben küldte el ezeket neki. A szöveg tejtjelezett volt, ám amikor megfejtették, feltárultak egy „Arany Hajnal” (Golden Dawn) nevű okkult társaság öt rituáléjának részletei. A kiáltványokat közvetlenül követő, 270 évvel azelőtti rózsakeresztes mozgalmak születésére emlékeztető módon Westcott elhatározta, hogy hasonló társaságot hoz létre Nagy-Britanniában. Ehhez egy vezető triumvirátusra volt szüksége (akárcsak az amerikai *Fraternitas Rosae Crucis*nak a Hármak Tanácsára); beszervezte Woodmant, aki akkor a Soc Ros Legfőbb Mágusa volt, valamint Matherst, akit arra kért, hogy a kéziratban talált töredékek alapján dolgozzon ki néhány részletes rituálét.

Láthattuk már, és még látni fogjuk, hogy mennyire fontos volt a rózsakereszteseknek és más ezoterikus rendeknek a leszármazási tend, amely autentikusságot biztosított nekik. Westcott kitalált egy német rendet, a *Goldene Dämmerung* (Arany Hajnal), valamint ennek vezetőjét, bizonyos Sprengel kisasszonyt, akinek a nevében megírta a felhatalmazást egy brit rend alapításáról. Eközben Mathers a részletes rituálék megfogalmazásával foglalatzkodott. A Golden Dawn rendjének fokozatai kifejezett hasonlóságot mutatnak a Soc Ros fokozataival.

A fokozatok rendszerének összehasonlítása

<i>Soc Ros</i>	<i>Golden Dawn</i>
Első rend	Külső rend
I. Zelator	0°=0° Neophyta
II. Theoticus	1°=10° Zelator
III. Practicus	2°=9° Theoricus
IV. Philosophus	3°=8° Practicus
	4°=7° Philosophus
Második rend	Második rend
V. Adeptus Minor	5°=6° Adeptus Minor
VI. Adeptus Major	6°=5° Adeptus Major
VII. Adeptus Exemptus	7°=4° Adeptus Exemptus
Harmadik rend	Harmadik rend
VIII. Magister Templi	8°=3° Magister
IX. Magus	9°=2° Magus
	10°=1° Ipsissimus

Tulajdonképpen a Soc Ros, sok más rózsakeresztes renndhez hasonlóan maga is az Arany- és Rózsakereszt Testvériségétől, a már említett tizenharmadik századi német rendtől vette át a fokozatok rendszerét. (Manapság abban mutatkozik némi nézeteltérés, hogy a 10°=1° fok része volt-e az eredeti rendszernek vagy sem, bár Istael Regardie ezt is megemlíti a Golden Dawn tanításairól szóló könyvében.)

A GDHR első tagjainak többségét a Soc Rosból verbuválták; következőképp mindannyian mesterfokúak voltak. Eredetileg a GDHR minden tagja csak a Külső tendbe tartozott, három vezető kivéve, akik Adeptus Minor voltak és három Titkos Vezető alá rendelődtek, akik viszont már Adeptus Exemptus voltak. Ez a szint természetesen Woodmant, Matherst (a rituálék és a próbatételek értelmi szerzőjét) és Sprengel kisasszonyt (azaz Westcottot) illette. A Hatmadik rend nem ebből a világból való volt; tagjai az asztrális síkon éltek, ami feltehetőleg a Teozófusok³³ Nagy Fehér Testvérisé-

gének, vagy a Rózsakeresztes Szövetség Idősebb Fivéreinek megfelelője – vagy esetleg von Hund báró Ismeretlen Feljebbvalóinak.

Bizonyos nézőpontból az egész GDHR hamisítvány; a leszármazási rend kitaláció volt, Mathers rituáléi pedig légből kapottak. (Az kevesebb biztonsággal állítható, hogy a Soc Ros is hasonló módon jött volna létre; az ő „teremtésmítoszuk” valószínűleg tartalmaz valóság-elemeket is.)

Más szemszögből ellenben, fejlődése során a GDHR volt annyira értelmes és hiteles, minr bármely más ezoterikus szervezet, egyeseknél talán még inkább. Az vitatható, hogy bármilyen módon örököse lett volna az „eredeti” rózsakeresztes rendeknek, ám azt mindenesetre fenntartotta, hogy Christian Rosenkreutz hagyományainak közvetlen folytatója. Tagjai közé szabadkőművesek, rózsakeresztesek, teozófusok tartoztak, és olyanok, akik alaposan jártasak voltak az okkult történelemben, rituálékban és filozófiában, az egyiptológiában, a mitológiában, az alkímiában, a kabbalában és a Tarot-ban, a numerológiában és sok egyéb másban. A GDHR-ben mindezeket egybevonták. Nem egyszerűen ezoterista dilettánsok klubja volt, akik szerettek jelmezt ölteni és különös rituálékra átesni; feladatát nagyon komolyan verte. A GDHR tanításair mára már kiadták³⁴, és ebből egyebek közt az is kiderül, hogy a tagoknak mennyire keményen meg kellett dolgozniuk ahhoz, hogy egyik fokozatból átkerüljenek a következőbe.

A GDHR fő beavatási szertartásainak egyike egy föld alatti, hárskú csarnokban zajlott annak alapján, hogy Christian Rosenkreutz épségben megmaradt resztől állítólag szintén ilyenben találják meg; a feltámadás jelképisége ahhoz is szorosan kapcsolódik, ahogyan a mestert avatták: ilyenkor szintén szükséges volt egy sírgödör reprezentációja. A beavatási szertartások nemcsak egyszerűen színjátékok jelentettek, mint ahogyan sokan a szabadkőművekről írják; „ha megfelelően vitték véghez, ösztönző erővel hatott a jelölt képzeletére és szellemi törekvéseire.”³⁵

A GDHR a kabbaláról, a Tarot-ról és a rituális mágia elméletéről szóló tanításainak jelentős részét Eliphas Lévi (1810–1875) írásaira alapozta. Lévitől eltérően azonban, aki inkább elméletirónak tűnik, mint a mágia tényleges gyakorlójának, a GDHR kidolgozta a rituális mágia komplex működési rendszerét. Ennek alapja Lévi há-

rom törvénye volt: az akarat ereje, az asztrális médium és a megfeleltetések elmélete, amelyekhez egy negyedik tényező is hozzárendelték – az irányított képzeletet. A mai nyugari mágikus gyakorlat nagy része közvetlenül a GDHR elméletéből és gyakorlatából ered.

Mind Mathers a GDHR soraiban, mind Crowley kiválása után olyan megfeleltetéseket fejlesztett ki, amelyek messze túlnőttek Lévi elképzelésein. Minden egyes héber betű (és szám, hiszen a betűk számjegyekként is működtek) külön jelenréssel rendelkezett, akár csak a norvég rúnák; a 22 betű mindegyikéhez egy-egy ösvényr rárórtak, amelyek a kabbalisztrikus Életfa *szeftirái* között vezettek. További megfeleltetések álltak fenn a csillagászati bolygók, a tizenkét zodiákusi jel és a négy elem között; a Tarot Nagy Arkánumaival; a zenei skála hangjegyeivel; a színekkel; a hindu istenekkel; a római istenekkel; a képzeletbeli és valóságos állatokkal; a képzeletbeli és valóságos növényekkel; a drágakövekkel; a csodafegyverekkel; az illatokkal; a götög ábécével; a mértani idomokkal; a fémekkel; a testtesszel és ezeken kívül még rengeteg egyébvel. „Néhány a fontosabb megfeleltetések közül” 21 oldalnyi terjedelemben töltönek be táblázatok Crowley *Magick in Theory and Practice (A mágia elmélete és gyakorlata)* című könyvének V. függelékében. Ha az adeptus egy bizonyos szellemet vagy annak lényegiségét akarta megidézni egy bizonyos mágia véghezviteléhez, akkor a megfeleltetések táblázatából kiválasztotta a kellő növényeket, drágaköveket, a ruházat és a gyertyák színét; a füstölők illarát, hogy a rituáléban ezeket felhasználja.

A megfeleltetés a szimpaterikus mágia elvének kiterjesztése: ha két dolog hasonló, vagy valamilyen kapcsolatban áll egymással, akkor az egyiket a másik befolyásolására lehet használni – vagy pszichológiai megközelítésben: arra, hogy segítsék a műveletet végző tisztánlátását és elmélyülését.

A Golden Dawn rendje néhány évig virágzott, az eredeti, Londonban levő Ízisz–Uránia-templom mellett újakat hozott létre Westonsuper-Mare-ben, Bradfordban, Edinburgh-ban. A következő évtized neves tagjai közé tartozott W. B. Yeats, a költő; Arthur Machen és Algernon Blackwood, a természetfölöttivel foglalkozó írók; Annie Horniman, a teabirodalom örökösnője; Florence Farr, a West End-i színésznő (és többek között George Bernard Shaw szeretője) – a Soc Rostól eltérően, amelyből született, a GDHR-be férfiak és nők egy-

aránt beléphettek. Dicsőségének teljében tagjai száma meghaladta a háromszázat és ezeknek több mint egyharmada volt nő.

A tulajdonképpeni tevékenység ez idő tájt a Második rendben folyt, amelyet 1891-ben *Ordo Rosae Rubrae et Aureae Crucis* (RR et AC) névvel láttak el. Ennek fordítása így hangzik: A Rubin Rózsa és az Aranykereszt Rendje. Mathers megírta számára a rituálékat, és az arra alkalmas tagokat a sikeresen megtett próbák után beavatták; a többiek előtt azonban még a rend létezését is titokban tartották.

A Második rend elnevezést egyértelműen az Arany- és Rózsakereszt Testvériségéből vették át: Westcottnak, Woodmannek és Mathersnek, mint szenior Soc Ros-tagoknak, ismerniük kellett a rózsakeresztes társaságok történetét. Általában valószínűtlennek tartják, hogy *tényleges* kapcsolat létezett a GDHR és tizennyolcadik századi német rend között.

Aztán minden kezdett szétesni. Ennek több oka volt; ezek közül az egyiket a vezetők személyiségében, illetve a személyes ellentétekben találjuk meg. Woodman 1891-ben meghalt és Mathers egyre több hatalmat ragadott magához. Franciaországba költözött, ám szinte egyetlen bevételi forrása Annie Horniman nagylelkűségéből származott, aki a GDHR vezető szellemei közé tartozott. Valószínű, hogy megelégtelte Mathers zsarnoki természetét és 1896-ban megvonta a támogatását. Válaszul Mathers kizárta a GDHR-ből. Annak ellenére, hogy továbbra is autokratikus hatalmat gyakorolt a GDHR fölött, Mathers egyre kevesebb időt szánt rá; figyelmét mindenekelőtt egy felélesztett jakobita ügynek szentelte: egy kis csoport azt tervezte, hogy a Stuart-házat fogja visszaültetni a skót trónra.

Általánosan elterjedt történet volt, hogy 1897-ben a (valószínűleg Mathers által bizalmasan figyelmeztetett) polgári hatóságok Londonban felfedezték, hogy Westcott egy okkult társaság ügyeibe bonyolódott, és szóltak neki, hogy ez nem méltó magatartás egy visszavonult halottkém részéről. Westcott lemondott a GDHR-ben betöltött tisztségeiről. Természetesen az is lehetséges, hogy Mathers egyszerűen azzal fenyegette meg, hogy feltárja a Sprengel kisasszonnyal kapcsolatos igazságot. Westcott vezető szerepét az angliai GDHR-ben Florence Farr vette át, aki alkalmatlan volt az igazgatásra. A részleteiben kidolgozott ellenőrzési rendszer zűrzavarba

torkollott, a GDHR tagjai egyénileg bocsátkoztak jogosulatlan és ellenőrizetlen mágikus kísérletekbe.

És bekövetkezett az, ami ennél sokkal rosszabb volt. 1898 novemberében egy fiatalember, Aleister Crowley (1875–1947) csatlakozott a GDHR-hez. Egy évvel ezután már teljesítette a Külső rend minden szintjét és felvételét kérte a Második rendbe. Florence Farr és más szenior tagok nem tartották erre megfelelőnek, és elutasították. Erre Crowley Párizsban felkereste Matherst, aki beavatta őt és visszaküldte Londonba, minden jel szerint azért, hogy magához ragadja Farrtól és társaitól a hatalmat. Nagyjából ugyanakkor tárta Mathers a GDHR-tagok elé, hogy Sprengel kisasszony levelei hamisítványok voltak.

Az ezt követő felháborodásban a londoni templom nemcsak Crowleyt, de Matherst, az egyetlen megmaradt alapítót is kizárta. Annie Horniman visszatért, felfedezte a fejetlenséget, ami Florence Farr alatt mindent ellepett. W. B. Yeats egy évre átvette a Külső rend vezetését.

Miután Mathers Crowley miatt vitte vásárra a bőrét és részben miatta maradt rend nélkül, később csúnyán összevesztek és egy ideig gonosz mágikus harcot viseltek egymás ellen.

A GDHR frakciókra bomlott. A. E. Waite, aki továbbra is megtartotta a régi Ízisz–Uránia-templomot és a régi nevet (bár a „hermetic”, „hermetikus”-ból „holy”, „szent” lett), a hangsúlyt a rituális mágiáról a misztikus kereszténységre helyezte. Azok, akiket továbbra is a rituális mágia foglalkoztatott, külön rendet alapítottak *Stella Matutina* (Hajnalcsillag rendje) néven. Néhányan, akik Mathersszel tartottak, megalakították az *Alpha et Omega*-templomot; Mathers azonban 1918-ban bekövetkezett haláláig Párizsban maradt.

ALEISTER CROWLEY

Crowley (született Edward Alexander Crowley) az Ezüst Csillag Rendjét, azaz az *Argenteum Astrum* (A. A. A.) rendet hozta létre 1907-ben, a GDHR rejtett Harmadik rendjére alapozva. (A kor szabadkőműves és okkult társaságai közmegegyezés alapján a kezdőbetűk közé három pontot tettek; az egyszerűség kedvéért ebben a könyv-

ben én ezt nem alkalmazom.) A következő évek során rendjének lapjában, *The Equinox*-ban a GDHR sok titkát közölte. Crowley megszállottja volt a hatalomnak és a szexnek; bizonyára el volt ragadtarva, amikor 1912-ben felkérték az *Ordo Templi Orientis* (OTO), a Kelet Temploma Rendje brit tagozatának vezetésére. Tőlük származik titulusa: „Írország, Iona és Minden Britek Legfőbb és Szent-séges Királya a Gnózis Szentélyében.”

Az OTO-t 1906-ban alapította két német szabadkőműves, akik kapcsolatban álltak mind a Memphis és Misraim Rítussal (amelyet John Yarker, egy befolyásos, ám némiképp excentrikus szabadkőműves alapított), mind pedig a Teozófiai Társaság német tagozatával. Feltehetően Paschal Beverly Randolph elképzeléseinek átvételével, aki viszont Lévi és mások tanításait vette át, azt hirdették, hogy a rózsakereszteség és a szabadkőműveség magját jelentő rejtett titok a szexmágia. (Mire R. Swinburne Clymer átvette a *Fraternitas Rosae Crucist*, a tantrizmus vagy szexmágia jelentősége elhalványult.) Korábban említettem már, hogy a H. Spencer Lewis-féle AMORC az OTO-ból eredeztetni magát; ez utóbb látta el Clymert munícióval, amikor Clymer és Lewis, valamint szervezeteik a törvényszéken civakodtak. Akárcsak az FRC, Lewis kihagyta mozgalmának tanításai közül a szexmágiát; ma az AMORC szívesen feledkezik meg az OTO-val való korai kapcsolatáról.

Általános vélemény, hogy Crowley később az egész OTO vezetője lett; tulajdonképpen nem ez volt a helyzet, bár egy 1925-ös németországi konferencián bejelentette, hogy jogot formál a németországi rózsakereszteség egészének irányítására – amit a különböző német rózsakeresztes rendek visszautasítottak. Akadtak azonban olyanok is közöttük, akik adeptusi hatáskörét elismerve művei közül néhányat lefordítottak. Másoknak viszont még ez is túl sok volt; a német rózsakereszteség Crowley-ellenes és Crowley-párti részekre szakadt.

1920-ban Crowley megalapította a Thelema-apátságot a szicíliai Cefaluban. A nevet és az ötletet François Rabelais csodálatosan vas-kos humorú szatírájából, a *Gargantua és Pantagruel* históriájából merítette, amelyet 1532-ben adtak ki először. Ugyancsak ez ihlette híres mondását: „Azt tedd, amit Törvénynek akarsz”, amit bírálói általában úgy értelmeznek (elsősorban magának Crowleynek a szabad viselkedése miatt), mint előírást a szabadosság gyakorlására. Szándéka szerint Rabelais arra célzott, hogy azok, akiknek akarata

megegyezik Isten akaratával, természetyszerűleg csak jót cselekedhetnek, ezért más Törvényre nincs szükség. Szent Ágoston nagyból ugyanezt vallotta. Crowley hitte, hogy a thelemikus kor fogja a kereszténységet felváltani. Részben annak következményeként, hogy Plymouth Brethren szektag (darbysta) szülei igen szigorúan nevelték, vehemens ellenzője volt a kereszténységnek; ebben a vonatkozásban is, mint oly sok másban, a könyvemben bemutatott ezoteristák túlnyomó többségével ellentétben állt.

Különféle botrányok után 1923-ban kiutasították Szicíliából. Annak ellenére, hogy az első világháború alatt németbarát propagandát folytatott, valamiképp később mégis az MI6, a brit titkosszolgálat számára végzett kémtevékenységet, annak siralmasabb oldalán. A változatos ezoterikus társaságokban betöltött tisztségei és tagsága révén, valamint titkosszolgálati munkája révén Crowleynak számos befolyásos kapcsolata volt, ideértve sógorát, Gerald Kellyt, aki később a Királyi Akadémia elnöke lett; az alsóházi képviselőt, Tom Driberget; Denis Wheatley és Ian Fleming írókat; azok mellett, akiket rövid GDHR-beli tagsága alatt ismert meg.

Furcsa kitérőként Crowley jelentős hatással volt L. Ron Hubbardra, a dianetika néven ismert pszichoanalitikus rendszer megteremtőjére és az ellentmondásos Szciantológiai Egyház alapítójára. 1945-ben Hubbard Jack Parsons-nál vendégeskedett, aki rakétaszakértő volt és a Los Angeles-i OTO szenior tagja. Egy Crowleyhoz írt levelében azt mondja, hogy Hubbard „a leghellemikusabb ember, akit valaha is láttam; elveinkkel teljes mértékben egyetért.”³⁶ Parsons-ról és Hubbard-ról az a hír járta, hogy nagyszabású szexuális-mágikus rituálékat működtettek egy „skarlát asszonnyal” azzal a céllal, hogy létrehozzanak egy „holdgyermeket”, Krisztus ellentétét, mindezt annak alapján, ahogyan Crowley 1904-ben A Törvény Könyvében, majd később, 1929-ben *Moonchild* (Hold-gyermek) című regényében megírta.

Ezt a történetet cáfolja a Szciantológiai Egyház; azt állítja, hogy Hubbard beépített nyomozóként a fekete mágia felgöngyölítésével foglalkozott. Mindenesetre Crowley halála után több évvel egy 1952-ben Philadelphiában tartott előadáson Hubbard Crowley írásait „helyenként elszabadultan frivol, ám egészében lenyűgöző munkásság”-nak jellemezte, magára Crowleyra pedig „igen kedves barátom”-ként utalt.

Mivel Crowley 1875-ben, Eliphas Lévi halálának évében született, magát Lévi reinkarnációjának tartotta – továbbá Cagliostro, Edward Kelley (John Dee cimborája), és a Borgia családból származó VI. Sándor pápa reinkarnációjának. Okkult pályafutása a lehető legmagasabbra ívelt: 1916-ban mágussá avatta magát, majd 1921-ben Ipsissimusként elérte a legfelső fokozatot. A mértéktelenséget magasztalta a szexben, az ital- és drogfogyasztásban; és kedvét lelte abban, hogy a sajtó „a világ leggonoszabb emberének” kiáltotta ki. Nem sok hasznát vette: 1947-ben halt meg, kevés barát és nyomorúságos körülmények között, maga mögött hagyva „antikrisztusi” híret.

MODERN MISZTIKUS IRÁNYZATOK

A legtöbb mai misztikus irányzat, amelyeket időnként okkult tudományok iskolájának is neveznek, valamelyik vonalon visszavezethető a Golden Dawn Hermetikus Rendre, amely magát kora rózsakeresztes rendjének tekintette.

Némi joggal akár azt is mondhatjuk, hogy A. E. Waite eltérítette a GDHR-t; hogy a GDHR valódi utóda a *Stella Matutina* volt, amely az 1930-as évek közepéig létezett. W. B. Yeats az 1920-as évek elejéig matadt a *Stella Matutinánál*; a tagok között olyan jól ismert neveket találunk, mint Dion Fortune, Israel Regardie és Constance Wilde, Oscar Wilde felesége. A Golden Dawn tanításai, rítusai és ceremóniái – azok alapján, amiket Israel Regardie 1937 és 1940 között nyilvánosságra hozott – tulajdonképpen a *Stella Matutina* tanításai, rítusai és ceremóniái voltak; inkább a *Stella Matutinából*, mintsem a Waite-féle GDHR-ből nőttek ki napjaink ezoterikus társaságai.³⁸ Waite szervezete 1914-ben megszűnt; 1916-ban megalapította a Rózsakereszt Szövetségét, amely – annak ellenére, hogy sosem volt kiterjedt tagsága – tagjai közé sorolta Evelyn Underhill misztikus írót és Charles Williamst, az ezoterikus regények íróját.

1922-ben Dion Fortune (született Violet Mary Firth, 1891–1946) a *Stella Matutina* ihletésére megalapította a Teozófiai Társaság Keresztény Misztikus Páholyát (*Christian Mystic Lodge of the Theosophical Society*). Mathers özvegyével való nézeteltérése után en-

nek új nevet adott: A Belső Fény Testvérisége (*Fraternity of the Inner Light*); 1928-ban különálló rendként állította fel, később ez lett a Society of the Inner Light (*A Belső Fény Társasága*).

Tanításai ma főleg Dion Fortune két könyvén alapulnak, amelyek a következő címeket viselik: *The Mystical Qabalah* (*A misztikus Kabbala*) és *Cosmic Doctrine* (*Kozmikus dogma*). Olvasmányul ajánlják még: *Esoteric Orders and their Work* (*Ezoterikus rendek és munkájuk*); *The Training and Work of an Initiate* (*Egy beavatott neveltetése és műve*); *Practical Occultism in Daily Life* (*Gyakorlati útmutató a mindennapi okkultizmushoz*); *Sane Occultism* (*Egészséges okkultizmus*). Igen nagy hangsúlyt fektet a Kabbalára, a Bibliára és a Brit-szigetek mitológiájára. A nyilvánosan hozzáférhető irodalomból úgy tűnik, a társaság három fő dologban különbözik a legtöbb ezoterikus iskolától: szemmel láthatólag nem tanulmányozza a Tarot-t; kiemeli, hogy nem lehetnek homoszexuális vagy biszexuális tagjai; és kivételes fontosságot tulajdonít annak, hogy olyan tagjai legyenek, akik

„neveltetésük során találkoztak a brit hagyományokban gyökerező élményekkel, azaz mesékkel, mondókákkal, népköltéssel; teljes egészében ismerik történelmünk mítoszait és legendáit, azaz hőseiket, mint Alfred, Artúr, Drake, Nelson; a szenteket és a bölcseket, mint Szent György, Szent Dávid, Szent Patrik, Shakespeare és társaik; az erőközpontokat, mint Iona, Glastonbury, St. Albans, Canterbury és Walsingham.”³⁹

A „britség”-nek ez a hangsúlyozása összefüggésben állhat azzal az állításukkal, mely szerint az akkori Belső Fény Testvérisége spirituális/pszichikus síkon sokat tett azért, hogy 1940-ben védje az országot a német megszállás ellen.

Még legalább két ezoterikus társaság szökött szárba A Belső Fény Társaságából. „The Servants of the Light” (A fény szolgálói) elnevezéssel W. E. Butler (1898–1978), aki előzőleg A Belső Fény Társaságának volt tagja, 1972-ben alapított Jerseyben egy „okkult tudományok iskoláját”. Bár legbelső tanításai máig titkosak, mind Butler, mind a jelenlegi igazgató, Dolores Ashcroft-Nowicki több könyvet is publikáltak a rituális mágiáról. Tanításaik alapján Dolores Ashcroft-Nowicki egy ezoterikus Tarot-kártyát is tervezett,

olyan Golden Dawn-hagyományokat világítva meg, amelyeket a különféle más Tarot-sorozatok elhomályosítottak.

Az utóbbi időből származó Londoni Csoportot szintén A Belső Fény Társaságának régi tagja alapította. Egy másik extag Gareth Knight néven számos igen értelmes könyvet írt a mágia történetéről, valamint a szellemi útkeresésről; és ő is tervezett egy Tarot-sorozatot.

A fentiek mind brit társaságok voltak. Az Egyesült Államokban a BOTA (*Builders of the Adytum*, az Adytum Építői) olyan ezoterikus társaság, amelyet az 1920-as évek elején a GDHR chicagói tagozatának volt tagja alapított. Paul Foster Case (1884–1954) széles körben elismert szakértője a Kabbalának és a Tarot-nak. A legtöbb modern ezoterikus iskolához hasonlóan a BOTA hangsúlyozza, hogy – bár olyan tanításokat ajánl fel, amelyek korábban csak kevesek számára volt hozzáférhető – az út nehéz és göröngyös: „az ön őszintesége, szándéka és akarata lesz a beteljesülés egyetlen fokmérője... Ahhoz, hogy ön munkánkban sikeresen vehessen részt, személyes céljainak összhangban kell állnia a Rend céljaival: az egyéni megvilágosodással, az önátalakítással és a Fény szolgálatával.”⁴⁰

A megvilágosodást keresőket a BOTA abban segíti, hogy „a tudatosság magasabb állapotába” jussanak a Kabbala, a Tarot, a spirituális alkímia és az ezoterikus asztrológia tanulmányozása révén; azt azonban hangsúlyozza, hogy nem közkeletű, trivializált értelmükben használja a fenti elnevezéseket: „ezek a hermészi tudományok semmi esetre sem eszelős képzelgések vagy ostoba babonák, mint ahogyan egyesek tudni vélik.” A kültagok számára levelező tanfolyamokat biztosítanak, és van egy haladó szintű rituális csoport a „Pronaos” néven, ahová a tagok akkor kérhetik felvételüket, ha „bizonyos tanulmányokat befejeztek és harmonikus testvéri tulajdonságokat mutatnak.”

Bemutakozó kiadványuk végén olyan megállapítás áll, amely a gnoszticizmus, a rózsakeresztesség és a GDHR örökségére is utal: „A megvilágosodás útja most nyitva áll ön előtt. Nézzon mélyen önmagába; vezérelje az Isteni Megértés Fénye. L. V. X.” A Golden Dawn a tizenhetedik század elejének rózsakeresztesei nyomán az L. V. X. kombinációt a *Lux*, az isteni fény jelzésére használták; je-

lentőségteljesnek gondolták, hogy e három betű megtalálható a kereszt alakjában.

E csoportok többsége a tanulmányok folytatásának értékét hangsúlyozza, a Kabbala, a Tarot, a Grál-mondák, az ezoterista szaktekintélyek tanításainak tárgykörében; hangsúlyt fektet továbbá a *Lectorium Rosicrucianum*hoz hasonlóan az immanens Isten felismerésére (*gnosis*) és az ember és Isten misztikus egyesülésére.

Rudolf Steiner Antropozófus Társasága, amelyet a teozófusmozgalom elágazásaként alapított 1913-ban, ugyanennek az eszmének másik megközelítését jelentette. Steiner a mai ezoterikus társaságoknál nagyobb hangsúlyt fektetett a tudomány és a vallás összekapcsolására; ebben valószínűleg közelebb állt az eredeti rózsakeresztesekhez. Egy ideig tagja volt a Memphis és Misraim Rítusnak, és futólag talán a német OTO-nak is.

Az antropozófia nevet vélhetően egy rózsakeresztes szerző, Thomas Vaughan könyvének címéből vette, az *Anthroposophia Teomagicából*, amelyet 1650-ben adtak ki. Thomas Vaughan pap volt, a metafizikus költő, Henry Vaughan ikertestvére, aki gyógyászatot és az alkímiát tanulmányozta.

Míg a teozófia nagymértékben Kelet-orientált, az antropozófia az ezoterikus kereszténységhez áll közelebb; tanulócsoportjai sokáig népszerűek voltak az intellektuális beállítottságú, szabadon gondolkodó papság körében, szellemi eszméinek pedig még mindig hatása van ezoterikus keresztény körökben. A legtöbben mégis a Waldorf-iskolák révén a nevelési elvek reformjáról ismerik, amelyet különösen mentálisan és fizikálisan sérült gyerekeknél alkalmaznak. Ebben is ahhoz az etedeti rózsakeresztes eszményhez tartja magát, amely az emberiség egészségének javát célozza; talán többet ért el ezzel, mint az összes többi ezoterikus társaság együttvéve.

Mint láttuk, Steiner Max Heindel Rózsakeresztes Szövetségére is hatott. Okkultista alapelv, hogy minden mindennel összefügg – az ezoterikus társaságok esetében ez minden bizonnyal így is van.

Aleister Crowley hozzájárulása a GDHR és az *Ordo Templi Orientis* tanításaihoz szintén számos utód kirajzásához vezetett. Ide sorolható

a „Thee Temple Ov Psychick Youth” (szándékosan rontott helyesírással: *A Lelki Fiatalság Temploma*), a TOPY, amelynek tagozatai vannak Angliában, Németországban, Svédországban és az Egyesült Államokban. Az ehhez hasonló csoportok gyakran tanítják és gyakorolják a thelemikus mágiát, amely alapjában szexmágia, és nyilvánvaló okokból meglehetősen rejtettek. Richard Cavendish ezotéria-szakértő szerint Crowley a „magic”, „mágia, mágikus” szót azért írta „magick”-nek, mert a „k”-val a *kreist* jelölte, ami görögül a női genitáliákat jelenti.⁴¹

Az ezotériának Crowley-féle oldalához kapcsolódnak még az alábbi csoportok: Nu-Ízisz Páholy, a Maat Rend, A Napkereszt Lovagjai (*Knights of the Solar Cross*), A Szoláris Hagyományú Lovagság Nemzetközi Rendje (*International Order of Chivalry, Solar Tradition*). Ez utóbbi 1994-ben és 1995-ben A Nap Templomának Rendje (*Order of the Solar Temple*) néven került a figyelem előterébe, amikor tagjai tömeges öngyilkosságot követtek el, vagy vezetőik gyilkolták meg őket.

Könyvemben a titkos társaságok és az ezoterikus vallás közti szoros kapcsolatot mutatom be. Számos átfedés van az apró kis rejtőzködő társaságok és a kisebb alternatív vallási mozgalmak között is, amelyek gyakran szektáknak vagy kultuszoknak nevezünk, különös tekintettel a New Age hangsúlyozására. A kívülállók számára e hiedelmek szó szerint hihetetlennek tűnnek, de régi megfigyelés, hogy az emberek bármit elhisznek, ha azt a megfelelő módon adják elő. A furcsább mozgalmak között van olyan, ami mágiával kapcsolatos, van, ami a szexszel, és van, ami drogokkal. Úgy tűnik, minél idegenszerűbbek a tanok, minél követelőzőbb a guru, annál szorosabban kötelezik el magukat a mozgalommal a tagok. A cinikusok pusztán pénzforrást látnak bennük és eszközt arra, hogy hatalmat gyakorolhassanak felettük.

1969-ben egy indiai újságíró az emberek átejthetőségének próbájaként hirdetést tett közre a Greenwich Village-i *Village Voice*-ban, amelyben guruként reklámozta magát; maga is megdöbben és kicsit meg is rémült attól, hogy milyen rövid idő alatt tett szett tanítványokta.⁴² Ennél valamivel csalafintábbak voltak egy 1965-ös, a természetfölöttiről szóló könyv szerzői; mivel az általuk tanulma-

nyozott egyes mozgalmak bizarr hiedelmet elképesztőnek és szórakoztatónak találták, futólag megemlítették

„a Los Angeles-i Kreatív Karma Szabad Egyesülését, amely fő tanítételének tartja a szenzualitásnak – amelyet nem a külső korlátok határoznak meg, hanem a belső fegyelem – azt a tulajdonságát, hogy mentesíti az embert az akció/reakció karmikus körforgása alól.

Néhány év múlva, amikor egyikük Los Angelesbe látogatott, enyhén szólva is zavarba jött attól a felfedezéstől, hogy a vallás, amelyet könyvükben viccnek szántak, most már valóban létezik.⁴³

A Vízöntő korának hajnala már sokkal korábban elkezdődött, mint ahogyan a *Hair!* című musical szélesebb körben felhívta volna tá a figyelmet. Akát titkos társaságokban, akár valamilyen guru alakjában, a keresők mindig meg fogják találni a maguk látóit; manapság a problémát inkább a bőség zavara okozza: nehéz köztük választani. Ametika különösen bővelkedik a postai utánvétellel megrendelhető megvilágosodásban. Vannak olyanok, mint a rózsakeresztes társaságok többsége és a Golden Dawn-elágazások, amelyek ezotetikus családfával büszkélkedhetnek; mások egyénileg akarják embertársaikkal megosztani személyes megvilágosodásuk tapasztalatát.

A titkos tudás, a rejtett tanok, a reveláció, amelyet most a világ hasznára a világ elé tátnak, nem minden esetben azonos. Lehetnek maguk a tanítások különbözőek, vagy a mód, ahogyan megközelítik, vagy a nyelvezet, amellyel bemutatják. Egyesek a rituáléra fektetnek nyomtatékot, mások a csendes elmélyülésre, ismét mások az intellektuális megközelítésre. Ám mindegyik, ilyen vagy olyan módon, a *gnosis* felé vezető ösvényt hirdeti: nemcsak ismereteket, hanem felismerést, táismerést, elfogadást, megértést, az isteni felfogását.

Két, egymástól különböző példa rövid bemutatása kielégítő módon illusztrálja azokat a szervezeteket, amelyek egyetlen ember tanításaira épültek. Az első példa brit, a második amerikai.

A *Realization System* („Megvalósulási rendszer”) önmagát „gyakorlati pszichológiá”-nak írja le; meglehetősen mértékben hasonlít az önfejlesztő vagy önsegítő csoportokhoz, ahhoz, amit Norman Vin-

cent Peale a pozitív gondolkodás hatalmának nevezett. A kiadó megfogalmazásában: „Csomagküldő szolgálat vagyunk, amelynek szakterülete a félig oktató, félig önismereti jellegű könyvek, valamint változatos témakörű tananyagok árusítása”⁴⁴; ide tartozik a hatásos beszédmód, a gyorsolvasás és egyebek elsajátítása. Mint szervezetnek csak igen periferikus kapcsolata van könyvem tárgyával, ám a kapcsolat valós.

A Realization System atyja Daniel A. Simmons volt, aki Sir Arthur Conan Doyle-lal egyidőben volt a *Society for Psychical Research* (Pszichológiai Tanulmányok Társasága) tagja. A kurzus előszava „az emberi értelem új típusú felfogásáról” beszél, arról a viszonyról, amely „ennek mélyebb rétegei és a Teremtő Értelem közt fennáll, valamint csodálatos rejtett erejének új és jobb felfogásáról”; tanításait úgy írja le, mint „felszabadító igazságot”; „rendszerünk tanításai mindent megvilágító villámfénycént hatnak; feltárva a Megvalósulás Birodalmának nyitott kapuját.”⁴⁵

Annal ellenére, hogy a kurzus egésze inkább pszichológiai, mint spirituális beágyazottságú, a *gnosis* szellemi megvilágosodásával való hasonlóság összetéveszthetetlen.

Az amerikai *Fellowship Press* (Fellowship Kiadó) Indianában kizárólag azért létezik, hogy egyetlen ember, William Dudley Pelley könyveit adja ki. „Nincs egyházunk, és nem támogatunk szervezett tanulócsoportokat, bár azokat, akik ezt teszik, szívesen ellátjuk tananyaggal. Miközben az általunk kiadott könyvek metafizikai és filozófiai jellegűek, amit Mr. Pelley összefoglalóan »lélekhipotézisnek« nevezett, semmiféle rituális vagy okkult gyakorlatban nem vagyunk érdekeltek.”⁴⁶

Azonban a Fellowship Presstől származó kiadványok és szórólapok másféle ezoterikus tanításokkal mégis hasonlóságot mutatnak:

„A »vallás« és a »tudomány« kezdi magát ugyanannak az Igazságnak, ugyanannak a Valóságnak részeként elismertetni, mint ahogy valóban így is van. Ezek a könyvek nem a keresztény tanok elültetését kísérlik meg. Inkább azzal próbálkoznak, hogy elkülönítsék ezektől a századok óta ráülepedett babonás dogmákat, és hogy az ősi írások allegóriáit és rejtélyeit világossá tegyék. Mindezekelőtt azonban olyan, működő filozófiát mutatnak be, amelyek az Élet nagy kérdéseiről szólnak, hogy miért vagyunk a világon,

mi célja van a földi viszonyoknak, milyen eredményeket akarunk és milyeneket tudunk elérni, és melyek azok, amelyek eléréséről még csak álmodni sem mertünk...

Mint ahogy a Jézus Krisztus isteni volt, Eredeti Lényét tekintve minden ember isteni. A felmagasztosulást az anyagi világ tapasztalásaiból leszűrű Bölcsesség megvilágosodása révén érhetjük el.”

A hasonlóság ebben az esetben is összetéveszthetetlen.

A *Soulcraft Scripts* (Írások a lélekhipotézisről) húsz hatalmas kötetet töltene meg, kötetenként 20 dollárért. Az *Excerpts from the Soulcraft Scripts* (Az Írások a lélekhipotézisről kivonata) fülszövege így hangzik: „Ha időd korlátozott, válaszd az Ősi Bölcsességhez vezető útnak ezt a rövidebb változatát!” Itt a négy karcsúbb kötet kerül 28 dollárba.

Lehet, hogy a régebbi adeptsok mindezt helytelenítették volna, ám ők nem a huszadik századi Amerikában éltek.

AZ EZOTERIKUS TAROT

Az utóbbi években Tarot-kártya számos változata származott ezekből az ezoterikus mozgalmakból.

Mennyire állnak közel a Golden Dawn tanításaihoz a hajdani tagok által kibocsátott különféle sorozatok? Például Case és Waite a Szerelmeseket mindketten úgy ábrázolják, hogy meztelen nő és férfi áll egy kiterjesztett szárnyú angyal alatt. A hagyományos marseille-i változatban egy férfi áll két nő között, az érzékiség és a szellemiség közti választás jelképeként; inkább jelentette ez a nehéz döntést, mint a romantikus szerelmet, amelyet manapság szokásos ehhez a laphoz társítani.

A Golden Dawn eredeti Szerelmesek Lapja, a Regardie által közzétett GDHR-tanítások alapján ismét egészen más: a görög mitológiából ábrázol egy jelenetet. „Andromédát láthatjuk egy sziklához béklyózva, lábánál egy sárkány emelkedik ki a mocsárból. Perszeusz a levegőben repülve siet a segítségére, hüvelyéből kivont karddal.”⁴⁷ Nemcsak a kép, az értelme is teljesen más. A sárkány félelmet jelent, a mocsár a pangást; Perszeusz kardjával „a megszokás és az anyagi világ láncait veri le”. Más kártyalapok leírása is lényegesen eltér Waite és Case lapjaitól, különösen a Bolond és a Sorskerék.

Ezeket az ábrákat a Golden Dawn Tarot-jában láthatjuk, amelyet Regardie saját kézzel rajzolt csomagja alapján Robert Wang kivitelezett.

Általában azzal magyarázzák az eltéréseket, hogy Waite és Case továbbra is rejtegetni akarták a mélyebb titkokat; ennél prózaibb az az elmélet, amely szerint Regardie a *Stella Matutina* ábráit írta le, és ezek valóban különbözhettek Moina Mathers eredeti Golden Dawn-illusztrációitól (szem előtt kell tartanunk, hogy Waite az eredeti GDHR tagja volt, Regardie pedig a *Stella Matutináé*). Egy másik lehetséges magyarázat az lehet, hogy Waite későbbi, misztikusabb beállítottságú GDHR-je változtatott a Mathers-féle, mágiaorientált eredetin.

Mindenki mindenkitől vett át; mindenki mindenki mással ellentétben állt – így alakult ki a mai Tarot szimbolikus értelmezése.

Aleister Crowley, még ha csak rövid ideig is, szintén tagja volt a GDHR-nek; éppen az ő kizárása következményeként hullott a rend darabjaira. Az ő Thoth Tarot-ja (amelyet utasításai alapján Lady Frieda Harris festett), amellet, hogy újranvezte a lapokat, radikálisan különbözik minden GDHR-ihletésű változattól; Crowley ezoterikus elképzelései jelentős mértékben eltávolodtak a GDHR tanaitól.

A *Le Tarot Symbolique Maçonnique* (Szimbolikus Szabadkőműves Tarot) ábrái sok szempontból szintén nagyon különbözőek az eddigiektől, bár sokkal felismerhetőbbek, mint a Crowley kártyacsomagja. Szokatlan módon a tervező és a művész ugyanaz a személy, Jean Beauchard, aki nemcsak a szabadkőművesség, de a Kabbala számos vonatkozását is beillesztette szigorúan mértani alapozottságú képeibe. Beauchard szerint:

„A Tarot és a szabadkőművesség hasonló hagyományú gondolatokat hordoz; egyaránt közreműködnek az emberiség szellemi fejlődésében, amelynek mindketten hajtómotorjai. Végso eszméjük valójában azonos: a szabadkőművességnek, amely legbelsőbb jellege szerint filozófiai áramlat, az a célkitűzése, hogy kutassa és megértse magát az egyént, valamint a világmindenséggel való viszonyát... Ami a Tarot-t illeti, jellegében elsősorban feltáró, a megismerés eszköze. Azok a reflexiók, amelyeket a Tarot a jelek és lehetséges asszociációik segítségével előhoz, az önismeret kulcsát adják át az egyénnek.”⁴⁸

A szabadkőműves Tarot Szerelmes (és nem: Szerelmesek, mint a legtöbb változatban) lapja erőteljesen hangsúlyozza a szellemi és az érzéki, az ezoterikus és a világi közötti választás gondolatát.

A Fény Szolgáloi (SOL – *Servants of the Light*) Tarot-ja általánosságban sokkal közelebb áll Waite-hez és Case-hez, mint a Regardie/Golden Dawn-verzióhoz annak ellenére, hogy néhány lapon merészen átértelmezték az eredeti ábrákat; ahol különbségek mutatkoznak Waite és Case között, ott Case-t követi.

Érdekes, hogy bár e sorozat „Szerelmesek”-je, akárcsak a Crowleyé, közelebb áll Waite-hez és Case-hez, mint akár Regardie-hez, akár a marseille-i változathoz, az övétől eltérő értelmezést hangsúlyoz (akárcsak Crowley): az inspirációra való nyitottságot.

A SOL Tarot-t két különböző művész festette Dolores Ashcroft-Nowicki tervei alapján, aki a *Servants of the Light* (A Fény Szolgáloi) igazgatója, amelyet W. E. Butler alapított, aki tagja volt a *Society of the Inner Light*-nak (A Belső Fény Társasága), amelyet Dion Fortune alapított, aki tagja volt a *Stella Matutinának*, amely folytatása volt a *Hermetic Order of the Golden Dawn*-nak (Arany Hajnal Hermetikus Rend). Az újabb kori ezoterikus társaságok családfája legalább alaposan dokumentált.

A Tarot témájához még egyszer visszatérek a könyvem végén, hogy előterjesszem azt a feltételezésemet, mely szerint fejlődése sokkal szorosabban kapcsolódik az ezoterikus gondolkodásmód folyamatosságához, mint azt általában hisszük.

ÖTÖDIK FEJEZET

A TITKOS TÁRSASÁGOK SÖTÉT OLDALA

Nem minden titkos társaságnak vannak ezoterikus gyökerei, és nemcsak a titkos társaságokban vannak titkok. Ebben a fejezetben a titkosság három területét fogom tárgyalni: a bűnözést, a politikát és a kormányzást. A titkos társaságok mélyen belesodródtek a különféle nacionalista mozgalmakba és ellenmozgalmakba; ennek nyilvánvaló példái Írországból az IRA és az Orange Order (Orániai Rend, protestáns ír szervezet, nevét Orániai Vilmos hercegségéről, Orange-ról kapta); vagy a búrok, akikből Dél-Afrikában az apartheid nőtt ki. Azokról a nemzeti gyökerekről is szólni fogok, amelyek napjaink két legszembetűnőbb bűnszövetkezetéhez tartoznak. Először azonban vessünk rövid pillantást a titkos társaságok és az európai politika kapcsolatára.

A SZABADKÖMŰVESSÉG ÉS A FORRADALMAK

Az előző fejezetben említést tettem arról a – halvány és romantikusan idealizált – kapcsolatról, amely a jakobiták, valamint néhány skót és francia szabadkőműves között fennállt. Az a forradalom elbukott; ám két másik követte, amelyekben a szabadkőművesek is tevékenyen közreműködtek: Franciaországban és Amerikában. Saját titoktartási fogadalmakkal meglehetősen ironikus ellentétben, a szabadkőművesek a szólásszabadság, a vallásszabadság és a gyülekezési szabadság mellett kötelezték el magukat. Akárcsak a rózsakeresztesek – kezdetben legalábbis – katolikusellenesek voltak, többen pedig monarchiaellenesek is.

A szabadkőművesek a tizennyolcadik században tulajdonképpen a republikánus mozgalom élvonalába tartoztak.

Hangsúlyoznom kell, hogy az összeesküvés-elméletek hívei erőfeszítéseinek dacára sincsenek tényleges bizonyítékok arra, hogy a szabadkőművesség vagy a rózsakeresztesség mint szervezet, vagy akár egyéni páholyaik a világ felforgatására szervezkedtek volna. Sokkal inkább arról volt szó, hogy a különböző országok szabadon gondolkodó értelmisége nem légüres térben létezett; tudomásuk volt arról, hogy – akár a világ másik felén – milyen eszmék, áramlatok vannak kifejlődőben. És igen, közülük néhányan a szabadkőművességnek vagy a rózsakeresztességnek ilyen vagy olyan típusához tartoztak, esetleg más társaságokhoz.

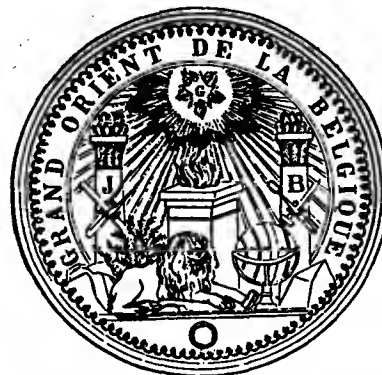
A második fejezetben már volt szó arról, hogy a szabadkőművesek és más ezoteristák milyen lehetséges formákban járultak hozzá az Egyesült Államok születéséhez; ettől teljesen eltérő módon, Franciaországban is éreztették hatásukat.

Denis Diderot, a francia enciklopédisták vezetője szabadkőműves volt; akárcsak munkatársai közül sokan, mint élete vége felé Voltaire (François-Marie Arouet) is. Az *Enciklopédia*, amely 1751-ben jelentette meg első kötetét, joggal tekinthető a francia forradalom szellemi ösztönzőjének; az önálló gondolkodásra, az emberek közötti testvériségre fektette a hangsúlyt. A hatóságok hamarosan betiltották: annak a korszaknak a végén, amelyet most *ancien régime*-nek nevezünk.

Kétségbevonhatatlanul igaz, hogy azok közül, akik vagy szabadkőművesek, vagy szabadkőműves-szimpatizánsok voltak, sokan kötelezték el magukat a forradalommal az első időkben. Amikor azonban beköszöntött a terror, ők is éppúgy találkozhattak Madame la Guillotine-nal, mint bárki más.

Amikor a forradalom után a dolgok lecsillapodtak, a szabadkőművesség ismét társadalmilag megbecsült és hivatalosan is elfogadott lett. Mivel az Értelem lett az új vallás, ez a francia szabadkőművesség alkotmányában olyan változtatást hozott, amely a mai napig elválasztja az angol alapú szabadkőművesektől: a tagfelvétel követelményei közül eltörölte az Istenben való hitet. A franciaországi Nagyoriens szabadkőművességre – amely az angol és a skót szabadkőművességhez hasonlóan hamarosan külföldön is befolyásra tett szert – úgy tekintettek, mint ami nyíltan ateista és szemben áll a Római Katolikus Egyházzal. A karbonárik, ez a tizenkilencedik századi olasz titkos társaság, amely szoros kapcsolatot tartott fenn a

szabadkőművességgel és amely az egységes (és világi) Itália ügyének szentelte magát, szintén szembeszegültek az egyház hatalmának.

1832-ből származó belga Nagyoriens szabadkőműves medál
(Robert Macoy *General History, Cyclopedia and Dictionary of Freemasonry*, 1850)

Köztük, a Nagyoriens tagjai és a karbonárik között találjuk meg azokat, akik miatt a Vatikán a szabadkőművesekkel szembeni magatartását kialakította, és akik miatt a mai napig istentelen és politikailag szubverzív szervezetnek tartja őket. Anglia Egyesült Nagypáholya hosszú ideje érvel azzal, hogy a szabadkőművesség eredeti változata ettől teljesen különbözik, ám hasztalanul; a Vatikán kinéz az ablakán és a Nagyoriens-féle szabadkőműveséget látja – ki is jelentette, hogy ha egy katolikus belép a szabadkőművesek közé, azal automatikusan kiközösíti magát. (Úgy tűnik, az 1990-es évekre sok katolikus ugyanúgy viszonyul ehhez a tiltáshoz, mint az egyház születésszabályozásról szóló kijelentéséhez: egyénileg, önnön lelkiismeretük alapján döntenek.)

John Hamill szerint szenior Nagyoriens-tagok egy csoportja „kivált, és Olaszország Szabályos Nagypáholya néven újraalapította az olasz szabadkőműveséget a brit hagyományok alapján; a brit nagypáholyok elismerik az új szervezetet.”¹

A Római Katolikus Egyház az új templomos rendeket sem kedveli. Bernard-Raymond Fabré-Palaprát, a Templom Rendjének megalapítója a Johannita Egyházat is megalapította a tizenkilencedik század elején. Akárcsak a különféle liberális katolikus és liberális

ortodox egyházak, amelyek a teozófus, a rózsakeresztes és egyes új-templomos mozgalmakhoz kapcsolódnak, ennek is papsága volt, amelyet szabályalan, de érvényes módon felszenteltek az úgynevezett „vándorpüspökök”, a renegát katolikus vagy ortodox püspökök utódai. Az apostoli jogfolytonosság akkor is érvényes, ha a felszentelést végző püspököt kiközösítették. Bármennyire is szeretné, ha nem így lenne, Róma szemében ezeket a nem ortodox keresztény egyházakat technikai értelemben érvényesen (bár törvénytelenül) szentelték fel. Luc Jouret, a Nap Templomának vezetője felszentelt pap volt a hasonló francia független egyházak egyikében:

Némi joggal állítható, hogy a brit szabadkőművesség inkább a fennálló rend része volt, míg a kontinensen inkább fottadalmi jellege, politikailag és társadalmilag egyaránt. Ez talán nagyobb mértékben volt Nagy-Britannia, illetve a kontinens társadalmi és politikai különbségeinek következménye, mint magából a szabadkőművességből eredő jellegzetesség. A szabadkőművességet betiltották a fasiszta kormányok Németországban, Olaszországban, Spanyolországban, a kommunista kormányok pedig Közép- és Kelet-Európában. Nagy-Britannia átesett a maga fottadalmán a tizenhetedik század közepén, és azóta viszonylag stabil demokrácia; a brit szabadkőművességnek nem volt szüksége arra, hogy felforgató politikai tevékenységet folytasson.

AZ OKKULT TÁRSASÁGOK ÉS A NÁCIZMUS

Sokat írtak már a németországi Nemzetiszocialista Párt és az okkult összefonódásáról; ennek nagy része tévesen értelmezett, áltudományos tanulmány, amelyek azzal a céllal láttak napvilágot, hogy intellektuális mágikus hátteret fessenek a náciizmus mögé, vagy ezzel váltakozva, az általában vett okkultat tüntessék fel sötét színben a bűnösség képzetének társításával. A tulajdonképpeni viszony egyszerű volt zavaros és összetett; ennek csak lecsupaszított vázát van lehetőségünk most bemutatni.

A náciizmus, akárcsak számos más párt és vezető előtte és utána, bármit felhasznált saját céljaira, amivel intellektuális és társadalmi hitelességre, valamint népszerűségte tehetett szert. Így támaszko-

dott Mendel genetikai elméletére, Nietzsche filozófiájára és Wagner zenéjére; így talált kapcsolatot a különféle templomos és teuton lovagrendekhez. Általuk ismerte fel a szimbólumok jelentőségét; a szvasztika már meglevő szimbólumait és a *sig* rúnákat saját hasznára és használatára alakította át.

John Yeowell, mai Odin-hívó szerint „A náci párt kisajátította a pogányság [azaz az ősi norvég/germán vallás] sok külső jegyét és jelképét annak érdekében, hogy ezzel támassza alá, hogy az ősi germán hagyományok és erények örököse, és hogy a szolgálatába állítsa a német nép szellemiség iránti sóvárgását.”²

A germán/nordikus mitológia hangsúlyozása túlnyomórészt Guido von Listtől (1848–1918, a „von” talmi volt csupán) származott. Kialakította a rúnikus *Futhark* vagy ábécé új verzióját, amely Armanen-rendszerként ismert, és amelytől Bernard King túnszakértő úgy vélekedik, hogy „a náci túntan alapját képezi; etedete ugyanannyira kétes, mint alkalmazása.”³

Az *Ordo Novi Templi*, az Új Templomosok Rendjét 1907-ben alapította Jörg Lanz von Liebenfels (1874–1954), aki nagyjából hasonlóan gondolkodott, mint Ramsay lovag és von Hund báró a tizenhetedik században, ám azt specifikusan Németországra és a szélsőségesen jobboldali német nacionalizmusra vonatkoztatva. Hasonló elképzelések még szélsőségesebb változatai törtek felszínre az 1912-es alapítású Német tendben és az 1918-ban megalakított Thule Szövetségben. Hittek a német vér tisztaságában és dühöngő antiszemiták voltak. Bár szembenálltak a szabadkőművességgel, amelyet zsidó összeesküvésnek tekintettek, szervezeti felépítésükben és rituáléikban számos szabadkőműves elemet alkalmaztak.

Úgy tűnik, hogy ezek voltak az első rendek, amelyek a szvasztikát a német nacionalizmusban használták; mindaddig ősi és erőteljes vallási szimbólum volt, amely a napot és az élet állandó körforgását jelképezte.

A Thule Szövetség szoros kapcsolatban állt egy igen kis jobboldali politikai párttal, a Német Munkáspárttal, amely valójában az alapítója is volt. Ebbe a pártba Adolf Hitler 1919-ben lépett be, átvette a hatalmat, nevét Német Nemzetiszocialista Munkáspártra változtatta – és a többi történelem.

Bár vitathatatlan, hogy Hitler a náci párt mítoszát, misztikáját és módszereit a hasonló társaságokra alapozta, később minden titkos társaságot betiltott, ideértve a szabadkőművességet – elvette tőlük, amire szüksége volt, és nem akart riválisokat. Legyen maga a Párt a német nép vallása. A hatalmas jelentőség, amelyet a szvasztika zászlónak tulajdonítottak, a náci üdvözlési forma, a nagy tömeggyűlések leplezetlen ritualizmusa mind vallásos vonzerővel hatottak az emberekre.

A náciizmus szerkezete is követte a titkos társaságok felépítését. A pártba minden arra érdemes beléphetett, ám ugyanakkor nagy tisztességnek számított, ha valaki beléphetett. Csak a kiválasztottak csatlakozhattak a belső párthoz, az SS-hez, amelyet tudatosan alakítottak ki a (bizonyos módon értelmezett) templomos lovagok és más elit rendek nyomán, amelyek jelvényeiken okkult szimbólumokat használtak és főhadiszállásaikat a Grál-kastélyok mintájára építették.

A náciizmus a jobboldali politika új szimbólumrendszerét hozta létre úgy, hogy létező szimbólumokat sajátított ki és értelmezett újra. Ezzel talán örökre megváltoztatták azt, ahogyan ezekhez a jelképekhez közelítünk. A szvasztika ma antiszemitizmust, gyűlölködést, üldözést és népirtást „jelent”. A *sig* rúna ma félelmet „jelent”. Az ősi nordikus vallás mai követőinek, akát pogányoknak, akát Odin híveinek, akár Asattunak nevezik magukat, folyamatosan vissza kell verniük azt a kívülállókban keltett képzetet, hogy jobboldaliak; helyzetüket nem könnyíti meg, hogy a neonáci csoportok még mindig használják ezeket a szimbólumokat.

Vannak még titkos társaságok, amelyek kapcsolatai egészen az *Ordo Novi Templi*hez visszavezethetők, vagy akár a még korábbi, nem szabadkőműves A Templom Rendjéig, amelyet Bernard-Raymond Fabré-Palaprat alapított 1805-ben. Szövevényes leszármazási ág révén, amelybe beletartozik a Jeruzsálem Templomának Független és Katonai Rendje (alapítva Belgiumban 1932-ben), A Nap Templomának Független Rendje (1950-es évek), egy AMORC-elhajlás: A Megújult Templom Rendje (kb. 1970; ez utóbbi kettő francia volt), Fabré-Palaprat Rendjéből született a balvégzetű A Nap Templomának Rendje az 1980-as évek végén.

Egy tudományos kutató szerint A Nap Templomának Rendjét vezető Luc Jouret-nak számos más kétes újtemplomos rendhez volt köze „elég sok ideig ahhoz, hogy olyan csoportok érdekszférájába kerüljön, amelyeknek valószínűsíthető kapcsolataik voltak a francia SAC-kal; az olasz P2 páhollyal és sok ország titkosszolgálatával.” (SAC, *Service d'Action Civique*, „magánkézben levő francia jobboldali szervezet, amely a Gaullista párthoz áll közel, félúton egy magán-titkosszolgálat és egy párhuzamos rendőrség között”).⁴

Bár *per se* a szabadkőművesség is és a legitim, nyitott újtemplomos társaságok is társadalmi és/vagy ezoterikus vallásos szervezetek, amelyek nem jobboldalibbak, nem bűnözőbbek, nem veszélyesebbek, mint az ebben a könyvben bemutatott többi titkos társaság, dokumentálható bizonyítékai vannak annak, hogy a kisebb és titkosabb társaságok között sok a szélsőségesen jobboldali politikai, gazdasági, társadalmi és faji értelemben egyaránt. Azonosítható kapcsolatok vannak a maffia és a P2, valamint bizonyos kis újtemplomos, álrőzsakeresztes, a teozófiából kinőtt és szabadkőműves közeli szervezetek között. Az *Open Eye* (Nyitott szem) című lap szerkesztői szerint a New Age-mozgalmat is átittatták máta az ultrajobboldali és antiszemita újtemplomos csoportok.⁵

Rengeteg nyersanyag áll azok rendelkezésére, akik összeesküvéseleméleteket akarnak felállítani.

A KU-KLUX-KLAN

A Ku-Klux-Klan, amely arról ismert, hogy feketéket lincsel Amerika déli államaiban, a szabadkőművesség alternatívájaként jött létre, mint specifikusan keresztény mozgalom. Az elnevezés a görög *kuklos*, „kör” szóból származik, a skót „klán” pedig a tesvériség eszméjét nyomatékosítja. Rituáléit, beavatási szertartásait és fogadalmait a szabadkőművességtől kölcsönözte és vette át, ám célkitűzéseik a kezdetektől különbözőek voltak.

Igaz, hogy kölcsönös segítségnyújtásra kötelezte a tagokat és hangsúlyozta a testvériség fogalmát, de eredetileg erőteljesen politikai indíttatású volt. A tizenkilencedik század utolsó harmadában a hajdani jobboldali-baloldali megosztás a republikánus és a demokrata pártok mentén visszajára fordult; a déli demokraták még mindig a rabszolgaságot támogatták, miközben az északi republikánusok

demokratikusabb nézeteket vallottak. A mezőgazdaságból élő déli államok szegények voltak; és úgy érezték, hogy az iparosodott észak elnyomja őket. A polgárháború (1861–1865) tovább erősítette a különbségeket; a rabszolgaság 1863-as eltörlése súlyosbította a helyzetet. Nem elég, hogy a délieket legyőzték, hogy uralkodtak fölöttük az északiak, hogy nyomorúságos helyzetüket kihasználták a korrump északi üzletemberek, a jöttmentek, hanem még a feketék is szabadon és minden ellenőrzés nélkül garázdálkodtak, és fenyegetést jelentettek a fehér keresztény lányok és asszonyok tisztaságára és tisztességére.

Nem volt jelentősége annak a ténynek, hogy igen kevés olyan eset volt, ha volt egyáltalán, amikor fekete férfiak fehér nőket erőszakoltak meg.

A KKK alapítója Nathan Bedford Forrest volt, a konföderációs hadsereg tábornoka. Nemcsak a feketék felszabadítása ellen volt, de az északiak és a republikánusok ellen is. Tulajdonképpen továbbra is a polgárháborút vívta.

1865-ben öltöttek a déli fehérek először leplet és Halloween-szerű maszkot, hogy lovas kísérteteknek álcázva halálra témisék a feketéket. Az ötlet futóúrként terjedt végig a déli államokban; három éven belül Forrest félmillió követőt mondhatott a magáénak; KKK és más szervezetek tagjait. A dolog nagyon hamar kicsúszott Forrest vagy bárki más irányítása alól. Aki rabolni, erőszakot elkövetni vagy gyilkolni akart, először is felvette a csuklyás köpenyt. A feketék őszintén rettegetek és erre minden okuk megvolt; bármit is tettek saját védelmükre vagy sérelmeik megtorlására, az csak fokozta (és „indokolta”) az ellenük folytatott támadásokat.

Forrest akkot döbönt rá, hogy milyen kevésbé tartozik a KKK az ellenőrzése alá, amikor 1869-ben megparancsolta a klántagoknak, hogy oszoljanak fel, de figyelmen kívül hagyták. A „Láthatatlan Birodalom”, amelyet a déli államokban alapított, önálló életre kelt.

Forrest távozásával a katonai fegyelemnek még a nyoma is eltűnt. A különböző államokban a klánvezetők átvették a rituálét és a fogadalmakat, különös tekintettel a kísértetekre és egyéb hájmeresztő dolgokra. A résztvevők számára, akik főleg az elnyomott szegényekből kerültek ki, mindez jó mulatság volt, menekvés abból a sivárságból, amely mindennapi életüket uralta. A gyilkosságok, a lövöldözések, a lincselések folytatódtrak. Az amerikai szabadkőmű-

vesség, iszonyodva a klántól és működésétől és talán annak lehetőségétől is tattuva, hogy a kezdetben tőlük kölcsönzött elemek alapján képzettársítással őket is vétkesnek találják, teljes mértékben elítélte a KKK-t.

A szövetségi kormány, amelyet ebben az időben Ulysses S. Grant tábornok, a polgárháború végén az északi hadsereg parancsnoka vezetett, összeomlott. 1870-ben törvényerőre emelték a 15. módosító indítványt, amely az állampolgároknak fajra való tekintet nélkül biztosította a szavazás jogát. Ezt követte 1875-ben a polgári jogok törvénye (Civil Rights Act), amely feljogosította a feketéket arra, hogy az esküdtbírók tagjai lehessenek. A KKK-tagok hirtelen arra ébredtek, hogy tetteik miatt rács mögé kerülhetnek. A rend, noha az 1990-es évekből visszatekintve rasszista rend volt, visszaállt, a klán pedig néhány évre megszűnt.

William Joseph Simmons keltette ismét életre 1915-ben, Alabamában. Míg a korábbi klán alapjában csak ürügy volt a csőcseléknek a bűnözésre, Simmons szervezete inkább azt célozta, hogy a szabadkőművesség módjára felépített titkos társaság legyen. (Simmons szabadkőműves volt, és más rendek tagja is.) Rituálétakat fejlesztett ki; az új tagokat meztelen karddal ütötte lovaggá. A szertartásokon ott volt a Biblia és természetesen az amerikai zászló – hiszen keresztény és mélységesen hazafias társaságról volt szó.

Öt évvel később Simmons partvonalon kívülre került két PR-szakértő, Edward Young Clarke és szeretője, Elizabeth Tylet jóvoltából. Meghagyták Simmonsnak a Nagy Varázsló címet, de a szervezet irányítását átvették. Két év múlva, miután a nyilvánosság kezelésében mutatkozó szakértelmüket és szervezőképességüket kihasználta, Hiram Wesley Evans viszont őket ütötte ki a nyeregéből. A KKK ekkor már hatalmas erőt jelentett.

A fő célpontot még mindig a feketék jelentették, ám a további gyűlölet tárgyát a republikánusok és az északiak helyett most a zsidók, a katolikusok és más nemkívánatos elemek képezték. A klán fehér volt, angolszász és protestáns, és erre büszke is volt. A tagság nagy része még mindig a nincstelen munkásrétegből került ki, akik gyűlöletüknek célpontot kerestek; ám a klánnak most már befolyása is volt.

Az 1920-as évekre eléggé jól szervezett és hatalmas volt ahhoz, hogy mintegy négy millió tagot számláljon; szenátorokat és kormányzókat tudott irányítani. A kisvárosias Amerika bontogatta

szárnyait; az égő kereszt és a Biblia rémisztően hatásos kombináció volt. Tövestől tépték ki az erkölcstelenséget, ahol csak meglátták, vagy kitalálták. A KKK-tagok maguk is lehettek erkölcstelenek, ám a szövetség védelme alatt álltak. A rettegést lincselésekkel és kínzásokkal tartották fenn; a kisvárosokat úgy tartották ellenőrzésük alatt, hogy bojkottálták azokat a vállalkozásokat, amelyek szembe merészeltek velük szállni.

Meglehetősen váratlanul esett szét ismét minden. Ennek fő oka a David C. Stephenson, Indiana állam Nagy Sárkánya ellen hozott ítélet volt egy fekete lány megerőszakolása, megcsónkítása és meggyilkolása miatt. A büntetés életfogytiglanra szólt, Stephenson pedig a korrupcióról tett részletes vallomásaiban megnevezett többek közt egy seriffet, egy polgármestert, egy kongresszusi képviselőt és egy kormányzót. Az átlag délieknek elégük lett és tömegével léptek ki a klánból. 1927-re a tagok száma 350 000-re zuhant. A KKK a második világháború alatt teljesen feloszlott, hogy majd csak közvetlenül a háború után szülessen újra, ismét azzal a céllal, hogy megmutassa a feketéknek, hol a helyük.

Ezúttal a hatóságok jobban felkészültek. Még mindig voltak gyilkosságok, robbantások és kínzások, de a klánnal való szembenállás a Fehér Háztól az állami hatóságokig és a helyi közösségekig szemmel látható volt. A KKK erejét veszítette. Továbbra is vehemensen harcolt a feketék fokozatos térnyerése ellen, ám a 1960-as évek emberjogi mozgalmai, néhány véres csata után, megragadták az emberek képzeletét és ezek erkölcsi parancsa bizonyult erősebbnek.

A Ku-Klux-Klan ma is létezik, de kis szervezet, amelynek valóságos hatalma nincsen. Nézetei azonban tovább kísértenek. A déli államokban a „liberális” szitokszónak számít, az 1960-as évekre undorral és borzadályal tekintenek vissza. Janice Ian 1966-os dalát, a „Society's Child” (Korunk gyermeke), majd 1968-ban Jeannie C. Riley „Harper Valley PTA” című számát betiltották a déli rádióadóknak. A „Society's Child” egy fehér lányról szól, aki fekete fiúval jár; „a rasszista levelek és nyílt halálos fenyegetések egész áradatát indította el ... olyan sok gyűlölködő üzenetet kaptunk.”⁶ Mindkét dal a kisvárosias Amerikát festette le, kényelmetlenül kínos pontossággal.

A rasszizmus és az intolerancia élt és virult az 1960-as évek végén, akárcsak most, az 1990-es évek végén.

A kisvárosi nyakasság két új utat talált magának, mindkettőt Isten támogatásával. Az egyik, az „Erkölcsei többség”, amely az 1990-es években keresztény jobboldalnak nevezte magát, tanárokat üldöz az evolúciós elmélet tanítása miatt, és elég hatalommal rendelkezik ahhoz, hogy egy republikánus elnökjelöltet támogasson, mint tette azt fénykorában, 1924-ben. A másik út a különféle milíciákba és túlélőcsoportokba vezet – az amerikai fegyverlobby szélsőségei közé –, akik több hazafiasságot mondanak a magukénak, mint amenyivel a Capitol Hill rendelkezik, és ezt bizonyítandó hajlandók kormányzati épületeket felrobbantani. Úgy tűnik, a szélsőségesebb, a Bibliát szó szerint értelmező amerikaiak számára Isten, a fegyver és a zászló már-már egyformán szakrális.

Ma már gyakran középosztálybeliek, öltönyben járnak és nem csuklyában, de megmaradt bennük egyfajta „autokratikus késztetés arra, hogy saját értékrendszerüket másokra erőltessék, ... saját felsőbbrendűségük tudata, ... önelégültség, álszentség és önteltség.”⁷

Így beszél Baigent, Leigh és Lincoln az amerikai fundamentalizmusról. A Ku-Klux-Klannal való hasonlóság a folytatásban még szembetűnőbb:

„A fundamentalizmus nem az irgalom, a megbocsátás és a megértés jól ismert keresztény erényein nyugszik, hanem a harcon; azon a képzeletbeli epikus szembenálláson, amely a magukat Isten segérének nevezők és Isten ellenfelei között van. A valóság a „mi” és az „ők” egyszerű kérdésére redukálódik. A hit önmaga ellentéte alapján határozható meg, hívei pedig minden olyasmi alapján, amik vagy amilyenek ők nem. Bármilyen bizonyos alaptantételeknek – nemcsak a Jézusról szólóknak, hanem a gyülekezetről, vagy annak idioszinkretikus Biblia-értelmezéséről – ellentmondani látszik, az *ipso facto* kárhózzott.

Ilyenek azoknak „a régi szektáriánusoknak” a leszármazottai, akik „türelmetlenséggel helyettesítették az irgalmasságot, zaklatással a barátságot, és nem szerették Istent, hiszen nem szerették felebarátaikat.”⁸

Az úgynevezett túlélőcsoportokról, milíciákról, titkos társaságokról nehéz megmondani, hogy hány van belőlük, vagy hogy hány

tagjuk van, vagy hogy mi a pontos rendtarrásuk. A „Keresztény Jobb” a nyilvánosság előtt fejri ki tevékenységét, de a tagok számára, a rendtarrásr illetően az ő eserükben is nehéz becslésekbe bocsátkozni. Szavaikból és retteikből azonban világos, hogy mások szavait és tetteit korlátozni szeretnék.

Több megfigyelő jellemezte a bármilyen felekezethez rarrozó fundamentalizmust vallási fasizmusnak. *Nem* arról van szó, hogy minden fundamentalista fasiszta lenne. A keresztény, iszlám és egyéb vallású fundamentalisták közül sokan, valószínűleg a túlnyomó többség őszinte, becsületes, jó ember, aki mély áhírral hisz Is-tenben. Őket is, mint mindenki mást, megilleti a hir joga. Aggodalomra akkor van ok, amikor ezek a hitek „izmusokká” válnak, amelyek nevében megkísérelnek másokat megfosztani a hit és a kifejezés szabadságától. A KKK szelleme tovább él.

Egy csekély kisebbség aránytalan mértékben befolyásolhatja a társadalom szélesebb többségét. Ez pontosan ugyanaz a típusú félelem, mint amilyent a titkos rársaságokkal kapcsolatban szoktak hangoztatni.

A MAFFIA

Manapság a „maffia” szót minden önmozgásban levő hatalmi klikkre használják, ehhez nem kell feltétlenül sem olasznak, sem bűnözőnek lennie; tágabban értelmezve: a maffia valamilyen ritkos rársaság. A hírhedt „maffia” bűnszervezet kevéssel múlt százéves, bár gyökerei 500, vagy talán 700 évre is visszanyúlnak.

Szüldhazájában, Szicíliában a maffiát úgy ismerik, mint *onorata societát*, riszteletre méltó társaságot. Szicília alaposan kivette a maga részét az idegen uralkodókból az elmúlt századok alatt; voltak közöttük arabok, normannok, spanyolok. Bár egyes források szerint a *mafia* szó tizenkilencedik századi eredetű és szicíliai dialekrusban hencegőt, hetvenkedőt, szájhösködőt jelent, mások azt feltételezik, hogy az arab „menedék”-ből származik; márpedig menedékre a bennszülött szicíliaiaknak gyakran volt szükségük. Az erősebbek szembeszálltak a megszállókkal, oltalmazták a védteleneket az idegen hatalommal szemben. Banditák és terrorisrák voltak, de általában a saját népük mellett harcoltak. Szembeszegültek a törvény hatalmával és mindenkivel, aki megpróbálta rájuk erőltetni a törvényt,

amelyre úgy tekintettek (és feltehetően teljes joggal), mint a nép elleni elnyomás eszközére.

Ez a rizenkilencedik század közepétől válrozott meg. A maffia elég hatalomra rerr szerr Szicíliában ahhoz, hogy egyetlen uralkodó sem érvényesírhette rörvényeit az ő aktív közreműködésük nélkül. Garibaldi látszólagos vezérlete mögött valójában ők irányírták az országot. Távollevő földesurak alkalmazrák őker, hogy uradalmakat, a *latifundiár* igazgassák. Mikor végre haralom került a kezükbe, még ha az félhívaralos volt is, pontosan ugyanúgy viselkedtek, minr Szicília összes többi ura, és ezr a haralmar gyakran brurálisán gyakorolták azokon az embereken, akiket korábban védelmeztek. Fegyverrel a kézben egyszerűbb az adór meg az egyéb járandóságokar behajtani.

A rizenkilencedik század végén, a huszadik század elején az amerikai kivándorlók többsége európai földműves volt, akik különféle társadalmi és politikai okok miatt vagy éhínség áldozatai voltak, vagy kényszerítették őket hazájuk elhagyására. A sorozatosan kimaradó krumplitermés miart beköverkező ír éhínségről, vagy a skót kisbérllők erőszakos eltávolításáról szóló történetek jól ismertek. Nagyjából hasonló dolgok történtek Szicíliában és az egész olasz fél-szigeten: a társadalmi válrozások kiszorírták a parasztságot. Amikor szicíliaiak százezrei – egyes források szerint egymillióan – emigráltak az Egyesült Államokba, a maffia velük tartorr.

A maffiaszervezet alapja a család. Megszámlálharatlan film és csaknem ugyanannyi újságcikk mutat be olyan bírósági ügyeket, amelyekben a bírók is, a tanúk is golyóval valamelyik restrészükben végzik a nyílt urcán. Ezek a rörténetek tudarosítják bennünk a keresztapák létezését, akik e családok vezérői és akiknek szava az abszolút törvény. Egy maffiacsalád nem a szó szokásos érrelmében verr egység, de még a szociológiai értelemben verr nagycsalád sem. Sokkal jobban hasonlít a skót klánokhoz – a klánfőnökhöz hasonló szerepet tölt be a családfő, a *capo*, azaz a keresztapa. Kétség merülhet fel abban, hogy vajon a családtagok készek-e meghalni érte (minr az asszaszinok vezetőikért); abban viszont nem, hogy készek ölni érte és a család becsületéért.

A Szicíliából irányított maffiacsaládok révén évtizedeken keresztül működött a szervezett bűnözés Amerika nagyvárosaiban, különösen Chicagóban és New Yorkban: zsarolás, uzsora, szeszcsempészet, szerencsejáték és prostitúció tartozott a hatáskörükbe. Elég

hatalommal rendelkeztek ahhoz, hogy több rendőrfőnököt és helyi politikust megvásároljanak. Az ő nézőpontjukból ellenőrzés alatt tartották a bűnözést; az önállóan tevékenykedő kisstílusú bűnözőknek nem volt kegyelem, területükön saját rendfenntartókkal biztosították a rendet. Magukat *Cosa Nostrának* nevezték, ami azt jelenti: a mi ügyünk. Úgy tűnik, a maffiavezérek őszintén megbántva érezték magukat, amikor valaki elkövette azt a vakmerőséget, hogy letartóztassa őket.

A huszadik századi maffiáról ez az általános kép él; sokan viszont nagyrészt fikciónak tartják. Maldwyn A. Jones professzor szerint „a »maffia« címke legnagyobb részét félreértelmezésen vagy szóbeszédén alapul. Nincs bizonyíték arra, hogy az a magas fokon szervezett nemzetközi összeesküvés, amelyben sokan hisznek, valaha is létezett.”⁹ A maffia és a nemkülönbön hírhedt Fekete Kéz bandája, mondja a professzor, olyan sztereotípiák voltak, amelyeket vagy szicíliai és más olasz származású gengszterek alkalmaztak terroruralmuk megszilárdítására, vagy szenzációéhes újságírók; a kettő erősítette egymást. A maffia mítosza túlnyomórészt annak az ellenszenvnek és bizalmatlanságnak a terméke, amellyel a szűk látókörű amerikaiak az olasz bevándorlókat üldözték.

Amikor néhány idősebb keresztapát 1996 márciusában letartóztattak, ügyvédjük azzal védekezett, hogy nem kereszt-, hanem nagyapák; sőt nemcsak azt fogja bizonyítani, hogy ezek az emberek nem maffiózók, hanem azt is, hogy Amerikában nem létezik maffia.

Technikailag ez többé-kevésbé pontos lehet. Az 1930-as évek elején egy született amerikaiakból álló csoport, amely magát *Unione Sicilianának* nevezte, sokat kiírtott a régi családok vezetői közül, és ellenőrzése alá vonta a szervezett bűnözés nagy részét. Az elesettek védelme, amely részét képezte az eredeti szicíliai maffia ethoszának, természetesen már nem tartozott az amerikai maffiatevékenységek közé. Másfelől viszont az *Omertà*, a megszeghetetlen hallgatás törvénye még mindig erős.

A tagságra, a szervezet tevékenységeire és titkaira vonatkozó hallgatási fogadalom a legtöbb titkos társaságban általános, ideérve a szabadkőműveseket is. Sokkal érdekesebb és sajátosabb az a párhuzam, hogy mind a maffiatagok, mind a szabadkőművesek megesküsznek, hogy tiszteletben tartják a többi tag feleségének, nővérei-

nek és lánygyermekének erkölcsait. Egyéb szempontokból bármennyire is különbözőek útjaik, mindkét mozgalom igen fogékony a belső tisztességre és a (maguk módján értelmezett) erkölcsi tisztaságra; mindkettő törődik az övéivel; és mindkettő, nagyon is pragmatikus megfontolásokból, szeretné elkerülni a belső egyenetlenséget, amellyel az efféle magatartás járna. Mégis túl messzire megy el a szabadkőműves-ellenes író, Martin Short, amikor felveti: „a fogadalmaik közötti hasonlóság mentén felmerül a kérdés: a két szervezet vajon nem egy töről fakad?”¹⁰ Semmi nem támasztja alá ezt az ötletet, viszont a két szervezet jellege és története cáfolja.

Magában Szicíliában és Olaszországban általában a maffia él, virul és a megsemmisítésére tett időnkénti kísérletek dacára még mindig van hatalma. 1926-ban Mussolini fasisztái már-már sikeres kampányt indítottak a maffia eltörlésére; azelőtt való évben a szabadkőművességet és más titkos társaságokat tiltottak be. Akár titkos szervezetekben, akár a hatalom gyakorlásában, egy totalitárius államnak nincs szüksége szabadúszó versenytársakra.

Az utóbbi évtizedekben a hatóságok időről időre tisztogatásokat rendeltek el, amelynek megtörlésaként a maffia számára különösen kellemetlen rendőrfőnököket és bírókat lelőttek vagy felrobbantottak. Szűnni nem akaró találgatások folynak arról, hogy az olasz politikai kampányokat maffiapénzekből finanszírozzák, és szűnni nem akaró felszólítások hangzanak el a politika megtisztítására. A politikuskorruptióellenes platformok által kerülnek hatalomra, hogy aztán korrupció gyanújába keveredjenek. A kormányok általában meglehetősen rövid életűek. Röviden szólva, Olaszország továbbra is Olaszország marad.

A P2

Az olaszországi székhelyű szervezet, a *Propaganda Due*, amelyet általában P2-ként ismernek, tartozhat részben a szabadkőművességhez, részben a maffiához, vagy egyszerűen a korrupt politikához, a korrupt üzleti és pénzügyekhez. Valóban azt példázza, ami ebben a könyvben már elhangzott: egy korrupt egyén bármely szervezethez csatlakozni fog, amelyről azt gondolja, hogy érdekei szolgálatába ál-

líthatja. A P2 esetében azonban maga a szervezet jött létre ezzel a céllal.

A P2 tényzetősége a legtöbb összeesküvés-elméletet fantáziátlan színben tünteti fel.

A szervezetet Licio Gelli alapította az 1960-as évek közepén; a spanyol polgárháborúban Franco oldalán harcolt, a második világháborúban összekötő tisztként működött a náci és az olasz fasiszták között, majd köztemüködött a náci Dél-Amerikába való menekülésének megszervezésében. 1954-ben maga is Argentínába költözött, ahol közeli kapcsolatba került Perón tábornokkal és más jobboldali politikai vezetőkkel. Egyes források szerint ezzel párhuzamosan a Szovjetunióknak is kémkedett. 1972-ben az Olaszországgal kapcsolatos gazdasági ügyek tanácsadója lett.

Ezt megelőzően, 1963-ban Olaszországban csatlakozott a Nagyotiens szabadkőműves páholyhoz. Az olasz páholyoknak át kell adniuk tagjaik névsorát a kormánynak; Gelli ötlete volt a „szuperpáholy”, amely rajta kívül senki másnak nem számolt volna be, és amely csak a legbefolyásosabbakból állt volna. Egy tizenkilencedik századi páholyról *Propagandának* nevezte el. A kezdetektől törvénytelen volt, már csak azért is, mert formálisan nem jegyezték be és mert tagnévsorát senki nem adta át; a Nagyotiens részben emiatt függesztette fel a P2-t, de csak a botrány kitörése után. Látszólag annyira jól álcázták magukat, hogy a Nagyoriens vezetősége mit sem sejtett addig a létezésüktől.

Fénykorában a P2 tagsága beteljesítette egy összeesküvő legmértékesebb álmait is, tangidős katonák, tangidős köztisztviselők, tangidős politikusok, lapkiadók, vezető bankárok és iparmágnások tartoztak ide. A Vatikán néhány magas rangú tisztségviselője, köztük papok is beléptek, dacára annak a pápai ediktumnak, amely kiközösítés terhe alatt megtiltotta a római katolikusoknak a szabadkőműves tagságot.

Egyedül Olaszországban 1000 és 2400 között volt a tagok száma, és mindegyikük kiemelt tisztséget töltött be: tábornokok, admirálisok, miniszterek, bírók, nemzetközi cégek elnökei voltak, az olasz titkosszolgálat vezetője, és legalább egy püspöktől és egy bíbortól tudjuk, hogy vagy tagok voltak, vagy szoros kapcsolatban álltak velük.

Mivel a vezető, Gelli, *Il Venerabile* volt az egyetlen, aki az összes tag kilétéről tudott, még a különféle tagozatok és sejtek vezetői is

csak saját tagjaikat ismerték. Szükség esetén Gelli zsarolással és korrupcióval vett rá embereket a csatlakozásra és ugyanezekkel az eszközökkel tartotta fenn az összes tag feletti hatalmát. A P2 és tagozatai által befolyása kiterjedt Európa jelentős részére, az Egyesült Államokra és Dél-Amerika nagy részére. A P2 abban a helyzetben volt, hogy különböző kormányok kulcspozícióban levő tagjait olyan döntésekre „beszélhette rá”, amelyek anyagi szempontból előnyösek voltak Gelli és más tagok számára. Mint ahogy a szabadkőművesség elleni vádakban is gyakran elhangzik, a P2 tényleg a legnagyobb léptékű önszegélyző egyesületek közé tartozott.

Mivel székhelye Olaszországban volt, és olyan kétes üzleti tranzakciókba bonyolódott, mint a pénzmosás és így tovább, a P2 a kezdetektől kapcsolatban állt maffiavezérekkel; ami az egyiknek hasznát hajtott, az a másikkal is. Ráadásul a maffiakapcsolatok azokban az állandóan felmerülő ügyekben is jól jöttek, amikor a túlságosan zavaróvá váló kellemetlenkedőket kellett eltüntetni.

A P2-ügy 1981-ben robbant. A Gelli toszkánai villájában talált iratok leleplezték néhányat a tagok közül, valamint az üzleti és politikai életnek azokat a területeit, amelyeken működtek. Maga Gelli eltűnt. Egy év múlva, a Falkland-háború idején annyi időt ismét felbukkant, hogy Argentína számára elintézte a francia Exocet-takéták megvásárlását. Az 1982-es esztendő későbbi folyamán Roberto Calvi, a Banco Ambrosiano vezetőjét a londoni Blackfriars híd alatt felakasztva találták meg. 1984-ben Paul Matcinkus étseket, aki a Vatikán Bankban töltött be tisztséget és közeli kapcsolatban állt Gellivel, Calvival és más jelentős P2-tagokkal csalás bűntettében vétkesnek találták. Michele Sindonát, a szicíliai bankárt, akinek szoros maffiakapcsolatai voltak és a P2-nek is tagja volt – valamint a Vatikán pénzügyi tanácsadója –, már 1980-ban 25 év börtönte ítélték.

Érdekes szemügyre venni a P2-től szóló különféle összeesküvés-elméleteket.

Martin Short kijelenti, hogy francia, a brit és az olasz „jóakatarú emberek» hiába hangoztatják fenn, hogy a P2-nek semmi köze nincs a »szabályos« szabadkőművességhez, ez nyilvánvaló hazugság, és akik ezt terjesztik, vagy bolondok, vagy gazemberek.”¹¹

Stephen Knight azt állítja, hogy a P2 kezdettől fogva a KGB fedőszerve volt, amely révén a nyugati politikai és banki szférába akartak beférkőzni. Gondolatmenete vélhetően a következő: a P2-nek voltak szabadkőműves kapcsolatai, és mivel a KGB természet-szerűleg mindenhová beférkőzik, ahová csak tud, azaz nemcsak a titkosszolgálatokba, de a brit szabadkőművességbe is, ezért „Nagy-Britanniát legalább akkora társadalmi csapás veszélye fenyegeti, mint amekkora Olaszországot rázta meg... Az itt közzétett bizonyítékok jelzik először azt, hogy – anélkül, hogy ennek tudatában lett volna – a brit szabadkőművesség időzített bombává vált, amely bármikor robbanhat.”¹²

Ezzel ellentétben Baigent, Leigh és Lincoln szerint a P2-be CIA-pénzek folytak különféle kommunistaellenes célok fedezésére. Egyáltalán nem meglepő módon lehetséges kapcsolatokat tárnak fel a P2 és a Prieuré de Sion között is, bár ennek valószínűségét nehezen fogadják el, inkább azt a változatot részesítik előnyben, amely szerint a kapcsolat a P2 és a jobboldali katolikus szervezet, az Opus Dei, a CIA és a Máltai Lovagok közt állt fenn.¹³

Eddig azonban még senkinek sem sikerült „bizonyítania”, hogy a P2 az Illuminátusok végteható szerve lett volna, bár talán az ösz-szeskűvés-elméletek néhány lelkes szerzője számára ez magától érte-tődő.

David Yallop műve, az *In God's Name (Isten nevében)* egyike azon nagyon ritka összeeskűvés-elméleteknek, amelyek hibátlanul érvel-nek. Azt állítja, hogy I. János Pál pápát meggyilkolták; az összees-kűvők között ott volt a vatikáni „civil szolgálat”, a Vatikán Bank, a chicagói bíboros, John Cody, „zsarnoki despota”¹⁴, és a P2, amely minden piszkos ügyön rajta hagyta kézjegyét. I. János Pál a fogam-zásgátlással kapcsolatos álláspont enyhítése mellett a vatikáni pénz-váltók asztalainak felborogtatására is készült; ám gyorsabbak voltak nála.

Yallop könyvének argumentációja szigorú, az „így lehet”-től nem logikai ugrásokkal jut el az „így van”-ig; nem támaszkodik szenzációhajhász újságírói fogásokra sem, hiszen alaptétele éppen elég szenzációs ahhoz, hogy bombasztikus frázisok nélkül is önma-gáért beszéljen. Talán ez az oka annak, hogy Yallop elmélete olyan emberek körében is támogatásra lelt, akik egyébként más összees-kűvés-elméletekért egy lyukas garast sem adnának. A P2-vel kap-colatban szinte minden elképzelhető.

Mindenkinek saját képzeletére hagyatkozva kell eldöntenie, hogy vajon léteznek-e még ma is fiókszervezetei.

A TRIÁDOK

A kivándorolt kínai népesség körében előforduló bűnözéssel kap-csolatban váltak ismertté. Mivel anyagi ellenszolgáltatásért cserébe „védelmet” ajánlanak a kínai vállalkozásoknak, kínai maffiának kiál-tották ki őket. Valójában csak az elmúlt félszáz évben lettek első-sorban bűnszövetkezet; azt megelőzően vallásos jelképiséggel ren-delkező politikai csoportokból tevődtek össze, szabadságharcosokból álltak, akik hazájukat az idegen iga alól akarták felszabadítani: akárcsak az eredeti maffia.

A kínai titkos társaságok, amelyeket időnként Tongnak is neveznek, már Krisztus korában is léteztek; közülük sok – a Vörös Szemöldö-kűek Társasága, a Rézlovak, a Vassatkantyúk, a Sárgaturbánosok, a Fehér Lótusz Társasága – egyaránt legenda és a történelem. A Fehér Lótusz a tizennegyedik században azért harcolt, hogy felszabadítsa Kínát Kublaj kán mongoljainak uralma alól; a tizennyolcadik században pedig az Illusztris Hírességekkel és a Fehér Felhővel együtt a Mancsuk hatalma ellen. A tizenkilencedik században ismét ott volt a Fehér Lótusz és többek közt a Három Füstölőrúd meg a Fehér Toll. E társaságok közül sokan azzal a látszólagos céllal mű-ködtek, hogy visszaállítsák a Ming-dinasztiát, miközben külső meg-figyelők szerint egyszerűen mindig az éppen hatalmon levők helyére pályáztak. A híres pekingi boxerlázadást 1900-ban titkos társaságok indították útjára, jelesül az Ökölbesorított Kéz az Igazságos Har-móniáért Társaság, amelynek híres bátorsága a saját mágikus sért-hetetlenségükbe vetett hit eredménye volt.

A kínai titkos társaságok története az alábbi mondást példázza: „Ami az egyiknek terrorista (bandita vagy útonálló), az a másiknak szabadságharcos.”

Ezeknek a társaságoknak a nagy része ezoterikus rituálékkal alakította ki és tartotta fenn tagjai elkötelezettségét és hűségét; né-hányan kolostorokkal álltak kapcsolatban és igen harásos meditációs technikákat sajátítottak el, amelyek segítségével fegyelmezt, elkö-

telezett és szinte legyőzhetetlen harcosokká váltak. Beavatási szertartásaik és rituáléik sokat merítettek a taoista és buddhista hiedelmekből; titokban mindkét vallást gyakran irányították konficiánus vezetők és ez olyan népszerű vonzerőt, hatalmat és rejtélyességet jelentett, amelyre a társaságok alapozhattak. Van olyan vélemény is, mely szerint a manicheusok gnosztikus hite befolyásolt néhányat ezek közül a társaságok közül¹⁵. Egyes szabadkőműves kutatók megfelelőesekre leltek a kínai titkos társaságok beavatási rítusai és a szabadkőműves rituálék között, közelebből a triádok és a harmadik fokozatot jelentő Mesterkőművesek esetében, különös tekintettel a feltámadás szimbolizmusára.

A társaságoknak az is előnyére szolgált, hogy a közigazgatási hivatalokra sikertelenül pályázó értelmiségiek vezették, akik nem rokonszenveztek a kormánnyal. A külső kerületekben és a kis falvakban (akárcsak a középkori Európa, Kína is főleg kis falvakból állt), ahova a kormány keze már nem ért el, a kulisszák mögött a tulajdonképpeni hatalmat a társaságok gyakorolták és tartották fenn a jóindulat, a rettegés és a babona együttes adagolásával.

A triádok szinte bizonyosan a Fehér Lótusból származnak. Jelképekben bővelkedő legendájuk szerint 1674-ben alapították őket, és ez olyan politikai, hazafias és vallásos hátteret jelent, amely valamelyes legitimitással látja el őket – többel, mint amennyivel egyes nyugati ezoterikus társaságok rendelkeznek. A „triád” elnevezés arra a három elemre utal, amelyet eredeti címük, A Menny és Föld Testvérisége tartalmaz. Jelképük általában egy háromszög, amelynek oldalai a mennyet, a földet és az embert képviselik. A „tong” elnevezés inkább az Egyesült Államokban honosodott meg és egyszerűen a találkozási helyükre vonatkozik.

A triádokat gyakran emlegették dr. Szun Jat-szen hatalomra jutásával kapcsolatban. Triád-tag volt; pártja, a Kuomintang Párt, amely végül 1911-ben megdöntötte a Mancsu-dinasztiát, kapcsolatban állt a triádokkal. Az 1940-es években a hatalomért folytatott harcban mindkét fél – Mao Ce-tung győztes kommunistái és a Csang Kaj-sek által vezetett nacionalisták – nagymértékben felhasználta a titkos társaságokat. Mao Ce-tungé lett Kína, míg a nacionalisták 1949-ben visszahúzódtak Formosárra, a mai Tajvanra.

Az után a háború után sok kínai külföldre menekült. Hongkongban, Szingapúrban és a Fülöp-szigeteken addig is nagyszámú kínai népesség élt; azon kevesek, akiknek sikerült elhagyniuk Kínát,

szintén Nyugatra mentek, velük együtt pedig a titkos társaságok befolyása is.

Annak a háttérnek az ismeretében, amellyel rendelkeznek, könnyen belátható, hogy a triádok hogyan tudják hatalmukat fenntartani bárhol, ahol kínaiak vannak. Akárcsak az eredeti maffiában, a tagok testvérként törődnek egymással; ám akárcsak a fundamentalistáknál, aki nincs velük, az ellenük van – és ellenségként is kezelik. Kínától távol a triádok politikai motivációit felváltotta a bűnözés iránti érdeklődés, amely területen ugyanazokat a készségeiket kamatoztatták, amelyeket századok óta csiszoltak. Ahol csak befolyásra tettek szert, ott ellenőrzésük alatt tartják a szerencsejátékokat, a prostitúciót, a drogokat, a szórakoztatóipar sekélyesebb oldalát – ismét csak a maffiához hasonlóan.

Az Egyesült Államokban a maffia hagyományosan a keleti partvidéken és a középső rész ipari városaiban erősebb; a KKK délen; a triádok pedig a nyugati parton, különösen Kaliforniában.

Nagy-Britanniában jelenleg négy nagy triádtársaság van: a Wo Sing Wo, a Wo On Lok, a 14K, és a Szan Jí On. A tagok többsége hajdani hongkongi kínai, bár növekvő számban csatlakoznak malájok, vietnamiak és mások, ideértve a már brit születésű második nemzedéket is.

A kínai népesség Nagy-Britanniában 1994-ben 130 000 és 200 000 között volt, ami várhatóan növekedni fog Hongkong visszacsatolásakor. Hogy ez mennyiben élénkíti majd a triádok tevékenységét, a jövő titka. Az ott működő triádok erőszakos bűncselekményeivel Angliában sokat foglalkozik a sajtó és azt főleg a „felségterületekért” folytatott belharcnak tekinti, nem pedig kívülállók ellen irányulónak. Ennek azonban a kínai vállalkozók közül bárki áldozatául eshet, különösen abban az esetben, ha két rivális csoport szorításába kerül. „Az erőszak potenciális lehetősége gerjeszti a rettegést, amelyre ezek a gonosztevők építenek. A kínai közösségen belüli rettegés az, amit a legaggasztóbbnak találok”, mondja a Metropolitan egyik rendőrtisztje, aki Londonban is, Hongkongban is szerzett tapasztalatokat a triádokat illetően.¹⁶

A KORMÁNYZATI TITOKTARTÁS

A legelején említettem már, hogy a pap a szajhával és a kémekkel áll versenyben a világ legrégebbi mestersége címének elnyeréséért. A szajha (még a templomi szajha is) kívül esik e könyv vizsgálódási körén, de a kémnek jut benne hely.

Amióra uralkodók és kormányok léteznek, azóta kémek is vannak. Lehetnek saját szakállukra dolgozó információszerzők – a legmagasabb díjszabásért dolgozó zsoldosok – vagy a kormányzaron belül működő ügyosztály alkalmazottai. E mesterség áthidalta a társadalmi osztályok közötti különbségeket; szutykos utcai csibészekből ugyanúgy lehettek kémek, mint a felső tízezer ragjaiból. (Ha visszatekintünk a tizenhatodik századba, különböző módokon ugyan, de John Dee, Giordano Bruno és Christopher Marlowe szintén mind kémek voltak.)

Ami a titkos társaságokat illeti, a kémek felvétele gyakran személyes ajánlás alapján történik és minden új tagot gondosan „átvilágítanak”. Nagy-Britanniában minden hírszerzőnek alá kell írnia a hivatali titokról szóló határozatot, amely szinte pontos megfelelője a beavatási fogadalmaknak: a titoktartás kötelezettsége egy életre szól. Meglepő módon kevés hajdani szabadkőműves (vagy más társaságok volt tagjai, akik beavatási szertartáson estek át) szegi meg esküjét. Ugyanez érvényes az exkémekre is.

A brit hírszerzés három fő területe a MI5, az MI6 és a GCHQ hatásköre alá tartozik: a belügyekkel foglalkozó titkosrendőrség (*Security Service*), a kémelhárítás és hírszerzés (*Secret Intelligence Service*), illetve a kormány kommunikációs főhadiszállása (*Government Communications Headquarters*), amelynek szakterülete a rejtjeles üzenetek (*signals intelligence, sigint*).

Több más kormányhoz hasonlóan a brit is paranoiásan őrzi titkait, amint azt az alábbi példa illusztrálja.

Mielőtt visszatértem volna az újságíráshoz, 1979 és 1985 között a GCHQ-ban dolgoztam. 1987-ben a *Computer Weekly* számára két nagy riportot írtam¹⁷, amelyben a GCHQ munkáját mutattam be engedélyezett látogatások és interjúk alapján. Miközben a lehető legtöbb publikus információt szerettem volna közölni a cikk hiteles-

sége érdekében, feltett szándékom volt, hogy semmiféle olyan riokról nem reszek említést, amely az iroda működésér érinti. Nemcsak azért, mert aláírtam a titoktartási kötelezettséget, hanem mert valóban nem akartam veszélyeztetni a GCHQ munkáját.

A GCHQ ragaszkodott ahhoz, hogy ellenőrizze a cikkeket, ami ellenkezik a szokásos újságírási gyakorlattal, ám a körülményeket figyelembe véve érthető volt. Ahhoz is ragaszkodtak, hogy a cikkeken ne tegyek említést arról, hogy korábban az alkalmazásukban álltam, valamint ahhoz, hogy az egyik írás rársszerzőjeként rüntessem fel a szerkesztőt. Mindkét megszorításnak az indoklása az érdekes, mert igen jól bevált húzásra derít fényt, amelyer nemcsak a GCHQ alkalmaz, hanem mások is, ideértve a szabadkőműveseket, annak érdekében, hogy titkosságukat megőrizték.

Más újságírók is írtak már a GCHQ-ról a kívülálló szemszögéből közelítve. Például Duncan Campbell cikkei a *New Statesman*-ban nagyon precízek voltak, nagyobb részben aprólékos kutatómunkára, kisebb részben inruációra alapozva építette fel őket. Elkerülheretlen volt azonban, hogy ne tartalmazzanak jelentéktelenebb pontatlanságokat is, ami feljogosította a GCHQ-t, hogy reagáljon a cikkekre és azt állítsa, hogy Campbell írásai sejtéseken alapulnak és számos tévedést tartalmaznak. Ez úgy hangzik, mintha mindenre kiterjedő cáfolat lenne, de nem feltétlenül az.

A *World Freemasonry*-ben (*Szabadkőművesek világlapja*) John Hamill, az Egyesült Nagypáholy könyvtárosa, és R. A. Gilbert így fogalmaznak: „ami a szabadkőművesség rituáléinak leleplezésére irányult” a szabadkőművesség korai időszakában; valamint egy 1965-ös televízióműsorról, amely „pontatlanul jelenített meg néhányar a rituálé legdrámaibb részeiből.”¹⁸ Mindkér kijelentés azt a benyomást kelti, mintha a bemutatások lényegileg lettek volna helytelenek, holott valójában szó szerint nem ezt mondták, és nem is feltétlenül ezt jelenítik a mondatok. A „leleplezésére irányult” nem szükségképpen jelenti azt, hogy a dolog sikerrelen volt, míg a „pontatlanul” egyszerűen arra is vonatkozhat, hogy valamelyik lépés vagy kézmozdulat volt szabálytalan, vagy nem a megfelelő személyel mondtak el bizonyos mondatokat. Magánbeszélgetésben Hamill megerősítette, hogy alapján erről volt szó.

A hivatalos cáfolatokat mindig alaposan át kell tanulmányozni.

A GCHQ attól tartott, hogy ha az újság közli, hogy korábban nekik dolgoztam, az olvasók joggal tételezik fel azt, hogy a cikke-

teljes egészükben helytállóak, tehát nem bújhatnak majd a szokásos el- és visszautasítások mögé. A társszerző ugyanezt a célt töltötte be; még ha ki is derülne, hogy az alkalmazásukban álltam, az olvasók nem tudhatják, melyik rész tartalmazza a pontos információkat, mert én írtam; és melyikbe csúszhattak be esetleges pontatlanságok, mert a „társam” írta.

Időközben aztán e kibúvókat hatálytalanították olyan történetek, amelyek a *Guardian*ban és a *New Scientist*ben jelentek meg, és amelyek név szerint megemlítették engem, mint akit „mivel exalkalmazott, újságíróként nem lehet azzal vádolni, hogy nincs pontos fogalma arról, hogy mi zajlik.”¹⁹ A *Guardian* találó párhuzamot vont: a GCHQ vezetése azzal „érvel – akárcsak a kormány Peter Wright MI5-ös emlékiratai kapcsán –, hogy egy dolog kívülállóként írni egy szervezetről, ám teljesen más, ha ugyanezt egy hajdani »belső ember« teszi.”²⁰

Az első cikk megjelenése után a GCHQ figyelmeztetett, hogy visszavonhatják a második engedélyeztetését. Igazgatósági szintű gyűléseket hívtak össze, hogy megtárgyalják a második cikk tartalmát és hogy eldöntsék, vajon merjék-e megadni az engedélyt a közlésre. A szöveget átírtam, teljesen világossá téve, hogy semmi olyan nincs benne, ami a hivatali titkok akár a legalacsonyabb, „belső használatra” minősítésének megfelelne; nem is szólva a „bizalmas”, „szigorúan bizalmas”, „titkos”, „nagyon titkos” (Top Secret), „szigorúan titkos és bizalmas” (VRK – *Very Restricted Knowledge*) szintekről.

Kiderült, hogy a problémát az jelenti, hogy bár egyik cikk egyetlen részlete sem tartalmazott a fenti kategóriákba besorolható információt, a GCHQ attól tartott, hogy *a mód, ahogyan ezeket egybefűztem*, szigorúan bizalmasá teszi a cikk teljes egészét.

Ez persze egyáltalán nem akkora örültség, mint amekkorának hangzik. W. A. Butler, a Fény Szolgáloi elnevezésű ezoterikus iskola megalapítója valami igen hasonlót mondott arról, hogy a mágiában használt rituálék egy része ma már nyilvános:

„Felmerül a kérdés, hogy miért kell a különféle mágikus rendeknek titoktartást fogadtatniuk tagjaikkal olyan dolgokat illetően, amelyek amúgy is bárki számára hozzáférhetőek? A válasz erre az, hogy az eredeti rendekben és testvériségekben e változatos forrá-

sokból származó információkat bizonyos sajátos módon kombinálták és ez a mód a titok tulajdonképpeni tárgya.”²¹

Am voltaképpen a GCHQ egyszerűen csak pánikba esett.

Egy néhány évvel korábbi eset ismét csak azt mutatja, hogy a kormányok milyen paranoiás állapotba kerülhetnek; hogy az egész mennyire ostoba formát is ölthet.

1970-ben egy Peter Laurie nevű újságíró *Beneath the City Streets* (A város utcái alatt) címmel könyvet írt. Ebben elsősorban a nyilvánosság számára is hozzáférhető adatok alapján Nagy-Britanniának azokat a titkos terveit vette szemügyre, amelyek háború esetén is biztosították volna a kormány működését. Ha a Westminster és a Whitehall eltűnik egy gombafelhőben, az országot Kihelyezett Regionális Kormányközpontok (*Regional Seats of Government*, RSG) fogják irányítani, amelyeket szétszórta mindenhová telepítettek, gyakran mélyen a városházák és a rendőrségi épületek alá. Létezik egy kommunikációs hálózat is, amely a tájat tarkító mikrohullámú adótornyok révén köti össze az RSG-ket.

Laurie-t szigorúan megrótták azért a könyvért. Annak ellenére, hogy az egyes RSG-k és tornyok pozíciója nem titkos (például Londonban az Oxford Street melletti Telecom Tower nehezen nevezhető rejtettnek), egy országtérkép, amelyen ezek közül többet is feltüntettek, mintha szigorúan bizalmas lenne. Ismét csak *a kombinálás és egybefűzés sajátos módjáról* van szó.

1979-ben Laurie megírta a könyv új, korszerűsített változatát. Mivel nem akart további problémákat, a kéziratot elküldte a Belügyminisztériumnak, a Külügyminisztériumnak, az MI5-nek, az MI6-nak és így tovább, azzal, hogy nem szeretné megszegni a titoktartási kötelezettséget egyetlen hivatali titok nyilvánosságra bocsátásával sem. Kiadhatja a könyvet?

A válasz: nem, mert a könyv hivatali titkokat tartalmaz.

Laurie felajánlotta, hogy kiveszi a könyvből azokat a részeket, amelyek a problémát okozzák. Azt a választ kapta, hogy ez lehetetlen, hiszen egyet jelentene azzal, hogy hivatali titkokat fedjenek fel előtte. Amikor azt vetette ellen, hogy ezek a titkok már nyilvánvalóan a tudomására jutottak, hiszen megírta a könyvet, azt mondták neki, hogy nem erről van szó; ha megmondanák, hogy a könyvből

mit vegyen ki, azzal azt is megmondanák, hogy mely részek képeznek hivatali titkot, márpedig azt neki nincs joga tudni.

Miután rájött, hogy így semmire sem jut, Laurie a *sigint*-re és a GCHQ-ra utaló anyagot távolította el a könyvből, azt sejtve, hogy talán ez jelentheti az érzékeny pontot; majd megjelentette a könyvet. Úgy tűnik, jól sejtette – azóta nem zaklatták.

Hasonló paranoiás jelenségek nem szokatlanok a kormányzati titkok világában; Chapman Pincher és Nigel West (Rupert Allason volt konzervatív képviselő írói álneve) könyvei számos hasonló esetről számolnak be. A történetek közt vannak olyanok is, amelyek hónapokig egymás sarkában loholó MI5-ös és MI6-os ügynökökről szólnak – mindkét fél a másikat hitte valamely idegen hatalom felforgató elemének vagy bérencének pusztán csak azért, mert titkait még egymás előtt is féltékenyen őrizve nem kommunikáltak egymással.

Bár a részlegekre felosztott információk és ismeretek politikája időnként több bajt hoz, mint hasznot, működése nagyon is indokolt; rengeteg dolog követeli meg a titkosság legmagasabb fokát. Ha egy követségi kórtélpartin hanyagul elejtett szóból kiderülne, hogy Nagy-Britannia milyen sikeresen fogta fel és fejtette meg egy másik ország rejtjeles üzeneteit, a rejtjelező berendezés vagy a kulcs egyszerű megváltoztatása a GCHQ évekig tartó munkáját tenné semmissé. Egy másik gondatlanul elhullatott megjegyzés veszélybe sodorhatja egy hosszú ideje külföldön tevékenykedő brit ügynök életét, vagy legalábbis a visszahívását, valamint kapcsolatainak és informátorainak felfedését eredményezheti.

Lord George-Brown, volt külügyminiszter (1966–1968), nyugtalanító megjegyzést tett a biztonsági és diplomáciai szolgálatok tagjainak – és ezáltal a képviselők és miniszterek – biztonságáról és megbízhatóságáról. Ha valaki gyanúba keveredik, írja,

„a bizonyítékok általában mendemondákra, vagy szinte bizonyíthatatlan következtetéseken alapulnak. Ezekben az esetekben [a felgöngyölítéskor] számolni kell a kollégáknak azzal a természetes ösztönével, hogy védjék a társukat, akár csak egy klubon belül. Ez különösen akkor okoz gondokat, amikor tulajdonképpen teljes egészében nem ismerik a szóban forgó ügyet, és el sem lehet nekik

mondani. Burgess és Maclean esetében egyértelműen ez történt.”²²

A parlamenti képviselők maguk egy klub; a rangidős köztisztviselők – a Whitehall mandarinjai – klubot képeznek; az MI5 és az MI6 tagjai is klub; a brit „establishment” – közszolgálatiak vagy sem – szintén egy klub. Ezek az emberek gyakran változatos egyéb „gentleman's club”-okba is tartoznak; olyanok is vannak, akik ama kiterjedt, ám titkos klub tagjai: szabadkőművesek. Távol áll tőlem, hogy meg akarnám rágalmazni ezeket a szervezeteket, vagy szabályaikat, szabályzataikat, érvényben levő korlátozásait, szokásait vagy kötelezettségeiket, amelyek egymás támogatásáról és a bajba jutott tagok megsegítéséről szólnak; a legenyhébb mértékben sem meglepő, ha az egyes tagok törődnek egymás érdekeivel, különösen, ha barátok, vacsorapartnerek vagy ivócimborák is egyben. Az évek során egymásnak tett kisebb-nagyobb szívességek kiegyenlítődnék; ha valaki valóban bajba keveredett, akkor valószínű, hogy a „klubtársak” – helyesen vagy helytelenül – segítenek rajta.

Az a típusú „korrupció”, amellyel a szabadkőművességet vádolják, annyira a szabadkőművesség hibája, mint amennyire az illető klubé, ha két tagja egymás malmára hajtja a vizet. A legtöbb esetben még az is kérdéses, hogy korrupcióról van-e egyáltalán szó. Voltaképpen egyszerűen az emberi természetről van szó, amely – akár jó, akár rossz – ilyen.

Ám akik életüket a gonosz keresésével töltik, azok mindenhol arra lelnek.

HATODIK FEJEZET

AZ ÖRÖK KERESÉS

Könyvem hatalmas területet ölelt át. A előző fejezet egyes részeitől eltekintve a hangsúlyt elsősorban olyan mozgalmak ezoterikus hátterére és jellegére fektettem, amelyeket, helytállóan vagy kevésbé helytállóan, a kívülállók titkos társaságoknak tekintenek. A könyv során több szálát is felfejtettem, ideje ezeket egybefogni. Ezt az utolsó fejezetet nem kell önmagában vett konklúzióknak tartani, hacsak azért nem, mert minden konklúzió kísérleti jellegű; tekintsük inkább feltételezésekkel kiegészült összegzésnek.

MIÉRT LÉPNEK BE AZ EMBEREK TITKOS TÁRSASÁGOKBA?

A legtöbb szabadkőműves esetében a belépésnek társadalmi okai vannak: a csak férfiakból álló bajtársi szövetség keveset változott a Mithrász-kultusz óta; nagyjából ugyanazt a funkciót tölti be, mint a darts-klubok az ivóban, vagy valamelyik alcsoportban játszó kosárlabdacsapat. Sok esetben a szabadkőművesség családi hagyomány: a fiú apja örökébe lép. Vannak, akik minden kétséget kizáróan a karrier előmozdításának eszközt látják benne – a társadalmi kapcsolatok előnyös üzleti szerződésekhez juttathatják őket. A szociális érzékenységgel rendelkezők számára alkalom pénzük és idejük jótékony célú felhasználására. Ismét másokat a titkosság vonz, az, hogy olyasmire tartozhatnak, olyan dolgokról tudhatnak, amelyekről az emberek többsége nem.

Úgy tűnik, az első fokon elvégzett rituálék a tagok nagy részének alig jelent többet, mint színjátszást, egyfajta hókuszpókusz,

amelyen ugyanúgy át kell esni, mint bármelyik tagfelvételnél. Vannak néhányan, akik ennél komolyabban veszik; a felszínen látható szimbólumok mélyére tekintenek. Belőlük kerülnek ki azok, akik – a társadalmi felemelkedést megcélzókkal együtt – a magasabb fokokat akarják elérni, el egészen akár a harmincharmadikig, és akik a járulékos rendekbe is belépnek.

Vannak mások, akik a szabadkőművesség ezoterikus hátterét még belépésük előtt tanulmányozták, ezért meglehetősen pontosan tudják, hogy mit keresnek ott. Beérik a szabadkőművesség alacsonyabb szintjének társadalmi oldalával, hogy a mélyebb misztériumokat tanulmányozhassák.

A rózsakeresztesek számára szintén számos motiváció kínálkozik. Egyeseket eleve a hatalom ígérete vonz: emlékezőtehetségük tökélyre fejlesztésével mindenben sikeresebbek lesznek majd. Ezek az indíttatások csak csekély mértékben különböznek azoktól, amelyek másokat arra vezetnek, hogy a „Hogyan növelhetjük szexuális vonzerőnket” típusú hirdetésekre válaszoljanak. Amint rádöbbennek arra, hogy összehasonlító vallástörténetet, mitológiát, történelmet, asztronómiát és asztrológiát, kémiát és alkímiát kell tanulniuk, valamint a Kabbalát tanulmányozniuk, néhány hónap elteltével igen kevesen maradnak a tanfolyamokon.

Mások őszintén közelebb akarnak kerülni Istenhez; hiányérzetük van a hagyományos kereszténységgel kapcsolatban és önmagukban keresik a krisztusi szikrát. Ezek a késztetések inkább spirituális, mint ezoterikus természetűek. Vannak itt is olyanok, akik előzőleg már tudtak valamit a rózsakereszteségről. Tudnak az erőről, tudnak a szellemi útkeresésről, és eddigi tanulmányaik lenyűgözték őket. Rózsakeresztes ismereteiket ugródeszkának használják az ezotéria további tanulmányozására.

Az okkult tudományok iskolái azokat vonzzák, akik már rendelkeznek kabbalisztikus ismeretekkel, hallottak már a Tarot mélyebb szimbolizmusáról, az összehasonlító vallástörténetről, az ezoterikus kereszténységről, a misztikáról; azokat, akik találkoztak már a nyugati misztikus hagyományokkal; azokat, akik behatóbb tanulmányokat akarnak folytatni tapasztalt tanárok irányítása alatt. Vannak köztük olyanok, akik próbálkoztak már a rózsakeresztesek nyitottabb rendjeinél, és azokat egyszerre találták túl sekélynek és túl szélesnek. Átrágták magukat az aprósüteményen és az előételen: jöjjön a fő fogás.

VERSENGŐ IGAZSÁGOK

A kívülálló gyakran tapasztal ellentmondásokat a titkos társaságok tanításaiban; nemcsak a különböző társaságok között, hanem azokon belül is.

Minden ezoterikus tanítás egyik legfontosabb vonása, hogy egy-azon kijelentésnek két vagy több jelentése van – tényleges és allegorikus, exoterikus és ezoterikus –, valamint az, hogy a tudás különböző szintjein különböző jelentésrétegek tárulhatnak fel. Ez magyarázatot ad a kívülállónak arra a benyomására, amely szerint az ellentmondások látszólag szándékosak, mint például a tizenegyedik századi kairói ismailita iskolában, vagy ahogyan azt az asszaszinok alkalmazták: a tanulónak a beavatás minden szintjén fel kellett fedeznie, hogy amit az előbbieken tanult, mind hamis.

Természetesen nem olyan értelemben, hogy valórtan lett volna; ám az új megvilágosodás fényében csak kevesek számára feltáruló igazságokat tartalmaztak.

Ennek ellenkezője is igaz. A hermetikus filozófusokról gyakran mondják, hogy képesek voltak egymásnak kölcsönösen ellentmondó állításokat egyformán igaznak elfogadni. Ez nem annyira természetellenes, mint amilyennek tűnik. Mindennap beszélünk a Napról, amely reggel kel, este nyugszik, közben pedig végighalad az égbolton, holott tudjuk, hogy valójában a Föld kerüli meg a Napot saját tengelye körül pörögve. Ám mindkét állítás igaz. A csillagászati verzió tudományos megállapítás, a másik tapasztalati tény.

Max Heindel ezzel a kérdéssel foglalkozik, amikor a Teremtés könyvének első mondatát két különböző fordításban vizsgálja:

„Sokat beszéltek már arról, hogy e két értelmezés közül melyik a helyes. A nehézséget az okozza, hogy az emberek valami határozottat és véglegeset szeretnének. Azon az állásponton vannak, hogy ha egy bizonyos magyarázat igaz, akkor minden más hamis. Ez azonban nem az igazsághoz vezető út, hiszen az igazságnak sok oldala van és többszörös. Minden okkult igazságot több nézőpontból kell tanulmányozni; mindegyik nézőpont az igazságnak bizonyos fázisát képviseli, és valamennyi együtt szükséges ahhoz, hogy teljes, határozott elképzelésünk lehessen arról, amivel éppen foglalkozunk.”¹

Ezoterista nézőpontból ez a probléma az exoterikus vallásokkal, különösen az ortodox kereszténységgel, egészen pontosan az evangélikus kereszténységgel. A szabadkőművesekről szóló fejezetben láthattuk, hogy az evangélista fundamentalisták kirekesztő alapon határozzák meg a keteszténységet: ha ez az igaz vallás – márpedig hitük szerint ez –, akkor minden más vallásnak természetesen hamisnak kell lennie; az ember hozta ugyan létre, de a Sátán sugallatára. A kereszténységen belül (a többi vallásra is ugyanez vonatkozik, csak kisebb mértékben) további kirekesztő mechanizmusok is működnek; az ezerféle különböző szekta mindegyike vallja, hogy az igazság egyedül az ő birtoka.

A szűklátókörűség természetesen vitához, széthúzáshoz, ellentétekhez, akár még háborúhoz is vezet. Úgy tűnik, minél csekélyebb az eltérés két csoport között, annál keményebb vitákat folytatnak egymással.

Ez nem kizárólag a kereszténységre, és nem kizárólag az exoterikus vallásokra vonatkozik. Az ezoterikus mozgalmak szintén szenvedhetnek szűklátókörűségben és a makacs önteltség szorításában. Az okkult társaságok története, lásd a *Fraternitas Rosae Crucis* és az AMORC esetét, tele van vitákkal, szakadásokkal. Tekintettel arra, hogy mekkora hangsúlyt fektetnek a spiritualitásra, ezt lehet helyteleníteni vagy nem, mégis teljes mértékben érthető. Ha az ember az éteri sík Rejtett Mestereitől kap üzenetet (akár a teozófia Nagy Fehér Testvériségétől, akár ennek oldalágaitól, akár a szellemektől vagy *daemonoktól*), igen valószínűtlen, hogy ez az üzenet minden vonatkozásban pontosan megegyezzen valaki más üzenetével. Ez akkor válik még szembetűnőbbé, amikor egy ezoterikus vallási mozgalom vezetője meghal és az utódok közt kitör a harc a hatalom megszerzéséért, miközben mindegyikük azt állítja, hogy személyes megvilágosodás alapján tudja, hogy neki kell az új vezetőnek lennie. A végkifejlet gyakran az, hogy kettő- vagy háromfelé szakadnak, ahogy a tagok az egyes vezetőket követik, akik természetesen önmagukat tartják az egyetlen valódi utódnak. Néha, különösen az Egyesült Államokban, az ügy a bíróság elé kerül, mivel mindegyik csoport magának követeli az eredeti nevet és szervezetet (valamint annak ingó és ingatlan vagyonát).

Az Amerikában megtörtént klasszikus esetek közül az alábbi talán meglepő módon nem keresztény, és nem teozófus mozga-

lomról szól. Számos rivális csoport állítja magáról, hogy valódi leszármazottja az 1861-ben alapított Radhasoami Satsangnak, amely a hindu/sikh ihletésű ezoterikus vallásos mozgalmak Sant Mat hagyományát követi, és amely eredetileg Észak-Indiából származik. Bár a kívülállónak úgy tűnik, hogy nagyjából ugyanazokat a dolgokat hirdetik, minden egyes csoport magának vindikálja az Igazság egyetlen igaz, teljes és tökéletes párlatát. Néhányan, mint az ÉCKANKAR, úgy állítják be magukat, mint akik legelsőként részesülhettek az Igazságban a maga teljességében, és láthatólag megfélemeznek arról, hogy tanításaik korábbi mozgalmakra építenek.

Ami ezeket az ezoterikus mozgalmakat illeti, mintha egyiküknek sem jutna eszébe, hogy egyetemes tanításaikon belül megengedhetőek a hangsúlyeltolódások. A fontosabb rózsakeresztes szervezetek közül legalább kettő testi gyógyítással is foglalkozik a spirituális igazságok mellett; mások inkább a személyiségfejlesztésre koncentrálnak. Ennek nem szabad azt jelentenie, hogy bármelyik is „igaz”; miközben a többiek mindegyike „hamis”. És mégis vannak, akik azt állítják, hogy a rózsakeresztes köpeny viselésére ők egyedül jogosultak.

Egy evangélikus pap mondta gyülekezete egyes tagjainak viselkedését magyarázva: „A keresztények is csak emberek.” Ugyanez az ezoteristákra is vonatkozik; ők is lehetnek önzőek és megátalkodottak, mint bárki más. Őket még a spirituális gőg bűne is megkísértheti, különösen akkor, ha a beavatás számos szintjén túljutottak már.

Az ezoterikus szervezet tagjainak az emberiség javára kell munkálkodniuk, mint ahogy a keresztényeknek a jézusi parancs értelmében szeretniük kell felebarátaikat. Ez néha nem sikerül; ők is csak emberek.

EZOTERIKUS LESZÁRMAZÁS

Bármennyire is dicséretesek céljaik, vajon a mai szervezetek, vagy tizennyolcadik-tizenkilencedik századi előzményeik, bizonytalan történelmi háttérükkel – vajon van-e köztük olyan, amely állításai-

val összhangban valóban rózsakeresztes? Ismét A. E. Waite-hez fordulok:

„Tagadhatatlannak tűnik, hogy a kapcsolódások mindenütt megszakadtak. A különféle egyletek és társulatok, amelyek maguknak követelték a tizenhetedik század elején közzétett címet, a maguk idejében kialakultak, követték céljaikat, majd ugyancsak a maguk idején elhaltak – legalábbis amennyiben a feljegyzésekre támaszkodunk. Minden valószínűség szerint feltehető, hogy egymással való kapcsolatukat az azonos név és a célok bizonyos rokonsága fogta egységbe, bármik is voltak ezek a célok.”²

Ha fentieket érvényes premisszának fogadjuk el, egyet kiküszöbölhetünk a problémák közül: „az apostoli utódlás” által megtámasztott autoritás kérdését, amellyel oly sok rózsakeresztes típusú mozgalom küszködött. Egész egyszerűen nincs jelentősége. Már-már tényyszerű biztonsággal tudjuk, hogy akik legelőször öltötték magukra a rózsakeresztes köpenyt a tizenhetedik század első évtizedeiben, egyszerűen felvették azt a nevet, amelyet a rózsakeresztes manifesztumok sugalltak – hacsak nem ők maguk voltak a névtelen szerzők; ebben az esetben maguk szabták-varrták köpenyüket. Ami viszont biztos, már amennyire biztos lehet bármi ezen a területen, hogy a Rózsakeresztes Testvériség, a Rózsakereszt Testvérisége, nem létezett a *Fama Fraternitatis* 1614-es megjelenéséig. Legalábbis nem ezen a néven, és nem önállóan elkülöníthető rendként.

Azok, akik az első „rózsakeresztesek” lettek, 1614 után is pontosan ugyanazokat a dolgokat tanulmányozták, mint előtte. A *Fama* pusztán csak új névvel és egységesebb identitással látta el a hermetikus filozófusokat, akik már az előző évtizedekben alkímiával, asztrológiával, medicinával, a Kabbalával, geometriával és építészettel foglalkoztak, valamint – nota bene – az ezek mögött meghúzódó és ezeken átívelő spirituális filozófiával.

Ami a mai társaságokat illeti – *Fraternitas Rosae Crucis, Societas Rosicruciana in Anglia* és *in America*, a Rózsakeresztes Szövetség, az AMORC, a *Lectorium Rosicrucianum* és mások, amelyeknek nevében nem szerepel a „rózsakeresztes”, mint a BOTA és a Fény Szolgálói – a szervezetek leszármazási ágának nincs jelentősége, ha fennáll, mint ahogy valóban fennáll, Waite szavaival, a célok bizonyos rokonsága. Igaz, hogy a fő hangsúlyok kijelölésében eltérések vannak, de

ugyanazt tapasztaljuk Pico della Mirandola, Francesco Giorgi, Henry Cornelius Agrippa, Paracelsus, John Dee, Giordano Bruno és a többiek esetében is.

Mindenki a maga módján követi az igazságot.

Még ma is vannak olyanok a különféle ezoterikus társaságokon kívül és belül, akik a szabadkőművesek, vagy a hermetikus filozófusok és a reneszánsz alkímisták, vagy a templomos lovagok és/vagy a katharok tényleges és közvetlen leszármazottainak tartják magukat. Egyesek egyenesen a 2000 évvel ezelőtti görög és az egyiptomi mágikus filozófusokra vezetik vissza magukat.

Igaz, hogy nem minden kathart pusztítottak el a béziars-i vagy a montségur-i mészárlásokban. Volt néhány túlélő, akikkel fennmaradt a hit. Több mint valószínű, hogy amikor a templomosokat feloszlatták és vezetőiket megégették, néhányan a lovagok közül visszavonult, kis csoportokba szerveződött, amelyek egymással óvatos kapcsolatban álltak és életben tartották titkaikat és rituáléikat.

De bármennyire is kézenfekvő lenne azt képzelni, hogy e rejtőzködő keveseknek sikerült századokon át megőrizniük magukat, hiedelmeikkel és szertartásaikkal együtt, hogy aztán később mint rózsakeresztesek vagy szabadkőművesek bukkanjanak elő, nincs valószínűség arra, hogy ez tényleg így is történt.

Mint ahogy gátlástalan régiségkereskedők időnként meggyőzőnek ható, de hamis származást kreálnak egy-egy bizonytalan vagy nem létező történetű darab köré, ugyanúgy hamisította például William Wynn Westcott a Golden Dawn Hermetikus Rend számára a „Sprengel kisasszony” által írt leveleket; Samuel Liddell „MacGregor” Mathers „ősi” rituáléi már csak habot képeztek a tortán. Talán kevesebb csalással és több öncsalással, de a szabadkőművesség korai történetírói ugyanezt tették, amikor hatásos, de kitalált történelmüket létrehozták.

Ami a szabadkőművességen belüli lovagi rendeket és rítusokat illeti, több mint valószínű, hogy mind tizenharmadik-tizenkilencedik századi találmányok, és ennél nem többek. A maszonikus rituálék teljes egésze olyasmire épül, amiről ők maguk is elismerik (legalábbis manapság), hogy inkább legendák, mint történelmi beszámolók. Ám ez vajon valótlanná teszi őket, vagy hamisítvánnyá az egész szabadkőművességet?

A mítosz jelentőségét nem ténybeli alapja adja, hanem az üzenet, amit tartalmaz. Jézus történeteket talált ki (amelyeket a „parabola” elnevezéssel tisztelünk meg), hogy erkölcsi tanulságokat vonjon le belőlük, vagy hogy elvont eszmék analógiáját teremtsen meg velük. Kevesen hiszik el, hogy valóban létezett egy Christian Rosenkreutz nevű ember, aki 106 évig élt és akinek épségben megmaradt testét a halála után 120 évvel feltáruló sírban találták meg. A mai szabadkőművesség szempontjából annak sincs jelentősége, hogy a templomos lovagok egy része továbbra is működött még négyszáz évig vagy sem; a tények nem számítanak, ha az eszmei mondanivaló megmarad.

Nem túl valószínű, hogy azok, akik a rózsakeresztes mítoszt és a templomosok továbbélésének mítoszáat létrehozták, szándékosan gyártottak hamisítványokat az emberek megtévesztésére, mint ahogy Jézus sem hazudott, amikor a szamaritánus történetét elmesélte. Mindannyian mítoszt gerjesztettek, egy történetet, amelyet tanulsága miatt meg kell jegyezni. Az, hogy valóban Pierre d'Aumont követte Jacques de Molayt a nagymesteri rangban és valóban áthajózott Skóciába, kevésbé érdemleges kérdés, mint az, hogy miért választotta egy szabadkőműves éppen a templomosokat arra, hogy szellemi előfutárai legyenek az új szabadkőműves rítusnak.

Ismét Waite véleményét idézem:

„Ha a templomosoknak volt valamilyen titkos tudása – és ez egyike az őket érintő hipotéziseknek –, akkor ez bizonyosan a lovagság körén kívülről eredhetett, nem egy preceptóriumban vagy egy káptalanban született meg. A Rend erre a titkos központra figyelhetett a magárahagyatottság napjaiban, azaz amikor Szép Fülöp szétverte őket; ezzel viszont ugyanabba az irányba érünk vissza, míg fény nem derül a túlélés kérdésére. A lovagságnak sok titka maradt; több mint egy évszázados töprengés után sem sikerült egyetlen biztos elméletet sem felépíteni annak ellenére, hogy a begyűjtött anyag változatos. A téma irodalmában, szimbólumában, az imitt-amott jelentkező célzásokban a tudós állandóan olyan nyomokba botlik, amelyek arra utalnak, hogy a mélyben elveszett valami, ami a bárdolatlan, feudális lovagságot használta rejtett terve leplezésére. Nem tudom, hogy ebben a formájában több-e, mint a középkort jellemző titkos életek egy darabja. Ebbe

az irányba is, amabba is nyílnak ösvények, és nem tudom, hogy melyik hová vezet.”³

Jelen fejezet fennmaradó része ezeknek az ösvényeknek némelyikén halad, hogy kiderüljön, hová is vezetnek – és hogy az is kiderüljön, tényleg elveszett-e valami a mélyben.

Az igazi leszármazás nem a titkos rendek földalatti folytonosságát jelenti, hanem a hasonló eszmék és eszmények követését. E könyv nagy része azokról az ezoterikus hitekről szól, amelyeket az ortodox intézményrendszer az eretnekségekhez sorolt; bemutatta, hogyan kelnek életre ugyanezek az eszmék újra és újra; és azt is, hogy az effajta eszméket, hiteket valló embereket újra és újra elítélik és üldözik.

Amikor ezeket a hiedelmeket üldözéssel vagy választással csak néhány kiválasztottra korlátozták, akkor is megmaradt bennük a készterés, hogy az emberiség egészének javát kell szolgálniuk – ez közös volt a kathar *perfectib*en, az eredeti rózsakeresztesekben és a mai szabadkőművesekben. Olyan kérdés ez, amelyet könnyen szem elől tévesztünk, de amely életbevágó:

A SZENT GRÁL NYOMÁBAN

Változatos okokból a tizenkettedik és tizenharmadik század között Franciaországban csak úgy lobogott az ezoterikus spritualitás; az eretnekek vére pirosra, hamvai pedig sötétre festették. Akár szándékosan, akár véletlenül, ezeknek az eretnekeknek az elvei, eszményei oly módon őrződtek meg, hogy a társadalomra figyelemre méltó és folyamatos hatást gyakoroljanak.

Már így is túl sok az olyan összeeskövés-elmélet, amely kapcsolatot akar teremteni a szabadkőművesek, a rózsakeresztesek és a Grál között. Mindannyian ismerjük azokat az „egységes elméleteket” hirdető nagyszerű könyveket, amelyek szerzői bármit bármivel kapcsolatba tudnak hozni. Az ilyen könyvekben az érvelések gyakran tartalmazzák a „talán, esetleg, lehetséges, feltehetően, elképzelhető” kifejezéseket, hogy aztán a következő fejezetben ezek az elő-

feltevések ténnyé váljanak, amelyekre újabb „esetlegek” és újabb tények építhetők.

Azonban ahogy A. E. Waite találóan megjegyzi: „Semmit nem bizonyítanak azok a tézisek, amelyek túl sokat bizonyítanak.”⁴ Könyvem szintén kivette a maga részét a „talánokból” és az „esetlegekből”, de mindig ennek megfelelően is kezelte őket; sosem próbálta a feltételezéseket tényként feltüntetni. Az, ami ezután következik, nem az „elkerülhetetlen következtetés”, még csak nem is „erős gyanú”; nagy része nem eredeti, annak ellenére, hogy önálló kutatás és tanulmányozás során jutottam hozzájuk. Nevezzük őket gondolatmeneteknek, amelyeket érdemes végigkövetni.

AZ ARTÚR-MONDAKÖR

Évről évre több arturiánus regényt adnak ki, általában vaskos titlógiaokban; a történelmi tegény népszerű műfaj. A legtöbb esetben Artúrt és tátsait késő középkori vagy kora reneszánsz udvarokban találjuk, mint ahogyan a róluk szóló filmek is tele vannak csodálatos pavilonokkal és lándzсарázással. Kevés szerző szakít a tizenkettedik-tizenhatodik századi hagyományokkal, hogy a sötét középkor harcos vezetőjéről írjon a minden britek dicsőséges kitalála helyett. Ha történelmi fikcióról egyáltalán elmondható, hogy pontos, akkor ez utóbbi minden bizonnyal inkább az – történelmi szempontból legalábbis –, mint a többség. Ha a történelmi Artúr létezett egyáltalán, akkor ő és udvara semmiben nem hasonlított a róla szóló történetek szereplőjéhez és helyszínéhez.

Ennek az a magyarázata, hogy a középkori Artúr-legendák ugyanazt a módszert követték, amelyet a korabeli vallásos festészet: a történelmi realizmusra tett halvány kísérlet nélkül helyezték alakjaikat, akár Artúrt, akár Jézust koruk idealizált környezetébe.

De miért lettek az Artúrról szóló legendák hirtelen annyira népszerűek? Honnan törtek elő? Mi céljuk volt, ha volt céljuk? Mi volt a *raison d'être*?

Ahhoz, hogy megválaszoljuk ezeket a kérdéseket, meg kell néznünk, mit közölnek ezek a történetek azokról az időről, amelyekben keletkeztek. Miért íródtak? Mi volt az a fontos dolog, ami arra készítette szerzőiket, hogy szinte a semmiből megalkossák ezeket a csodás történeteket?

Miután a történelmi hátteret félreseperjük, a lovagság eszménye marad, az udvari szerelem, a Grál és a kereső lovagok. Ezekről írtak a francia románcok szerzői, nem a középkori brit királyról; Artúr alig valamivel volt több, mint alkalmas ürügy.

A felsorolt négy tárgykör mindegyikét meg fogom vizsgálni a következő néhány oldalon, előtte azonban hadd szóljak röviden magáról az Artúr-mondakörrel, jelentőségéről és hatásáról.

Ma Nagy-Britanniában azok a neopogány csoportok és személyek, akiknek érdeklődése inkább az ezotéria tanulmányozása felé fordul, gyakran mélyen elkötelezettek abban az irányban, amit Britannia Ügyének szoktak nevezni, jelesül az Artúr- és a Grál-mondakör irányában. Ez igazán nem meglepő; a neopogányság minden országban az illető ország mítoszaira támaszkodik.

Valamivel meglepőbb viszont az, hogy az ezoterikus társaságok közül legalább kettő – vagy okkult tudományok iskolái, ahogy időnként magukat nevezik – szintén erre az anyagra koncentrálnak a Tarot, a Kabbala, a görög/egyiptomi mágikus filozófia tanulmányozása mellett. A Fény Szolgálóinak ajánlott bibliográfiája közel 30 Artúrral kapcsolatos címet tartalmaz, többségükben a Grálról szólóakat. A Fény Szolgálói (*Servants of the Light, SOL*) W. E. Butler alapította, a Belső Fény Társaságának (*Society of the Inner Light*) hajdani tagja. Ez utóbbi szervezet a mai körülményekhez képest szélsőségesen brit-soviniszta; ragaszkodik ahhoz, hogy a tagjelöltek szülessegesen brit-soviniszta; ragaszkodik ahhoz, hogy a tagjelöltek rendelkezzenek a brit történelem legendáiról és mítoszairól, hőseiről, szentjeiről és tudósairól.⁵ Alapítója, Dion Fortune hosszú évekig kapcsolatban állt Glastonburyvel, amelyet helyesen vagy sem az artúri történetek a Grál brit központjának tartanak.

Miért vesztegeti idejét az Artúriánára a Kabbala sokrétű tanulmányozásával és tanaival foglalkozó ezoterikus szervezet?

A megoldás kulcsa a történelmi dátumokban rejlik. Geoffrey of Monmouth, aki lehetett akár breton, akár walesi, 1136 körül írta meg latinul nagyrészt fikción alapuló művét: *History of the Kings of Britain* (*Britannia királyainak története*). A normann-francia Wace ezt használta 1155-ben *Roman de Brut* című művének alapjául, amelyben a hősi mondából az udvari szerelem románcát írta meg, és amelyben először szerepel a Kerek Asztal. Chrétien de Troyes öt tör-

ténetet írt, az elsőt legkorábban 1159-ben, az ötödiket legkésőbb 1190-ben; az utolsóban, a *Perceval*-ban (vagy *Le Conte del Graal*, A Grál hercege) jelenik meg először a Grál. Bár a *Perceval* befejezerlen, nyilvánvalóan a tudatlanságról a tudásig vezető úr parabolája; a Grált misztériumként jellemzi. Az a képzet, hogy a Grál szakrális kehely – akár az urolsó vacsoráról származó kupa, akár az, amelybe Krisztus véré a kereszten felfogták –, csak Robert de Boron *Joseph d'Arimathe* (Arimátiai József) című művében jelenik meg először, feltehetően az 1190-es évek végén. Layamon, aki angol volfr, a rizenkettedik és a tizenharmadik század fordulóján visszafordította Wace *Brut*-jét angolra úgy, hogy a lovagi szerelem nagy részét kihagyta. A *Perceval* négy folytatása, amely legalább négy különböző tollból származik, 1200 és kb. 1240 között keletkezett. Mindegyik többet árul el a Grálról, mint Chrétien de Troyes.

A SPIRITUÁLIS KULTÚRA

Nem ez a megfelelő hely arra, hogy a Grál-legendák késő középkori szellemiségét mélyrehatóan elemezzem; egyébként is vannak a témának nálam sokkal avatottabb szakértői: Caitlín és John Matthews, R. J. Stewart és Gareth Knight. Következzen néhány dátum egyszerű összehasonlítása.

- A keresztes hadjáratok 1095 és 1272 között zajlottak. 1099-ben bevették Jeruzsálemet, 1187-ben elvesztették, 1229-ben visszazerezték, majd 1244-ben ismét elvesztették.
- 1090-ben megalakulnak az asszaszinok; befolyásukat 1250 körül megtagadták.
- 1119-ben megalapították a templomos lovagrendet; 1307 és 1314 között megszűnt.
- Körülbelül 1150 óta léteztek a katharok; 1209-re nagyrészt szétzúzták őket; 1244-ben Montségur-nél gyakorlatilag kiirtották őket (Franciaországban legalábbis).
- A tizenkettedik század közepén a provanszál trubadúrok által megénekelte lovagi szerelem eszménye eljut Franciaország északi részébe (valószínűleg a visszatérő keresztesek révén).
- 1175 körül Provence-ban megírják a kabbalista *Széfer ha-Bahir* című munkát. A középkori kabbalisztika Provence-ban fejlődött

ki a rizenkerredik században és sokáig ott is maradt; innen kerül át Spanyolországba, ahol 1285 körül kiadják a *Széfer ha-Zohár*-t.

- Hozzávetőleg 1155 és 1190 között kialakulnak az Artúr-történet mitizált középkori formái, amelyek francia hatásra a lovagság és a lovagi szerelem eszményét hangsúlyozzák, és bevezetik a Grált is a legendákba.
- A Languedoc vagy a provanszál kultúra nagy része elrűnik a tizenharmadik század közepére.

Nem áll szándékomban azt sugallni, hogy a fenti események között közvetlen oksági kapcsolatok voltak; azt viszont hangsúlyozni akarom, hogy a rizenkettedik században és a tizenharmadik század elején igen érdekes események zajlottak Franciaországban, különös tekintettel annak déli részére, vagy: a franciák igen érdekes események részesei voltak.⁶ Abban az időszakban számos eretnek hiedelem kapott lábra. Fontosságot tulajdonítottak a misztikának, az egyéni úrkérésnek, az Istennel való személyes kapcsolatnak, szemben azzal, ahogyan a katolikusok feltétel nélkül elfogadták, hogy a megváltás csak az egyház közvetítésével nyerhető el. A muszlim asszaszinok, a gnosztikus katharok, a keresztény templomosok, a zsidó kabbalisták eltérő, ám kölcsönösen megközelíthető utakon próbáltak közelebb kerülni Istenhez. (Igaz, nem tudjuk pontosan, hogy a templomosok miben hittek; ám ha teljes mértékben ortodoxok lettek volna, elképzelhetetlen, hogy az Egyház éppen a blaszfémia és az eretnekség vádját használta volna fel arra, hogy tönkretegyje őket.)

A gnoszticizmus és a belőle kinövő katharizmus hitte, hogy az anyagi világ önmagában gonosz. Az ebben a könyvben felsorolt heterodox vallási mozgalmak nem mindegyike hitte ezt, ám bizonyos dolgok közősek voltak bennük. Úgy rűnik, hogy a fontosabb „eretnek” hiedelmek, amelyek következetesen újra és újra elrerjedtek, a következők:

- Egyetlen Teremtő Isten létezik, bármilyen névvel is illetik a különböző vallások
- A jó és a rossz princípium állandó harcban áll egymással
- Mindegyikünk magában hordozza Istennek egy részét
- A belső Isten felismerésével egyesek lehetünk a külső Istennel.

A LOVAGSÁG

Ma két jól ismert és széles körben elterjedt vallásos mozgalom létezik, amely – ortodox keresztény nézőpontból – eretnek lehet, de amelyet sok keresztény elfogad és tiszteletben tart: a kvéker és az unitárius vallás. Említettem már, hogy hitvallásuk az Apostoli hitvallásnak csak az első három szavát tartalmazza: Hiszek egy Istenben; a további részleteket rábízta az egyénre és Istenére. A kvékerek még arról a mondásukról is híresek, hogy „Isten minden emberben ott van”, és amely mára megszokott képzetté vált. Ezeket a csoportokat részben hitük tisztességes egyszerűsége miatt, részben a társadalomban betöltött szerepük miatt tisztelik.

A mai rózsakeresztesek és szabadkőművesek azt tanítják tagjaiknak, hogy az egyén jobbra tételével a társadalom is javítható. Biblikusán szólva egy szemernyi só megízesheti az egész ételt. Talán hasonlóságokat fedezhetünk fel a már bemutatott eretnek vallási mozgalmakkal. A kathar *perfectik* nem akarták a maguk számára választott életmódot az átlagos *bonshommes*ra ráerőltetni, ahhoz viszont nem fér kétség, hogy az utóbbinak (aki mélységes tiszteletet érzett a szellemi vezetők iránt) ez hasznára vált, akárcsak a velük békességben élő keresztényeknek – ha másban nem, hát abban, hogy körülöttük kevesebb volt a korlátozás és több a tolerancia, legalábbis az albigens kereszties hadjáratig.

Az Artúr-mondákban a lovagság azt jelentette, hogy a lovagnak közösségben a jó erőt kell képviselnie, nem pedig – mint ahogyan a brutális valóságban gyakrabban előfordult – a fosztogatásból származó javakat halmozni.

A lovagság azt is jelentette, hogy a lovag istennek szenteli gondolatait, hogy harcosként is szent ember. A templomos lovagok megjelenése előtt a kettő között nemigen volt kapcsolat; a katonák durvák voltak és vér tapadt a kezükhöz, ezzel szemben a szerzetesek elvben legalábbis istennek tetsző életet éltek és távol tartották maguktól a véres erőszakot. A templomos lovagok egyesítették magukban a kettőt – Istennek elkötelezett harcosok voltak. Elképzelhető, hogy ebből nőtt ki az Artúr-legendák lovagságeszménye?

LOVAGI SZERELEM

Láttuk már, hogy a katharok kerülendőnek tartották a nemi érintkezést, mert annak eredménye előbb-utóbb csecsemő lesz, az pedig újabb, emberi testbe börtönzött isteni szikrát jelent. A szereteten és egymás tiszteletén alapuló szexmentes kapcsolatokat szorgalmazták.

A katharizmusban a nők ugyanúgy lehettek *perfectik*, mint a férfiak; a vallásnak több, tiszteletben álló és szeretett női vezetője is volt, például Esclarmonde of Foix, akinek a segítségével kathar konventet alapítottak és akinek tulajdonában volt Montségur. A katolicizmussal ellentétben a nők itt nem másodrendű állampolgárok voltak, akiknek nincsenek szellemi és anyagi jogaik. A férfiakkal egyenlőek voltak.

A misztikus vallások, akár a zsidó kabbalisztika, a keresztény gnoszticizmus, akár a manicheizmus vagy a katharizmus, az iszlám szufizmus vagy az asszaszinok Isten megismerésére törekedtek és az Istennel való személyes kapcsolatra. Isten bölcsességét gyakran görög kifejezésekkel jelölték: Sophia; vagy kabbalisztikus kifejezésekkel Isten immanens jelenlétét: Sekhina – mindkét elnevezés nőnemű. A szúfi költészet nem érezte ellentmondásosnak, hogy Isten közelsége felett érzett örömet az érzéki szerelem nyelvén fejezzék ki. Isten képzele lehet hímnemű, de a misztikus vallások újraélesztették az Örök Női princípiumának pogány elvét.

Amint a provanszál trubadúrok versei és dalai észak felé haladva magasztalták a szerelem szépségét, lehet, hogy útközben a Dél-Franciaországban honos kathar, templomos, kabbalisztikus és más ezoterikus hiedelmekkel keveredtek? A fenti elképzeléseket összefoglalva elképzelhető, hogy a mélyen elkötelezett, de szűz lovagi szerelem, oly sok artúri románc eszménye, bennük gyökerezett?

A GRÁL

Mi a helyzet magával a Grállal? Hagyományos képe egy kupa, rendszerint egy ékszerekkel és bevésésekkel gazdagon díszített áldozókehely. Az ófrancia *graal* azonban a középkori latin *gradaléból*, egyszerűen találóedényt vagy tányért jelentett, amelyekkel az asztalnál felszolgáltak.⁷

Az első utalások nem helyként említik a Grált. Chrétien művében, a *Perceval*-ban ezt olvashatjuk: „A hölgy, aki a két ifjúval közeledett, kezében edényt [*un graal*] tartott; gyönyörű volt, pompásan öltözött és nemes. Amikor odaért a nála levő edénnyel, akkora ragyogás támadt, hogy a gyertyák fénye elhalványult, akárcsak a csillagok, ha feljön a hold vagy a nap.”⁸ Egy másik korai történetben a Grál gyógyító erejű kő; ismét egy másikban Krisztus feje; van olyan is, ahol egy Krisztus által írt könyv.

A Grál képzetét több hagyományban megtaláljuk; gyakran vezetik vissza például a kelta mitológiáig. Azok a kutatók azonban, akik a fizikai Grál megtalálását tűzték ki célul, nem értik a dolog lényegét.⁹

A Grál, mint annyi minden az Artúr-mondakörben, és voltaképpen minden vallásos történetben, egy szimbólum. A legtöbb történetben a Grálnak a bőséghez és az élelemhez van köze. Kehelyként megtölthető az Élet vizével vagy a Megváltó vétével, vagy csordultig telve lehet Isten életével és szeretetével. Tálalótálként tele lehet Isten nagylelkű ajándékaival, az étellel magával. A Grál a bőség szaruja.

Mint kő – általában mint zöld kő – állítólag Lucifert jelképezi: nem a keresztény ötdögöt, hanem a Fényhozót, a Hajnalsillagot vagy a Fényesség Angyalát, vagy Ktisztus idősebb fivérét, vagy akár zoroaszteri Ahura Mazdát. Egy név, mint minden szimbólum, sok dolgot jelenthet. Azoknak, akik automatikusan egyenlőségjelet tesznek Lucifer és az ördög közt, felhívom a figyelmét, hogy ezt az azonosítást először a negyedik századi Szent Jeromos tette meg, aki a Bibliában található egyetlen utalást féltelelvásta (Ézsaiás 14:12) és személynévként értelmezte a valószínűbb, Hajnalsillagta tett utalást. Mindenesetre a szóban forgó sor jelképesen Babilon királyáról beszél; teológiai értelemben még az evangélikus *New Bible Dictionary* is azt az álláspontot képviseli, hogy a Lucifer *cím* (és nem a *név*) pontosabban jelölné a mennybe szálló Krisztus növekvő dicsőségét, mint a Sátánt.¹⁰

A Grál-kő, bármilyen is színe és függetlenül attól, hogy képviseli vagy sem Lucifert, mindig a gyógyítás eszköze, fizikai, lelki és szellemi értelemben egyaránt „egész”-séget hoz. Nyilvánvaló a Hermész Triszmegisztosz Smaragdtáblájához és a Bölcsek Kövéhez való kapcsolódás; az elsőt általában a „Amint fent, úgy lent” mondatban foglalják össze; a második nemcsak az egészség, de a halha-

atlanság és az Istennel való eggyé válás – a végső egészség – forrása is.

Mit tudunk Ktisztus fejről? Itt is kézenfekvő párhuzamokra lelhetünk; először is itt van a kelta Isten és király, Áldott Bran feje a *Mabinogion*-ból; aztán a beszélő fej, amely vagy a tizenharmadik századi alkímistának, Albertus Magnusnak, Aquinói Szent Tamás tanítómesterének tulajdonában volt, vagy közeli kortársáé, a szerzetes-tudós Roger Baconé, akit „eretnek” tanításai miatt bebörtönöztek. A fejként felfogott Grálban az a lényeg, hogy beszél, mégpedig Jézus szavait mondja; a szavak a fontosak, nem a fej, legyen az fa, réz vagy akár hús-vér.

Világos, hogy ugyanez vonatkozik a Grálra, mint könyvre. Teljességgel érdektelen, hacsak kuriózumként nem, hogy ténylegesen Jézus keze írását tartalmazza, vagy sem: ebben az esetben is a szavak a fontosak.

Vagy talán az Ige: Kezdetben volt az Ige. János evangéliuma Krisztustól beszél, jól felismerhetően a korabeli görög filozófusok terminológiájával.

Am ha Ktisztus szavait emlegetjük – és nemcsak az Igében megnyilvánuló Ktisztust –, akkor életének és tanításainak nem kizárólag újtestamentumbeli megörökítéséről beszélünk – hiszen abban az esetben a Grál nem más lenne, mint a Biblia. A Grált misztériumok fedik; szinte mindig rejtve van. Lehet, hogy Krisztus rejtett szavait, Jézus titkos tanításait jelképezi?

Említettem már, hogy a kereszténység első századaiban számos evangélium és más szöveg forgott közkézen, még mielőtt 367-ben Athanasius kanonizálta volna az Újtestamentumot. A Bibliaszakértők régen tudják, hogy Máté és Lukács evangéliumának alapja a Márké, és hogy terjedelmes részeket tartalmaz egy mára már elveszett „Jézus tanításai” című anyagból, amelyet Q néven ismernek, a német Quelle, forrás szóból. Továbbá: egyértelmű hasonlóságok vannak a rekonstruált Q és a nem kanonizált Tamás evangéliuma között; az utóbbi így kezdődik: „Ezek a titkos tanítások, amelyeket az élő Jézus mondott”, majd határozottan gnosztikus felhangokkal folytatódik. Még az újtestamentumi evangéliumok is megemlítik, hogy léteznek más szövegek is; Lukács például így kezd:

„Miután sokan vállalkoztak már arra, hogy tudósítsanak bennünket a körünkben beteljesedett eseményekről úgy, amint reánk

hagyták azok, akik kezdettől fogva szemtanúi és szolgálói voltak az igének: magam is jónak láttam, hogy miután eleitől kezdve mindennek pontosan utánajártam, sorjában megírtam azokat neked, nagyrabecsült Teofilus, hogy azokról a dolgokról, amelyekről már értesültél, megtudd a kétségtelen valóságot.” (Lk 1: 1–4)

János evangéliuma pedig jelenlegi formájában egy utólag hozzátett fejezet utólag hozzátett sorával végződik:

„De van sok egyéb is, amit Jézus tett, és ha azt mind megírnák egytől egyig, úgy vélem: maga a világ sem tudná befogadni a megírt könyveket.” (Jn 21:25).

Az ezoterikus keresztények szerint magának Jézusnak a szavaiból lehet arra következtetni, hogy tanításai közül nem mindent szánt a széles nyilvánosságnak: „Jézus így szólt hozzájuk: »Nektek megadtott az Isten országának titka, de azokhoz odakint minden csak példázatokban jut el«” (Márk 4:11); vagy: „Példázat nélkül nem is szólt hozzájuk, maguk között azonban tanítványainak mindent megmagyarázott” (Márk 4:34). Voltak tehát a nyilvános tanítások, amelyeket gyakran példázatokba rejtett; és voltak a titkos tanítások, amelyek tartalmazták a példázatok valódi jelentését és amelyekhez csak a belső kör juthatott hozzá.

Ha a Grál Jézus titkos tanításait képviseli, amelyeket ismertek a korai keresztény gnosztikusok, a manicheusok és talán a katharok, akkor a Montségur-ből kincseiket menekítő négy *perfecti* legendája a tanításaikra vonatkozhat; lehet, hogy valóban a „Grált” vitték magukkal.

A KERESŐ LOVAGOK

Ezzel elérkeztünk a Grál-legenda lovagjaihoz. A lovagi kódex megkövetelte az előzékenységet, a példamutató viselkedést és példamutatóan véghezvitt feladatokat. A lovag szerelme nemcsak egy bizonyos hölgy iránti elkötelezettséget jelentett, hanem a nőiség iránti mélységes tiszteletet. Mindezek felfogásbeli újdonságot jelentettek a középkori lovagok vonatkozásában. A Grál keresésére indultak és a

keresés sokuk számára egy életen át tartott. Akár Isten életét vagy Isten szeretetét, akár Isten nagylelkűségét vagy teljességét jelképezte a Grál, akár Jézus titkos tanításait, a felkutatására indulók számára az volt fontos, hogy *egyénenként* keresték Istent. A Grál megtalálását általában úgy értelmezik, mint az Istennel való misztikus egyesülés beteljesülését. „Nehéz ellenállni annak a következtetésnek, hogy a Grál fénye az Isteni Jelenlét kisugárzása, amely egyszerűen mind a halhatatlanság kisugárzása is”, mondja az ezotéria-kutató Richard Cavendish.¹¹

A szabadkőművességnek vannak lovagi fokai, mint Konstantinápoly lovagjai (*Knight of Constantinople*), Babilon Vörös Keresztje (*Red Cross of Babylon*), Szent Lőrinc Vértanú (*St Lawrence the Martyr*); valamint lovagi rendjei: Szent János Lovagjai (*Knights of St John*), a Szent Sír Lovagjai (*Knights of the Holy Sepulchre*), Konstantin Vörös Keresztje (*Red Cross of Constantine*), a Máltai Lovagok (*Knights of Malta*) – és természetesen a Templomos Lovagok. Az Iniciátusok szövetségébe (amely azokat a rózsakeresztes rendeket tömöríti, amelyek egymást kölcsönösen autentikusnak ismerik el) tartozik a Szent Grál Lovagrend is (*Knights of Chivalry Order of the Holy Grail*).

Ezek mind viszonylag újkeletű képződmények, nem pedig az ősi rendek leszármazottai. A lényeg természetesen nem az, hogy létezik egyenes ági leszármazás vagy sem, hanem az a tény, hogy ezek nemrégiben létrejött titkos társaságok, vagy „titkokkal rendelkező társaságok”, szükségét érzik annak, hogy a lovagság eszményéhez, a Grál-lovagok eszményéhez kapcsolódjanak.

Nemcsak előzékenységről és derekasan elvégzett munkákról van szó, bár a Belső Fény Társasága (*Society of the Inner Light*) elvárja minden tagjától, hogy „természetének hibáit kijavítsa és kitartóbban törekedjék civilizált életet élni.”¹²

Nemcsak a nők iránti tiszteletről van szó, bár a nemek közti egyenlőséget a rózsakeresztes és a belőlük kinőtt mozgalmak adott-nak veszik; még a kizárólag férfiakból álló szabadkőművesség is hangsúlyozza a nők iránti tiszteletet: ma már avítnak tűnő nyelvhasználatban a szabadkőművesek mindig „hölgyek”-ként emlegetik a nőket.

E szervezetek lovagiassága valamivel többet jelent társasági bókorknál és protofeminizmusnál. Folytatása a Szent Grál utáni kutatásnak.

Álljon itt egyetlen példa: „A szabadkőművesség szándéka, hogy újjászületést hozzon az egyén életébe... Az igazi szabadkőművest alázatosság, tisztaság, hűség és állhatatosság jellemzi.”¹³

A lovagiasság, a lovagi szerelem, a Grál és a Grál keresése, mint eszmék, bekerültek Artúr király legendái-közé, amelyek révén pedig az udvarokban is elterjedtek. A történeteket mesélték széltében-hosszában, az embereket átítatta a bennük levő eszmék ereje. Az egyes emberek és a társadalom változtak e történetek hatására.

Néhány évszázad múlva azonban, ahogy újabb és újabb történetekkel bővült a Grál irodalma, a lényegét kiszorította a forma, a tartalom kevésbé volt fontos, mint a külcsín, a felszínen tükröződő benyomás pedig fontosabb volt, mint a benne rejlő eszmények. Mindig ez történik; Chrétien de Troyes ennek valószínűségétől óvott, amikor Perceval összetéveszti a lovagi fegyverzet birtoklását a lovagság állapotával.

Az üzenetet újra kellett fogalmazni: más korszaknak más formában.

AZ ÖRDÖG KÉPESKÖNYVE

Az „okkult” történész, Graham Phillips azt állítja, hogy „A legtöbb mai történész véleménye szerint a Tarot feltehetőleg az albigensekkel kezdődött”¹⁴, holott ezt a merész állítást semmiféle bizonyíték nem támasztja alá. Sem a Tarot „feltalálóját”, sem „feltalálásának” pontos idejét nem ismerjük. Ha van egyáltalán kapcsolat a katharok és a Tarot között, akkor valószínű, hogy az közvetett. A katharokat többé-kevésbé elpusztították 1244-ben Franciaországban; a legkorábbi fennmaradt Tarot körülbelül 1445-ből származik Olaszországból. De sosem lehet tudni...

Láttuk már, hogy a Tarot jól illeszkedik – vagy jól illeszthető – több ezoterikus rendszerbe is: a Kabbalába, az asztrológiába, a rúnák közé és a nordikus mitológiába, az egyiptomi és görög mitológiákba: többek között¹⁵. Nem arra kell gondolni, hogy valaki egy szép na-

pon tollal vagy ecsettel a kezében leült, hogy megrajzolja a kártyalapokat; az Élet Fáját, a Mennyei térképét, miközben íróasztalán ott volt előtte kiterítve a *Mabinogion*. Azok a szövevényes megfelelések, amelyeket a Tarot és más ezoterikus rendszerek között vonunk, mind *ex post facto*. E megfelelések kétszeres okból jöhetnek létre: először, az embernek veleszületett képessége, hogy mindenben mintát, szabályszerűséget lásson, a zsigerektől a felhőig, a lángoktól az álmokon át a tintapacákig; mint ahogy az is velünk született, hogy képesek vagyunk a mintákat és a szabályszerűségeket egymáshoz illeszteni – ez képezi az alapját minden jóslásnak és jövőndőlésnek. Másodszor: az a tény, hogy mindezek a rendszerek és mitológiák rokon népektől származnak, abból, ahogyan az istenivel való viszonyukat ezoterikus alapon elképzelték.

A Papnő vagy a Főpapnő; Oswald Wirth, illetve a marseille-i Tarot ábrái
(Papus *The Tarot of the Bohemians*, 1896)

Sokféle elképzelés merült fel a Tarot eredetével kapcsolatban; ezek között van, ami fenntartható, és van, ami nevetséges. Feltehetően az utóbbiakra való reakcióként egyes szerzők minden ilyesmitől tartózkodnak, mondván, hogy a Tarot okkult szimbolikáját a tizen-nyolcadik század végén és a tizenkilencedik században találták ki – ami igaz is – és hogy a Tarot eredetileg csupán vonzó kártyajáték volt.

Ez éppen annyira komikus, mint Antoine Court de Gébelin állítása, mely szerint a Tarot Thoth ősi egyiptomi könyve. Még a legkorábbi sorozatok képei is világosan vallásos tárgyúak. A Cary–Yale Visconti sorozat, amely 1440–45-ből származik, a következőket tartalmazza: Erő, Hit, Irgalmasság, Halál és Ítélet. A Visconti–Sforza-változat (1450 körül) pedig egyebek mellett a Főpapot, a Főpapnőt, az Ítéletet; a VI. Károly-sorozat (1470–80) a Főpapot, a Mértékletességet, az Erőt, az Igazságot és az Ítéletet; az Ercole d'Este-sorozatból (1475–80) a Főpap van meg, a Csillag, a Hold és a Nap ábrázolása pedig asztrológiai tanulmányokra utal. Ezekben a sorozatokban van még Halál, Akasztott Ember, Torony, Sorskerék és a Világ, amelyek mind rendelkeznek vallási konnotációkkal is.

Nem férhet kétség ahhoz, hogy a Tarot képeinek a kezdet kezdeté óta vallási jelentősége volt. Az ábrák nemcsak vallásos, hanem nagyjából keresztény tematikát ölelnek fel, és nemcsak keresztény, hanem egyes esetekben ezoterikus keresztény tematikát.

Hogy egyetlen példánál maradjunk, a Főpapnő – amely időnként Júnóvá alakult a későbbi, klasszicista ihletésű darabokban – a Visconti–Sforza-pakliban nagyon világosan női pápa volt, a pápai hármastiarával. Lehet, hogy ő volt Johanna Főpapnő, a népszerű középkori legenda reprezentációja, mint ahogy a legtöbb szakértő is ezen a véleményen van. De lehetett Manfréda nővér vagy Maifreda di Pirovano, a Visconti család rokona, aki egy kis milánói szekta, a Guglielmites tagja volt. Az inkvizíció 1300-ban égette meg, abban az évben, amikor a szekta hite szerint Manfrédából pápa lett volna. Az is elképzelhető, hogy utalás volt a katharizmusban dívó nemek közti egyenlőségre, szemben a katolikus egyház álláspontjával. Bármelyik verzió a helyes, a női szellemiség ezoterikus, heterodox képzetét képviseli.

Az újságírás hat alapvető kérdésére – ki, mit, mikor, hol, hogyan és miért – lenyűgöző választ kapunk, ha a Tarot-nál tesszük fel őket, ám bennünket itt csak az utolsóra adott válasz érdekel. Miért tervezték ezeket a vallási tárgyú képeket ábrázoló kártyalapokat és miért készítették ezeket – kézzel festve, gazdagon díszítve és aranyozva – az olasz nemesség számára?

Az alábbiakban egy hipotézis következik, amelyet abban a reményben teszek közzé, hogy mások is végiggondolják.

Miközben valószínű, hogy a Tarot képeinek alapjául elsősorban Petrarca *Triumfusok*jai szolgáltak (amely maga is a klasszikus Görögország erényeit példázta), a kabbalisztikus gondolkodásmód néhány vonását is megtestesítették (amely Franciaország déli részén és Spanyolország északi részén volt erős); valamint a gnosztikus eszmék közül is néhányat, amelyekről újabban azt gondolják, hogy a katharoknál is előfordultak (Franciaország déli részén és Itália északi részén); és a Grál keresésének lényegét (Franciaország egésze, különös tekintettel a provanszál trubadúrokra és az ottani heterodox hitvilág és kultúra ethoszára) – mindezt egy *aide-mémoire* Memória színházon belül.

Az állítólagos egyiptomi elemek mind görög/egyiptomi mágikus-misztikus-filozófiai fogalmak voltak, amelyeket az a neoplatonizmus hozott magával, amely hatalmas szellemi és intellektuális befolyást gyakorolt a reneszánszra. Mindez olyan képi formátumban jelent meg, amelyet a korabeli emberek megérthettek, számukra ismerős társadalmi vagy vallási közegben – mint ahogy Krisztust is késő középkori vagy reneszánsz helyszíneken ábrázolták.

Némi sajnálattal, de határozottan meg kell feledkeznünk azokról a „standard” Tarot-képekről, amelyek elemzésével a tizenkilencedik és a huszadik századi ezoteristák oly sok időt töltöttek el – az Akasztott Emberről, a Sorskeréken fel-alá mászkáló teremtményekről, a Mértékletesség alakjáról, aki fél lábbal a földön, fél lábbal a vízben áll, a Hold lapján látható rákok és kutya és így tovább. Ezek mind későbbi tervezésű alakok, amelyekkel kétségkívül indokoltan egészítették ki az ábrákat, de amelyek nem voltak részei az eredeti Tarot-képeknek.

Honnan sejtethetnék, hogy eredetileg mit jelképeztek? Az Akasztott Ember talán kivégzés előtt álló eretneket, akiket időnként fejfel lefelé égettek meg. A Torony, amelyet a korai sorozatok Isten Házának is neveznek, talán Isten rosszallását fejezte ki, amiért tor-

nyot emeltek neki: akár Bábel tornyát; akár az intézményesített egyház korrupciós építményét. Az a lap, amelyet ma A Világnak nevezünk, a legkorábbi ábrák alapján talán a keresztény reményt és elrendeltetést, Isten Városát, a Mennyei Jeruzsálemet képviselte; a középkori térképeken Jeruzsálem, a Szent Város mindig a világ közepe volt.

Bármilyen is volt az eredeti szimbolika, ma már igen nehéz, sőt lehetetlen a későbbi századok folyamán ráakódott jelképrendszerek alatt rákutatni. Azok a szimbólumok akkor voltak érvényesek, és azoknak az embereknek voltak érvényesek, akik számára az első paklikat tervezték.

Paradox módon ez szabadságot ad arra, hogy ha kedvünk tartja, újratervezzük és újraértelmezzük a Tarot-t bármilyen új szimbolika paraméterei között. Azok a „puristák”, akik arra panaszkodnak, hogy a modern sorozatok letértek az eredeti ábrák kijelölt útjaitól (amelyen hajlamosak a Rider-Waite, vagy legfeljebb a marseille-i változatot érteni), elfelejtik, hogy a képek mindig is változtak. A Visconti-Sforza Bolondja (1450 körül) teljesen különbözik a VI. Károly-féle Bolondtól (1470–80 körül) meg az Ercole d'Este-sorozat Bolondjától (1475–80 körül). Ugyanez más kártyákra is érvényes. A világkép változik, a képek változnak, a szimbólumok változnak.

Aztán a nyomtatás beköszöntével a Tarot-hoz olcsón és széles körben hozzá lehetett jutni. A képek elnagyoltabbak voltak és elkerülhetetlenek voltak a másolási hibák. (Például a lámpást tartó Remete eredetileg öregember volt, kezében homokórával és az időt jelképezte.) A művelt nemesség gazdag szimbolikájú könyvtárából a Tarot népszerű kártyajátékká lett, amelyben érdekes képek vannak.

A Tarot, akárcsak a Grál-történetek, elvesztette eredeti értelmét, a képek által megjelenített eszményeket; a lényeg ismét teret adott a formának. Nincsenek arra utaló nyomok, hogy a tizenötödik és tizenhatodik századi hermetikus filozófusok, akik (elméletben vagy gyakorlatban) a Kabbalára, az asztrológiára, az alkímiára és a mágiára fektettek hangsúlyt, bármilyen jelentőséget tulajdonítottak volna a Tarot-nak. Vajon Cornelius Agrippának vagy John Dee-nek volt Tarot-kártyája? Nem tudjuk.

A tizennyolcadik és a tizenkilencedik századi okkultisták csekély tudományuk ellenére azt legalább feismerték, hogy a Tarot több csinos kis kártyajátéknál. Félresikerült ötleteiktől függetlenül visszahozták a Tarot-t az ezotéria iránt érdeklődők figyelmébe. A Golden Dawn Hermetikus Rendje lecsapott a Tarot-ra és ellátta saját magyarázataival.

A mai ezoterikus iskolák (*Builders of the Adytum, Servants of the Light*) a Tarot-t tanulmányozásra, meditációra, szellemi megvilágosodásra, vallásos rituálékra használja, és rendszerint nem jövőmondásra. Tanításaik közé tartozik a Kabbala, a gnoszticizmus, a Grál, a misztika; tisztelik az isteni női princípiumot. A Tarot saját Sorskerete bejárta pályáját: miután századokig társasjátéknak, majd kártyavetésre használták, a Tarot hazaérkezett.

Láthatjuk, hogyan bánt az egyház végig a történelem során az eltérő hitet vallókkal, akár eretneknek, akár mágusnak, akár boszorkánynak nevezte őket; mindig általános gyakorlat volt, hogy a heterodox hiedelmeket és gyakorlatot démonizálják és rágalmazzák. Az ortodoxia szűk látóköréből (ma pedig a fundamentalizmus szűk látóköréből) minden, amit ők nem szentesítenek, gonosz; a heterodoxia ezért eleve az ördögtől való.

Ha a Tarot valóban a klasszikus pogány, neoplatonista, gnosztikus, kabbalisztikus, Grál- és misztikus hiedelmek, valamint az alkímia és az asztrológia képes memóriá-színháza, akkor az egyház szemszögéből „az ördög képeskönyve” egyáltalán nem rossz meghatározás.

Dióhéjban: az intézményesült egyháznak vehemensen támadnia kell ezeket a hiedelemrendszereket, amelyek változatos formákban újra és újra felszínre törtek a történelem folyamán; ha sikerült megvetniük a lábukat, mint ahogy Dél-Franciaországban tették a tizenkettedik században, az egyházat teljesen irrelevánssá teszik.

Korunk egyik legavatottabb Tarot-szakértője, Rachel Pollack nagyon világosan és nagyon egyszerűen fejezte ki: „a cél rendszertől függetlenül ugyanaz marad – az én és az isteni újraegyesítése.”¹⁶

Az pedig fölöslegessé tenné a hierarchikus vallást.

A FOLYTATÓDÓ REVELÁCIÓ

Közvetlenül az előző rész előtt jegyeztem meg az eljelentéktelenedő Grál-legendákról, hogy „Az üzenetet újra kell fogalmazni: más kornak más formában.”

A Tarot valamikor a tizennegyedik század elején, a tizenötödik század végén keletkezett, feltételezésem szerint ezoterikus *aide-mémoire*-ként, kártyára rajzolt heterodoxiaként. Körülbelül egy évszázaddal később, az olcsóbb előállítást jelentő nyomtatás feltalálásával népszerű kártyajátékká vált, és ha hordozott is valamilyen eszmei mondanivalót, az feledésbe merült. Az üzenetet újra kellett fogalmazni: egy más kornak, más formában.

1614-ben megjelent a *Fama Fraternitatis*; felszólította az általában hermetikus filozófusokként ismert adeptusokat, akik a világ jobbá tételén tevékenykednek, hogy fedjék fel magukat.

Nagyon határozottan ki kell jelentenem, hogy *nem* arra célzok, hogy a történelem folyamán mindig létezett a beavatottnak egy titkos csapata, akik az Igazságot őrizték, és akik időről időre szélesebb körben elhintették az ezoterikus és heterodox eszméket. Egyszerűen arra célzok, hogy ezek az eszmék akkor sem tűnnek el, ha éppen szem elől tévesztjük őket. Úgy tűnik, mindig van olyan, aki – miután rádöbbsen az ezoterikus tanítások értékére – úgy dönt, másokkal is megosztja azt; nem feltétlenül a nagy nyilvánossággal, de olyanokkal, akik szintén felismerik a rejtély kulcsát. Például így tanulmányozták a hermetikus filozófusok az alkímiát és a Kabbalát, általában egyedül; míg közülük egy, vagy egypáran úgy nem döntöttek, hogy megírják és közzéteszik a rózsakeresztes manifesztumokat.

A tizenkilencedik század végén a *Societas Rosicruciana in Anglia* maroknyi tagja új társaságot indított útjára; a tagok között legye- nek nem szabadkőművesek és nők is, a kutatás pedig forduljon mélyebben az ezotéria felé. Megszületett a Golden Dawn Hermetikus Rendje.

A huszadik század elején amerikaiak egy csoportja úgy határozott, hogy a *Societas Rosicruciana in Civitatibus Foederatis* tanításait nem lenne szabad csak szabadkőművesekre korlátozni. Megszületett a *Societas Rosicruciana in America*.

Az 1930-as évek végén a *Stella Matutina* lendületet és tagokat vesztett. Mivel nem akarta kockáztatni, hogy (eredetileg Golden

Dawn) tanításai teljesen elenyésszenek, Israel Regardie megtörte hallgatási fogadalmát és minden tant, minden rituálét közölt. A titkos tanítások nyilvánosságra kerültek.

Az idők folyamán valaki mindig napfényre hozza a titkos tanokat. Ám ezek újra meg újra visszakerülnek a sötétség leple alá vagy az intézményesített egyház nyomására, vagy olyan körülmények folytán, mint amilyen a tizennyolcadik században az Értelem kora volt, a tizenkilencedik században a Tudományos Racionalizmus kora, a huszadik században pedig a tudomány egyfelől, a fundamentalizmus másfelől. Az ortodoxiának feltett szándéka, hogy a heterodoxiát eltörölje.

Az ortodox, exoterikus kereszténységnek nagyon sok, nagyon különböző változata van. Ugyanazon az Istenen osztoznak, ugyanazon a szakrális szövegen, hasonló hitvallásaik vannak, s feltehetően vannak közös egyházi énekeik. Az evangélikusok számára anatómiát jelent a pápa hatalma, Mária magasztalása, az átlényegülés doktrínája; miközben a katolikusok számára a klérus és a szentségek hiánya jelenti ugyanezt. Mégis mindkettőt legitim változatnak tekintik abban a sokarcú szervezetben, ami a keresztény vallás.

Ezzel ellentétben a kereszténység főáramlatában levő felekezetek a misztikusabb, gnosztikusabb, ezoterikusabb jellegű változatokat eretneknek tartják, vagy esetenként nem is kereszténynek. Ennek talán az lehet az oka, hogy az ortodox, exoterikus felekezetek valójában azt állítják, hogy „az üdvözülésnek egyetlen lehetséges útja van, íme: ez az”, míg az ezoterikus kereszténység általában azt képviseli, hogy „Az üdvözüléshez sokféleképpen lehet eljutni; íme, itt a térkép, itt vannak a jelzések – járd a magad útját.”

Az ezoterikus szellemiségű hit mindig is szálkát jelentett a bármilyen vallású ortodoxia szemében. A titkos társaságok keresztény bírálói bizonyos ponton túl általában előhozakodnak a következő érvvel: „Ha valóban olyan csodálatos spirituális igazságok birtokában vannak, akkor nem helyénvaló, hogy megtartják ezeket maguknak; ugyanúgy meg kellene osztaniuk mindenkivel, mint ahogy mi is hirdetjük a keresztre feszített Krisztus evangéliumát.”

Ám pontosan ez a különbség az ezoterikus és az exoterikus vallások között.

„A nagy világvallásokat arra alapították, hogy a maguk módján tanítsák ugyanazokat az igazságokat, amelyeket a misztikus rendszerek tanítanak. Ezek a tanítások mindig kétrétűek. Mindig létezett egy külső, elemi, populáris doktrína, amely a mélyebb igazságok befogadására felkészületlen tömegek okítására szolgált; és ezzel párhuzamosan létezett egy belső, fejlettebb doktrína, egy titkosabb tudás, amelyet az érettebb elméknek tartottak fenn, és amelybe csak a kiváló és megfelelően felkészült jelölteket avatták be. Indiában, Egyiptomban, Görögországban, Itáliában vagy Mexikóban, vagy az európai druidák között a beavatási szentélyeket azoknak emelték, akiket a belső hang arra szólított, hogy a tömegtől különválva a test és a lélek fegyelmeire szoktassa magát annak érdekében, hogy titkos tudás birtokába jusson, és hogy a beavatás experimentális folyamata során (amelynek mai szertartásaink halvány visszhangjai csupán) kifejlessze magában a szellemi képességeket.”¹⁷

W. L. Wilmhurst itt a szabadkőművességről beszél, de a szöveg ugyanúgy szólhatna a rózsakereszteségről vagy az okkult tudományok iskolájának bármelyikéről.

Aki a fenti gondolatmenetet elitistának tartja, annak három dolgot ajánlok figyelmébe. Először, az ezoterikus tanítások mindig hozzáférhetőek voltak azok számára, akik ebben akartak elmélyedni: „Aki keres, az talál”. Másodszor, emlékezzünk arra, hogy mi történt, amikor az ezoterikus kereszténység a tizenkettedik és a tizenharmadik században Franciaországban nyilvánosan működött. Harmadszor pedig, ha a szabadkőművesség – mint ahogyan Wilmhurst állítja – az ezoterikus szellemiséggel egy oldalon áll, akkor éppen ezeket a tanításokat teszi mindenki számára hozzáférhetővé (feltéve, ha az illető hímnemű); meggyőződést csak az jelent, hogy az iniciátusnak tudatában kell lennie annak, hogy mi előtt áll – és ez mindig is így volt.

E könyv folyamán bizonyos gondolatokkal újra meg újra találkozunk. A történelem folyamán ugyanezek, vagy hasonló gondolatok újra meg újra felszínre törtek, virágzásnak indultak, majd a legtöbb esetben elhaltak. Vagy megőrizték, vagy eltörölték őket; vagy

elhalványultak, vagy megcsontosodtak. Az első esetre a katharok a releváns példa, az utóbbira a szabadkőművesek.

Ám az eszmék sosem tűnnek el teljesen. A gnoszticizmus manicheista változata a katharizmusban bukkant fel. A neoplatonizmus a reneszánsz filozófusoknál jelent meg ismét. Az alkimisták-ból hermetikus filozófusok lettek, akikből viszont rózsakeresztesek. A Golden Dawn-ból (többek között) megszületett a Belső Fény Társasága (*Society of Inner Light*), amely viszont a Fény Szolgálóit (*Servants of the Light*) bocsátotta útjára.

Az egyéni spiritualitás ma nyilvánosabb, mint a történelem folyamán bármikor. Könyvek sora jelenik meg a Kabbaláról, a rózsakereszteségről, a spirituális gyarapodásról; ezeket nemcsak ezoterikus könyvesboltokban lehet megvásárolni, hanem utcai standokon is – a Golden Dawn titkos tanításai teljes egészükben kaphatók. Nemcsak erre szakosodott kiadók vannak, de a nagy kiadványalatok is speciális jelzésekkel látják el az ilyen jellegű kiadványaikat: „Test és Szellem”, „New Age”, „Ezoterikus” és hasonló címkék burjánzanak.

Az eszmék nyilvánosságra bocsáttattak. Ez sok szempontból jó, ám három lehetséges veszélye van. Az első a kommerszé válás: könyvek ezrei, Tarot-kártyák tucatjai, kristályok, pendulumok, változatos jellegű felszerelések leptek el mindent. A második ezzel összefüggésben áll: a homokban nehéz igazgyöngyre lelni. A harmadik a fundamentalizmus, amely engesztelhetetlenül ellenez mindent, amiben a Sátán keze nyomát véli felfedezni.

A TITOKTARTÁS SZÜKSÉGESSÉGE?

Szükség van-e még mindig a titkolózásra akár a szabadkőművesség, akár a különféle rózsakeresztes vagy okkult iskolákon belül? A maguk nevében csak ők válaszolhatnak, ám a kívülálló általános benyomása talán ez: „ha nincs rejtegetni valójuk, miért nem hagynak fel a titkolózással, miért nem állnak a nyilvánosság elé, hogy elejét vegyék a velük szembeni gyanakvásnak? Ha viszont van rejtegetni valójuk, mi az?”

A titkosság egyik okát könyvem elején a Lemuriánus Szövetség adta meg; érdemes ismét idézni: „a lemuriánus tananyag csak elő-

képzettséggel rendelkező hallgatók számára hozzáférhető. Nem azért, mert »titkos«, hanem mert minden egyes lecke a következőt alapozza meg; emellett az, hogy a szövetség tanárai minden egyes hallgatót egyéni szükségleteinek megfelelően irányítanak, a mélyebb értelemben vett javukat szolgálja, és részét képezi a lemuriánus oktatás egyedülállóságának.”¹⁸

Más szóval progresszív és kumulatív tanítási módszerről van szó.

Általában nem tartják jó ötletnek, hogy olyasvalakinek tanítsanak poszteinsteini fizikát, aki nincs tisztában a newtoni fizika alapjaival – még akkor sem, ha a bonyolultabb ismeretek gyakran érvénytelenítik azokat a dolgokat, amelyeket az iskolában tanultunk. Egy tehetséges regényíró a hatás fokozása érdekében felrúghatja a nyelvtani szabályokat, de a jó magyartanárnak kivétel nélkül mindenki el kell sajátíttatnia ezeket a szabályokat. Tautológiának tűnhet, de a megértés minden szintjén annyit érthetünk meg, amennyit azon a szinten tanítanak nekünk. A következő szinten aztán kiderülhet, hogy az durva egyszerűsítés volt, akát még az is, hogy pontatlan, ám szükséges volt ahhoz, hogy a következő szinten feltároló ellentmondásnak alapja legyen.

Még a viszonylag nyitott ezotetikus társaságok is ritkán fedik fel beavatási szertartásaik téziseit. A Rózsakeresztes Szövetség (*Rosicrucian Fellowship*) alapítójának özvegye a következőképpen indokolja ezt:

„(az iniciátus) tudatossági foka annak a beavatási szintnek megfelelő, amelybe bevezetik. Ezért nem tárhatók fel a valódi iniciáció titkai. *Nem külső szertartásról, hanem belső élményről van szó.* Ez közeli meg leginkább azt, amit annak mondhatok, aki maga nem tapasztalta ezeket az élményeket önmagában. Semmilyen titok nem fűződik a képekhez abban az értelemben, hogy nem lenne szabad beszélni róluk; a titok abban áll, hogy nincsenek földi szavak, amelyekkel ezek a spirituális élmények visszaadhatók lennének.”¹⁹

A. E. Waite nagyjából ugyanezen az állásponton van, amikor *Encyclopædiájában* a maszonikus titoktartás címszavát tárgyalja. A szabadkőművesség valódi titkai, írja, nem a kézfogások, nem a szigorúan őrzött Szavak, nem az ékszerek és a jelvények, és nem a páholyon

belüli látvány. Mindezekről azóta tudnak kívülállók is, amióta csak szabadkőművesség létezik. Még a különböző fokokon elvégzett páholy munkák részletes leírásai is megtalálhatók a legtöbb könyvtárban. Waite szerint

„A valódi titok a maszonéria sajátos élete, amelyet a be nem avatottakkal nem lehet megosztani a dolgok visszavonhatatlan természeténél fogva. Bizonyos értelemben a szabadkőműves szimbóluma része ennek az életnek ... a misztériumokat még a rendeken belül sem nyíltan tanítják: ezeket életünk folyamán sajátítjuk el. Ami voltaképpen történik, csupán annyi, hogy a testvérek Kulcsot kapnak a kezükbe, amint az egymást követő fokokon feljebb haladnak, és rajtuk áll, hogy képesek-e kinyitni azt a templomot, amelybe belépni akarnak. Ebből fakad, hogy a misztériumok mögött újabbak vannak, hogy a Szentek Szentje újabb szentélyt rejt: hiszen a maszonikus tudás gyarapodása az adytum életének és öntudatának gyarapodását jelenti.”²⁰

Érdekes, hogy az Adytum Építői (*Builders of the Adytum*) Tarotkártyáikat „Kulcs”-nak nevezik.

Itt van még az az igen lényegbevágó kérdés, amely szerint sok ezotetikus társaság állítja, hogy tagjai javítani tudják mentális képességeiket – nem a telepatikus képességekre, nem a láthatatlanná válás vagy a falon áthatolás képességeire gondolnak, hanem a jobban működő memóriára, önbizalomra és személyes tekintélyre. W. L. Wilmhurst szerint a szabadkőművesség is hasonlókat nyújt:

„Tulajdonképpen az egész beavatás célja az volt, és ma is az, hogy kiképezzük az elmét arra, hogy a jelenségek külső burkán áthatoljon; a beavatás értéke attól függ, hogy gondolkodásmódunkban és életünkben mennyiben engedünk a belső igazságok befolyásának, mennyiben hagyjuk, hogy a tudatunk erejének még mélyebb rétegeit ébresszék fel...

...a mesterfok elérésére törekvő neofita észlelni fogja felfogó- és megértőképességei növekedését; rá fog jönni, hogy olyan erőforrás nyílt meg számára, amelynek létezését eddig nem is sejtette és

amely mentális energiával és önbizalommal látja őt el; érezhető változások fognak a jellemében is bekövetkezni, olyan beszéd- és viselkedésmódot sajátít el, amelyek az idáig távol álltak tőle.”²¹

Mindez természetesen attól is függ, hogy a szabadkőműves hogyan érti és alkalmazza a tanítások belső mélységeit; nem elegendő a szakaszokon gépiesen áthaladni, mint ahogy sokszor kétségkívül ez történik; ám természetesen magyarázza azt a szabadkőműves tendenciát, hogy a tagok pályáikon gyakran nagyon sikeresek.

Az egyéni energiáknak ez a növekedése teljesen valóságos, ezért nyilvánvalóan vissza is élnek vele. Ha rituálékkal párosítják, még hatásosabb, bármit is gondolunk egyébként a mágiáról. Egy önmagát kereső személyiség hatalmas károkat okozhat másokban, ha visszaél ezekkel az erőikkel. Az Adytum Építői (*Builders of the Adytum*) ragaszkodnak ahhoz, hogy a kültagok „harmonikus testvéri tulajdonságokról tegyenek tanúbizonyságot”, mielőtt a magasabb szintekre beávnák őket.

Arra is emlékeztetnem kell, hogy a rituáléknak megvan a maguk hatalma akár spirituálisan, akár pszichologikusan közelítjük meg. A római katolikus szentmise színpadiassága, vagy az anglikán imakönyv Esti Dalának derűje azokat is megindíthatja, akik nem különösebben vallásosak. A modern istentiszteletekből éppen ez hiányzik: a pompa, a nyugalom, a misztika, a *másba* való átlépés – vagy egész egyszerűen csak a költői nyelv szépsége, amelyet e régi szertartások idéznek. A szabadkőműves rituálék, vagy bármely egyéb ezoterikus szertartás bizonyos mértékben akkor is befolyásolja a résztvevőket, ha azok nem ismerik fel annak belső jelentését.

Esett már szó arról, hogy az ezoterikus társaságok a rózsakeresztes manifesztumoktól napjainkig mind a társadalom jobbra tételéről beszélnek, amelyet a tagok egyéni jobbra tételével lehet megvalósítani. A legtöbben kikötik, hogy a legalacsonyabb szint jelöltjei jellemes emberek legyenek – hacsak nem meghívásos alapon működik a tagfelvétel, itt legtöbbször a jelölt szavára kell hagyatkozniuk. Érdekes módon a szabadkőművesség, ha szigorúan tartja magát a szabályaihoz, nem csak a nőktől tagadja meg a tagságot (akik végső soron egy tradicionális társadalomban mind intellektusban, mind akaratan gyengébb erőt képviselnek), hanem a törvényes házasságon kí-

vül születetteket és azokat is, akik valamilyen testi fogyatékoságban szenvednek – hagyományosan mindkettő a jellembeli fogyatékoságnak is jele.

A gondosan szintekre tagolt oktatás, amely több évet vesz igénybe, és amelyben magától értetődőnek veszik a felsőbb szintre való jutást, de ahova csak kiválasztás útján lehet kerülni, egyben azt is jelenti, hogy egyre több senior (és feltehetőleg bölcsőbb) adepts kísérheti figyelemmel a tagokat a fokokon való előrejutás során. Akiket jellemükből kifolyólag alkalmatlannak ítélnék a következő szint elérésére, azok előtt lezárul az út. Az ilyen típusú alkalmatlanság sokszor csak bizonyos szint elérése után derül ki.

Ugyanez a probléma merült fel Aleister Crowley esetében is. Egyetlen év alatt végighaladt a Golden Dawn Külső Rendjének szintjein, és kérte felvételét a Második Rendbe. A rend vezetői azzal utasították el, hogy erkölcsileg alkalmatlan. Az ebből következő események a rend gyors felbomlásához vezettek. Közel száz év múlva, amikor Crowley emléke még élénken él, kevésbé meglepő, hogy a GDHR-ből származó szervezetek nagyon megnézik, hogy kit engednek tagjaik közé. A hasonló csoportok mind őrzik titkaikat; egyesek még létezésük tényét is szigorúan titokban tartják. A titkosság nem csak véd: távol tartja azokat, akik nemkívánatosak.

A szabadkőművesség rituáléinak szavait és jeleit szabályszerűen szintén titokban kell tartani. A renden belüli misztériumokról általában szólva mondja egy szerző:

„A titoktartásra és az éber figyelemre, amellyel a misztériumokat őrzik, azért van szükség, hogy a titkos tanok ne a titok bitoklására alkalmatlan személyek ajkán vagy cselekedetei által fejeződjének ki. Hiszen a misztériumok titkos ereje a jelekben van. Aki a fejlődés során bizonyos természetes vagy természetfölötti állapotba jut, de szíve és elméje elzárkózik az istenitől, annak kezében az erő a gonosz ereje lesz ahelyett, hogy a jó ereje lenne. A hitehagyott iniciátusnak hatalmában áll a rendelkezésére álló erőt szentségtelen, démoni, asztrális és veszélyes dolgokra felhasználni...”²²

Ezért van az, hogy minden egyes szinten csak bizonyos információkat fednek fel; ezért van az, hogy – akárcsak más társaságoknál – a felsőbb fokok elérésére csak meghívásos alapon lehet vállalkozni.

A fundamentalista bírálók körében általános, hogy a titkos társaságokat, az ezoterikus vallásokat, a rituális mágiát, a neopagányságot és a sátánizmust egybemossák, és egyformán „okkultnak” tartásuk valamennyit, rituáléikat pedig egyformán gonosz erők művének. Valójában az az erő, amelyet az ezoterikus rituálék felszabádnak, semleges: mint a villamosság, a gépkocsi vagy egy gyógyszer alkotóelemei. Rosszra is, jóra is fordítható, gyógyításra vagy rontásra; általában azonban, a felsorolt profán erőkhez hasonlóan jóra használják.

A titoktartás tehát azt is szolgálja, hogy csak az arra alkalmasak juthassanak e nagy hatalommal járó tudás birtokába.

A titkos társaságok titkosságának van még egy oka, amelyet figyelembe kell vennünk: saját biztonságuk. A fundamentalizmus növekvő befolyásáról esett már szó. Mások szempontjából helyesen vagy sem, a fundamentalisták őszintén meg vannak arról győződve, hogy szent feladatuk minden lehetséges módon szembeállni a Sátánnal és annak minden művével. Rendíthetetlenül hiszik, hogy ami nem Krisztustól való, az az ördögtől; és azt, ami „Krisztustól való”, mindenki másnál szűkebben értelmezik. A titkos társaságok tevékenysége, különösen azok, amelyek valamiféle spirituális elemet is tartalmaznak (többségük), egyértelmű veszélyben van a hasonló csoportok magatartása miatt; számukra a képlet világos: a heterodoxia ezoterikus, az ezotéria okkult, az okkult pedig sátáni.

A fundamentalistáknak éppúgy, mint bárki másnak, joguk van a vallás- és szólásszabadsághoz. Az elmúlt években azonban egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy meggyőződésük szerint ez feljogosítja őket arra, hogy mások gondolatát és mások beszédét korlátozzák – a Sátán ellen vívott harcukban ezt megengedhetőnek tartják.

A beszéd szabadságát legitim módon is lehet korlátozni, például nemzetbiztonsági érdekből, lásd a titoktartási kötelezettséget; vagy annak a magasabb rendű eszmének a nevében, amely az embereknek egyenlő jogokat biztosít bőrük színétől függetlenül, törvénytelenes akár írásban, akár szóban faji gyűlölködést szítani. Az első esetben törvényerejű rendeletről van szó, amelyet – kis fenntartással – a lakosság egésze elfogad, a második esetben általánosan elismert jogról van szó.

Az elmúlt néhány évtizedben, ahogy a nyugati országok a liberális demokráciák és a multikulturális közeg irányába mozdultak el, közmegegyezés van abban, hogy el kell fogadni a különböző vallások hiteinek sokféleségét, mint ahogy el kell fogadni másoknak azt a jogát, hogy vallásukat szívük szerint gyakorolják. A brit televízió alkalomadtán hindu és muszlim istentiszteletet is közvetít; a legtöbben ezt pozitív fejleménynek tekintik – de nem mindenki. Akadtak, akik panasszal éltek, amikor (ortodox és heterodox) nem keresztény vallásoknak is teret biztosítottak, még ha csak a szokatlan vallásokat bemutató dokumentumfilmek formájában is.

Az utóbbi néhány évben többször is javaslatot tettek az istenkáromlásról szóló törvény megszigorítására. A jelenlegi törvény értelmében eljárás indítható, ha egy kiadvány Istenre, Jézus Krisztusra vagy a Bibliára, vagy az Anglikán Egyházra vonatkozó lekicsinylő, gyalázkodó, sértő vagy hamis anyagot tartalmaz. A fennálló rendelkezések értelmében ezek szerint a hindu, a muszlim, a zsidó, valamint a római katolikus és a baptista vallásokat érintő inzultus teljesen megengedhető.

A brit, istenkáromlásról szóló törvény alapja egy tizenharmadik századi egyházi törvény, amely azt eredetileg halálbüntetés terhe alá helyezte. Az évek során a közvélemény megváltozott: az istenkáromlás nem annyira Isten ellen elkövetett bűn volt, mint inkább a felebarátaink ellen elkövetett vétség, a büntetés tehát ennek arányában csökkent. Hogy úgy mondjam, a törvény már nem Isten jó hírét védi, hanem a hívők érzelmeit.

A legtöbben egyetértenek azzal, hogy a vallási gyűlölet felkeltése ugyanúgy ellenkezik a törvénnyel, mint a faji gyűlölködés; de hol lehet a határt meghúzni? A „visszatetszést kelt” kifejezés nem ad biztos támpontot. A különböző felekezetekhez tartozó keresztények többsége egyszerre tartaná sértőnek és istenkáromlónak azt az állítást, hogy Jézus nem halt meg a kereszten vagy hogy halottaiból nem támadt fel. Vannak azonban olyanok, akik ezt gondolják, és mégis kereszténynek tartják magukat, a megszámlálhatatlan zsidók és a muszlimok milliói pedig nem is szólva. Ennek ellenére a fundamentalisták bárkit elítélnének, akik a fentieket objektív továbbgondolásra érdemes tételnek tartanák; istenkáromlónak és eretneknek neveznék.

Más, nem ortodox hitek szintén a támadások keresztüzében állnak; a brit fundamentalisták komolyan sürgetik a boszorkányság-

ról szóló törvény – amelyet csak 1951-ben hatálytalanítottak – visszaiktatását.

A fundamentalisták ellenzik mások hitének és vallásának szabadságát.

Ahogy belépünk az új évezredbe, egyre inkább úgy tűnik, hogy a vallásos konzervatívok és liberálisok, a fundamentalisták és a szabadgondolkodók közti megosztottság egyre szélesebb és egyre megátalkodottabb lesz. Megvan rá a lehetőség, hogy az egyre hangosabb fundamentalisták nyomást fognak gyakorolni az intézményesült kereszténységhez tartozó keresztény parlamenti képviselőkre a napi törvényhozásban, és elérhetik a gondolkodás szabadságának korlátozását. Amerikában a Keresztény Jobb már-már abban a helyzetben van, hogy ezt megteheti. Legalább egy iszlám köztársaság van, ahol törvényellenes „egy muszlim érzelmeit megsérteni”; ennek megfelelője hamatosan Amerikában is előfordulhat, majd azt követően Nagy-Britanniában. Egy brit parlamenti képviselő már indítványt tett az alternatív vallási mozgalmak, a „szekták és kultuszok” bejegyeztetésére és szabályozására. Ez kis lépés csupán hiedelmeik és szertartásik korlátozása felé. Kétségtől ugyanazt a titkos társaságokra is alkalmaznák, hiszen ezek többségében is heterodox vallási hit és gyakorlat uralkodik.

Ha ez valóban megtörténne, a nyugati liberális demokráciák gyakorlatilag új boszorkányüldözést vezetnének be. A negyedik fejezetben említett szervezetek és tagjaik komoly bajba jutnának. A második fejezet eleje körül elmondtam már, hogy a középkorban a tanulatlan parasztasszonyok megégetése és a tanult, eretnek papok megégetése ugyanannak az éremnek két oldalát jelenti. Bármilyen legyen az egyes titkos társaságok spirituális hite, ideértve a szabadkőművességen belüli misztikusokat is, e hitek a heterodoxia felé hajlanak. Egy hangos és egyre befolyásosabb kisebbség számára a heterodoxia egyenlő az eretnekséggel, az eretnekség a blaszfémiaival, a blaszfémia pedig a sátánizmussal.

Sajnos, a titoktartás szükségessége talán nagyobb, mint valaha.

KÓDA

Az exoterikus kereszténység általában nem azt tanítja, amit a gnosztikusok, a szúfik, a kabbalisták, a katharok, a rózsakeresztesek egyik központi tantételüknek tartanak, sőt a szabadkőművességnek is szellemi alapja. Helyénvalónak tűnik ezt a könyvet egy másik könyvből vett idézettel befejezni. A könyvet e század elejének egyik vezető szabadkőművese írta, aki „egy keleti mítoszt” idéz. Allegotikus formában ez a kiindulópontja minden olyan titkos társaság tevelációinak, amelyeknek ezotetikus vallási gyökerei vannak.

„Kelet bölcs tanaiból Max Müller azt a parabolát fordította le, amely elmeséli, hogy az istenek, miután ellopták az embertől az istenit, tanácsot ültek: hová is rejtsek el? Egyik isten azt javasolta, hogy vigyék a föld túloldalára és temessék el; ám a többiek mondták, hogy az ember nagy vándor, megtalálhatja a föld túloldalán elrejtett kincset. A másik azt találta ki, hogy ejtsék a tenger mélyébe; de ugyanazt vetették ellene – az ember telhetetlen kíváncsiságában elég mélyre merülhet, hogy még ott is megtalálja. Végül, kis időnyi hallgatás után az istenek legöregebbike és legbölcsebbike így szólt: »Rejtsétek el magában az emberben, mert az lesz az utolsó hely, ahol eszébe jut keresni!« Ebben meg is egyeztek, mindannyian átlátva a bölcs és okos tervet. Az ember időtlen idő-kig járta a világot, kutatott mindenhol, közel és távol, a mélyben és a magasban, mielőtt eszébe jutott, hogy magába nézve keresse az istenit. Végül lassan, tétován elkezdte felismerni, hogy amiről azt gondolta, hogy távoli és a messzeség pátozába rejtett, az közelebb van, mint a sóhaj, amit elsóhaj – pontosan a szívében.”¹

KRONOLÓGIA

Az alábbi kronológia azokat a jelentősebb eseményeket szedi rendbe, amelyekkel ez a könyv foglalkozik. A dátumok közül néhány csak hozzávetőleges, különösen ott, ahol folyamatról, nem pedig egy bizonyos eseményről van szó.

Kr. e. 660–583

Kr. e. 581–497

90 körül

Kr. e. 100–Kr. u. 100

I–IV. század

I–VI. század

II–V. század

216–76

325

367

IV–V. század

VII. század

721 körül–815

IX. század

X. század

1090

1095

Zarathusztra (Zoroaszter)

Püthagorasz

Vitruvius megírja a *De Architecturát*

A gnoszticizmus feltételezett kezdetei

Megszületnek „Hermész

Triszmegisztosz” művei

Neoplatonista iskola virágzása

A Mithrász-kultusz virágzása

Mani, a manicheizmus megalapítója

A Niceai Zsinat

Hivatalosan véglegesítik az

Újtestamentum tartalmát

Pelagius, a pelagianizmus atyja

A szufizmus feltételezett kezdetei

Jabir ibn Hayyan (Geber), nagyhatású

arab alkimista

John Scotus Erigena

A bogumilok feltételezett megalakulása

Az asszaszinok megalakulása

Az első keresztes hadjárat kezdete.

Jeruzsálemet 1099-ben meghódítják,

1187-ben elveszítik, 1229-ben

visszaszerzik, majd 1244-ben ismét

elvesztik

- 1119 A Templomos Lovagrend megalapítása
 1143 körül A katharok feltűnése
 1150 körül A provanszál trubadúrok által megírt és megénekelt lovagi szerelem eszménye a tizenkettedik század közepén elterjed Franciaország északi részén (valószínű, hogy a visszatérő keresztesek hatására)
 1155 körül–1190 Artúr király történetének középkori mondává alakítása a lovagság és a lovagi szerelem francia mintára történő hangsúlyozásával, valamint a Grál bevezetésével
 1175 körül Provence-ban megszületik a *Széfer ha-Bahir* című kabbalista mű. A középkori kabbalisztika Provence-ban alakult ki a tizenkettedik században és hatása mindvégig erős marad; innen terjedt el Spanyolországba
 1184 III. Luciusz pápa megalapítja az inkvizíciót
 1193–1280 Albertus Magnus
 1200 körül A beginák megalakulása
 1200–50 A languedoc vagy provanszál kultúra szinte teljes megsemmisítése
 1209 Elkezdődik az albigenes keresztes hadjárat a katharok ellen
 1214–92 Roger Bacon
 1215 A dominikánusok megalapítása
 1229 Az északi franciák csatolt részé teszik Languedocot
 1232–1315 Ramón Lull
 1233 Az inkvizíciót a dominikánusok hatáskörébe vonják
 1244 A katharok utolsó erődje, Montségur elesik
 1250 körül Az asszaszinok befolyásának vége
 1272 Az utolsó keresztes hadjárat vége
 1285 körül A *Széfer ha-Zohar* című kabbalista művet kiadják Észak-Spanyolországban

- 1307–14 A Templomos Lovagok feloszlatása; Jacques de Molayt 1314-ben megégetik
 1337–1453 A százéves háború
 1340–74 Petrarca megírja a *Triumfusokat*
 1347–50 A pestis kiirtja Európa lakosságának egyharmadát
 1367 A játékkártyák első ismert említése
 1378 Christian Rosenkreuz állítólagos születési éve
 1445 körül A legkorábbi ismert Tarot-kártya
 1453 Konstantinápolyt beveszik a törökök
 1471 A *Corpus Hermeticumot* lefordítják latinra
 1484 Christian Rosenkreuz állítólagos halálának éve
 1486 körül A *Malleus Maleficarum* megjelentetése
 1492 A zsidókat kiűzik Spanyolországból és Portugáliából
 1492 Kolumbusz áthajózik Amerikába
 XV–XVII. század A hermetikus filozófusok
 1614–16 A *Fama Fraternitatis*, *Confessio Fraternitatis* és A Rózsakeresztes kémiai menyegzője című művek megjelenése
 1646 Elias Ashmole belép a szabadkőműves páholyba
 1659 Massachusetts-ben kivégeznek három személyt, amiért kvékerek
 1700 körül A marseille-i Tarot elterjedése
 1701 A trónutódlási törvény biztosítja Angliában a protestáns monarchiát
 1707 Angia és Skócia egyesülése
 1710 Kiadják Az Arany- és Rózsakereszt Testvériségének szabályzatát
 1717 Az első szabadkőműves nagypáholy megalapítása
 1736 Michael Ramsay lovag orációja felébreszti a szabadkőművességben a lovagság eszménye iránti érdeklődést
 1754 körül Von Hund báró megalapítja a Szigorú Obszervancia Rítusát

- 1776 Az Amerikai Függetlenségi Nyilatkozat
 1776 Az Illuminátusok megalapítása
 1777 Az Arany- és Rózsakereszt
 Testvériségének megreformálása
 1781 Antoine Court de Gébelin kiadja *Le Monde Primitif* (Primitív Obszervancia) című művét
 1781 Az utolsó eretnekégetés Sevillában
 1789 Elkezdődik a francia forradalom
 1801 Megjelenik Francis Barrett *The Magus* (A mágus) című műve
 1834 körül A szabadkőművesek kitalálják a Jahbulon szót
 1850 Megjelenik Mary Anne Arwood *A Suggestive Enquiry into the Hermetic Mystery* (Bevezetés a hermészi misztériumokba) című műve
 1855–56 Megjelenik Eliphas Lévi *Dogme et Rituel de la Haute Magie* (A nagy mágia dogmája és rituáléja) című műve
 1858 A *Fraternitas Rosae Crucis* megalapítása (Beverly Hall Corporation)
 1865 körül A Ku-Klux-Klan megalapítása
 1866 A *Societas Rosicruciana in Anglia* megalapítása
 1875 A Theozófus Társaság megalapítása
 1888 A Rózsakereszt Kabbalista Rendjének megalapítása
 1888 A Golden Dawn Hermetikus Rendjének megalapítása
 1890 A Katolikus Rózsakereszt, a Templom és a Grál Rendjének megalapítása
 1891–95 Leo Taxil koholmányai a szabadkőművesek ellen
 1896 Papus megjelenteti a *Tarot of the Bohemians* című munkáját
 1900 körül A GDHR több részre szakad, ideértve a *Stella Matutinát* is
 1906 Az *Ordo Templi Orientis* megalapítása

- 1907 Crowley megalapítja az *Argentium Astrumot*
 1907 A Rózsakeresztes Szövetség megalapítása
 1907 Az *Ordo Novi Templi* megalapítása
 1909 A *Societas Rosicruciana in America* megalapítása
 1910 Megjelenik a Rider–Waite-féle Tarot
 1913 Rudolf Steiner megalapítja az Antropozófus Társaságot
 1915 Az AMORC megalapítása (Ancient and Mystical Order Rosae Crucis)
 1920 Aleister Crowley megalapítja a Thelema-apátságot
 1920-as évek Paul Foster Case megalapítja a Builders of the Adytum társaságot (Az Adytum Építői)
 1924 A *Lectorium Rosicrucianum* megalapítása
 1928 Dion Fortune megalapítja A Belső Fény Testvériségét (később: Társaságát) (Fraternity/Society of the Inner Light)
 1937–40 Israel Regardie feltárja a GDHR tanításait és rituáléit
 1960-as évek közepe A P2 megalapítása
 1972 W. E. Butler megalapítja A Fény Szolgáloi Társaságát (Servants of the Light)
 1989 A szabadkőművesek elejtik a „Jahbulon” használatát
 1994–95, 1997 A Nap Temploma Rend tagjainak öngyilkossága/meggyilkolása

JEGYZETEK

BEVEZETÉS

- 1 Mrs. M. W. Menger a Lemuriánus Szövetségtől, magánlevelezés, 1995. december 8.

ELSŐ FEJEZET A GYÖKEREK

- 1 L. C. Pascoe, A. J. Lee és E. S. Jenkins, *Encyclopaedia of Dates and Events*, English University Press 1968, 23. o.
- 2 Stephen Knight, *The Brotherhood*, Granada, 1983, 236. és 117–20. o.
- 3 Jack Lindsay, *Byzantium Into Europe*, Bodley Head 1952, p. 324.
- 4 André Nataf, *The Occult*, W. & R. Chambers 1991, 35. o.
- 5 Lásd Norman Golb *Who Wrote the Dead Sea Scrolls?*, Michael O'Mara 1995, több helyen is.
- 6 További részletekért lásd *Sects, „Cults” and Alternative Religions* című könyvemet, Blandford 1996, 46–50. o.
- 7 Több negyedik századi felsorolás kihagyja a Jelenések könyvét; van, ahonnan a Levél a zsidókhoz hiányzik. Eusebius Pamphilus 315 körül azt mondja, hogy Jakab, Júdás, Péter második, János második és János harmadik levelét általában elfogadták, néhányan azonban kétségeket fogalmaztak meg.
- 8 Idézet *The Other Bible*-ből, szerk. Willis Barnstone, Harper and Row 1984, 302. o.

- 9 Leonard George *The Encyclopedia of Heresies and Heretics*, Robson 1995, 62., 173–5., 263–4. o.
- 10 A mai numerológia, amely a személyiségre és a Szívre jellemző számokat a születési dátumból és a név numerikus értékéből adja meg, a *gemátriának*; a számok spirituális jelentéssel foglalkozó kabbalisztikus tudománynak meghamisított változata; abban a formában, ahogy a legtöbben művelik, nem több, mint a jóslás trivializált formája, értéke pedig körülbelül annyi, mint az újságokban megjelenő horoszkóptáblázatoknak.
- 11 Servants of the Light, bemutatkozó füzet, 3. o.
- 12 Robert Graves Bevezetője Idries Shah *The Sufis* könyvéhez, W. A. Allen, 1963, xix. o. Shah inkább hatásnak, mint közvetlen leszármazásnak tartja.
- 13 Részletesebben lásd *Sects, „Cults” and Alternative Religions* c. könyvemben, Blandford 1996.
- 14 „A szódómia hamis vádja egyike azoknak a hagyományos rágalmaknak, amelyekkel a katolikus egyház azokat illeti, akik dogmáit megkérdőjelezzik.” James McDonald, *A Dictionary of Obscenity, Taboo and Euphemism*, Sphere Books 1988, 17. o.
- 15 Rufus M. Jones, *Studies in Mystical Religion*, 1909, idézi Michael Cox, *A Handbook of Christian Mysticism*, Aquarian Press 1986, 96. o.
- 16 Emmanuel Le Roy Ladurie *Montaillou: Cathars and Catholics in a French Village 1294–1324*, Peregrine edn 1984, viii. o.
- 17 Egyes szerzők szerint 200 000.
- 18 M. L. Cozens *A Handbook of Heresies*, Sheed and Ward 1974 edn, 65. o.: ez áll benne, és az imprimatúrát 1928-ban kapta meg. Az én példányomat 1986-ban adták ki.
- 19 Paul, Elliott *Warrior Cults*, Cassell 1995, 73–4. o.
- 20 Lásd pl. John J. Robinson, *Born in Blood*, Century 1989; Michael Baigent és Richard Leigh *The Temple and the Lodge*, Jonathan Cape 1989; Andrew Sinclair *The Sword and the Grail*, Century 1993; stb.
- 21 George *The Encyclopedia of Heresies and Heretics*, 157. o.
- 22 Peter Partner *The Murdered Magicians: The Templars and their Myths*, Aquarian 1987, xx–xxi. o.

- 23 A. E. Waite *A New Encyclopædia of Freemasonry*, 1944 reprint, 1. kötet 50. o.
- 24 Elliott *Warrior Cults*, 77. o.

MÁSODIK FEJEZET

A RENESZÁNSZTÓL AZ ÉRTELEM KORÁIG

- 1 Lásd Ann Baer *Medieval Women*, Michael O'Mara Books 1996: nagyhatású fikcionális beszámoló arról a túlélési harcról, amelyet a középkori falusiak folytattak az állandósult nyomor ellen.
- 2 Robin Briggs *Witches and Neighbours*, HarperCollins 1996, p. 101; Briggs ebben John Bossy történész nyomán halad.
- 3 Ugyanott, 259. o.
- 4 Israel Regardie *The Golden Dawn*, egykötetes, hatodik kiadás, Llewellyn 1989, 23. o.
- 5 W. L. Wilmhurst *The Meaning of Masonry*, John M. Watkins 1922, 100. o.
- 6 Frances Yates *The Occult Philosophy in the Elizabethan Age*, Routledge & Kegan Paul 1979, Ark edn 1983, 82. o.
- 7 A. E. Waite *The Brotherhood of the Rosy Cross*, Rider 1924, 19, 33. o.
- 8 Mark L. Prophet és Elizabeth Clare Prophet *Saint Germain on Alchemy: Formulas for Self-Transformation*, 1985, 446–8., 124. o.
- 9 Idézi Jean Gimpel *The Cathedral Builders*, ford. Teresa Waugh, Michael Russel 1983, Pimlico 1993, p. 92. (Eredeti kiadása Éditions du Seuil, Franciaország, 1980)
- 10 Ugyanott, 109–111. o.
- 11 „Architecture and City Planning”, in M. I. Finley, szerk. *The Legacy of Greece*, Oxford University Press 1981, 389. o.
- 12 A szakrális geometriával foglalkozik regényeiben John Crowley *Little, Big* (1981); *Ægypt* (1987) és ezek folytatásaiban; valamint Mary Gentle, *Rats and Gargoyles* (1990); *The Architecture of Desire* (1991); *Left to His Own Devices* (1994); és két hosszú novella *Scholars and Soldiers* (1987) c. kötetében.

- 13 Christian Rosenkreuz életét regényes formában David Foster meséli el: *The Adventures of Christian Rosy Cross*, Penguin 1986.
- 14 Lásd A. E. Waite *The Brotherhood of the Rosy Cross*, Rider 1924, pp. 85–112, valamint a különféle, szimbólumokról szóló lexikonokat, amelyeket a bibliográfiában megadtam. További részletekért lásd a rózsza és a kereszt szimbolikáját.
- 15 John Hamill és R. A. Gilbert *World Freemasonry: An Illustrated History*, Aquarian Press 1991, 98–101. o.
- 16 Michael Howard *The Occult Conspiracy*, Rider 1989, 82. o.
- 17 A Függetlenségi Nyilatkozatból. Thomas Jefferson eredeti fogalmazványában ezt olvashatjuk: „Nyilvánvalónak tartjuk a következő igazságokat: hogy minden ember egyenlőnek és függetlennek teremtetik, s hogy alkotójuk fölruházta őket bizonyos elválaszthatatlan és el nem idegeníthető jogokkal, azok között is az élethez, a szabadsághoz, a boldogság eléréséhez fűződőkkel.” (Természetesen nem szabad megfélemlenünk arról, hogy a „minden ember” férfiakat jelentett, nőket nem, fehéreket és nem feketéket, különösen nem fekete nőket, azt sem, akitől Jeffersonnak kiterjedt törvénytelen családja volt.)
- 18 Sok olvasó felismerheti ezt a forgatókönyvet Baigent, Leigh és Lincoln, Robert Anton Wilson és mások írásaiból. Talán nyomatékossítanom kell, hogy csak az összeesküvés-elméletek példájául hozom itt fel és semmi esetre sem e könyv komoly mondanivalójaként.
- 19 Massimo Introvigne „Ordeal by Fire: The Tragedy of the Solar Temple”, Center for Studies on New Religions, Torino, Olaszország, 1995, 17. o.

HARMADIK FEJEZET

A SZABADKÖMŰVESSÉG

- 1 Hacsak másképp nem jelölöm, az ebben a fejezetben szereplő John Hamill-idézetek egy 1996. március hetedik interjúból származnak.
- 2 Idézi James Dewar *The Unlocked Secret: Freemasonry examined*, William Kimber 1966, 164. o., és Walton Hannah, *Darkness*

- Visible*, Britons Publishing Company 1963, 136. o.: a kiemelés tőlem származik.
- 3 William Preston, *Illustrations of Masonry*, 1772, 11. kiadás edn 1804, Aquarian Press 1986, 110., 111., 115–6., 6. o.
- 4 John Hamill és R. A. Gilbert, *World Freemasonry: An Illustrated History*, Aquarian Press 1991, 24–5. o.
- 5 Robert Macoy *A Dictionary of Freemasonry*, Bell 1989 reprint, 319. o.
- 6 Fred L. Pick és Norman Knight, átdolgozta Frederick Smyth, *Pocket History of Freemasonry*, nyolcadik kiadás, Random Century 1991, 276. o.
- 7 Macoy *op cit*, 361. o.
- 8 A. E. Waite *A New Encyclopædia of Freemasonry*, 1994 reprint, 2. kötet, p. 357; hacsak másképp nem jelölöm, az ebben a fejezetben levő Waite-idézetek ebből a munkájából valók.
- 9 Pick és Knight, *op cit*, 240. o.
- 10 Lásd pl. Michael Baigent, Richard Leigh és Henry Lincoln *The Holy Blood and the Holy Grail*, Jonathan Cape 1982; Michael Baigent és Richard Leigh *The Temple and the Lodge*, Jonathan Cape 1989; John J. Robinson, *Born in Blood*, Century 1989; Andrew Sinclair, *The Sword and the Grail*, Century 1993; stb.
- 11 Waite, *op cit*, 2. kötet, 219., 220., 222. o.
- 12 Robinson, *op cit*, 168. o.
- 13 Baigent, Leigh és Lincoln, *op cit*, 106. o.
- 14 Michael Howard *The Occult Conspiracy: The secret history of mystics, Templars, Masons and occult societies*, Rider 1989, 31., 141. o.
- 15 Patricia és Lionel Fanthorpe *The Holy Grail Revealed*, Newcastle Publishing Co, 1982, 54. o.
- 16 Például Peter Partner *The Murdered Magicians: The Templars and their Myth*, Oxford University Press 1981; Edward Burman *The Templars: Knights of God*, Crucible 1986; Paul Elliott *Warrior Cults*, Blandford 1995; stb.
- 17 John Hamill, magánlevelezés, 1996. ápr. 29.
- 18 Baigent, Leigh és Lincoln *The Holy Blood and the Holy Grail*, 133. o.
- 19 Waite, *op cit* 2. kötet, 356. o.
- 20 Bernard E. Jones *Freemasons' Guide and Compendium*, 1950, Dobby 1994, 343. o.

- 21 Hamill és Gilberr, *op cit*, 28. o.
- 22 Hamill, magánlevelezés, 1996. ápr. 29.
- 23 H. L. Haywood és James E. Craig *A History of Freemasonry*, George Allen & Unwin 1927, 213–15. o.
- 24 Jones, *op cit*, 118. o.
- 25 Hannah, *op cit*, 45. o.
- 26 A. E. Waire *The Brotherhood of the Rosy Cross*, Barnes & Noble reorinr 1993, 442. o.
- 27 Fosrer Bailey *The Spirit of Masonry*, Lucis Press 1957, 132–33. o.
- 28 J. H. M. Dulley, idézi James Dewar, *op cit*, 62. o.
- 29 Hannah, *op cit*, 85. o.
- 30 Joseph Forr Newton *The Builders*, George Allen & Unwin 1914, 106. o.
- 31 Robinson, *op cit*, 291–304. o.
- 32 Waire, *op cit*, 2. kötet, 416. o.
- 33 Martin Short *Inside the Brotherhood*, Grafron 1989, 120., 121., 122. o.
- 34 Elhangzotr az első Nagypáholy alapításának 275-ik évfordulóján, 1992, Earls Court; videofelvétel, *Freemasonry Today, Tomorrow*.
- 35 David Christie-Murray *A History of Heresies*, Oxford University Press 1989, 185. o.
- 36 Nagy-Britanniában a *Rose Croix* kifejezerten keresztény rend; másurt Európában, az Egyesült Államokban és Kanadában bármely vallású ragok előrr nyírt.
- 37 Keith B. Jackson *Beyond the Craft*, Lewis Masonic Books 1994, 40. o.
- 38 John Hamill, magánlevél, 1996. ápr. 29.
- 39 Jackson, *op cit*, 81., 84. o.
- 40 Knighr, *op cit*, 236. o.
- 41 Ugyanorr.
- 42 S. H. Hooke *Middle Eastern Mythology*, Penguin 1963, 82. o.
- 43 Idézi Dewar, *op cit*, pp. 200–201, valamint Hannah, *op cit*, 181–2. o.
- 44 Hannah, *op cit*, 179. o.
- 45 Shorr, *op cit*, 130. o.
- 46 Ugyanotr, 131. o.

- 47 A Taxilra vonatkozó idézetek forrása Waire, *op cit*, 2. kötet, 251–64. o., 'Palladian Freemasonry'.
- 48 Short, *op cit*, 139. o.
- 49 Melanie Safka, 'Psychortherapy', Yellow Dog Music (ASCAP) 1972.
- 50 Short, *op cit*, 147. o.
- 51 Hamill és Gilberr, *op cit*, 213–14. o.
- 52 Chalmers I. Paron *Freemasonry, Its Symbolism, Religious Nature and Law of Perfection*, Reeves & Turner 1873, 106–7. o.
- 53 Hannah, *op cit*, 37. o.
- 54 Összefoglaló J. D. Douglas, szerk. *The New Bible Dictionary*, IVF 1962, 477–80. o. alapján. A „Jehova” eredetének teljesebb magyarázatát lásd *Sects, „Cults” and Alternative Religions*, Blandford c. könyvben, 84. o.
- 55 W. Chalmers Smith (1824–1908), az idézet forrása *The English Hymnal*, Oxford University Press 1914, No. 407.
- 56 Hannah, *op cit*, 41–2. o.
- 57 Arthur S. Peake, szerk. *A Commentary on the Bible*, Thomas Nelson & Sons 1919, 1937, 723. o.
- 58 Robert Morey *The Truth about Masons*, Harvest House 1993, 14. o.
- 59 Ugyanorr, 46. o.
- 60 Ugyanotr, 114. o.
- 61 Ugyanorr, 36. o.
- 62 Waire, *op cit*, 2. kötet, 278. o.
- 63 Morey, *op cit*, 25. o.
- 64 Lásd *Sects, 'cults' and Alternative Religions* c. könyvemet, Blandford 1996, 46–50. o.
- 65 Newron, *op cit* 180–181. o.
- 66 Shorr, *op cit*, 78. o.
- 67 Newron, *op cit*, 182–3. o.
- 68 Subuh, a subud alapítója, idézi Robert Lyle *Subud*, Humanus Ltd. 1983, 91–2. o.
- 69 Waite, *op cit*, 2. kötet, 416–17. o.
- 70 Newron, *op cit*, 211. o.

NEGYEDIK FEJEZET

AZ EZOTERIKUS TÁRSASÁGOK ÚJJÁSZÜLETÉSE

- 1 Arthur C. Clarke *Profiles of the Future*, Gollancz 1982, 36. o.
- 2 John Clute és Peter Nicholls, szerk., *The Encyclopedia of Science Fiction*, Orbit 1993, 765. o.
- 3 Az „elveszett hang” képzete is ide kapcsolódik. Az „OM” szakrális hangzat, amelyet a meditációkban alkalmaznak, különösen a hindu alapú vallások. Az „elveszett hang” a Püthagorasz-féle „szférák zenéjével is rokonságban áll.
- 4 *Book of Common Prayer*, írta és átdolgozta Thomas Cranmer, 1549, javított újrakiadás 1662; *The Alternative Service Book* 1980, írta és átdolgozta egy bizottság, Hodder & Stoughton 1980.
- 5 Robin Briggs *Witches and Neighbours*, HarperCollins 1996, p. 126. o.
- 6 Fred Gettings *The Book of Tarot*, Hamlyn 1973, 139. o.
- 7 Brian Innes *The Tarot*, Macdonald 1977, 7. o.
- 8 Eliphas, Lévi *Transcendental Magic: Its Doctrine and Ritual*, ford.: A. E. Waite, első könyv, tizedik fejezet, 129. o.
- 9 Papus *The Tarot of the Bohemians*, George Redway 1896, ford. A. P. Morton, kilencedik fejezet, 89. o.
- 10 Ugyanott, tizenkilencedik fejezet, 298. o.
- 11 Ugyanott, kilencedik fejezet, p. 82.
- 12 Ugyanott, tizenkilencedik fejezet, 300. o. (kiemelés az eredetiben)
- 13 A sorozat, amelyet Paul Foster Case, az Adytum Építői (Builders of the Adytum) okkult iskola alapítója tervezett, nagyon sokban hasonlít a Waite-ére, szintén a Mathers-féle Tarot-kártyán alapul, de sokkal jobban kivitelezett; talán nem volt szerencsés, hogy Waite hamarabb adta ki az övét.
- 14 Francis Barrett *The Magus, or Celestial Intelligencier*, 1801, Aquarian fakszimilé, 1989. iii. o.
- 15 Annak ellenére, hogy nemrégiben újra kiadták, az *A Suggestive Enquiry into the Hermetic Mystery* példányaihoz nem könnyű hozzájutni. Nekem nem sikerült.
- 16 Beverly Hall Corporation kiadvány, *The Rosicrucians*, 3., 1. o.

- 17 *A Pilgrimage to Beverly Hall*, Beverly Hall Corporation 1955, 6. o.
- 18 Mrs. Max Heindel *The Birth of the Rosicrucian Fellowship*, 5., 16–17. o.
- 19 Marie-José Clerc, magánlevél, 1995. dec. 11. és 1996. ápr. 23.
- 20 SRIA-kiadvány, *Arcane Teachings offering the Mystic Key to Inner Truths*.
- 21 SRIA-kiadvány, *To Those Who Seek*, tizenegyedik kiadás, 5. o.
- 22 Brosúra *An Introduction to AMORC*, harmincegyedik kiadás, 16. o.
- 23 Gerald E. Poesnecker, magánlevél, 1996. jan. 12.
- 24 Idézet Francis King *Sexuality, Magic and Perversion* c. könyvéből, Spearman 1971, in Richard Cavendish *A History of Magic*, Arkana 1990, 153. o.
- 25 A. E. Waite *The Brotherhood of the Rosy Cross*, Rider, 1924, 613., 616. o.
- 26 Hacsak másképp nem jelzem, az ebben a fejezetben levő John Hamill-idézetek forrása egy interjú, 1996. márc. 7.
- 27 A. E. Waite *The Brotherhood of the Rosy Cross*, Rider 1924, 442. o.
- 28 Keith B. Jackson *Beyond The Craft*, Lewis Masonic Books 1994, 73., 74. o.
- 29 Idézi Israel Regadie *The Golden Dawn*, egykötetes, hatodik kiadás, Llewellyn 1989. 17. o.
- 30 Az Arany- és Rózsakereszt Testvériségében a legalacsonyabb fok a zelátoré, akinek szellemi lénye az emberi test börtönében van. Ez ismerős gnosztikus gondolat, amelyet Waite is felidéz, in *Brotherhood*, p. 449.
- 31 *Lectorium Rosicrucianum*, bemutakozó füzet, 2. o.
- 32 A. H. van der Brul, 'Gnosis – Forty years ago still hardly known', in *Pentagram* 17. kötet no. 3, 9–10. o.
- 33 A Toezófiai Társaság bővebb részleteiről lásd *Sects, 'Cults' and Alternative Religions* c. könyvemet; a társaságot 1875-ben H. P. Blavatsky alapította, és sok későbbi ezoterikus társaság hátterére gyakorolt hatást. Ebben a könyvben több okból nem tárgyalom: nyílt társaság volt, nem titkos; inkább volt tudós társaság, mint beavatási; tanításainak nagy részét a keleti tanokra, főleg a hinduizmusra és a buddhizmusra alapított

ta, szemben a nyugati misztikus hagyományokkal, amelyből az e könyvben tárgyalt társaságok táplálkoztak; ellenezte a mágia gyakorlatát, ez pedig elválasztja a GDHR-től és le-származottaitól.

- 34 Regardie *The Golden Dawn*.
- 35 Gareth, Knight *A History of the White Magic*, A. R. Mowbray 1978. 157. o.
- 36 Idézi Russel Miller *Bare-Faced Messiah*, Michael Joseph 1987, Sphere 1988, 153. o.
- 37 Idézi Stewart Lamont *Religion Inc: The Church of Scientology*, Harrap 1986, 21. o.
- 38 Az ezt követő ezoterikus mozgalmak nagy részével foglalkozom *Sects, 'Cults' and Alternative Religions* c. könyvemben, 4. rész.
- 39 *The Society of the Inner Light: Work and Aims*, 27. o.
- 40 *The Open Door*, BOTA bemutatkozó füzet, 1989.
- 41 Richard Cavendish, *A History of Magic*, Weidenfeld & Nicolson 1987, Arkana 1990, 151. o.
- 42 Forrás: Egon Larsen *Strange Sects and Cults*, Arthur Barker 1971, 169. o.
- 43 Douglas Hill és Pat Williams *The Supernatural*, Aldus Books 1965, 335. o.; személyes beszélgetés a szerző és D. Hill között, 1995. nov. 4.
- 44 Személyes közlemény R&W Heap (Publishing) Company Ltd, 1995. jan. 24.
- 45 Geoffrey A. Dudley, *Realization*, broszúra, R&W Heap, én., ii. o.
- 46 Adelaide Pelley Pearson, William Dudley Pelley lánya, magánlevél, 1995. dec. 11.
- 47 Regardie *The Golden Dawn*, 589. o.
- 48 Jean Beauchard, ford. Leon Shoolingin, *Le Tarot Symbolique Maçonnique*, France Cartes 1987, 5. o.

ÖTÖDIK FEJEZET

A TITKOS TÁRSASÁGOK SÖTÉT OLDALA

- 1 John Hamill, személyes levelezés, 1996. ápr. 29.
- 2 John Yeowell *Odinism and Christianity under the Third Reich*, The Odinic Rite 1993, 7–8. o.
- 3 Bernard King *The Elements of the Runes*, Element 1993, 9. o.
- 4 Massimo Introvigne, 'Ordeal by Fire: The Tragedy of the Solar Temple', Center for Studies on New Religions, Torino, Olaszország, 1995, 17., 5. o.
- 5 Matthew Kalman és John Murray in *New Statesman & Society* 1995. jún. 23. 18–20. o., és *New Moon*, 1995. nov. 24–5.
- 6 Az idézet forrása a *Society's Child: The Verve Recordings* CD, Polydor 1995 fülszövege.
- 7 Michael Baigent, Richard Leigh és Henry Lincoln, *The Messianic Legacy*, Corgi 1994, 273. o.
- 8 Joseph Fort Newton *The Builders*, George Allen & Unwin 1914, 183. o.
- 9 Maldwyn A. Jones, *Destination America*, Weidenfeld & Nicolson 1976, 214. o.
- 10 Martin Short *Inside the Brotherhood*, Grafton 1989, 651. o.
- 11 Short, *op cit*, 160. o.
- 12 Knight, *op cit*, 124., 269–70. o.
- 13 Baigent, Leigh és Lincoln *The Messianic Legacy*, 377–9., 424. o.
- 14 David Yallop *In God's Name*, Jonathan Cape 1984, 427. o.
- 15 Lásd Paul Elliott *Warrior Cults*, Blanford 1995, 160. o.
- 16 Det. Ins. Andrew Rennison, elhangzott a Superintendents Association konferenciáján, 1995.
- 17 1987. febr. 12. és 19.
- 18 John Hamill és R. A. Gilbert *World Freemasonry; An Illustrated History*, Aquarian 1991, 157. és 160. o.
- 19 *New Scientist*, 1987. febr. 26, 72. o.
- 20 *The Guardian*, 1987. febr. 20., 4. o.
- 21 W. E. Butler *Magic and the Magician*, Aquarian 1959, 1991, p. 78, kiemelés az eredetiben.
- 22 Lord George Brown *In My Way*, Gollancz 1971, Pelican, 148. o.

HATODIK FEJEZET AZ ÖRÖK KERESÉS

- 1 Max Heindel *Rosicrucian Cosmo-Conception*, The Rosicrucian Fellowship 1909, harmadik kiadás 1974, 321. o.
- 2 A. E. Waite *The Brotherhood of the Rosy Cross*, 1924 618–19. o., az én kiemelésem.
- 3 A. E. Waite *Encyclopædia of Freemasonry*, 2. kötet, 222–3. o.
- 4 A. E. Waite *The Brotherhood of the Rosy Cross*, 22. o.
- 5 *The Society of the Inner Light: Work and Aims*, 12. o.
- 6 Könyvemben nem érintettem a Franciaország déli részén levő Rennes-le-Château misztériumát. Lehet, hogy köze van a kátharokhoz, templomosokhoz, rózsakereszésekhez, szabadkőművesekhez és társaikhoz, lehet, hogy nem. Az érdeklődőknek további részletekkel szolgálnak Baigent, Leigh és Lincoln; Lionel Fanthorpe; Elizabeth Van Buren és mások, lásd Bibliográfia, műveiben szereplő elméletek.
- 7 Norris J. Lacey, szerk., *The Arthurian Encyclopedia*, Boydell 1986, 257. o.
- 8 Chrétien de Troyes, *Perceval*, idézi Lynette R. Muir, *Literature and Society in Medieval France*, Macmillan 1985, 69. o.
- 9 *The Holy Blood and the Holy Grail* c. könyvükben Baigent, Leigh és Lincoln teljesen más irányt követnek; a kupát elvetik, ehelyett a *san graal* „szent grál” és a *sang raal*, „királyi vér” szavak hasonló hangzására játszva azzal a csodálatosan kecsgető elmélettel állnak, elő, hogy a Jézus/Mária Magdolna vérvonalból származott a francia Meroving-dinasztia. Az elméletnek igen kevés szaktekintély ad hitelt, vagy talán egyetlen sem.
- 10 J. D. Douglas, szerk. *The New Bible Dictionary*, IVF 1962, 755. o.
- 11 Richard Cavendish *King Arthur and the Grail*, Weidenfeld & Nicolson 1978, 137. o.
- 12 *The Society of the Inner Light: Work and Aims*, 22. o.
- 13 Foster Bailey *The Spirit of Masonry*, Lucis Press 1957, 128. o.
- 14 Graham Phillips *The Search for the Grail*, Century 1995, 107. o.
- 15 Bővebben a Tarot-ról lásd negyedik fejezet.
- 16 Rachel Pollack *The New Tarot*, Aquarian Press 1989, 157. o.

- 17 W. L. Wilmhurst, *The Meaning of Masonry*, John M. Watkins 1922, 64. o.
- 18 Mrs. M. W. Menger a Lemuriánus szövetségtől, magánlevelezés, 1991. dec. 8.
- 19 Mrs. Max Heindel *The Birth of the Rosicrucian Fellowship*, 16. o., kiemelés az eredetiben.
- 20 A. E. Waite *Encyclopædia of Freemasonry*, 2 kötet, 208. o.
- 21 W. L. Wilmhurst *Meaning of Masonry*, 68., 95. o.
- 22 H. E. Sampson *Progressive Redemption* 171–4. o. (kiadó és a kiadás éve ismeretlen), idézi Wilmhurst in *Meaning*, 114–14. o.

KÓDA

- 1 Joseph Fort Newton *The Builders*, George Allen & Unwin 1914, 211. o.

HASZNOS CÍMEK

Az alábbi társaságoknak tartozom köszönettel, amiért illusztrációkat bocsátottak rendelkezésemre, és a tőlük származó szakirodalomból és magánlevelekből idézhettem. A legnagyobb hálával azonban azért tartozom, mert ebből az anyagból sikerült jobban megértenem a könyvemben vizsgált mozgalmak történetét, szervezeti felépítését, módszereit és motivációit. Különösen John Hamill-nek, a Freemasons' Hall kurátorának és könyvtárosának, valamint Andri Soterinek az INFORM-tól kiemelt helyen mondok köszönetet rám fordított idejükért és azért a felbecsülhetetlen segítségért, amelyet a magyarázatra szoruló információk terén nyújtottak.

AMORC Rosicrucian Order

Greenwood Gate, Blackhill, Crowborough, East Sussex TN16,
1XE, UK

Brotherhood of the White Temple

PO Box 966, Castel Rock, Co 80104, USA

Builders of the Adytum

5101-05 North Figueroa Street, Los Angeles, CA 90042, USA

Fellowship Press

PO Box 192, Noblesville, Indiana 46060, USA

Fraternitas Rosae Crucis

Beverly Hall Corporation, Box 220, Quakertown, PA 18951, USA

Freemasons' Hall

Great Queen Street, London WC2B 5AZ, UK

INFORM

Houghton Street, London WC2A, UK

Lectorium Rosicrucianum

Bakernesetgracht 11-15, 201 1JS Haarlem, Hollandia

Lemurian Fellowship

PO Box 397, Ramona, CA 92065, USA

Philosophical Research Society

1910 Los Feliz Boulevard, Los Angeles, CA 90027-2399, USA

Realization System

R & W Heap, Bowden Hall, Matple, Stockport, Cheshire SK6 6NE, UK

Rosicrucian Fellowship

2222 Mission Avenue, PO Box 713, Oceanside, CA 92049-0713, USA

Servants of the Light

PO Box 215, St Helier, Jersey JE4 9SD, Channel Islands

Society of the Inner Light

18 Steele's Road, London NW3 6RG, UK

Societas Rosicruciana in America

RT1 Box 192-B, Preston Hollow, NY 12469, USA

BIBLIOGRÁFIA

N ehéz pontos kategóriákba helyezni ennek a területnek a referenciaanyagát. A „tőzsaketesztés” vagy a „szabadkőműves” alcím alá csak azokat a könyveket soroltam fel, amelyek szinte kizárólag ezektől a témákról szólnak; átfedések még így is akadnak. Ha viszont a kategóriák határait kiterjesztjük, az osztályozás már-már lehetetlenné válik. A legterjedelmesebb alosztály, a „Titkos társaságok, alkímia, mágia, ezotéria és okkultizmus” ezért alapvetően mindent átölelő, általános kategória.

Nem tettem különbséget komoly tudományos munka és fantazmagória között, bár ez utóbbiból szándékosan igen keveset iktattam be. Hasonlóképpen nem tettem különbséget a kívülállók elfogulatlan tanulmányai, a polemikus hangvételű művek és a mélyen elkötelezett művek között. Akik a témával mélységeiben akartak foglalkozni, azoknak változatos alapállásokból megírt könyveket kell tanulmányoznia.

TÖRTÉNELEM ÉS VALLÁS; ÁLTALÁNOS HIVATKOZÁSOK

- Attrwatet, Donald (átdolg. Cathetine Rachel John), *The Penguin Dictionary of Saints*, Penguin, 1965, 1983
- Baldock, John, *The Elements of Christian Symbolism*, Element 1990
- Batnstone, Willis, szerk., *The Other Bible*, Harper and Row 1984
- Barraclough, Geoffrey, *The Medieval Papacy*, Thames and Hudson 1968
- Bartlett, David V., *Sects, 'Cults' and Alternative Religions*, Blandford 1996

- Becker, Udo, *The Element Encyclopedia of Symbolism*, Element 1994 (eredeti kiadás: Verlag Herder, Freiburg im Breisgau, Németország, 1992)
- Bossy, John, *Giordano Bruno and the Embassy Affair*, Yale University Press 1991
- Briggs, Robin, *Witches and Neighbours*, HarperCollins 1996
- Brosse, Jacques, *Religious Leaders*, W & R Chambers 1991 (a mű eredeti címe: *Les maîtres spirituels*, 1988)
- Bruce, F. F., *The New Testament Documents*, Inter-Varsity Press 1943, 5. kiadás
- Cherwynd, Tom, *A Dictionary of Symbols*, Paladin 1982
- Christie-Murray, David, *A History of Heresy*, New English Library 1976
- Churton, Tobias, *The Gnostics*, Weidenfeld & Nicolson 1987
- Comte, Fernand, *Mythology*, W & R Chambers 1991 (a mű eredeti címe: *Les grandes figures des mythologies*, 1988)
- Cotterell, Arthur, *A Dictionary of World Mythology*, Windward 1979, Oxford University Press 1986
- Cox, Michael, *A Handbook of Christian Mysticism*, Aquarian Press 1986; első kiadásban: *Mysticism: The Direct Experience of God*, 1983
- Cozens, M. L., *A Handbook of Heresies*, Sheed and Ward 1974; első kiadása: 1928
- Crim, Keith, szerk., *The Perennial Dictionary of World Religions*, Harper and Row 1989; eredetileg: *Abingdon Dictionary of Living Religions*, 1981
- Elliott, Paul, *Warrior Cults: A History of Magical, Mystical and Murderous Organizations*, Blandford 1995
- George, Leonard, *The Encyclopedia of Heresies and Heretics*, Robson Books 1995
- Gilbert, R. A., *The Elements of Mysticism*, Element 1991
- Goring, Rosemary, szerk., *Chambers Dictionary of Beliefs and Religions*, W & R Chambers 1992
- Hinnells, John R., szerk., *The Penguin Dictionary of Religions*, Penguin 1984
- Hooke, S. H., *Middle Eastern Mythology*, Penguin 1963
- Jones, Alison, *Saints*, W & R Chambers 1992
- Julien, Nadia, *The Mammoth Dictionary of Symbols*, Robinson 1996; a mű eredeti kiadása Marabout, Alleur, Belgium 1989

- Kelly, J. N. D., *The Oxford Dictionary of Popes*, Oxford University Press 1986
- Larsen, Egon, *Strange Sects and Cults*, Arthur Barker 1971
- Morris, Joan, *Pope John VIII – an English Woman: Alias Pope Joan*, Vrai Publishers 1985
- Pagels, Elaine, *The Gnostic Gospels*, Weidenfeld & Nicolson 1980
- Pardoe, Rosemary and Darroll, *The Female Pope: The Mystery of Pope Joan*, Crucible 1988
- Shah, Idries, *The Sufis*, W. H. Allen 1964, Star kiad. 1977
- Waddell, Helen, *The Wandering Scholars*, Constable hetedik kiadás, 1934
- Walker, Benjamin, *Gnosticism: Its History and Influence*, Aquarian Press 1983
- Whone, Herbert, *Church, Monastery, Cathedral: An Illustrated Guide to Christian Symbolism*, Element 1977, 1990

TITKOS TÁRSASÁGOK, ALKÍMIA, MÁGIA, EZOTÉRIA ÉS OKKULTIZMUS

- Baigent, Michael, Richard Leigh és Henry Lincoln, *The Holy Blood and the Holy Grail*, Jonathan Cape 1982, Corgi 1987
- _____, *The Messianic Legacy*, Jonathan Cape 1986, Corgi 1987
- Barrett, Francis, *The Magus, or Celestial Intelligencier; being a complete system of Occult Philosophy*, 1801, Aquarian Press 1989 reprint kiadás
- Burman, Edward, *The Templars: Knights of God*, Aquarian Press 1986
- Butler, W. E., *Magic and the Magician*, Aquarian Press 1991 (eredetileg 1952, 1959)
- Cavendish, Richard, *A History of Magic*, Weidenfeld & Nicolson 1987, Arkana 1990
- _____, *The Magical Arts: Western Occultism and Occultists*, (Routledge 1967 mint *The Black Arts*), Arkana 1984
- Cavendish, Richard, szerk., *Encyclopedia of the Unexplained*, Routledge & Kegan Paul 1974
- Comte, Fernand, *Sacred Writings of World Religions*, W & R Chambers 1992 (a mű eredeti címe: *Les Livres Sacrés* 1990)

- Crow, W. B., *A History of Magic, Witchcraft and Occultism*, Aquarian Press 1968
- Crowley, Aleister, *Magick in Theory and Practice*, 1929, Casrle Books reprint kiadás 1991
- Daraul, Arkon, *Secret Societies*, Frederick Muller 1961, Tandem 1965
- De Givry, Émile Grillo, *Witchcraft, Magic & Alchemy*, 1929, ford. Courtney Locke, 1931, Dover reprint 1971, *Illustrated Anthology of Sorcery, Magic and Alchemy*, Zachary Kwinrner reprint 1991
- De Pascalis, Andrea, *Alchemy: The Golden Art*, ford. Shula Atil Curto, Gremese International 1995
- De Rola, Sranislas Klossowski, *Alchemy: The Secret Art*, Avon 1973
- Drury, Nevill, *Dictionary of Mysticism and the Occult*, Harper and Row 1985
- Drury, Nevill és Stephen Skinner, *The Search for Abraxas*, Neville Spearman 1972
- Fabricius, Johannes, *Alchemy: The Medieval Alchemist and their Royal Art*, Aquarian, 1989 (eredeti kiadás: Rosenkilde & Bagger 1976)
- Gilchrist, Cherry, *The Elements of Alchemy*, Element Books 1991
- Godwin, Joscelyn, *Music, Mysticism and Magic: A Sourcebook*, Arkana 1987
- Gordon, Stuart, *The Paranormal: An Illustrated Encyclopedia*, Headline 1992
- Guiley, Rosemary Ellen, *Harper's Encyclopedia of Mystical & Paranormal Experience*, HarperCollins 1991
- Haefner, Mark, *The Dictionary of Alchemy*, Aquarian Press 1991
- Halevi, Z'ev ben Shimon, *Kabbalah: Tradition of Hidden Knowledge*, Thames and Hudson 1979
- Howard, Michael, *The Occult Conspiracy*, Rider 1989
- Introvigne, Massimo, 'Ordeal By Fire: The Tragedy of the Solar Temple', a CESNUR számára készített jelenrés (Center for Studies on New Religions, Új vallások tanulmányozásának központja), Torino, 1995
- King, Francis, *Magic: The Western Tradition*, Thames and Hudson 1975
- Knight, Gareth, *A History of White Magic*, A. R. Mowbray 1978
- Kramer, Heinrich és Jacob Sprenger, *Malleus Maleficarum*, 1486, Arrow 1971
- Lethaby, William, *Architecture, Mysticism and Myth*, 1891, Architectural Press reprint 1974

- Lévi, Éliphas, *Transcendental Magic: Its Doctrine & Ritual*, ford. A. E. Waite, Redway 1896, Bracken Books reprint 1995 (a mű eredeti címe: *Dogme et Rituel de la Haute Magie*, 1855 és 1856)
- *The History of Magic*, ford. A. E. Waite, Rider 1913, 1969
- Luck, Georg, *Arcana Mundi: Magic and the Occult in the Greek and Roman Worlds*, Johns Hopkins University Press 1985, Crucible 1987
- MacKenzie, Norman, szerk., *Secret Societies*, Aldus Books 1967
- Matthews, Caitlín és John, *The Western Way: A Practical Guide to the Western Mystery Tradition*, II kötet: *The Hermetic Tradition*, Arkana 1986
- Naraf, André, *The Occult*, W & R Chambers 1991 (a mű eredeti címe: *Les maîtres de l'occultisme* 1988)
- Partner, Perer, *The Murdered Magicians: The Templars and their Myth*, Oxford University Press 1981, Aquarian 1987
- Powell, Neil, *Alchemy, the Ancient Science*, Aldus Books 1976
- Prophet, Mark L. és Elizabeth Clare, *Saint Germain on Alchemy: Formulas for Self-Transformation*, Summit University Press 1985
- Regardie, Israel, *Foundations of Practical Magic*, Aquarian Press 1979
- *The Golden Dawn*, egykötetes hatodik kiadás, Llewellyn 1989
- Seligman, Kurt, *Magic, Supernaturalism and Religion*, Pantheon Books 1948, Allen Lane 1971, Paladin 1975; lásd még minr *The History of Magic and the Occult*, Harmony Books 1983
- Shah, Idries, *The Secret Lore of Magic*, Frederick Muller 1957
- Silberer, Herbert, *Hidden Symbolism of Alchemy and the Occult Arts*, Dover 1971 (a mű eredeti címe: *Problems of Mysticism and its Symbolism*, Moffat, Yard & Co 1917)
- Sinclair, Andrew, *The Sword and The Grail*, Cennury 1993, Arrow 1994
- Singer, Charles, *From Magic to Science*, 1928, Dover 1958
- Taylor, F. Sherwood, *The Alchemists: Founders of Modern Chemistry*, William Heinemann 1951
- Thompson, C. J. S., *Mysteries and Secrets of Magic*, é.n. Studio Editions reprint 1995
- *The Lure and Romance of Alchemy*, G. G. Harrap 1932, Bell Publishing Co 1990
- Turner, Robert, et al, *Elizabethan Magic: The Art and the Magus*, Element 1989

- Underwood, Peter, *Dictionary of the Occult and the Supernatural*, Har-
rap 1978, Fontana 1979
- Waite, Arthur Edward, *The Book of the Ceremonial Magic*, William
Ryder & Son 1911, újrakiadásban: *The Wordsworth Book of Spells*,
Wordsworth 1995
- Wilson, Colin, *The Occult*, Hodder & Stoughton 1971, Mayflower
1973
- Yates, Frances A., *The Occult Philosophy in the Elizabethan Age*,
Routledge & Kegan Paul 1979, Ark 1983

AZ ARTÚR-MONDAKÖR

- Cavendish, Richard, *King Arthur and the Grail*, Weidenfeld &
Nicolson 1978
- Coghlan, Ronan, *The Encyclopædia of Arthurian Legends*, Element
1991
- Dixon-Kennedy, Mike, *Arthurian Myth & Legend*, Blandford 1995
- Lacy, Noris J., *The Arthurian Eyclopedia*, Boydell 1986
- Matthws, John, *The Elements of the Grail Tradition*, Element 1990
- Matthws, John, szerk., *An Arthurian Reader*, Aquarian Press 1988
- *The Household of Grail*, Aquarian Press 1990
- Wace és Laymon, *Arthurian Chronicles*, ford., Eugene Mason, Dent
1962

FRANCIAORSZÁG

- Duby, Georges, *The Knight, The Lady and The Priest*, Allen Lane
1984 (a mű eredeti címe: *Le Chevalier, la Femme et le Prêtre*)
- Dunbabin, Jean, *France in the Making 843–1180*, Oxford 1991
- Epton, Nina, *Love and the French*, Cassel 1959
- James, Edward, *The Origins of France: From Clovis to the Capetians*,
500–1000, Macmillan 1982
- Ladurie, Emmanuel Le Roy, *Montaillou*, Penguin 1980
- Luchaire, Achille, *Social France et the Time of Philip Augustus*,
Frederick Ungar 1912
- Maurois, André, *A History of France*, Jonathan Cape 1949, harmadik
kiadás 1960

- Muir, Lynette R., *Literature and Society in Medieval France*, Macmillan
1985
- Seward, Desmond, *Eleanor of Aquitaine: The Mother Queen*, Dorset
press 1978
- Taylor, W. C., *A History of France and Normandy*, Whittaker é.n.
(1830–48 körül)
- Tuchman, Barbara, *A Distant Mirror*, Macmillan 1979

TAROT

- Case, Paul Foster, *The Book of Tokens: Tarot Meditations*, Builders of
the Adytum 1934, 1989
- Dummett, Michael, *The Visconti-Sforza Tarot Cards*, George Braziller
1986
- Gettings, Fred, *The Book of Tarot*, Hamlyn 1973
- Innes, Brian, *Tarot: How to Use and Interpret the Cards*, MacDonald
1977
- Kaplan, Stuart R., *The Classical Tarot*, Aquarian Press 1980 (eredeti
címe: *Tarot Classic*, US Games Systems 1972)
- Olsen, Christina, *The Art of Tarot*, Abbeville Press 1995
- Papus, *The Tarot of the Bohemians*, George Redway 1896, ford., A. P.
Morton, Studio Editions 1994
- Pollack, Rachel, *The New Tarot*, Aquarian Press 1989
- Shephard, John, *The Tarot Trumps: Cosmos in Miniature*, Aquarian
Press 1985

A RÓZSAKERESZTESSÉG

- Heindel, Max, *Rosicrucian Cosmo-Conception*, The Rosicrucian
Fellowship 1909, harmadik kiadás 1974
- *The Rosicrucian Philosophy in Questions and Answers*, harmadik ki-
adás L. N. Fowler 1922
- Knight, Garreth, *The Rose Cross and The Goddess*, Aquarian Press,
1985
- Waite, Arthur Edward, *The Brotherhood of the Rosy Cross: A History of
the Rosicrucians*, Rider 1924, Barnes & Noble 1993 reprint

A SZABADKÖMŰVESSÉG

- A Ritual and Illustrations of Freemasonry*, William Reeves, szerző nélkül, évszám nélkül (Valójában Avery Allyn írta, első kiadása 1924)
- Baigent, Michael és Richard Leigh, *The Temple and the Lodge*, Jonathan Cape 1989
- Bailey Foster, *The Spirit of Masonry*, Lucis Press 1957
- Dewar, James, *The Unlocked Secret: Freemasonry Examined*, William Kimber 1966
- Hamill, John és R. A. Gilbert, *World Freemasonry: An Illustrated History*, Aquarian Press 1991
- Hannah, Walton, *Darkness Visible: A Revelation & Interpretation of Freemasonry*, Britons Publishing Company 1952, 1963
- Haywood, H. L., *Symbolical Masonry: An Interpretation of the Three Degrees*, George H. Doran 1923
- Haywood, H. L. és James E. Craig, *A History of Freemasonry*, George Allen & Unwin 1927
- Jackson, Keith B., *Beyond the Craft*, Lewis Masonic Books, negyedik kiadás 1994
- Jones, Bernard E., *Freemasons' Guide and Compendium*, George G. Harrap 1950, Eric Dobby 1994
- Knight, Stephen, *The Brotherhood*, Granada 1983, Grafton 1985
- Knoop, Douglas és G. P. Jones, *The Genesis of Freemasonry*, Manchester University Press 1947
- Lawrence, John, *Freemasonry – A Religion?*, Kingsway 1987, második kiadás 1991
- MacNulty, John, W. Kirk, *Freemasonry: A Journey through Ritual and Symbol*, Thames and Hudson 1991
- *The Way of Craftsman: A Search for the Spiritual Essence of Craft Freemasonry*, Arkana 1988
- Macoy, Robert, *A Dictionary of Freemasonry*, Bell, 1989, eredetileg: *General History, Cyclopaedia and Dictionary of Freemasonry*, Masonic Publishing Co., 1850
- Morey, Robert, *The Truth About Masons*, Harvest House 1993
- Newton, Joseph Fort, *The Builders: A Story and Study of Masonry*, George Allen & Unwin 1914
- Paton, Chalmers I., *Freemasonry: Its Symbolism, Religious Nature, and Law of Perfection*, Reeves and Turner 1873

- Pick, Fred L. és G. Norman Knight, *The Pocket History of Freemasonry*, Frederick Muller 1953, nyolcadik kiadás 1991 Random Century, szerk., Frederick Smyth
- Preston, William, *Illustrations of Masonry*, 1772, Aquarian Press 1986
- Robinson, John J., *Born in Blood: The Lost Secrets of Freemasonry*, Century 1989
- Short, Martin, *Inside the Brotherhood*, Grafton Books 1989, Grafton paperback 1990
- Waite, Arthur Edward, *A New Encyclopaedia of Freemasonry*, University Books 1970, Wings Books 1994, első kiadás 1921
- Wilmschurst, W. L., *The Meaning of Masonry*, John M. Watkins 1922, 1959

TITKOS TÁRSASÁGOK

AZ ŐSIEKTŐL ÉS REJTETTEKTŐL
A MODERNEKIG ÉS ÁLCÁZOTTAKIG

DAVID V. BARRETT